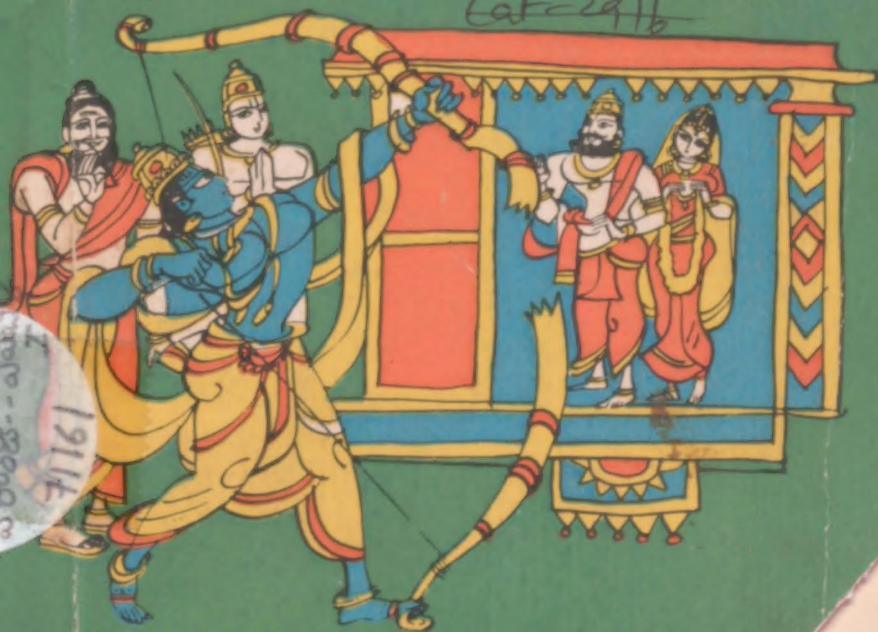

వేమనాథ ప్రభురణ్యం

నామధాని కొట వీరంజనేయ శర్మ

Cat-2916

ఎమెస్కో పచన రామాయణం (మొదటి సంపుటం)

రచన :

శ్రీరామధాని తోట వీరాంజనేయశర్మ

MSCO 199

యం. శేషాచలం అండ్ కంపెనీ
మచిలీపట్నం-నిసింబ్రాడాడ్

EMESCO VACHANA RAMAYANAM - Vol.1

As retold by

Satavadhani Kota Veeranjanya Sarma

First Edition :

January 1980

Second Edition :

November 1982

Publishers :

M. SESHACHALAM & Co,
Machilipatnam, Secunderabad.

Cover Design :

BAPU

Printers:

PRASAD PROCESS,
Secunderabad-26

Price : Rs. 6-10

Distributors :

ANDHRA PRADESH BOOK DISTRIBUTORS,
6287, Rashtrapathi Road, Secunderabad-500 003

MSCO

ద్వాదశాదిత్య మండలం పది ప్రవాశించే 13 సంపుటాల ఎమెస్కో వచన రామాయణ ప్రాశస్త్యం

ఏనాడు వాల్మీకిమహర్షి అపార తపశ్శక్తితో వేదాన్ని రామాయణాత్మకంగా అవిష్కరించాడో అలాటి నుండి అవిచ్ఛిన్నంగా శాఖావళాఖాఖలలో యజురామాలలో ఆ కల్పవృక్షంవారతాన్ని పుణ్యహుమిగా, కర్మహుమిగా చేసి దిగింతాలను ప్రాకింది. ఇంకా ప్రాచుతుంది. అందుకే ఒక కవి "రామవేళ్ళర చాకిరము నెంచకెన్ని గతులన్ పర్చిందిసన్ గ్రాలదే" అని అన్నాడు. మేం కూడా ఆ పవిత్ర భాషలతోనే ఈ మహారాజానికి పూసుకొన్నాం. ఈ సూక్ష్మ ప్రయత్నంలో ఒక విలక్షణమైన మార్గం త్రొక్కటం జరిగింది. వేదానికి వేదం ప్రమాణంలాగా వాల్మీకి రామాయణానికి వాల్మీకిమే ప్రమాణంగా అనువాదంలోనే అపవాదులు పరాస్తం చేయబడినై. యథాతథంగా అనువదించినా స్వతంత్ర రాష్ట్రంవలె చదువరులకు అనుదం కలిగిస్తుంది. ఎన్నో గ్రంథ గ్రంథాలు పుట్టె. ఎన్నో పూర్వాపర విషయాలున్నట్లు పైకి కనుపిస్తాయి. పచ్చినకఫరీచస్తయే. ఒక చోట శంకరు ఎక్కడో పరిహారం వుంటుంది. ఈ విష్ణులన్నీ ఇందులో వివరించబడినై. తైత్తిరీయం అవ్యాహతంగా కళనా ప్రోకస్తు ప్రపమాస్తుచే చదివినేలలు, కేదార ఖండాలు, నల్లని, సుద్రని, కేగవ భాములు, నిస్సార నిరుపయోగ ప్రదేశాలు సస్యశ్యామలంగా మారి భూసుభవంతో ఇహపర సుఖాలు కనుంకతామ కిరి చుంని చస్తయే. ఈ కచనావిద్యాసం సరికొత్తది. పంకిర హేమర భేదం లేకుండా శ్రీ శకు విదక్షణ లకుండా అందరికీ రామాయణ కల్పవృక్ష భలాండు అందిస్తుంది. ఏ అనుమానం వచ్చినా ఈ రామాయణం ఆ ఘట్టంలో చూసుకుంటే తెలుస్తుంది. ఇంతకు పూర్వం తెలియని ఎన్నో రహస్యాలు తెలిసి రియబడినై. ఉదాహరణకు చకరభుడు ముగ్గురు భార్యలకు హేమకుండాలు భాగలేండుకు చేనాడు? వారి చక్ర ఎందుకు భర్తృబద్ధమైంది? తాళ పరివ్రతగా ఎందుకు ఆరాధ్య అయింది? సీతా పరిత్యాగంలో రాముడు అన్యాయం చేశాడా? ఇంకాఎన్నో-ఎన్నో- ఈ బృహత్కార్త్యం ఎందుకు సంకల్పించామో చదివి చదువరులు సాక్షులు గండి.

శ్రీ వీరాంజనేయ స్తవము

1

మనోజవం మారురతుల్యభేగం, జితేంద్రియం బుద్ధిమతాం పరిష్కం
వాతాత్మజం వాసరమాళ ముఖ్యం, శ్రీరామమారం సరసానమూయి.

2

నానావేదరహస్య మంత్రయురయై, నానార్థసంశోభితం
యై, నానారమణయ శబ్దమయయై, యాదంత్రతారావృతయై,
జ్ఞానానంద నివాససౌభన ప్రళస్తంబై న రామాయదా
భ్యాసంబున్ భవవీయనామమన వ్రాయం బానితిన్ భక్తియై.

3

నేను నిమి త్రమాత్రుడను, నీతి రచించెవంతు నమ్మి నీ
ధ్యానముతో మునింగెద నచా వయతోచుర జూచుమియత్రై,
జానకి షేమదా త్రగొని సంద్రముదాటి కరుత్సవంబ్య న
న్యానము సంపదలే? దురమానరనూభవ నీ కసాధ్యమే?

4

నీమది రామచంద్ర పవనరణ గంభ సమావృతంబుగన్,
నామది తాపదీన వరణవ్యయ సంతత చింతనంబుగన్,
రామకథాలతాంత మకరందము గ్రోలి జనా శోర మో
హమయవార్తి సంతరణమంద రచించగదయ్య; హావనీ!

5

ఎయలు వ్రాసియుండి, రిపుదెంచలు వ్రాయుచునున్నవార, లిం
తెందలు ముందు వ్రాసెదరో, యెవ్వరెయింగును? దీని ధీ జనా
నందముగా రచించి రమనందను కీర్తయదోలె వెల్ల నా
యందునఁ బ్రేమఁ జూపంగవరా, కరుదాకర! జ్ఞానసాగరా!

6

అత్యంత త్వంయ నెఱుంగు యోగ్యతయులేదు, జనమనోహరమైనభాషయును
లేదు,
ఈభుకలమను నమ్మికయే; ఇమించి కృతిని పూరించిమాటదక్కింపుమయ్య.

సమర్పణము

1

పురుషుల గణించువేళన్
బురుషోర్థముఁడన్న పేరు మోసిరి, చటుపై
నడులను గణించువేళన్
నరసింహుఁడవైరి, నైకొనన్దగు కృతినిన్.

2

పరమానందకరంబు నీ చరిత, పోల్చున్ సాటిలేదెందు, నుం
దరమందారమరందపానమున భృంగంబట్టు శర్మించితిన్
కరుణామూర్తి నమీర పుత్త్రుని సంతకానుబంధంబుగన్,
నరసింహకృతితో గ్రహించు; రమచంద్రా! రామచంద్రా! నమః.

3

వాహ్యోన్ సుమవాటికన్ నిలిచి పశ్య స్వచ్ఛగుంధంబునన్
దాహ్యభ్యంతర మోదముం గనినవేళన్, రామ! త్వత్సత్త్వః
లేహ్యంబుంగొనుచున్ బామరణ పాశ్చర్యోయగ్రా మానప్త
దాహ్యభ్యంతరభేదహాస్యత, గ్రహించున్ నారసింహకృతిన్
గుహ్యార్థంబున రమ్మ; నీమపదభర్తృఁడవు రాధార్థమై.

4

అంబుద్బాగ్యదమై, యశేష మహానియస్తత్త్వమై శ్రీయశ
స్కేరియోదాయకమై, చిరంతన తపఃక్షీరాద్ధిషీంశూషమై,
వ్రాయంగల్గిన త్వత్త్వఃపరురరావ్యం బంకితవిద్యుదో
నాయానంద కృతజ్ఞతా ప్రణతి సంఘానింబు దాంధవ్యమున్;
ఓయీ! రామ! నృసింహనామ! యజమాన్యోత్సాహాభామా! నమః.

5

నీ కథ నెప్పి భక్తిమెయి నీకె సమర్పణజేసె మున్ను వా
క్రృతి మహర్షి, మర్త్యుఁడని లేకము సంకయాత్మ జేరగా
నీక, పథంబులో నవచి నే నెటు భిన్నముగా గమింతు? నీ
శ్రీకృత వివ్యరేణువు పరింపుర; నీ కృతివారసింహుడై.

అస్మచ్ఛరమవాంఛ

౧

జననం బిచ్చుచు నిచ్చినట్టిది మహాశ్వర్యంబు నా కీష స
జ్జన సంఘాత విశుద్ధ సంస్తవవిధా సంపాదనానంత రా
ల్పనిక ప్రస్ఫుటదావ మంజుల కవిత్వం; బట్టి నీ సేవకే
వినియోగించి యశంబు గాంచితి కృపాబ్ధి! యాంజనేయ ప్రభా!

౨

వచ్చిన కార్యమైనది, యపార మహా వివరంబు లోపలన్
తొచ్చినవాడు ధైరతర శోకముతో నశించునట్లుగన్
మచ్చరితంబుగాక, పవమానరుమారక! నీ కటాక్ష సం
వచ్చరితార్థమై యొనగె; భాస్కరవంశజు స త్కృతారతిన్.

౩

చాలుంటాలుభవంబు, సోఽఖ్యవితతుత్సాలున్, యశఃభేదముల్
సాలుంటాలు, ఒరారుణా మరణముల్ సాలున్, సుహృత్సంగముల్
సాలుంటాలు, రకత్ర పుత్ర హిత సంసారాను బంధావసల్
సాలుంటాలు, సమీరపుత్ర! యిక నీ సాన్నిధ్యముం జేర్చుమా.

౪

చేసినవేమో చేసితిని, చేయుచు నాపినవాని కోసమై
యనుల బెంచుకొంచు యమయాతనలం బడలేను, స్వామి! నా
చేసిన సేతలంచున విశిష్టత గల్గిన నీ కటాక్ష వి
ద్యాసమే, పెంపుసేయకీర నాయువు, నీకడ జేర్చు పావని!

౫

మరుజన్మనిదవట్టు, తప్పనియెడన్ మర్త్యుండగా బుట్టి శ్రీ
కరమ! తావక సుందరాష్ట్రపదయుగ్మంబునన్ భక్తి సు
స్థిరతన్ నిల్ప ననుగ్రహింపు, మతిపిప్రీస్తురి మేఘా పదా
భరణాలంకృత సత్కవిత్వ రచనా ప్రాగల్భ్య సంపాదిగన్;
మరితోద్ధృత నామదా! నయనబంధు! వాయుపుత్రా! నమః

భక్తప్రథమరము

రౌప దీరాంజనేయశర్మ

కళాదధాని.

పా ల కా ం డ

ధారతదేశము-చైన్యత్యము

ఆకసమంచే పర్వత పంతులతో, అడుగడుగునా దేవాలయాలతో, అతి రమణీయమైన పుష్పవాదీకలతో భయంకరంగా వుండే దట్టమైన అర ద్యాలతో, పవిత్రములగు జీవనములతో, రకరకములైన భుజాలతో, సస్యశ్యామలాలైన కేదార భండాలతో అనేకములైన ఛాందాలతో, చిత్రచిత్రాలైన పనిరసంతో ఆకర్షవంతంగా తయారుచేసిన వాడుకానే పస్తువులతో, వృత్తి విద్యలచే దానిద్రవ్యం ఎరుగని గ్రామ సగర పట్ట ఛాలతో, ప్రకాంత వాతావరణంలో నిర్మించిన మహద్గుల పర్వతాలతో, కొడువలెకుండా కేపుకూపులు పాలిచ్చే పసు సంపదలతో, వాస్తు శిల్పాలను పేకవించి నిర్మించిన హస్త్యాలతో, నీటితో తడుపబడి చదురుచేసిన చాటలలో పచ్చిపోయే జన సంవోహంతో, ప్రజలను దాహం తీర్చుకొన టానికీ, సేదదాపుతోటానికీ, దిగుడు దాపులు, చేపనూతులు, సరోవరాలు రూర్పుబడిన ప్రదేశాలతో, పెండ్లి, బంగారం, ముక్కాలురుప్పలువోసినావల సిన పస్తువులను కొనుటకు పేలుగా ఏర్పరచిన అంగళ్ళతో, రథాలు, ఏను గులు, గుడ్డాలు, కాల్యంతులు, సమృద్ధిగానుండి, పరస్పరం సహాయ సహకారంతో సౌహార్ద్రంతో పరిపాలించే న్యాయమూర్తైన హెలరులతో సంగీతం, సాహిత్యం, నాట్యం, అభినయం, హరికథ, పురాణం, శాస్త్ర చర్చలతో విరచించే ప్రజలతో, నాలుగు సముద్రాలు హస్తలుగా గల భూభాగాలతో, భర్మ దేవత మూడు హెలరులతోసంపాదం చేయగా శ్రేతా యుగం ఆర్యావర్తనానందరంగం ధారతదేశంలో ప్రవర్తింపసాగింది.

చార్మికి ఆశ్రమ పర్వము

పరుసలువరుసలుగా రిచ్చినాడినఫలవృక్షాలు ప్రసన్నులై సగృహస్థుల్లాగా అలిచుర్ని అహ్వనించినట్లు చిరుగాలిచే కడులురున్నకొమ్మల చేతుల్లో టవ్వరున్నవి. గురుదుగా నున్నలరలు పుష్పించి కమ్మని వాసనలు విరజిమ్ముతూ విందుభోజనం సమకూర్చితే తుమ్మెదలు సంగీతం పాడుకుంటూ ఆరగిస్తున్నవి. నడుచూ బెడుచూ లేచుండా ఆశ్రమంలోని వాళ్ళనేరకుండా చూడవచ్చినవాళ్ళను సైతం లేళ్ళు అలిరిస్తున్నవి. సెలయేళ్ళు నీటితో నింపిన చిగుడు బావుల్లో నీటి పడులు కొలకొల వర్షించేస్తూ, శ్రవణానందం సమకూరుస్తున్నవి. ఆశ్రమ ప్రదేశంలో వెదురుబద్దలతో, తెల్లు గడ్డితో నిర్మించిన కుంభం కన్నుల కరువు తీరుస్తున్నది. ప్రవేశ వ్యవస్థలందు పసుపూ కుంకుమా పూలతో పూజంపబడ్డ ఆపూ దూడా నిర్మి నెమరువేస్తున్నాయి. గూళ్ళలో ఉన్న చిరుకలు వచ్చిరాని పల్కాలతో వేదం వల్లె వేస్తున్నై. తెల్లవారకముందే లేచి కాలోచిత కార్యాలు ముగించి, సన్నగా నేసిన అరటివార గుడ్డలు ధరించి, లలాటంపైన విహతిపూసి వెండి తీగల్లాగా మెరిసే బడలు కట్టిన టోపాలతో, పొకవైన గడ్డంతో. ఎడమభుజం నుండి తొమ్ముమీదుగా వక్షిణంగా క్రిందికి వ్రేలాడే యజ్ఞోపవీతంతో, పులి చర్మముద అసీనుడై అర్చనిమీత నేత్రాల్లో వెలుగొందుతున్న ఒకమహా మూర్తి వసారాలో దర్శనమిస్తున్నాడు. మునిపల్లెలో నివసిస్తున్న ముని పుంగవులు ఆ మహానుభావుని దర్శింపవచ్చి పాదాభిషేకం చేసి, చాలి వారి స్థానాలలో వారు ఉపనిస్తులైనారు. అనంతరం అందరూ వేద మంత్రాలలో మంగళానానం గావించి చార్మికి మహర్షికి అభిముఖులై నిర్మి అంజలి జంఘంతో అనుజ్ఞ నిమిత్తం వేచి ఉన్నారు. అంతట మహర్షి వారిని కూర్చుండ నియమించి పరబ్రహ్మతత్వం, సార్థంగా, సాకల్యంగా, సప్రమాణంగా, సవివరంగా, సలక్షణంగా, వేదాలలోని సూక్ష్మమైన రహస్యాలు క్రమపద్ధతితో వ్యాఖ్యానిస్తున్నాడు. ఆ సమయంలో...

నారదుడు చార్మికిని చూడవచ్చుట

మహర్షి రహంలో తన గాన మాచుర్యాన్ని మేకవిస్తూ పరమేశ్వర సంకీర్తనంలో పరచణించి ఆకాశపథంలో పోతున్న నారదుడు ఆకస్మికంగా

అగి మహర్షి ఆశ్రమప్రాంతాన్ని గుర్తించి కిందికి దిగిపోయి ప్రవేశిస్తూ ఒక అశ్వశృంగం సంపాదించాడు. అది అగిపోయాడు. నదియ నర్మదానదీ కండ్ల వెలుపలగా పోతున్నది. ఆ పోతున్న పామును చూడగా ఉన్న పాదలోనుంచి పుంకిన చూచింది. వెంటనే పరుగు పరుగున వెంటించింది. దాని రాక గమనించిన పాము ప్రాణరక్షణకోసం కండ్లలో చూరి ఆశ్రమం లోకి వచ్చింది. పుంకిన చూడగా రోపరికి చూచింది. అదే సమయంలో ఆశ్రమంలో పోతున్న ఒక గరుడపక్షి చూచి శరవేగంతో వ్రాలింది. ముఖ్యులు దట్టంగా పట్టి చల్లగాలి పీస్తుంటే వర్షం వస్తున్నదని ఆనందంతో నాట్యం చేస్తున్న ఆశ్రమంలోని నెమలి చూడగా అక్కడ చేరింది. అజన్మ విరోధం గల యీ మూడింటిలో ఏ ఒక్కటి ఆ పామును కాపాడలేదు. సరికదా చూర చూరంగ తప్పుకున్నై. ఈ దృశ్యం నారదుణ్ణి ఉణ్ణి అశ్వశృంగం చూసింది. “ఏమిటి యదృశం! ఈ ఆశ్రమంలోని ప్రకృతిమూల మహర్షి తపస్వీకిలో నిండి సర్వభావాన్ని సాధించింది. కాకపోతే యిమైన మూడు విరోధిప్రాణుల నడుమ అల్పప్రాణి జీవించుట! అసహ్య ఇక్కడ కాలు మోపిన దగ్గరనుంచి కలహభీతి నడన నేను చూడ సామచింతన కలవా ల్లవునున్నాను. యిష్టివుంగవా! నీవు భగవద్భక్తు. ఈ సదాకాలం వ్యర్థం కానియను” అని తనలోతాను తలపోసి పరమేశ్వరుణ్ణి స్తుతిస్తూ ఆశ్ర మంలో ప్రవేశించాడు.

అయిన రావణం గమనించిన పరమేశ్వరం శాంతిపాతం వల్లించి ఎదురుగా పోయి సగౌరవంగా లోనికి కొని వచ్చింది. సుహర్షి వెంటనే లేచి నమస్కారం చేసి దర్శనసంఘటన చూపుతూ అర్జునం హస్తం నడు ప్పించి, “మీ పంట పెద్దలు కారణం లేకుండా దారు. గెలవిస్తారా” అని ప్రశ్నించాడు. దానికి నారదుడు “నేను ప్రత్యేకంగా మిమ్మల్ని చూసిపోదా మని వచ్చాను” అని సమాధానం చెప్పాడు.

చార్మికి నారదుని ప్రశ్నించుట

“స్వామీ! నా కొర కోరిక ఉన్నది. దయతో మీరు తీర్చాలి. తాము రవస్వామ్యాయ నిరతులూ, ప్రతియదామయూ, త్రిలోకసంచారులూ, సర్వం తెలిసిన బ్రహ్మచారులూ, మీరు సాధ్యమైనదియే. చర్మమాలంతో

ఎవడు గుణపంతుడు? సత్యపరాక్రముడు ఎవడు? ఎవడు సర్వంజ్ఞాతుడు? ఎవడు కృతజ్ఞతా ధర్మజ్ఞతలు కలవాడు? దృఢప్రణానా, వీర్యపంతుడూ, శాంతుడూ, యుద్ధంలో పెనుకరు పోనివాడూ, వ్యర్థంగా దాణం ప్రయోగించనివాడూ, ప్రయోగించి ఉపసంహరించనివాడూ ఎవడు? ఎవని దాహ్యా సౌందర్యం, అంతస్సౌందర్యం ప్రలోభంకరిగిస్తుంది? క్రోధాన్ని జయించిన వాడనీ, ఆర్యపంతుడనీ, అసూయలేనివాడనీ, సర్దులకూ ప్రియమైనవాడనీ, పురుషోత్తముడనీ, నరసింహుడనీ పండితులూ, సామరులూ, ఎవణ్ణి హి గుడు తారు. అట్టివాణ్ణి నాకు తెలుపవలసిందిగా మనవిచేస్తున్నాను." ఆ మాటలు విని ఆనందించి మిని శిష్యదృష్టిలో సర్వం దర్శించి--

నారదుడు వార్హికికి సంగ్రహంగా రామాయణం చెప్పుట

"మహర్షి శ్రేష్ఠా! నీవడిగిన ప్రశ్న లోకోత్తరమైంది. నీవు త్రితాల వేదివి. బ్రహ్మ నిష్ఠుడవు. సాంగవేద విదుడవు. నీకు తెలియనిదేముంది? నన్ను పెద్దవాణ్ణి చేయటం కోసం అడిగావు. సంగ్రహంగా తెలుపుతాను. విను. నీవు కోరిన గుణాలు కలవాడు మానవుల్లో ఉత్తమడు. పరబ్రహ్మం ఒక్కడే తప్ప చనిపించే జీవకోటికి జరిపూర్ణత లేదు. అయినా రారణ జన్మడిగా జన్మించిన రాజపుంగవుని చరిత్ర వుంది. అదే ఇప్పుడు నీకు దిని పించుతాను. ధరతదేశంలో సూర్యుడు మూలపురుషుడుగా ఇచ్చాడు చంకం ప్రసన్ని కెక్కింది. ఆ చంకంలో చరకపమహానా జన్మించి, నాలుగు సముద్రాలు హద్దులుగా చేసి, సాటిలేని మేటిమై అరవై వేల సంవత్సరాలు సకల జనానందరంగా పాలించాడు. ఆయనకు ముగ్గురు పట్టపు దేవేయలు. పెద్ద భార్య తౌసల్య రామునీ, కెంకో అవిడ కైలేయి భరతుణ్ణి, చూడో అమె సుమిత్రలమ్మణ్ణి కన్యకలు కన్యాశుల్కం వచ్చాయి. వారు శక్లవక్షంలో చంద్రునిలా ప్రకాశిస్తూ ఎదుగుతున్నారు. చాకిలో పెద్దవాడైన రామునికి యువరాజు పట్టం కట్టాలని ప్రభువు సంతర్పించాడు. దాని మంథర దుర్బోధతో కైలేయి వృద్ధభర్తను పూర్వం తనకిచ్చిన చరాల నెమలో, రామునకు పద్నాలు గేండ్లు అరణ్యవాసం, భరతునికి రాజ్యాభిషేకం కోరింది. ఆ కోరిక దిని రాజు నిశ్చేష్టుడైనాడు. ఆమె కోరిక మేరకు సీతా లక్ష్మణులతో కూడి అడవికి రాముడు వెళ్ళిన చార్త తెలిసిన చరకభుడు దేహత్యాగంచేసాడు. రాముడు

దెలు చస్తున్న ప్రజలను వెనుకకు పంపించి, శృంగిచేరవ్వరం చేసి తనను
రథంపై కొనిచెప్పిన సుమంత్రుణ్ణి అయోధ్యకు మరలిపోవ ప్రార్థించి,
గుహని అరివ్వం స్వీకరించి, గంగగడదాటి, పర్వతాలూ, అడవులూ, నదీ
సదాలు ఉత్తరించి, భరద్వాజాశ్రమంలో సత్సత్తుతుడై ఆయన ఆదేశాను
సారం చిత్రకూటం ప్రవేశించాడు. పుత్ర వియోగం భరించలేని చళరభుడు
ప్రాణాలు వదిలేశాడు. వృద్ధభూపతి మరణానంతరం చళరభుడూ, సుమంత్రులూ,
హరులూ ఎంత చెప్పినా వినక భరతుడు అన్నపైగల భక్తితో, రాజ్యం
త్యాగం చేసి, అయోధ్యలోనివారంతా తనవెంటరాగా తల్లులతో అన్నపద్మరు
పోయి మరల రాజ్యాన్ని గ్రహించమని అర్చించి విఫలమై, హనుమంతో
మరలి, అయోధ్యకు పోక జటావల్మలలు దాల్చి భక్తితో సంపిగ్రామంలో
హనుమంతుల ప్రతిష్ఠించి, తాను ప్రతినిధిగా పాలించసాగాడు. చిత్రకూటంలో
ఉన్న రాముడు తనయండున్న ప్రేమకొద్దీ హరులూ, బంధువులూ, మాటి
మాటికి చూడవస్తారని ఆలోచించి సోదర భార్యాసమేతంగా బయలుదేరి
చారిలో విరాఘని చంపి, కరభంగునీ, సుకీర్తనీ, అగస్త్యునీ, ఆయన
తమ్ముణ్ణి సందర్శించి వారి అనుగ్రహంతో చివ్వాస్త్రాలు గ్రహించి, ఆనమీ
పంలో ఉండేవారితో కలసి మెలసి ప్రాప్తలు గడుపుతుండగా, కొందరు
ముసులు వచ్చి రాముని స్తుతించి, రాక్షసదాళలు తెలిపి, వారినుండి రక్షణ
కోరారు. అలాగే చేస్తానని వారికి అభయ ప్రదానం చేశాడు. కాలం గడుస్తు
న్నది. ఒకరోజు సమీపారణ్యంలో తిరుగుతుండగా జనస్థానంలో ఉన్న
చూర్పణబ అనే రాక్షసి వారిని చూసి, అందులో శ్రీరాముని అందాన్ని
మెచ్చి మోహించింది. ఆనలే రక్కసి. అందులో రాములతో కన్నులుమూసు
కొన్నది. ఇంకేముందే? సరాసరి రాముని ఎదురుగా పోయి "నన్ను
పెండ్లా"డమని నిర్బంధించింది. రాముడు శాంతంతో అష్టాంజుని వద్దకు
పంపాడు. రాక్షాజ్ఞచే సోమిత్రి చెవులూ, ముక్కులూ కొని విరువను
చేశాడు. వానితో ఆ దుష్టురాలు ఆక్రోశించి తనవారైన భరదూషణితీర్థా
దులకడదేగి చూసపులవల్ల తనకు జరిగిన అపమానం గౌరవతలు కొండం
తలుగా చెప్పి వీడ్చింది. దాంతో అగ్గిలో గుగ్గిలంగా మండి భుడు వతు
రంగ బలంతో రామునిమీదికి యుద్ధానికి నడిచాడు. రాముని వాదాన్నిలో
మిరుతల్లాగ సమాధులగా భస్మమైనారు. ఈ సంగతి మోసుకొని చూర్పణబ

లంకలో ఉన్న అన్నదగ్గరకు పోయి, బంధునాశనం తన అవమానం ఏకరుపు పెట్టి చూటల్లో చూటలుగా సీతా సౌందర్యం వర్ణించి "ఆమెను ఎలాగైనా అపహరించి లంక చేర్చ"మని చెప్పింది. రావణుడు చెల్లెలి చూటలు విని, ఆమెను ఓదార్చి "సీతను తప్పక లెస్తాను. ఎంతవారైనా, అనుకూలంగా ఉన్న భార్యపోలే దాదాలో రుమిలి రుమిలి చస్తాడు. ప్రతిష్ఠకలవారైతే అవమానం భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడు. ఏ విధంగా చూసినా ఇది మంచి పనిగానే లోస్తూంది. నేను భార్యం సాధించి నిన్ను చుట్టి చూస్తాను. నీవు దుఃఖం పడలి అన్న ప్రతాప ప్రయోగ కౌశల ప్రదర్శనకోసం వేచి ఉండు" అని చెప్పి పంపింది. మారీచునితో మంరసం సర్పి, పంచనా మార్గంలో సీతనుతెచ్చి అశోకవనంలోకించి మ్రుక్కుడి రాక్షసాంగనల రాపు పెట్టాడు. మాయ లేడిని చంపి తమ్మునితో పర్ణశాలకు వచ్చిన రావణుడు భార్య కనిపించకపోవటంతో దుఃఖించి సీతాన్వేషణ కోసం అడవుల వెంట తిరుగుతూ, రావణునిచే తెక్కలు నరకబడి కొనపూపిరిలో పున్న జటాయువు నకు అగ్నిసంస్కారంచేసి, దారిలో తారసిల్లిన కటంభుణ్ణి ఖండించి, శబరి సేవలు అందుకుని ఆమె చెప్పిన ప్రకారం పంపా సరోవర తీరం చేరాడు. ఆ ప్రాంతంలో తిరుగుతున్న హనుమంతుడనే పేదగల వానరుడు, ఆ రాజ సోదరులను చూచి సభక్తిరంగా పూజించి, వారి వ్యత్రాంతం తెలుసుకొని, తన యజమాని అయిన సుగ్రీవునిలో అగ్నిసాక్షిగా స్నేహం చేపూర్పాడు. సుగ్రీవుడు తన కథంతా వివరించి, అన్నలో తనకు గల్గిన ఆపద నుండి రక్షింపమని రాముణ్ణి వేడుకున్నాడు. సుగ్రీవుడి అనుమానం పోగొట్టటానికి సప్తతాళధ్వజం, ఉంచుభి కశేబర్థాటనం కావించి యుద్ధానికి రాముడు పంపాడు. వారి పోరాటంతో విషదీగ్ధమైన దాణంతో రాముడు వాలిని వధించి ప్రతిష్ఠాపాలనం సల్పాడు. రావ్యాధి షికానంతరం సుగ్రీవుడు ప్రపంచంలోగల కోతులనెల్ల రావించి సీతాన్వేషణలో నియమించాడు. దక్షిణ దిశగా పోయిన కవుల్లో శ్రేష్ఠుడైన హనుమంతుడు లంకలో సీతవున్న సంగతి సంపాదిస్తే తెలుసుకొని సూరామణుల సముద్రం లంఘించి, సీతమ్మను జూచి రామచంద్రుని ముద్రిక ఇచ్చి, ఆమె యిచ్చిన చూడామణి గ్రహించి, అశోకవనం పాడుచేసి, లంకకార్చి, రిరిగివచ్చి రామునికి సీతమ్మ శేషవార్త వినిపించాడు. శ్రీరాముడు సర్వవాసర సైన్యంతో కదలివచ్చి,

సముద్రం బంధించి, రావణుని సమీపముగా నిర్మాణించి, విభీషణుని పట్టణాన్ని అగ్నిపూర్ణమైన సీతతో భరద్వాజాశ్రమంచేరి, వాయుపుత్రునితో వారసంపి, పుష్పకాహుతుడై సుంద్రగ్రామంలో పిలిచి, భరతుడితో కూడి, జటామల్లలాలు విడిచిపెట్టి, అయోధ్యకు వచ్చి రాజ్యపరిగ్రహణంచేసి, పరకొంటున్న సుందరవారాలు భారతదేశాన్ని హరించి పరమపదములయరించు సున్నాడు. ఈ పుణ్యపరిత్ర విన్నా, చదివినా, వర్ణభేదం లేకుండా సమస్త జనులూ ఇహంలో నుండి చరంతో భగవంతుని నాన్నిభ్యంతో ఆనందం అనుభవిస్తారు.

సంగ్రహ రామాయణం సమాప్తం

అని వచించిన నారదునకు ఆరిత్యం యిచ్చి, చార్మకి తనను ఫిష్టుడుగా భావించాడు. మహర్షి సవర్యకు సంతోషించి వచ్చిన పని పూర్తి చేసిన ఆనందంతో నారదుడు సత్యలోకానికి వెళ్ళాడు. తర్వాత శిష్యులతో మహర్షి భరద్వాజాశ్రమ సమీపంలో వున్న తమసా సదీ స్నానార్థం వెళ్ళాడు. కొంతసేపు ఇష్టాగోష్ఠితో కాలంగడిచి, భరద్వాజాడితో సదీకి వెదదామన్నాడు. ఆయన అందుకురావలసిన దీపవస్త్రాలందియగా, వనసాంవర్యం విరాడిస్తూపోతున్న సమయంలో దోయవాహితడు రామ మోహితయైన క్రాంతమఖనంలో మగపక్షిని దాణంలో కొట్టాడు. పెండ్లనే ఒ పుల్లు నెలపైబడి గింగిల కొట్టుకుని ప్రాణం వదిలింది. అదపక్షి నెత్తు దిలో తడిసి పడియున్న మగపక్షిచుట్టూ తిరుగుతూ, కర్లపుట భేదనంగా ఎలుగెత్తి కూస్తూన్నది. చూటిచూటికి ముక్కుపుటలతో భర్తచేహాన్ని తాకి కడికిస్తూ దిక్కుతెలియని కీనావస్థలో నునికిపోయింది. ఆ హతా ర్థస్థుడైన మహర్షిని కలవరపెట్టింది. ఎంత నిగ్రహించుకున్నా శోకం దొంగిలెత్తంది. భవిష్యత్కాలదోషితుడై, అనుకేకుండా, అప్రయత్నంగా దోయవాహి మంచి

చార్మకి దోయవాహి చంపించుట

“మనిషాద ప్రతిషాంత్య మగమశ్వాశ్వరీస్సమాః
యత్క్యాంచ విభునాదేక మవధీః కామమోహితమ్”

(ఇది వార్మకి రామాయణంలో ప్రథమ శ్లోకం. వేద సంబంధం రాకుండా ఇతరత్రా ప్రపత్తిని సారస్వతంలో మొదటిశ్లోకం కూడా ఇది. దీనికి రెండు అర్థాలున్నాయి. చోలవావా! భార్యతో కలిసియున్న మగవత్సిని నీవు చంపటం చేర ఎక్కువ రాలం భూమిపైపుండజాలవు. కావహాపకమైన లరం యిది. ప్రాంతమిటునం అంటే మంబోదరీ రామాయణం. అందులో రామ పీఠితుడైన రామయిని సంహరించటం చేర లోకంలో ప్రతిష్ఠ ఎక్కువ రాలం నీకే అవుతుంది. రామాయణ కథాపరమైన రెండో అర్థం ఇది.) అని శపించాడు. దాంతో ముఖముతో వచ్చిన ఉద్యోగం రగిలిపోయింది. రాసి ఏదో సంగీత లయ కాళభంగా, సమంగా పున్న హదాలతో, నోటినుంచి వచ్చిన ఆ శ్లోకానికి మహర్షి విస్తుపోయాడు. శిష్యుల్ని చూచి “భరద్వాజా! ప్రతిభంతువులె చెప్పలేని అనందం కలిగిస్తూన్న ఇది శ్లోకమేలంటావా?” భరద్వాజా : గురువేవా! మీ నోటివెంటవచ్చిన వెంటనే ఆ వాక్యాలు నేను భారణ చేశాను. మళ్ళీ మళ్ళీ మననం చేశాను. ఇందులో నాకు తెలిసిన అర్థమే రాకుండా కలియిందేమో పున్నట్లు స్ఫురిస్తూ వుంది. ఇది మాత్రం తప్పక శ్లోకమే అని నా విశ్వాసం.

వార్మకి: నేను దాభలో పడే అర్థాను. రాసి చోలవావా శపించలేదుగా? ఆ సంకల్పం కూడా లేదే? అతనిందుకు ప్రాణాలు వదిలాయా?

భరద్వా: మీ వార్మకి తెలుగులేంది. మీ సామర్థ్యం కనం సాధించింది. మీరు శపించకపోయినా ఆ మాటల్లో శాపం లీకపోలేదు.

వార్మకి: ఉద్యోగం లేకుండానే భరితం వస్తుందంటావా?

భరద్వా: చూడండి స్వామీ! మనం జాగ్రత్తగా చూచే సమస్య. మన కంటికి కానరాని సూక్ష్మజీవులెన్నో నరిగి నశించిపోతున్నాయి. అది అలా వచ్చిపోవాలనే సంకల్పం మనకు లేదుగా. అలాగే మీరు ఉద్ధేశించుచున్నావా మీ కోవరీప్రకారం వచ్చిన మాటలకు ఆ అర్థం వుంది. “మానిషాచ అగమః—శాశ్వరీస్సహః” అన్నప్పుడు ఓరి నిషాదువా! నీవు బహుకాలం బ్రతకలేవు. అనేగా. అంటే “వెంటనే చచ్చిపో” అని భర్మనివస్తూంది.

వార్మకి: ఎంతదని జరిగిందీ? ఇలా జరగటానికి హేతువు కూడా గోచరించటం లేదు. అనుకోకుండా నారమయిని వచ్చాడు. అయినను

ఎందుకే తన చెప్పులుగూడు. అయిన చెప్పి వెళ్ళాడు. తమసా
గదిలో స్నానం చేయాలనే తోలిక కలిగింది వచ్చాం. ఈ విషాద
వృత్తం చూచాము. నిష్కారణంగా బోయవాడు ప్రాదాలు
పదిలాడు. ఇంతవరకు ఎప్పుడూ సంకల్ప విరుద్ధంగా జరుగలేదు.
మనస్సు మనసులో లేదు. త్వరగా స్నానం ముగించి ఆశ్రమానికి
పోదాం పరమి.

భరద్వాజ: అలాగే స్నామే!

ఈవిధంగా గురు శిష్యులు జరిగినదాన్ని వచేపదే విచారిస్తూస్నానం
చేసి ఆశ్రమానికి చేదారు. శిష్యులు సిద్ధంగా వుండిన కందముల ఫలాలు
అరగించారు. అయినా వార్మకి మహర్షి స్వస్థుడు కాలేకపోయాడు. అలా
జనలో మునిగివుండగా,

బ్రహ్మ వార్మకి వద్దకు వచ్చుట

ఒకప్రక్క మహర్షులు, రెండోవైపు, ముగిసినా గేవింపగా ఇంక
ప్రక్క చేపకలు కీర్తింప, హంసవాహనంమీద వాటి సమేరంగా బ్రహ్మ
సర్పలోకం నుండి సహస్ర వార్మకి ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. వచ్చిన బ్రహ్మ
దేవుణ్ణి, పరివారాన్ని ఎంతో భక్తిప్రపత్తులతో మహర్షి పూజించాడు.
మహా ప్రశ్నల అనంతరం మహర్షి చతుర్ముఖుణ్ణి విజయంచేసినవనికూర్చి
విసయంగా అడిగాడు. కాని మనస్సుమాత్రం ఏదో చేయరానిపనిచేసినట్టూ,
పొందవలసినదేదో పొగొట్టుకున్నట్టూ కలమరపడుతూనే వున్నది. అది గమ
నించిన బ్రహ్మ వార్మకిని ఈవిధంగా అడిగాడు.

బ్రహ్మ: మహర్షి శ్రేష్ఠ! ఎందుకు అంతగా వాధపడుతున్నావు?
వార్మకి: స్నామే! ఎమని చెప్పను నా సిరి! క్రొంచవక్షిని బోయ చంపి
సంకుతే హృదయం శోభపడుతుంటే, నా మాటలకు వాడు చని
పోవటం మరింత శోభ కలిగిస్తూంది. నా నోటిలో చెడరిన మాట
లు వాడు చనిపోవటం మరింత శోభ కలిగిస్తూంది. నా నోటిలో
చెడరిన మాటలు, పాదాలు సమానంగా పున్న అక్షరాలలో,
నాలుగు సంఖ్యలో వున్నాయి. మా భరద్వాజాదేమో లొకర చూపంగా
పున్న శ్లోకమే ఇది అంటాడు. ఈ విచిత్ర సంఘటనం నాకు
చాలాగా దోషపడుతుంటుంది.

బ్రహ్మ : మహాత్మీ, నీవు మహాతపస్వివి. రాగవిరాగాలు, సుఖదుఃఖాలూ, ప్రేమవిద్వేషాలూ, రామకతోచాలూ నీవు జయించటమే రాకుండా ఆశ్రమప్రదేశమంతా అణచబడుతున్న సార్వత్రికగుణాన్ని నింపేశావు. నేటి మహాత్ముల్లో అన్ని విధాల నీవే శ్రేష్ఠుడవు. నీచేత మహాశాస్త్రం ఒకటి చేయించాని సంకల్పించాను. దానికి పీఠప్రాయంగా నా పుత్రుణ్ణి నీ కడకు ముందుగా పంపించాను. వాడు పర్వతానంతో పున్న రాజవర్తిత చెప్పాడు. దేనినైనా శాస్త్రవారణ సంబంధం వుందా కదా? ప్రేరణగా ఆ విషాద సంఘటన కల్పించాను. ఆ పక్షాపాదంలో నీకు శోకం కలిగింది. ఆ రెండింటి పర్యవసానం హేతువుగా భవదోబద్ధమైన శ్లోకం వచ్చేట్లు చేయమని నా శాస్త్రుడు ఆదేశించాను. ఆమె ఇదివరకే పరా పర్యంత మిష్టమీ వాక్కుల్లో నీలోనేవుంది. ఇప్పుడు వైభవీ వాక్కుల్లో శ్లోకరూపంలో సాక్షాత్తు లింది. ఇది ఆది శ్లోకం. నీనికి సారస్వత లోకంలో ప్రథమ స్థానం, ప్రమాదాత్మక లభిస్తుంది.

వార్మికి : స్వామీ! కారణం ఏమందా నామీద ఎంత రహస్యం కలిగి నందులకు నిజంగా నేను ఏమిటి. తాము విమర్శిం ఈ శ్లోకాన్ని ప్రసాదించారో తెలుసుకోవచ్చా?

బ్రహ్మ : ఆ విషయం నీకు చెప్పటంకోసమే నేను ఏడ్చాను. నీవు ఇంత ఏ మాత్రం దివారవడదు.

బ్రహ్మ వార్మికిని రామాయణం వ్రాయమని చెప్పుట

వార్మికి : స్వామీ! అనుగ్రహించండి.

బ్రహ్మ : మహాతపస్వి! విను. ఇంతకు పూర్వం నా మహాత్ముడు ఎన్నిసార్లు కథ చాలా సంగ్రహంగా వుంటే. ఆ కథ ఇంతవరకు ఎలా అని గిందో, ఇరముందు ఎలా జరుగుతుందో యథార్థంగా నీకు గోచర మయ్యేలా వివరవృద్ధి ప్రసాదిస్తున్నాను. దాన్ని నీవు లోక సంగ్రహం రాయాలి. అది ముక్త్యలోకంలో ఆదిరాష్ట్రంగా ప్రసిద్ధి చెప్పుతుంది. అంచేతనుంచా మళ్ళీ కృతయగం వచ్చేంతవరకూ నీ రామ

యజమే ప్రమాణంగానూ, లక్షణయుక్తంగానూ, సర్వాభిమత ప్రసాదంగానూ వుండి, నడిమింటి సూర్యునిలాగా ప్రకాశిస్తుంది. ఆ రామాయణం ఏ శ్లోకమైతే నీ నోటివెంట వచ్చిందో ఆ శ్లోక లక్షణంలోనే రచించు. ఈ యుగంలోనే కాకుండా ముండుయుగాల్లో కూడా మానవులు ఇహపరాలు రెండు దీనితోనే సాధించి తరిస్తూ వుంటారు. నీవు కోరకపోయినా నీ మహాతపస్సుకు సంతోషించిన నేను ఇంతకంటే మించిన ఫలం నీకేమీ ఈయలేను. నీవు సత్యం దర్శించి చెప్పుకున్నావు గనుక నీ వాక్కు అన్యతదోషం పొందదు. అధిష్టాపాల, అపహాస్యాలూ చేసేవాళ్ళు, వాళ్ళకు తెలియకుండానే చెడిపోతారు. నీ హృదయంలో మేడూపంగా నేనూ, వాగ్రూపంగా సరస్వతీ వుంటాము, ఇక నేను పోయినా" అని చెప్పి స్వస్థానానికి వెళ్ళాడు.

అంతవరకూ కొయ్యబొమ్మలాగా పున్న శిష్యులూ, మునులూ తిరిగి ప్రాణం కలవారై బ్రహ్మదేవుని అమోఘవాక్కులనూ, మహర్షి తపశ్శక్తికి పరమానందం పొందారు. అనంతరం మహర్షి వచ్చిన మునులను ఆశీర్వదించి పంపించి, శబ్దమై, వార్షి తూర్పుముఖంగా పరిచిన దర్బలపై ఆసీనుడై మహాయోగ సమాధినిష్ఠుడై పున్నాడు. నారదుడు గ్రహించి చెప్పిన రామకథ ఎలా జరుగుతూ వచ్చిందో అదంతా పూసగ్రుచ్చినట్లు కనబడుతుంటే అందున్న మరుగులూ, మర్మాలూ, ధర్మాలూ, కర్మాలూ, కోపాలూ, తాపాలూ, క్రమ క్రమంగా హృదయం అనే అద్దంలో ప్రతిఫలించసాగినై. అటు దర్శనం చేస్తూ, ఇటు రామాయణం పూర్తి చేశాడు.

గ్రంథనిర్మాణంలో పున్న గొప్పతనం

అది, శ్రీరాముడు పుట్టి దగ్గర నుంచీ, సీత అగ్నిప్రవేశం చేసేక మళ్ళి పరిగ్రహించి, రాజ్యాధిషేకం చేసుకొని, సుఖంగా ప్రజలనుపాలిస్తూ మళ్ళి సీతను పరిత్యాగంచేసి, అశ్వమేధయాగం పూర్తి చేస్తున్నవరకూ, ఏడు కాండలుగానున్నూ, ఇరవై నాలుగు వేల శ్లోకాలున్నూ, అరుదందల

సలచై ఏడు సర్పలుగానూ విభజించి, నాల్గవేదాల్లో వుండే సర్వమంత్రాధారా
లనూ గాయత్రీ మంత్రంతో సముద్ధరించి, లోకశ్రేయస్సుకోసం మహా
రావ్యంగా రచింపబడింది. “తానైతే భగవదనుగ్రహంతో పూర్తి చేశాడు.
మరి ఇవి లోకానికెలా తెలుస్తుంది” అన్న ఆలోచనలో మహర్షి మునిగి
లేలుతూ వుండగా, రూపవంతులూ, యశోవంతులూ, ప్రజ్ఞావంతులూ,
బుద్ధివంతులూ, మమరస్వరంతో కూడిన స్నిగ్ధకంఠులూ, విద్యలో, విన
యంలో, జయంలో అంచెపెసినవారూ, సామగానంలో విహారదయూ, పుంభావ
సరస్వతులు అయిన కుశలపులు వచ్చి సాష్టాంగ దండప్రణామం చేశారు.

సమస్కారం చేసి నిల్చున్న అన్నదమ్ముల్ని చూసి పరమానందం
పొంది, వేదోపబృంహణంగా తాను పల్కిన రామాయణం, స్వరతాళలయ
యుక్తంగా, నవరసాలతో, నానాధాలతో, అద్భుత కళాకళనంతో, చదివిన
మాత్రం చేత సర్వపాపాలూ హరించే శక్తితో, ప్రతి అక్షరం పవి
త్రంగా భావించి, స్ఫుటంగా పలికేలాగా మొదటినుంచీ చివరిదాకా ఆ
చాలకులకు క్రమంగా బోధించాడు. వారు ఎంతో శ్రద్ధతో, భక్తితో,
నేర్చిన ఆ విద్యను సార్థకం చేయటానికి మహర్షి వద్ద అనుజ్ఞ
కోరారు. తన్ను చరితార్థుడుగా భావించుకొని దీవించి అనుమతి నిచ్చాడు.
అన్నదమ్ములు ప్రచార నిమిత్తం ధరించే నార గుడ్డలు ధరించి,
తంబూలూ, చికురలూ, గడ్డిలూ, తాళాలూ సంగ్రహించి తిరిగి మహర్షి
పాదాలకు అభివాళించేసి—“గురుర్బ్రహ్మ, గురుర్విష్ణుః, గురుర్దేవోమహేశ్
శ్వరః, గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీ గురువేనమః” (గురుదేవుని
త్రిమూర్తులుగా భావింపటయే కాక అపరబ్రహ్మగా కూడా ధ్యానించి
సమస్కరించారు) అని పఠించి సెలవు తీసుకొని, తల్లిచెంతకు పోయి
అమె ఆశీస్సులుకూడా పొందారు. ఆనంతరం--

రామాజ్ఞ చే కుశలపులు అయోధ్యలో

రామాయణం గానంచేయుట

మంచి ముహూర్తంలో ఆశ్రమం వదిలి, సమీపంగా వున్న ముని
పల్లెల్లోనూ, చర్చావేదికల వద్దా గానంచేస్తూ తిరిగి ఆశ్రమానికి వస్తూండే
వారు. క్రమంగా, జనపదాలూ, ప్రజలు సమ్మర్థంగా పుండే అంగడివిఘ్నలూ

ఇంకా ముఖ్యమైన చోట్లా ఎన్నుకొని ఆక్కడ పాడుతూ విశ్రాంతికి దేవాలయాలను వుపయోగించుకుంటూ సంచారం చేశారు. ప్రతిపలాపేక్ష లేకుండా, ఎవరినీ ఏమీ అడగకుండా పాడుకుంటూ తిరుగుతున్న పిల్లలను చూచి మొదట్లో ఆశ్చర్యం, తర్వాత ఆనందం, ఆపైన సానుభూతి, అనంతరం కుశలప్రశ్నలూ, ఆతిథ్యాలూ, అనురాగాలూ కలిసిమెలిసి పాదురులనే కాకుండా పండితులను కూడా పరపపల్ని చేయటంతో ఆ దాలురకీర్తి హెచ్చసాగింది. ఊహూ, వాడవాదా, పల్లె పల్లె ఉత్సాహంతో ఉరకలు వేస్తూ ఆ జంటను వెంటబెట్టుకొని పోయి తనివితీర పాడుచుకొని, తోచినట్లు, యథాకర్తగా, సత్కారాలూ, సన్మానాలుచేయసాగినై. ఆరుమారుల గానకళావై దుష్టానికీ, కావ్యంలోని మహాత్మాలరూ, రచనాశైలీసంకేతపదార్థాలూ ఆనందించనివారూ, కళా ఘట్టాలలో వున్న విపరీత సంఘటనకు చలించి దుఃఖించనివారూ, ఆ చిద్బలప్రళంబించనివారూ, మహర్షిజోహారు లిప్పించనివారూ, ఆ పరిసరప్రాంతాలలో తరచు వీమీ అతికయోగి కాదు. వార్మికులవారి అమానుషసృష్టి, అమృతవిద్ధులభూర్వగానం, అత్యద్భుతమైన కథానిర్మాణం నాల్గదిక్కులూ వ్యాపించి ఆ నోటూ, ఆ నోటూ ఒకటి వల్లెలనీ, పట్టజాలనీ, రాజభానులనీ, పండితపరిషత్తులనీ చేదంలేకుండా చిత్ర విచిత్ర వార్తలతో నిండిపోతున్నై. ఆ మునిషుమారులకు కౌపీనం, ముంషి, దండం, అక్షసరం, జుంజెం, కడుండలం, నారజస్రాలూ ముని పుంగపులిస్తే, అవువాలూ, ఫల పుష్పాలూ, పెరుగూ, నేయూ పౌరు లిప్పించారు. గృహిణులు పాదపూజల్లో నివాపల సమర్పిస్తే, దాల దాలికలు చుట్టామూగి, ఒక్కొక్క చరణం అందుకొని పాడి భక్తితో భజనలు చేశారు. పండిత పరిషత్తులు పెద్దలు ఆశీర్వాదం చేస్తూనే యువకులు అభినందించి చిరుమలు రచించుచుండే గౌరవించినై. అంతకంతరూ పెద్దల్లో పిన్నల్లో పెరుగుతున్న ఆనందోత్సాహాలకు ముగ్ధులై మురిసిపోయి దాలకద్యయం కంఠమెత్తి తృప్తిస్థన మిథరంగా గానం చేస్తూనే, సముద్రాలు పొంగి తరంగ హస్తాలతో ఆ చిద్బల నానింగనం చేయడానికి ఉద్విఘ్నమౌరినై. పర్యలాలు ప్రతిభ్యనిరూపంగా పాకాలు వల్లెవేస్తూన్నై. సదీనదాలు తమ గమనవేగం నవరించుకొంటూ పరదనించీ, ప్రవహించీ, సుఖ్యసుఖ్య తిరిగి, అగాధాలు కల్పించీ అదిరాద్యంలాగే పరచమృతమృతున్నై.

పశువులూ, పక్షులూ, మృగాలూ, కీటకాలూ, సరీసృపాలూ తమకు సహజమైన
 వ్యవస్థానికే షాలూ సంకేతాలూ మాని నిశ్చేతనాలై నై. కుశలపులు ప్రయాణం
 చేసినంతమేర ప్రతి అణువు పులకించి పవిత్రమవుతుంది. ఎవరినోట విన్నా
 రామకథే. ఎవడు ఉదహరించిరా రామాయణంలోని శ్లోకమే. ఎవడిని పలక
 రించినా కుశలపుల డొంగడే. ఏకాంత గృహాలలో కూడా సీతారాములధర్మ
 దాంపత్య ప్రసక్తే. “అహో! అద్భుతం. ఇంత అల్ప కాలంలో ఇంత
 లోకవ్యాప్తమైన కావ్యం శ్రుతులు తప్ప ఇంకొకటి లేదు. ఆ బిద్ధలెంత
 అదృష్టవంతులో, వాళ్ళను కన్నతల్లి ఎంత ధన్యజీవియో, ఆ మహర్షి ఎంత
 తపస్సంపన్నుడో” అని ఆచార వృద్ధం ప్రశంసించసాగింది. అన్నింటి
 కంటే విచిత్రం ఏమంటే, పశ్యతోహరుడే (చూస్తుండగానే దోచేవాడు)
 వారాహుడైనాడు. ఈ విధంగా ఆడుగడుగునా సంస్తుతులూ, సన్మానాలూ,
 సత్కారాలూ, గ్రహీస్తూ నిలిచినదోట నిలువకుండా, పండినదోట పంక
 కుండా, తిన్నదోట తినకుండా, కుమార సోదరయగళం అచిరకాలంలోనే
 అయోధ్యకు చేరింది. పరషత్తిరీష్యంగా, శత్రుమర్చేద్యంగా, అన్యర్థంగా
 పున్న అయోధ్య ప్రాకార ప్రవేశద్వారదేశం వద్ద నిల్చి పరిసరాలన్నీ పరి
 కించి, ఆ నియమాలూ, నిబంధనలూ, చీమకూడా ప్రవేశించడానికి ఏమిలు
 లేకుండా కట్టబిట్టాలతో కాపాడే రాజసేవకుల క్రమశిక్షణకూ లోలోపల
 సంతోషించిన ఆ చాలకులు ముహూర్తకాలం ప్రవేశానికి ఎదురు చూశారు.
 ఆహ్వానంగానీ, విసర్జనం గానీ లేదు. ఎవరి పనిలో వారున్నారు. ఇంక
 లాభం లేదని అన్న తమ్ముడితో “ఏం చేద్దాం? మనకేమో మహానగరా
 లలో పున్న మర్యాదలు తెలియవు. లోనికిపోయే మార్గం తోచటంలేదు.”
 తమ్ముడు: అన్నా! ఎందుకు సందేహిస్తున్నావు? ఇంతవరకూ ఏ తాతగారి
 ఆశీర్వాదం తోడుపడిందో, ఇప్పుడూ అదే తోడుపడుతుంది.
 వెనుకటిలాగే పాడుకుంటూ పోదాం. ఆపితే అప్పుడు చూద్దాం.
 మనమేమీ శత్రువులం కాము. పైగా చిన్నవాళ్ళం.
 అన్న : చిన్నవాళ్ళం కనుకనే అనుమానిస్తున్నాను. పెద్దవాళ్ళమయితే
 భయమే చెదు. ఎందుకు వచ్చారంటే ఏం చెప్పతాం?
 తమ్ముడు: తాతగారి అనుమతితో సంఘారం చేస్తూ ఈ మహానగరం
 వచ్చాము అని చెప్పదాం.

అన్న : సరే. ముందు తంబురాశ్రుతులు సరిచేద్దామా?
 తమ్ముడు: (ప్రమోగించి) సరిగానేవున్నై. కాళ్ళరు గణ్ణలు కట్టుకుందాం.
 అని ధరించి, మధురాతి మధుర మోహన కంచాలు ఏకంగా
 తంబురా శ్రుతిలీనంచేసి, తాతగారికి సమస్కారంచేసి, ఉచ్చ
 స్వరంతో-

శ్లో॥ "చరితం రఘునాథ శతకోటి ప్రవిస్తరం
 ఏతైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతక నాశనం
 రామాయ రామవద్రాయ రామచంద్రాయవేదసే
 రఘునాథాయ నాథాయ, సీతాయాపతయేనమః"

అని పాడుకుంటూ లోపల ప్రవేశించారు. ఆ మధుర గానానికి
 ఎండిన మోళ్ళు చిగురిస్తూండే, పశువులు అహారంమాని ఆరిస్తుండే,
 పాములు పదగలువిప్పి ఆనందముతో ఆడుతుండే, కాపలావారు మంత్ర
 ముగ్ధుల్లాగా, సమ్మోహనాస్త్ర మూర్చితుల్లాగా అయినారని వేరే చెప్పట
 మెండును? బాలరులు లోనికి వెళ్ళారు. గానం చూరం అయింది. కావలి
 వారికి తెలివి వచ్చింది. వారిలో వారు ఇలా ప్రసంగించుకున్నారు.

ఒకడు: ఏం గానం, ఏం గానం! మనం ప్రభువుల సభలో ఎంతోమంది
 పాడితే విన్నాం. ఏమీ ఈ మాధుర్యం? ఆ పిల్లల రాకపోకలు
 గుర్తించలేనంత తన్మయత్వం చెందామంటే ఆ పాటకు సాటిగానీ,
 వెలగానీ, చెప్పటం నావల్ల కాదమ్మా. సాక్షాత్తు ఆ దేవలోకంనించి
 దిగివచ్చారనిపించింది.

ఇంకొకడు: నీవన్నచి ముమ్మాటికి నిజం. ఆ అందం మాత్రం ఎవరికూమీ?
 వాళ్ళిద్దరి రూపం ఒకే ఒక అచ్చులో పోసి బ్రహ్మ తయారుచేసి
 వుంటాడు. చిన్నా పెద్ద తెలియటం చాలా కష్టం. ఆ యమ్మకు వీళ్ళ
 కవలపిల్లలేమో. మన ప్రభువులు చూస్తే ఎంత సంతోషిస్తారో.

మరొకడు: ఇవీ నిజమే. మఱి దీనికేమంటావు? బాలులు చదివిన శ్లోకం
 విన్నాంగదా. ఇంతరుహార్యం ఎప్పుడై నా విన్నామా? గొప్పగొప్ప
 వారంతా ప్రభువులను దీవించారు, దోగిచారు. అంతా మంత్రాల
 తోనూ, వాక్యాలతోనూ ఉన్నైతాని, ఇలా కమ్మగా తాళంవేస్తూ
 పాడటం ఁదా?

ఒకడు: లేదు. ఆ గానప్రవాహం నన్ను ముంచింది. పాటలోవున్న అర్థం తెలియని నేనా? ఒడ్డును రాచేక డిక్కిరిద్దీకైరై పోయానంటే నమ్ము. ఇంకొకడు: నా సంగతి చెప్పుతా వినండి. పాడుతుంటే తలెత్తి చూశాను. ఇంకేముందీ? వాళ్ళ అందచందాలు ఆలోచనా లోకంలోకి లాక్కు పోయినై. నేను అయ్యవారి కొలుపులో ప్రవేశించాక పచ్చిపోయే వార్ని ఎందరినో చూశాను. కానీ, ఈ అపురూప సౌందర్యం వారిలో లేదు. బ్రహ్మదేవుడికి ఇంక గుడికట్టి పూజించవచ్చు. ఆ పాటలో ఆ రూపంలో, ఆలోచనలో పద్ధానేకాని, పాటలో ఏముందో పరిశీలించలేదు.

మరొకడు: అయితే నేను మీ ఇద్దరికంటే భిన్నుణ్ణి. గానానికి పరవశిస్తూ రూపానికి సంతోషిస్తూ, అర్థానికి ఆనందం పొందాను.

ఒకడు:)
ఇంకొకడు:) అయితే నీవు పొందిన ఆనందాన్ని మారు పంచిపెట్టవా?

మరొకడు: తప్పకుండా. మన ప్రభువులవారి చరిత్ర శతకోటి సంఖ్యతో విస్తరించిందట. ఒక్కొక్క అక్షరంకూడా ప్రవృత్తంగా, ప్రమాణంగా, పవిత్రంగా చెప్పబడిందట. ఆ విధంగా చెప్పిన కథ మహా పాఠకాలు పోగొట్టుకుందట. మన ప్రభువులను రాముడనీ, రామ భద్రుడనీ, సీతాపతి అనీ పిలుస్తారట. అటువంటి ప్రభువులకు నమస్కారాలు అని గానం చేశారు. ఈ ఒక్క పాటకే ఇంత ఆనందం పొందితే ఇంక శతకోటి పరిమితమైన ఆ పాటలన్నీ వింటే. చెప్పేదేముందీ? ఆ అదృష్టం పట్టవద్దా?

ఈ సంభాషణ ఇలా సాగుతూనే వున్నది. లోపలికిపోయిన బాల గాయకులు స్వేచ్ఛగా తిరుగుతూ, వీధి వీధినీ, ఇంటింటివద్దా నిలిచి రామాయణం గానం చేస్తున్నారు. నిజం చెప్పాలంటే అయోధ్యలో ఒక ప్రాచీన కూడా ఇంటిలో లేదు. తేనెను ఈగల్లాగ చాండుల అడుగునంచి ఒళ్ళు మరచి పోతున్నారు. షణ షణ ప్రమాదనూచి ఆరిత్రమించే ప్రవాహం పొంగులాగా వార్తాహులు రాజప్రాసాదాని కీ వృత్తాంతం చెరవేస్తున్నారు. క్రమంగా రామప్రభువు చెప్పల్సోహదా ఈ వార్త ప్రవేశించింది. అంతటితో అగత ముడిసూదికి క్రొత్త విషయాలు చురూహలం రేకెత్తిస్తున్నాయి.

గంధీరానికి పేరుపడ్డ రాముడు కలవరపడసాగాడు. నవ్వుల వెన్నెల్లో ప్రసన్నంగా కనిపించే ముఖంలో ఆలోచనా రేఖలు కొట్టబద్దినట్లు గోచరిస్తున్నై. తల్పం దిగి అటూ ఇటూ నడుస్తూన్న మూర్తిలో “ఎవరీ ముని జాలరులు? ఎక్కడినుంచి వచ్చారు? పాడేది రామాయణమా? ఈ రాముడెవ్వడు? దీనిని రచించినది మహర్షి వాల్మీకిలవారా? అపర బ్రహ్మగా పేరందిన ఆ మహర్షుల వారిచే ఉద్ధరించబడిన ఆ రాముడు ఎంత అదృష్టశాలి? ఈ చిరుతల గానంతో గ్రాస వాసాలు (లింగీ, ఉనికి) పారులు మరచిపోతున్నారట! ఆ పూజ్యుడు ఏమి వాంఛించాడు? ఏమి అపేక్షించి ఈ బాలరులు ఇంత ప్రచారం సాగిస్తున్నారు? అశేషప్రశాసీవాన్ని ఆనందపరుస్తున్న రుమారుల చూడాలనీ, వారి గాన విద్యా కౌశలంతో తృప్తి చెందాలనీ కన్నులూ, హృదయం నున్న తొందరపెట్టుకున్నై” అన్న భావాలు ఒకటివెంట ఒకటి వచ్చి పోతున్నై. చివరకు ధీర్ఘ నిశ్వాసం వదిలి ప్రక్కనున్న గంట మ్రోగింపాడు. వెంటనే ద్వారపాలకుడు నమస్కారం చేస్తూ వినయంగా లోపలికి వెళ్ళి నిల్చు న్నాడు.

రాముడు: “భద్రా! సుమంత్రులవారిని తీసుకొనిరా.”

భద్రుడు: “చిత్తం.”

ఆజ్ఞ ఇచ్చాడేకాని మనస్సు స్వస్థక పడలేదు.

“ఇండులోని రాముడు తానే ఏమో! అలా ఎంచుకు జరుగుతుంటే?

ఎక్కడి అయోధ్య? ఎక్కడి గంగా తీరం? పరమ తపస్సంపన్నులైన వాల్మీకిలవారు సామాన్య రాజచరిత్రవాస్తానా? వ్రాయమని నేను ప్రార్థించ లేదుకదా?” ఇంతలో సుమంత్రుడు రానే వచ్చాడు. తన ఆలోచనా పరం పర ఆపి, చిలుగద్దెపై ఆచుక్కు కూర్చోమని తాను తల్పంమీద కూర్చుండి-
రాము: మహామంత్రి! మీరుకూడా విని ఉంటారనుకుంటాను.

సుమం: ప్రభూ! వినకేమీ? విన్నాను. విని విస్తుపోతూనూ వున్నాను.
రాము: ఔనా! కర్తవ్యం?

సుమం: మీరు పిలుస్తారని ముందే ఆలోచించి వుంచాను.

రాము: అయితే ఆలస్యం ఎందుకూ?

సుమం: తమ ఆనరికోసమే.

రాము: మీ నిర్ణయంలో లోకం అపార్థం కల్పించదు కదా?

సుమం: లోకం! అపార్థకల్యస! ప్రభూ! ఏ లోకం సంగతి సెలవిస్తున్నాడు?
ఈ లోకం ఆనంద సముద్రం మధ్యలోనుంచి ఒడ్డుకు ఇంకా
చేరందే అపార్థ కల్యసను తావెక్కడిస్తుండీ?

రామ: అవునుగానీ—ఎందుకో ఇది స్వవిషయంగా తోస్తున్నది.

సుమం: అయితే అంతకంటే కోరదగినదేమున్నది ప్రభూ! తమ కీర్తి
అజరామరంగా నిల్చిపోతుంది. లోకం ఆదర్శకంగా ఆరాధిస్తుంది.
కాదా? ఒక పురుషోత్తముని దివ్య చరిత్రం సాంగోపాంగంగా
సర్వలూ విస్తేలుచేసిన ఛాయా ప్రభువుగా మీకే దక్కుతుంది.

రామ: మీ నిర్వచనం దాగున్నది. తమ అభిప్రాయానుసారం జరిగించండి.
ఈ రాత్రికి ఆ పుమాదులకు కావలసిన—

సుమం: ప్రభూ! అన్నీ సిద్ధంచేయబడినై. మీరు నూత్నానుభవంతో,
నూత్నానందంతో సుఖంగా శయనించండి. సెలవు.

సంభాషణ పూర్తి అయింది. సుమంతుడు కార్యవాదిగా వెళ్ళాడు.
రామచంద్రుడు కూడా ఉచిత కృత్యాలు తీర్చుకుని దేవతామందిరంలో
ప్రవేశించి, పూజాదికములు పూర్తిచేసి భోజనానంతరం శయన మందిరానికి
వెళ్ళాడు. రాత్రి అంతా మధుర స్వప్నాలతో, తీయని భావాలతో వేగించాడు.
వందిమాగధులు శ్రద్ధా భక్తులతో—

“ఉత్తిష్టోర్విష్ణు శ్రీరామ, ఉత్తిష్ణ రఘునందన, ఉత్తిష్ణ నరశాహుల,
కర్తవ్యం దైవమాహ్నకం” (శ్రీరామచంద్రా! రఘునందనా! నరసింహా!
నిద్రలేచి ఆహ్వాక విషయ నిర్వర్తించండి) అని స్తోత్రరూపంగా మేల్కొల్పి
లుపులు వినిపిస్తుంటే లేచి తొందరగా పనులు ముగించి, రాజోచితంగా
అలంకారం స్వీకరించి సిద్ధంగావున్న రథంమీద ఆసీనుడై నాడు. అప్పటికే
సభామందిరం యథాక్రమంగా చూర్చున్న పిన్న పెద్దలతో క్రిక్కిరిసి
పోతున్నది. బయటయ శబ్దాలతో, మంగళ వాద్యాలతో రామప్రభువు
రథావతరణంచేసి, అభివందన, అభినందన, ఆశీర్వాదస్కృతంగా సింహా
సనం ఆధిష్టించాడు. భూసుతోత్తముల స్వస్తిచవనంతో సగౌరవంగా
ఆహ్వానింపబడిన కుమారగాయకులు వేదికపై నిలిచి, దోసిళ్ళనించా పూలు
ధరించి అరమోడ్చిన నేత్రాలతో

“సహకల్పతరుంవన్దే, వేదశాఖోప జీవితం,
శాస్త్రపుష్ప సమాయుక్తం, విద్యద్రుమరశోభితమ్”

(వేదములే శాఖలుగా కలిగినట్టి, శాస్త్రములే పూలుగా కూడినట్టి, మనీషులే తుమ్మెదలుగా శోభించునట్టి సభ అనే కల్పవృక్షాన్ని గూర్చి నమస్కరిస్తున్నాము) అని పూలు ఒల్లి సభాపంచనం గావించి, సదస్యుల అనుజ్ఞ అందుకొని, తంబురాళ్ళతులు సవరించి, కాళ్ళకు గట్టెచుక్కట్టుకొని, కాషాయం రంగుతో వున్న సన్నని నారగుడ్డలు ఎడమ భుజం మీద నుంచి కుడివైపుకు జుడెంలాగా ముడివేసి, నడుములకు పట్టు రంగుతో వున్న చిన్న వస్త్రములు చుట్టి బిగించి ప్రణవోచ్ఛారణంచేసి-

శ్లోకం: “హుజస్తం రామ రామేతి మధురం మధురాక్షరం,

ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వన్దే వాల్మీకి కోకిలమ్.”

(కవితృమనే కొమ్మపై నిల్చి మధురాతిమధురములైన అక్షరాలతో కూడిన “రామ, రామ” అనే ‘హు’ ధ్వనితో హుస్తున్న వాల్మీకి అనే కోకిలకు నమస్కరిస్తున్నాం.)

శ్లోకం: “గోష్పది కృతవాళిం, మహాకృత రాక్షసాం,

రామాయణ మహామాలా రన్నం వన్దే నిలాత్మజమ్.”

(సముద్రాన్ని ఆవు పాదంగా, రాక్షసులను దోమల్లాగాచేసి, రామాయణమనే ముత్యాల హారానికి కొలికి పూస రత్నంలాగా వెలుగొందే వాయుపుత్రుడైన హనుమంతునికి నమస్కరిస్తున్నాం) అని ప్రార్థనా శ్లోకాలు చదివి, ఒకటి రెండు ఘట్టాలు మంత్ర మధ్యమ తారా స్థాయిల్లో రసానుకూలంగా, ఆధీనయించి, ఆది పాదారు. రఘువంశ దీపకుడైన రామచంద్రుడు సింహాసనం దిగాడు. సభలో కలకలం బయలుదేరింది. నమస్తున్నాడు. సభ స్థుమణిగింది. సమీపిస్తున్నాడు. ఆ చివ్య మంగళ మూర్తిలో కంపనం, అంతఃక్షోభం కలుగుతున్నై. నిలువరించుకొంటూ చేరువకు వచ్చాడు. సభ ప్రసన్నమైంది. రామమారులు వేదిక దిగి పాదాభివంధనం చేరారు. తడి కన్నులతో, స్థితికెడిన గొంతుకతో, బిడ్డలచేవనెత్తి చల్లని మాటల్లో మెల్లగా “వేర్వలారా! మీ ప్రవర్తనానికి ముగ్ధుడనైనాను. మహర్షులవారిచే తిలంపబడి, భవజంభుచ్చేదం గావించబడి, పండిత పామ

దులచేత కొనియాడబడి మంజుల పదధావార్థములచే కూర్చబడి, మనోమోహనంగా, "ఓవ జటాజూటంనుండి భూమిమీదికి గమనిస్తున్న గంగవలె మీ వదనములనుండి వెల్వడి కర్ణహృదయక్షేత్రాలలో ఆనంద సస్యాలు పండిస్తున్న గానానికి ధన్యవాదాలర్పిస్తున్నాను. ఖండికలుగాకాక, ప్రారంభ పరి సమాప్తి పర్యంతం విన కురూహలంగావుంది. అధ్యంతరంగానీ, అనవకాశంగానీ వుండే మా ఆదృష్ట హీనతకు చింతిస్తాం," అని పల్కుతూ చేలాంచలంతో కన్నులు తుడుచుకున్నాడు. ఆ సన్నివేశం సదస్యుల హృదయంలో చెరగని ముద్రవేసింది. ఆ జానకి పుత్రులు ప్రభువు మాటలకు మురిసిపోయి "మాధ్యేయం చూడా అదే ప్రభూ!" అంటూ మంద్ర స్థాయిలో తమ ఇష్టం వెలిబుచ్చారు. మధ్యాహ్న విరామం సూచించే గంటలు పన్నెండు కొట్టబడినై. సుమంత్రునితో రథారోహణం చేశాడు ప్రభువు. అభినందనాలుచేస్తూ ప్రేక్షకులు గృహోస్థులు లైనారు. విమానంలో పోతున్న గంధర్వ మిథునం ఇంతవరకూ ఆగి, మళ్ళీ ప్రయాణం ప్రారంభంలో ఇలా సుభాషణ సాగింది.

భార్య: "స్వామీ! గానంలో గంధర్వులు శ్రేణులని చెప్పుకుంటారు కదా? ఇప్పుడు తమరేమంటారో?

భర్త: ఏమంటానూ, అందుకు అపకర్ష వచ్చిందంటాను.

భార్య: ఆ మాట సభలో మీరంటే ఎంతో దాగిందే.

భర్త: నిజమే, నేనూ అదే అనుకున్నాను. కానీ, మనం విమానం దిగటం, వాళ్ళు మనల్ని చూసి మూగటం జరుగుతుందికదా, నిశ్చలంగావున్న సోవరంలో రాయివేసినట్లు ఆపుతుండేమోనని ఆగిపోయాను. నా ప్రశంసకంటే అందరి ఆనందంలో కలిసిపోవటమే నా అభిమతం. అదీగాక వారికి నా ప్రశంసలేపాటి?

భార్య: ఇంతకూ ఈ ముని బాలకులను ప్రభువు గుర్తించలేదంటారా?

భర్త: గుర్తించకేం, గుర్తించే వారి యెడదాటు సహించలేక మొదటినుంచీ చివరిదాకా గానం చేయమన్నాడు.

భార్య: ఒప్పుకున్నాను. కానీ, ప్రభువు తన దిద్దలు కుశలపులుగా వ్యవహరించటం చూస్తూ హర్షించటం మానవ నైజానికి విరుద్ధంగా ఉంది కదూ?

భర్త: ఓసిపిచ్చిదానా! ఎంతమాటన్నావు. రఘువంశంలో పుట్టిన వారెవ్వరూ ప్రజాభిమతానికి విరుద్ధంగా ప్రవర్తించరు. చాళ్యా పరిత్యక్తుడైన రామచంద్రుడు వారిని పుత్రులుగా గ్రహిస్తే పౌరులు నిమ్మకు నీరెత్తినట్లు డిశుకుంటారా? ఎన్ని అపొహలు కల్పిస్తారు? ఎన్ని అపనిందలు వేస్తారు? సామాన్యంగా వీరిని ఆనంతర వారసులుగా అంగీకరిస్తారా? ఏం జరుగుతుందో మనం రోజూ తవేళకి వచ్చి పరికిద్దాం." ఇంతలో విమానం ధ్వనివేస్తూ కదిలిపోయింది. ప్రభాతం వచ్చింది. అది సూర్యభగవానునికి పట్టిన తల్లెనిగొడుగులాగా పుండే మంచుబొట్టు అంచులకు కుట్టి ప్రేలాడవేసిన ముత్యాల కుచ్చల్లాగా వున్నై. రాత్రంతా చంద్రమాగమంతో సుఖానుభూతితో సొక్కిపోయిన కలువకాంతలు అవకుంకనంతో స్నానారం వేచి వున్నై. పగలంతా తిరిగి తిరిగి సంపాదించిన ఆహారంతో గూళ్ళకు చేరి, ముచ్చువచ్చారని ముద్దుదిద్దంకు కడుపార తినిపించి, రెక్కల చేతులతో నిద్ర బుచ్చి, వాటి అవ్యుత్తసుభానికి ఆనందిస్తున్న వాఅన్నట్లు పులుగులు రొదచేస్తున్నై. కోపనయైన యిల్లాలు మగని రాకకోసం వేచి వేచి, పిసిగి ముడుచుకొని, ముసుగువెట్టి, తలుపు చప్పుడు విని సంభ్రమంతో రోటుపాట్లు సరేచేసుకొంటున్నట్లు కడులుతున్న రేపలతో కడులాలు కనిపిస్తున్నై. తమకి రోజుతో శిష్య సమాప్తం అపుయందని తెలిసిన దొంగలు తాళం తీసిన చప్పుళ్ళకు చంకలు ఎగురవేస్తూ, దుమ్ము దులుపుకొని వస్తున్నట్లు విచ్చిన పద్మాలల్లో నుండి తుమ్మెదలు రొదచేస్తూ బయటకు వస్తున్నై. పెరుగుచిలికేటప్పుడు కడులుతున్న చేతుల గాజులు కవ్వం చేసే ధ్వనులను కవిస్తున్నై. మోకాళ్ళతో అడిమి పట్టిన కుండల్లోకి సవ్యాపసవ్యంగా పిండుతున్న పాలచప్పుళ్ళతో, పొలానికిపోటోతున్న ఎద్దుల మెడలోపున్న గజ్జెల పద్మైళ్ళ ఘణాఘణంతో కలిపిస్తున్నై. కొత్త కాపురం నడవంపరులు మడన విజయంలో పాల్గొని మైదురచి నిద్రిస్తుంటే కాలవిభాగంచేసే గడి యారాలైన కుడుటాలు సమయంగురుచేస్తుంటే "లేవండీ! తెల్లవార వస్తూ" కనే కలకంకులకంకకవాలు చాలుచువ్వుతున్నై. ముంగిళ్ళు

చిమ్ముతున్న ముడితల అంచెలు సమ్మార్జన చేసేటప్పుడు కలిగే
 నీళ్ళచప్పుళ్ళు నిరసన తెల్పుతున్నై. చించిన తెర ఎత్తగానే
 రంగస్తల దృశ్యం మారినట్టు ఆ రోజు జరిగే సభాప్రదేశం మారి
 పోయింది. ఈనాటి సభ దర్బారుచేసే హాల్లో కాదు. ఇద్దాకు
 ప్రభువులు పట్టాభిషేకం జరిగిన తర్వాత సమస్తమైనవారికి దర్శన
 మిచ్చి సందేశం వినిపించే పెద్దమైదానంలో. అర్థయోజన విస్తీర్ణం
 కల ఆ ప్రదేశంలో ప్రభువులు అభివసించే ఎత్తైన మంచెపై
 వేదిక నిర్మించబడింది. దానికి ఇరుప్రక్కల ప్రభువులూ, మంత్రులూ,
 సేనాపతులూ, రాజివాసం కూర్చుండటానికి ఆసనాలు అమర్చ
 బడినై. వాటికి ముందు భాగంలో మహర్షిపుంగవులకూ, వేద
 విదులకూ, మహా విద్వాంసులకూ, ఏర్పాటుచేయబడింది. ఆ వేదిక
 చుట్టూ వలయాకారంగా సోపాన పరంపర రెండు తాడిచెట్ల
 ప్రమాణంలో కూర్చుండ జరిగింది. అందులో మహాజనం
 హాయిగా తిలకించే అవకాశం కల్పించబడింది. ఆ సుమంత్రుని
 మేర ఎటువంటిదోకాని సామంతరాజు లోకం స్వతంత్ర ప్రభు
 లోకం ఆ సమస్యనకు ఆహూతం అయినదంటే ఏం చెప్పాలి.
 నిర్ణయించిన సమయానికి ముందే ప్రేక్షకులతో ప్రదేశం అంతా
 నిండిపోయింది. వచ్చినవారు కాలం మంగళమనాన్ని కళ్ళెరచేసి
 చూస్తున్నారు. ప్రభువు రాకకు చిహ్నంగా నగారా శబ్దించింది.
 మొగసాలో తొమ్మిది గంటలు మోగినై. వేతహస్తులు సభ
 స్థూల్ని లేవవచ్చని సైగలు చేస్తున్నారు. రఘుపుంగవుడు రథావ
 తరణం చేశాడు. బాలగాయకులు పల్లకిలోనుంచి దిగాడు. దిక్కులు
 పిక్కబిల్లేలాగా మంగళవాద్యాలు మారుమోగినై. అనుజులతో
 రామచంద్రుడు వేదికప్రక్క రెండవ వరుసలో సుఖాసీనుడై నాడు.
 రామచంద్రుని పార్శ్వ రక్షకులు సూర్యవంశ పద్మసూర్యులై న
 చిరుతఃసు ఎత్తుకొనివచ్చి వేదిక మధ్యలో కూర్చుండబెట్టారు.
 కాని, బాలకులు వెంటనే లేచి సభా సమస్కారం కావించి, గురు
 స్తుతిచేసి, పెద్దల అనుజ్ఞ తీసుకొని, మాతృదేవిని మనసారా
 ద్యానించి—“మహాజనులారా! వినండి.

శ్రీ రామాయణ కథా ప్రారంభం

కడవిన యుగంలో ఆస్య దుర్గభమైన పరాక్రమంతో, సత్య సందతతో, అకల్మష జీవనంతో, అసాధ్యమైన వైవిశ్యతలతో, అతి లోక ప్రతిభతో, అఖండంగా విశ్వాన్ని పాలిస్తూ, ధర్మదేవత నాల్గు పాదాలతో నడిచేలాగా, మర్త్యలోకం దేవ సత్య లోకాలను మురిపించేట్లు చేసిన మనుషూ, అరవై వేలమంది పుత్రులతో అగాధమైన మహా సముద్రాలు త్రవ్వించి, సాగరా లనే ప్రఖ్యాత నామం కలిగించి, భూమి నిరంతరం జలసమృద్ధంగా పుండేట్లు సల్పిన సగరుడూ మొదలైన భూ భుజులు జన్మించి ఏ చుకానికి తరగని కీర్తి సంపద సంపాదించారో, ఆ ఇష్టాను వంశానికి మకుటాయమానంగా శ్రీరాముడు పాలవెల్లిలో జాబిల్లి లాగా పుట్టాడు. ఆయన కథను రామాయణమనే పేరుతో వాల్మీకి అనే తాపసి మహాకావ్యంగా రచించాడు. "ఇది బ్రహ్మ సృష్టిం చిందా?" అని అనూయతో నిరసంపదప్డు. యథార్థంగా ఇది బ్రహ్మ నిర్మించిందే. మీరు ప్రమాణబుద్ధితో ఆరింపవలె, ఆచరించి ఆనందింపవలె. అలా చేయని పక్షంలో ప్రత్యవాయం కలుగు తుంది. ఈ పవిత్రమైన చరిత్ర భూలోకవాసులకు భవ సంతరణ కారణంగా ప్రప ర్తింపచేయుటకు మాత్రమే ఆధికారం పొందిన అతడు దీనిని విశ్వ శ్రేయోకామిగా వి స్తరింపజేస్తున్నాడు. సావధానులుకండు. శుభంవల్లపప్పుడూ పొందుడు."

ఉపోద్ఘాతం ముగిసిందో లేదో, సచాసదులు ఆనందం ఆపుకోలేక "ఓహో! ఎంత వినయ సంపద! బ్రహ్మచే అనుజ్ఞాతుడై ప్రప ర్తింపజేయు మాత్ర అధికారియట. ఆ శ్లోక రచన ఏమి? శైలీ మనోహరత ఏమి? ప్రత్యక్షర సార్థకత ఏమి? అనివంభూర్వం, అనితర దుర్లభం. అనలే, అచ్చ మైన బంగారం. పైగా పరిమళం కూడా ఆవిర్బిందన్నట్లు, ఈ కుమారులు రామాయణానికి అమృతత్వం చేకూర్చటానికి ఆ బ్రహ్మ సంతోషించేతనే పుట్టారు. అందుకే శిష్యులై నారుకూడా. ఈ వయస్సేమిటి? ఈ సౌందర్య మేమిటి? ఈ తాపసోచిత వేషాలేమిటి? ఈ గంభీర్యగానం ఏమిటి? ఈ బ్రహ్మరేజంలో షాత్రలేజం ఏమిటి? ఇంత అమృత సృష్టి ఇంతపూర్వం

కనలేదు, వినలేదు. ఇంక ముందు కనటం, వినటం వుండదేమో కూడా. ప్రారంభంలోనే పరమానందం పరచిన కావ్యానికి “వేదానికి ప్రమాణం వేదమే” అన్నట్లు కావ్యమే ప్రమాణం అన్న ప్రశంసావాక్య సందోహం ప్రేక్షక హృదయాంతరాళాలలో ప్రతిధ్వనిస్తున్నది. “ఇచ్ఛాకువంశం, రామ చరితం” అనే విషయం రామచంద్రుని నేత్రాలను చెమ్మగిల్లచేసింది. కుమారుల దర్శనంచేతనే దుఃఖానందాలు పొందిన మానసం మరీ డిద్విగ్నం కాసాగింది. నాటికి సభ చాలించబడింది. పెద్దదేవి కౌసల్య మందిరానికి, కోడలు ఊర్మిళలో కలసి సుమిత్ర వెళ్ళింది. పరిచారికలు వచ్చిన వార్త చేర వేశారు. ఎదురుగా వచ్చి కౌసల్య “రండమ్మా రండి. అలా కూర్చోండి శాంతి!”

శాంతి: అమ్మా! వస్తున్నాను.

కౌస: చూడూ. నా కోడలు సీతమ్మ (దుఃఖంలో ఆగి) షేమంకోసం శ్రీరంగనాథుని సన్నిధానంలో వుంచిన పూజాపుష్పాలూ, ప్రసాదం తెచ్చి చెల్లెలికి, కోడలికి పెట్టమ్మా.

శాంతి: అలాగేనమ్మా (లోపలికి పోయింది)

సుమిత్ర: అక్కా! చూశావుకదా. ఏమి సభ? ఎంత జనం! పెద్దప్రభువుల కాలంలో కూడా ఇంత గొప్ప సభ జరగలేదు.

కౌస: నిజమమ్మా! నిజం అద్భుతం అటువంటిది. తన ఆనందం అందరూ పంచుకోవాలనే వాడి లాపత్రయం. అయితే ఏం? అందరికీ ఉన్న సౌఖ్యం తనకు లేదుగా?

సుమిత్ర: అక్కా విచారపడకు, అసలే ఇచ్ఛాకు వంశం. అందులో అద్భుతం దాశరథి అధిష్టించింది మహాపురుషుల ధర్మాననం. ప్రజా హితంకోసం ప్రాణాలను తృణంగా పరిగణించడం పరిపాదే కదా.

ఊర్మిళ: అత్తయ్యా! అగ్నిప్రవేశం చేసింది కదా అక్కయ్యా, ఇంకా అప నింద ఏమిటమ్మా?

సుమిత్ర: విషయం అందరికీ తెలిసినా చూచినవాళ్ళు కొంతమందేగా.

ఊర్మిళ: కొందరై నా చూశారుగా.

సుమిత్ర: వారంతా అద్భుతం అభిమానులూ, అనుచరులూ. తక్కినలోకం నమ్మొద్దూ? ప్రజా సమక్షంలో జరిగితే చాగుండేది.

ఊర్మి: వాళ్ళ మాత్రం ప్రజా రాజులారా? దావగారు సరిగానే చేశారు. పరిగ్రహించేముందే పరీక్షించారు. ఎవరో ఒక్కరన్నమాట ప్రజా వాణి అవుతుందా?

కౌసల్య: అదేనమ్మా ధర్మసూక్ష్మం. అన్నది ఒక్కదై నా, అది అజ్ఞానానికి ప్రతీక. ఊపేషిస్తే ఊరంతా ప్రాచురుంది. వంశగౌరవం, రాజ ధర్మం తెలిసిన రామయ్య అంతపని మొదటనే చేశాడు. సరేవానీ, చెల్లెలు వచ్చిన పని చెప్పనే లేదు. ఏదో అవాంతర గాథలో పడ్డాం. సుమిత్ర: బెనక్కా! వచ్చిన పని నేనూ మరచాను. ఆ చిన్నవాళ్ళను చూశావుగా. వాళ్ళల్లో పెద్దకోడలి పోలికలూ, పెద్దవాయి పోలి కలూ కొట్టవచ్చినట్లు కనబడుతున్నాయి. దైవం చల్లగా చూస్తే మనుషులు సరిగా ఇప్పటికి ఇంక వాళ్ళయ్యేవారు. ఏమంటావు? కౌసల్య: సుమిత్రమ్మా! ఆ సంగతి ఎందుకు గుర్తుచేశావమ్మా? మనకి వార్తక్యంలో, వై ఓవ్వంలో ఆ అదృష్టం చూచానా? తక్కిన వాళ్ళ కన్నా నాలుగు కాయలు రాయబూదమా.

ఊర్మి: అత్తయ్యగారూ! రఘువంశం ఇంతటితో ఆగిపోదు. ఆ దిడ్డలు తప్పకుండా ఆర్కగారి దిడ్డలే. నా అంతరాత్మ ఆ విధంగా పలుకుతున్నది. అవిడ షేమంగా పున్నదనిచూడా చెబుతున్నది.

కౌసల్య: చిన్నదానికైనా ఊర్మికమ్మా నీ గోటివెంట పొల్లురాదు. నాచూ అలాగే అనిపిస్తున్నది. అమ్మాయిలో చూడా కొంత మార్పు కన్పిస్తున్నది. వాడు ఎక్కువగా రస పూర్వపు ఏకాంత మయిరంలోనే కాలం గడుపుతున్నాడు.

సుమిత్ర: నా సందేహం తీర్చుకోటానికే వచ్చినక్కా. అమ్మాయి అన్న మాటలు అక్షరాలా నిజమే అవుతాయి.

ఇంతలో శాంతి ప్రవేశించి స్వామివారి నిర్మాల్యం, ప్రసాదం ఇద్దరికీ ఇచ్చింది. కన్నులకంఠకొని సుమిత్ర పూలు కోడలికిచ్చి ప్రసాదం స్వీకరించింది. ఊర్మిక పూలు సిగలో ముడిచి, ప్రసాదం ఆరగించింది. రాజప్రసాదంలో మూడుగంటలు కొట్టబడినాయి. "తొందరగా అవశిష్టాలు తీర్చుకొని సభకు పోదాం" అంటూ సెలవు తీసుకుని ఊర్మికా సుమిత్రలు

తమ ఆవాసానికి చేరుకున్నారు. స్నానాచికాలు ముగించి రామప్రభువు ఉచిత వస్త్రాలంతారధారణంచేసి సభకు వెళ్ళాడు.

అయోధ్యా పురవర్ణనం

ప్రారంభసమయ ఘంటిక మ్రోగింది. బాలకులు యథాప్రకారం సభావందనంతో మొదలుపెట్టారు. “వినయంలో వింధ్యపర్వతంలాగ, పలుకుల నేర్పులో సత్యలోకంవలె, జననమరణ రుజులు లేకుండా స్వర్గం మాదిరిగా, హిమవత్పర్వతం మోస్తరుగా అన్ని ఓషధులకూ నిలయమై, కైలాసంపోల్కి, విభూతులకు నెలవై, సర్వమంగళవలె సర్వమంగళములతో నిండా, మధ్యమలోకంలో కోసలము మణిపూసవలె ఒప్పురుతున్నది. సమీపంలో సరయానది ప్రవహిస్తూ, ఎన్నో సస్య విశేషాలను పండిస్తూ సంపత్సమృద్ధం కావిస్తున్నది. ఆ కోసలమునకు, పన్నెండు యోజనముల పొడవూ, మూడు యోజనాల వెడల్పూ కలిగి అయోధ్యరాజు దాని ప్రకాశిస్తున్నది. పరిమళంతోనూ, పండ్లతోనూ నిండిన లతా వృక్షములు దాటల కిరువై పులా ఒప్పుతున్నాయ్. వంపుబొంపులు లేకుండా బాణం వేసినట్లు రాజమార్గాలు రాజిస్తున్నాయ్. వెండి, బంగారు కాంతులను పరిహాసం చేస్తూ “మేమెంత ఉన్నతంగా ఉన్నామో చూడండి” అన్నట్లు ఆకాశాన్ని అందుకునే హర్యాలు అటూ ఇటూ అలరారుతున్నాయ్. చూచిన చోటనే ఆగిపోబుద్ధి పుట్టించే ఆరామాలు శిల్పవాస్తు చిత్రకళా మర్మజ్ఞులచే నిర్మింపబడిన నడదాపులూ, సరోవరాలూ, జలయంత్రాలూ, కలిగి అందలి నీటిదారలచే ఎల్లప్పుడూ పుష్పించి వసంతముతువు వొక్కచే అన్నట్లు శోభిస్తున్నాయ్. కన్నులు కలిగిన ఫలితం, మనస్సు కలిగిన ప్రయోజనం, హృదయం కలిగిన రససిద్ధి ఆ రాజధానిని చూడనివారికి అంచుదాటులో వుండవు. తలవత్తి చివరగాంచలేని ప్రాకారచుడ్యాలపై నలుమూలలా ధయం కరమైన శతములు అమర్చబడియున్నై. కోట చుట్టూ “సముద్రుడు ఈ రూపంతాల్చి వచ్చాడా?” అన్నట్లు పరిభ (నీటితో నిండిన కందకం) పరి క్రమిస్తున్నది. ఆయుధాగారాలూ, హయ గజశాలలూ, తీర్చి దిద్దబడి బహు సంఖ్యలో ధాసిస్తున్నై. ఆచారభేదం, గమన వైచిత్ర్యగల రథసముదాయం అపారంగా అలరిస్తున్నది. పర్వాశ్రమ ధర్మాలను అతిక్రమించక చాచు

ర్వర్ణ్యం పరస్పరం సహచారం, సహాయం, సమరసభావం చిందిస్తూ మెలగుతున్నది.

మాలతీమందారాలూ, వాణీ మాలతీ మంద మదనాస్రాయిలూ, పొన్నలూ, పున్నాగాలూ మొదలైన లలా వృక్ష గుల్మముల (పౌదరిండ్లు) లో ప్రాణ తర్పణంచేసే పుష్పవాదకలూ, పసనలూ, రేగులు, నారికేళలు, బిడ్డారాలు, మామిళ్ళు, నిమ్మలూ, నారింజలు మొదలైన ఫలవృక్షాలలో నిండిన తోటలూ, బెగ్గరుపప్పులు, నీటి దారులు, వానకోయిలలు, రాజహంసలు, రియగుతూ నేత్రపర్వం కలిగించే సరోవరాలూ, కలిగి సర్పరుషుల హృదయవలె ఆలించే ఆ పట్టణంలో, వేదవిహార కర్మల ఆచరింపని విశ్రులూ, యుద్ధంలో వెనుకంజవేసే భూరులూ, శత్రుఘోషాలను భేదించలేని సేనా పతులూ, దబ్బర మాటల్లో, మంచనలో, రప్పమ చూచాలతో, సరిలేని కొలతల్లో, నిలకడలేని భరలలో పాటు దాఖించుట వృత్తిగా గల వైశ్యులూ, విహార కర్మలు వదిలి ఇతర కర్మల్లో ప్రవర్తించు శూద్రులూ, వ్యవహారదోషంగల స్త్రీ పురుషులూ కనుపించరు. అయితే శరీరధారణం చేసినవారికి కొన్ని అవగతాలుండై. అవిహా అక్కడపున్నై. కానీ, ఉండవలసినదొట్లు మార్పునున్నై. కుడిలర సుందరీమణుల ముంగురుల లోనూ, నాన్తి వారి సమములలోనూ, రాత్రినూ వారి చాళివాలలోనూ, మంచం వారి సవకలలోనూ, మంచన వారి మాపుల్లోనూ చేరినై. ఇంత విలక్షణంగా వుండటానికి, పేరు ప్రభావులు ఆర్జించటానికి కారణం మహామంత్రులు. వారు చార చపువులు. దండనీతి కోవిదులు. సమయజ్ఞులు, సర్వవాదులు. సర్వసమ్మతపక్షానుసారిలు. స్వీకర తారతమ్య గ్రహణ దక్షులు. పౌరసంక్షేమంకరులు, వైరిరాజ భయంకరులు. కదనహలనేత్రులు, మేధాబ్రహ్మనులు, దానధిర విది చక్రవర్తులు, నిరంతర రాజసేవా సక్రమిత్తులు. వారు ఎనమందుగురు. అర్థసౌభాగ్యులూ, విజయులూ, సిద్ధార్థులూ, దృష్టులూ, జయంతులూ, మంత్రహేతులూ, అశోకులూ, సుమం త్రుడు.

అష్టదిగ్గజాలు మా దారం వహించినట్లు, అస్పర్థనాములైన మంత్రులు రాజ్యచక్ర ముద్రలుదానికి లోకవ్యూహం చే, రవి చంగారికి

పురోహితులై, మంత్రులతో మంత్రులై, చసిష్ఠుకూ, వామదేవుకూ సంబా విందగా దశరథుడోరాజు పాలిస్తున్నాడు. ఆయన పరిపాలనలో ధర్మ దేవతలు నాగ్న పాదం చచ్చినట్లున్నది. అతివృష్టి, అనావృష్టి, కరువులూ, కాటకాలు లేవు. పెద్దవారుండగా చిన్నలు మరణించటంలేదు. మూడు వాసలు నెలరప్పక వర్షిస్తున్నై. సస్యసమృద్ధిరోపాటు పశుగణాభి వృద్ధి పెంపొంది కృతయుగాన్ని తలపింపజేస్తున్నది. మహర్షులు రాక్షస భార తీసుండా, లోకకళ్యాణార్థం యజ్ఞయాగాలు చేస్తున్నారు. కౌసల్యా, కైకేయీ, సుమిత్రలు ఆసు ముగ్గురు భార్యలు సాపత్య దోషం లేకుండా సహకరించి ఇహపరసౌభాగం అయిన గార్హస్థ్య ధర్మం వెలితిలేకుండా సేవిస్తున్నారు. ఈ రీతిగా ఆ మహారాజు అరవై మేల సంవత్సరాలు అప్రతిహతంగా పాలించాడు. కానీ—

పుత్రులతోనం దశరథుడు విచారించుట

కాలం గడిచినకొద్దీ, పృథ్వావ్యం హెచ్చినకొద్దీ రాజభోగాలపై లాలసత్వం రగ్గింది. పరిపాలనపైకూడా వ్యామోహం నశించింది. ఆయన కున్న చింతల్లా దిద్దులేరనీ, ఎలా కలుగుతారనీ, ఒకనాడు విశ్రాంతి మందిరంలో పుండగా దాని దిద్ద నెత్తుకొని పోతున్న దృశ్యం కనిపించింది. దిద్దలపైగల మమకారం కట్టలు త్రెంచుకొని పరుగెత్తసాగింది. తోలోపల విచారించటం సాగించాడు. 'నా పూర్వులు ఎవ్వరూ సంతానహీనులు కాలేదు. పుత్రులు లేనివాడు పున్నామ నరకం ఎలా తరిస్తాడు? సూక్ష్మ దృష్టికికూడా తోపం కనిపించదు. భార్యలా? అనుకూలవతులు. మంత్రులా? సవయుగ నిర్మాణ స్వరంత్రులు—కల్పపుష్పాన్ని, రామదేవుకూ కాదనే మహర్షుగల పసిష్ఠ వామదేవులు గురువులూ, పురోహితులూ. బహు కాల రాజ్యపాలనం వెగటు పుట్టిస్తున్నది. లౌకిక సుఖాలపై రోత కలుగుతున్నది. ముసరిరసం శరీరమంతా అలముకున్నది. అడవిలో కాచిన పెన్మెలతగా ఈ యువం సంపద వారసుడు లేక వ్యర్థం అవుతున్నది. నా సంతానంతోనం వర్షాగమానికి చారకాల్లాగా ప్రజలు నిరీక్షిస్తున్నారు. ఇప్పుటికే కాలం మిక్కిలిగా గంపించిపోయింది. ఇప్పుడై నా నా కర్తవ్యం నిర్ణయించుకాను.' అతోచన ముగిసింది. అంతరాంతరాల్లో నిలిచిన

ఉత్సాహం ఉర్రలు వేయటమీది, దిగ్గన లేచాడు. వెంటనే కొలువుకూటానికి వెళ్ళి ఆంధ్రులకి సవిప్రులతో మంత్రాంగం సరిగొడు. యజ్ఞశక్తిచే సంతానం పొందటానికి నిశ్చయించాడు. మరునాడు అసాధారణ సమావేశం ఏర్పాటు చేయించాడు.

సభలో దళరఘుడు అశ్వమేధాన్ని గూర్చి చర్చించుట

మంత్రుల సమావేశంలో క్రిందటి చిసం కైకొన్న నిర్ణయానుసారంగా సుమంత్రుడు వాడుకపనియైన సుయజ్ఞాశక్తిపాపిబ్రహ్మర్షులసగౌరవంగా ఆహ్వానించాడు. అర్థసాధకుడూ, విజయకూ యజ్ఞసంచారగ్రహణం కోసం యుక్తమైన అధికారుని నియోగించాడు. దృష్టకూ, సిద్ధాంతకూ యజ్ఞశాలా ప్రదేశంలో నిర్వహించదలసిన దావ్యుల సీవకరించాడు. దేశంలోనేరక, దివేశాలలో పుండే రాజులూ, పండితులూ, గాయకులూ, సర్తరులూ వచ్చి లిలించే యేర్పాటు జయంచుకూ, ఆహార పానీయాలూ, విశ్రాంతిగృహాలూ, పట్టణసందర్శనకు పనికివచ్చే పస్తువాహనాలూ సమకూర్చే పని మంత్రపాలకుడూ, యజ్ఞ సమయంలో అవసరమైన అన్ని పరికరాలూ, సమీధలూ, పండ్లూ, లేనే, పెరుగు, నేయి మొదలైన హవిస్సులకు కొరతలేకుండా చూసే భారం అశోకుడూ పైన పేరుపెట్టారు. అందుకు రావలసిన కట్టుబట్టాలన్నీ పూర్తిచేసి మంత్రులు సభాంశలో సభకు వచ్చారు. ముసలి సింహంవలె మహారాజులేచి సభ నాల్గవైపులా చూచి, గురుదేవులకు అభివాదించేసి, మంత్రుల్ని లిలించి, సేనాపతుల కటాక్షించి, సామంతుల ఉపలక్షించి మహానాభిముఖుడై “పారముఖ్యులారా! మీకు కొత్త విషయం తెలుపవలెనని ఈ సమావేశం యేర్పాటు చేయించాను. పూర్వం మా పెద్దలు విష్ణుకర్త ధర్మచరాయజులై, సత్యవాక్యపాలకులై, ధర్మం, దానందయా, వినయమువలె ససర్వకాలంలో, శత్రుడున్నారీక్ష్యంగా పాలనం నిర్వహించి, ప్రజావరదానికి, చిరకీర్తికిపాత్రులయ్యారు. నేనూ నా కొంటి చివరికి వారి మార్గంలోనే నడచి మీ యాచరాభిమాన గౌరవాలు గ్రహించాను. పూర్వజన్మలో చేసిన కర్మ పరిపాకంవల్ల నేను సంతానహీనుడై నాను. ఇంక నిమిష కల్గి సింహాసనానికి వారసుడైతే, నా పాలనతో బహుశాం లెక్కదాన్నిన మీ కనులూ, మనస్సులూ

ఎంతో ఆనందం కలిగింది. ఆ శుభానికి నా దౌర్భాగ్యం నోచుకోలేదు. శరీర పాటపం తగ్గసంతవరకూ విషయేంద్రియాల తృప్తికే కాలం వెచ్చించాను. ఇప్పుడ లోక ధర్మానుసారంగా నాకు బిడ్డలు కలుగరు. అందుకే అన్ని కోర్కెలు ఇచ్చే అశ్వమేధం చేయ సంకల్పించాను. సాధక బాధకాలు సాక ల్యంగా చర్చించి వివరించడంసిందిగా మిమ్మల్ను వేడుకుంటున్నాను.” ;

వర్షం కురిసి వెలిసింది. మబ్బులు మెల్లమెల్లగా దృష్టిపథంలో నుంచి దూరమైనాయి. ఆకాశం నిర్మలంగా వుంది. బాటసారికి ఆదవిలో మార్గం చూపేందుకు కరదీపికల్లాగా చుక్కలు వెలుగునిస్తున్నాయి. ఆ సమయంలో పాండుడికి కలిగే సంతోషం ప్రభువుతోనూ, ప్రజల్లోనూ కలిగింది. ‘ఎన్నాళ్ళ కెన్నాళ్ళకు ప్రభువుతోట ఇంత మంచిమాటలు వచ్చినై. ఇంతవరకూ నిస్త్రబంగావున్న సగరం నిత్యం ఒక నూతనత్వాన్ని సంతరించుకుంటుంది. యాంత్రికంగా సాగిపోయే నిత్య జీవితాలలో ఒక మహోత్సాహం, ఒక భావ సంచలనం ప్రాచుర్యవిస్తుంది’ అని లోపల సంతోషించి, తమ అంగీకారం ప్రజలు ఐక్యకంఠంతో పలికారు. వసిష్ఠాచి మహర్షులు జనపాలుని సంకల్పం స్తుతించి “అధికకాలంలోనే మీ కోరిక నెరవేరుతుంది” అని ఆశీర్వాదాలుకూడా చేశారు. “ఇంత ఏ మాత్రం ఆలస్యంకాకుండా ఉత్తమమైన అశ్వాన్ని పూజించి పదలండి. కావలసిన వాటికి తగినవారిని నియోగించండి. సత్య ధర్మపాలుడవైన నీ కోర్కెకు అయ్యచార్వం లేనేలేదు” అని తమ సమయజ్ఞత్వంకూడా వెల్లడించారు. ప్రభువు ఆ పలుకులు విని వినకముందే తనకు సంతానం కలిగినట్లూ, వారితో తాను ఆడుకొంటున్నట్లూ భావించి పొంగిపోయాడు. మంత్రుల ఉద్దేశించి “పెద్దల ఆజ్ఞానుసారం ప్రవర్తించండి. సరయానది ఉత్తర భాగంలో యజ్ఞశాలలు నిర్మించండి. ‘శ్రేయాంసి బహు విఘ్నాని’ (మంచి పనులకు చెడ్డ చేరువగా వుంటుంది) అని పెద్దలు చెప్పారు. దౌర్భాగ్యంతో రంధ్రాస్వేషణం చేస్తూ రాక్షసులు విఘ్నం కలిగిస్తుంటారు. అట్టివి జరిగితే యజ్ఞభంగం రావటమేకాక యజమాని కూడా వాడైపోతాడు. కడు జాగరూకులై ఉండండి. ‘ఆలస్యాదమృతం విషమ్’ (ఆలస్యంచేత అమృతమే విషం అవుతుంది) త్వరపడండి. ఇవి మీకూర్చు

లకూ, తీర్పులకూ, నేర్పులకూ వరిషా సమయం సుమా" అని హెచ్చరికతో ఆదేశించి ప్రస్థానం చేశాడు. ఇష్యకు వంశ మండనుడూ, అజపుత్రుకూ అయిన దశరథుడుహారాజు, రాజప్రాసాదానికి వెళ్ళి వజం లో వేషాచికాలు మార్చి, నేపేరులరావించి, తనకోరిక, సఖ నిర్ణయం వినిపించి, నేటినుంచి సవన పరిపూర్తి పర్యంతం, నియమప్రతులై, జాగ్రూకలై, శ్రద్ధాభివృద్ధి మనలందరి ప్రబోధించి, ఇంతవారానికి తన మనశ్శల్యం పెరలించబడింది దని తృప్తిగా నిశ్చయించి శయనాగారానికి చేరుకున్నాడు. పరిచారములు ఉప్పరిగపై ఉచితంగా, ఉపయక్తంగా, పుండేట్లు తలపం ఆమర్శగా ఆసీనుడై నాడు.

సుమంత్రుడు రాజునకు సనత్కుమారుని పల్లులు తెల్పుట

ఒకరాజు ఆకాశంపై పున్నాడు, వాకరాజు తలపంపై పున్నాడు. ఆయన ముఖంలో వెన్నెల విరుస్తూండే, ఈయన ముఖంలో ఆనందరేఖలు ఆవిర్భవిస్తున్నై. ఇద్దరూ కుదలయాచిపతులే. ఆయన ఓడించి పంజు కున్నాడు. ఈయన వాక్తవ్యంలో యౌవనం చవిచూస్తున్నాడు. ఆయన గమనం అంతరిక్షంలో అవ్యాహరంగా సాగుతున్నది. ఈయన ఆలోచన అప్రతిహతంగా హృదయంలో గమిస్తున్నది. సూర్యచంద్ర వంశాలకు బంధుత్వం పున్నట్లే సూర్యచంద్రులకు కూడా పున్నది. ఆ వంశానికి అంతురం ఏర్పడితే తన చంశానికి తరతరాలుగా పచ్చే చుట్టరికం పొచ్చు తుంది, అనుమాలర అలుముకొంటుంది అని అనుకొంటూ పైనున్నరాజు ఇంకా పైకి వచ్చాడు. తనకోసం వచ్చి, చిట్టిచేరులు చాచి యెత్తుకోమని మారాం చేస్తున్న కొడుకును అంతుకుందామన్న దావంతో శయనించిన రాజు అడిగిపడితే చూస్తున్నాడు. ఎదురుగా సుమంత్రుడు సమస్కారం చేస్తూ కనబడ్డాడు, ఆనందాచేకాలు ఆపుకుంటూ.

రాజు: అవసరంలేకుండా మంత్రులు అర్థరాత్రి వస్తారా? అలా ఆసీనులు కండు.

మంత్రు: తమ సంకల్పాన్నీ, ఆనందాన్నీ ఇసుపడింపచేయాలనే వచ్చాను.

ఇది రహస్యం. రగిన సమయం.

రాజు: ఇదివరకెప్పుడూ ఇంత చల్లనిమాట చెప్పలేదే?

మంత్రి: అమరు మాత్రం ఈ సంకల్పం పూర్వం చేశారా? అమనూ, పదునూ, కలిస్తేగదా బీజావాపనం? (దాస్యం విత్తటం)

రాజు: మంత్రి, నా నిర్ణయానికి ప్రజలేమనుకుంటున్నారు?

మంత్రి: తమ పాలనలో రెండు నాల్కాలు సర్పాలకే వున్నై. పొరులకు లేవు.

రాజు: మంచిమాట. నిద్రరారుందా కొంచెం ద్రాక్షరసం వుచ్చుకో.

మంత్రి: నేను కథ చెప్పేవాణ్ణిగా. ఎలాగూ రాదు. వింటూతన్మయత్వంలో మీరే ఆ పనిచేస్తారు.

రాజు: (నవ్వుతూ) సుమంత్రా! నిజం చెపుతున్నాను. మంత్రులందరిపైనా మర్కట సమానంగానే వున్నా ఎందుకో నీవంటే మరీ ఇష్టం.

మంత్రి: వారు అన్ని విధాలా పెద్దలు, నేను కొంచెం చిన్నవాణ్ణి కదా. మరి వినండి దివాణంలో పదకొండు గంటలు కొట్టారు.

రాజు: విన్నావుగా గంటలు? అంతగా పొద్దుపోలేదురే. పైగా ఇది శుభ సూచకంగా వుంది.

మంత్రి: ఒకమాట నేను ఋష్యాశ్రమాలుచూద్దామని వెళ్ళాను. వాలఖిల్వాశ్రమంలో మహర్షులు సమావేశమై, భావి కాల చర్యలు చేస్తున్నారు. ఆ సమయంలో బ్రహ్మమూససపుత్రుడైన సనత్కుమారుడు అంతర్వీక్షణంలో రావోయే కాలాన్ని దర్శించి వారితో యిలా అన్నాడు! "మనలో కాశ్యపమహర్షిపుత్రుడు విభండరుడు శ్రేష్ఠుడు గదా. ఆయనకు కారణాంతరాలచే లేడియందు ఋశ్యశృంగగుడనే కొడుకు పుడతాడు. ఆ బాలుకు ఆ సన్మ బ్రహ్మచర్యప్రవరనిష్ఠుడై ఋగ్వేదంలో చంద్రునిగా వృద్ధి చెందుతుంటాడు. తండ్రినీ, అయిదన్న సేవింపపెట్టి మునులనూ తప్ప అన్యం ఏమాత్రం ఎరుగడు. ఆ బాలుని లేజుక్కురు మా తండ్రియేసాటి. కాని, దేవరహస్య ప్రవర్తనార్థం అతడు గృహస్థ భర్తం స్వీకరిస్తాడు. అంగదేశాధిపతియైన రోమపాదుని స్వయంవృత దోషంతో దేశమంతా అంధృత్వ స్తంభవిస్తుంది. ద్రాహ్మణుల ఆదేశానుసారం రాజు వెలయాండును పంపుతారు. వారు అతఃస్థిరమించి, మాయోపాయాలతో స్వదేశానికి కొని వస్తారు. ఆ యువతపస్వి అంగదేశం

పొలిమేరలలో చాలు పెట్టగానే పుష్కరావర్త మేఘాలు గర్విస్తూ వస్తాయి. ఆయనను ముంచూ, వెనక వర్షంగా రాజు సన్నిధికి భోగకాంతలు కొనివస్తారు. ధర్మితాత్మలతో భూపతి తన కూతురు శాంతను ఇచ్చి పరిణయం చేస్తాడు. ఆ బ్రాహ్మణ్యుని ఆర్తిజమున అయోధ్యాపతి దశరథుడు యజ్ఞంచేసి సంతానలాభం పొందుతాడు. ఇదే ఆయన గృహస్థ స్వీకారానికి కారణం అని ముగిస్తాడు. నేనా రహస్యం యెంతకాలంనుంచో మీరు తెలుపుదామని యర్థించితే కాలం కలిసి రాలేదు. వారు దర్శించిన కాలం ఇప్పుడు చేరువై సవన్నమాట. మూడూ, మీరూ చిరకాలంగా పున్న కోరిక అధికకాలంలో అనుభవానికి రానున్నది. మరి సెలవు.

రాజు: నేలప్రాతే తీగడు పందిరివేశావు. ఆ మహర్షి కథ వివరంగా చెప్పు. వినాలని రుకూహలంగా వుంది.

ఋశ్యశృంగ చరిత్ర

మంత్ర: రాజు చేసిన తప్పు చేశారెవ్వరమైన అనాపుష్టిగా రూపొందింది. దానితో అంగవేళం అట్టుడికినట్లయిపోయింది. అకపులలో నందరించే మృగాల కంచాళాలూ, పక్షుల ఎముకలూ, రుప్పలు రుప్పలుగా ఎక్కడ చూసినా రానవస్తున్నై. కాలుమోపటానికి సందు లేకుండా జనపదాలలో, పట్టణాలలో చూసిన కఠేబాలూ, పక్షుల అస్థిపంజరాలూనిండిపోయినై. ప్రజల హాహాకారాలు, ఆర్తనాదాలూ ప్రభువు చెవుల్లో గింగురుముంటున్నవి. నిప్పుమీద ప్రేలా తెరిసి పెట్టినా, తిరియక పెట్టినా చాలుకుండా కదా. పశ్చాత్తాపం పొందిన రాజు భూసురులను పిల్చి కర్తవ్యం తెలుపమని వేడుకున్నాడు. వారు దీర్ఘంగా ఆలోచించి ఆ పాద పరిహారార్థం ఋశ్యశృంగుణ్ణి ఆహ్వానించి రుమాత్రేనిచ్చి పెండ్లి చేయమన్నారు. “శ్రీ పురుష వివక్షత తెలియని ఆ లేజు దర్శించడం, ఇక్కడకి కొనిరావడం సాధ్యపడుచుందా?” అన్న మీమాంస అందరినీ కలకపెట్టింది. చివరకు తిరివిగల మంత్రులు రూపాజీవలను పిలిపించి ప్రభువు నకు కలిగిన విపత్తూ, దేశానికి పట్టిన చుక్కత చెప్పి కార్యం

సాధించుకురమ్మన్నారు. అనుజ్ఞాతలైన వారకాంతలు పలసిన వస్తు సంచయంతో, గుండెబెడురులో ఋష్యాశ్రమ ప్రదేశానికి చేరారు. తిరిగి తిరిగి వేసారారు. అరడుకానీ, చివరకు ఆశ్రమం గానీ గుర్తించలేకపోయారు. యెంతో దుఃఖించారు. వచ్చినవని సానుకూలం కాకపోలే వచ్చే అనర్థాలనుభవించారు. కాలంగడుస్తున్న కొద్దీ కంపరం వారిని కలచివేస్తున్నది. సూర్యోదయమైంది. గడచిన రోజుల్లాగే ఆ దినం అన్యేషార్థం బయలుదేరారు. "అదృష్టం కలసి వచ్చిందా?" అన్నట్లు దూరంగా ఒక తేజస్సు కనిపించింది. క్రమంగా వస్తున్నట్లు గోచరించింది. ఆ రూపం సన్నిహితమైన కొద్దీ కన్నులు మూతపడుతున్నాయి. ఎలాగో తెప్పరిల్లి ఆ మూర్తిని నిదానించి చూశారు. తలపై కొమ్మున్నది. శరీరమంతా బ్రహ్మ తేజంపుట్టిపడుతున్నది. పోల్చుకున్నారు. కష్టాలుగట్టెక్కినవి అని ఊహించి పీల్చుకున్నారు. సంరోషించారు. గంతులు వేశారు. ఆతారు, పాచారు. తండ్రి దేవతార్చన నిమిత్తం పూలూ పండ్లూ, అగ్నిహోత్రం నిమిత్తం సమిధలూ తీసుకొని ఆశ్రమానికిపోతున్న మునివాలరుణ్ణి ఇచ్చటి దృశ్యం ఆకర్షించింది. వెనక్కు తిరిగి తదేకంగా చూస్తున్న బ్రహ్మచారి విచిత్రంగా పున్నవారి ఆకారాలకు విస్తుపోయాడు. తనకుతానై సమీపించాడు.

వేశ్యలు ఋష్యశృంగుని పంపించి కొనివచ్చుట

చూని రాక గమనించిన భోగ శ్రీలు మమరంగా గానంచేస్తూ వయ్యారం వలకపోస్తూ, ఎదురేగి, సముచిత మర్యాదలతో అర్పించి, "స్వామీ! మీ నాడుభయం ఏమిటి? వంటిగా వనసంచారం ఎందుకు చేస్తున్నారు? తమ ఆశ్రమ ప్రదేశం యెక్కడ? ఈ సమిధలూ, పూలూ, పండ్లూ, ఎందు నిమిత్తం కొని పోతున్నారు? మా మీద దయపుండే సెలవీయండి" అని నల్లరుతతో వేడుకున్నారు. తాపసి వారి కంఠ మామ ర్యానికి, వినయసంపదకూ అద్వైతపుపడి, "మునులారా! నా తండ్రి విభండక మహర్షి. నాపేరు ఋష్యశృంగుడు. మా ఆశ్రమం ఈ సమీప రణ్యంలో వుంది. మీరు అభ్యంతరం లేకపోలే నా వెంట రండి. నా

అతిథ్యం కూడా మీరు స్వీకరించవచ్చు" అని ప్రత్యుత్తరం ఈయగా, వారకాంతలు ఎనలేని ఆనందంతో, "వెనకబోయిన తీగ కారికే తగిలింది" అన్నట్లు మునివెంట పర్వతాలకు వెళ్ళారు. వారికి కందమూల ఫలాలు భుజింపపెట్టి, దాహశాంతికి నీరం ఇచ్చి, "అప్పుడప్పుడూ మీరు మా ఆశ్రమానికి దయచేయండి" అని చెప్పగా, వారకాంతలు లోలోపల నవ్వుకుంటూ, "మీరు కూడా మా సత్కారం గ్రహించటానికి దయచేయండి" అంటూ ఆరింగసంచేసి విడిచికి కొనిపోయారు. తాపసి విడిచిలో ప్రవేశించగానే సూర్యునివలె సుగంధద్రవ్యాల పరిమళం గుప్పడున్నది. టకటె పాదాలు కడిగింది. వేరొకటె పరిపెంతో తడి అద్దించి. ఇంకొకటె ఎత్తైన హేమపీతం వేసింది. మణొక్కటె మధుర పదార్థాలు వెండి పాత్రలలో వుంచింది. చెలికత్తెలు వట్టి వేళ్ళ విససకశ్రలలో విసురుతున్నారు. పుట్టింది మొదలు ఇంతవరకూ ప్రకృతిమత ప్రసాదించే సహజ సంపద అనుభవించిన బ్రహ్మచారిని ఈవృత్తివారతాదరణం, ఈవృత్తికూషణం, ఈ పర్యవదర్శం, ఈతెచ్చుకోలు పరిచర్యా, ఈవస్త్రాంతరణధారణ, ఈ అదయవ నిర్మాణ సౌందర్యం, ఈ ఆరింగస చుంబన కిరికిందిరం కొంత సేపు అప్రతిఘట్టి చేసినై. పెట్టచేలకు తెప్పరింపకొని "తండ్రిగారు వచ్చే వేళ అయింది. రేపు మళ్ళీ వస్తాను" అని సెలవు తీసుకుని ఆశ్రమానికి వెళ్ళారు. రేపు చేయవలసిన కార్యక్రమం నిర్వహణగానూ, నిర్దిష్టంగానూ నిర్వహించేసుకొని, అందరూ కలసి విహారం వెళ్ళారు. విభండరుడు అమ్మీరాలు పూర్తిరావించి హుదన సమయానికి ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. పుత్రుని శరీరంపైనుంచే అననుభూతమైన వాసనరావడం గమనించి, దివ్యదృష్టితో సర్వం గ్రహించి తనవనిలో తాను నిమగ్నుడైనాడు. తండ్రికి రావలసిన పరిచర్య పూర్తిగావించి సమాధి నిర్మలైనవాలతాపసి షణ్ణుడు ద్యాస భంగం రావటంతో కంగారుపడి తండ్రిని సమీపించి తన స్థితి తెలిపాడు. అంతరాంతరాల్లో తెలియని ఏదో అనుభవం మనస్సును అశాంత్రాంతం చేస్తున్నదని వివరించాడు. పరిహారం తెలుపమని ప్రార్థించాడు. పాదాలపై పడ్డాడు. కొడుకును లేవనెత్తి ఓదార్చి "విధి విధానం వేరుగావుంది. నీవేమీ కలతపడవచ్చు. త్వరలోనే యశస్థితి, యశాశక్తి కలుగుతుంది. ఇంక శయనించు" మని విభండరుడు ఆదేశించాడు. ముని

బాలుడు స్థిమితతరేని చిత్తంతో వేగించాడు. తెల్లవారక పూర్వమే స్నానాదికలు ముగించి, అగ్నిహోత్రాధిపతులను చూసిన పస్తువులు సమ కూర్చి, క్రొత్త మునికుమారులతో గోష్ఠి నిమిత్తం వేగంగా వెళ్ళాడు. వల సమీపిస్తున్న మృగాన్ని చూసి వేటగాడు పొంచే సంతోషం పొందిన రో వెలండులు ఎదురుగాపోయి కరచాలనంచేసి నిన్నటివలెనే ఆడి, పాడి, అభినయించి, గంధంపూసి, పూలచండలుచేసి, రుచ్యమైనమోదకాలుభుజింప పెట్టి, సరస సంతాషణలతో నవ్వింది, కడగంటి చూపుకూపులతో కవ్వింది “ఆ వి! పోత్రమ వజ్రపంజర నిభందై, నిశ్చలంబైన సద్భావం బంగన సాహచర్యగుణసంబంధంబునన్ లోహమై, గ్రావంబై, దృఢదామై, తరుణ వృక్షంబై ఫలప్రాయమై, పూబై, తన్మృతరందమై కరగెపో” అన్నట్లుగా చేశారు. కానీ వారిలో కాదుధానం లేనందున, మునిలో ప్రేరణ శక్తి ప్రబుద్ధం కాలేదు. వారు చార్యాక్లినులుగా ఈ పని చేశారు కనుక, ఈతనిలో అవ్యాజమైన స్నేహభావం కలిగింది.

వేశ్యలు: స్వామీ! మీం వచ్చి చాలా రోజులైంది. మా నివాసాలకు మరలిపోతాం. అనుజ్ఞ నిప్పిస్తారా? మహానుభావులైన మీ యెడ బాటు చూరు కష్టంగా ఉన్నా ముం లాంఛనంవల్ల పోక తప్పటం లేదు.

ముఖ్య: లావసులారా! మీరెంత మంచివారు! మీ సాహచర్యం పురుష లేకుండా ఉన్నాను. కాంక్ష అయ్యెనా మీ చేరిక ఎంతో తృప్తి నిచ్చింది.

వేశ్యలు: స్వామీ! మీం నిజంగా భస్మరకలవాళ్ళం అయ్యాము. మీరు మాతో వస్తే, మా నివాసాలూ, ఆహార విహార వ్యవహారాలూ చూడవచ్చు. అక్కడి వాతావరణం చాలా ఉల్లాసం కల్గిస్తుంది.

ముఖ్య: మీ కోరిక కాదనలేను. రితిగి వ్యవగా నన్ను పంపుతారు కదా!

వేశ్యలు: తమరు ఏమాత్రం సంవేహం కలిగేలాగ ప్రవర్తించం. అలివేవే! ప్రయాణానికి సిద్ధపరచమనివెప్పు. శ్యామా! అయ్యవారికి తగినట్లు అందులో ఒక ప్రదేశం అలంకరించు. మంజూ! పల్లకి తెమ్మను. ఈ విధంగా ఆదేశించి మునిభంగపుని రోడ్దొడ్డిని, హయవేగంతో

అంగదేశం పొరిమేరలు చేరనరిగి, ప్రభువునకు వార్త పంపించి, వార
వనితలు ప్రభువు రాక నిరీక్షిస్తున్నారు. ప్రభువు వెంటనే ద్రాహ్మణులతో,
మంత్రులూ, పౌరులు వెంటరాగా ఎదుర్కొని పూజించి, మంగళవాద్యాలతో
సరిహద్దులోనికి కొనివచ్చాడు. భూపతి శరీరంనుంచి పొగలాగా ఒక నీడ నిర్గ
మిందింది. ఆకాశం మేఘావృతమైంది. ఫెళఫెళమంటూ ఉరుములూ,
తళతళమంటూ మెరుపులూ, కూడబోతగా వర్షం ఒక్కసారిగా ఉద్భవించి,
దేశాన్ని జలమయం చేశాయి. ప్రజల్లో ఆనందోత్సాహాలు మిన్నముట్టినై. ఆ
మహా తపస్వి ఉన్నచోట ఈతిదాద కలుగదని ఎరింగిన భూమీశుడు,
దత్తపుత్రిక శాంతనిచ్చి వైభవోపేతంగా వివాహం చేశాడు. తదాది అంగ
దేశం సర్వసుఖిక్షంగా వుంది. పుత్ర వాంఛారతుడైన దశరథుడు రోమపాదు
జామాతను యజ్ఞార్థం వరింపజచ్చాడు. మిత్రుని రాకకు ముద్రమందిన
అంగపతి అల్లుని పిలిపించి వచ్చిన పని వినిపించాడు. గృహస్థుడూ,
సంతానవంతుడూ, స్వస్థుడూ అయిన ఋశ్యశృంగుడు అంగీకరించాడు.
ఆయన ఆధ్వర్యంలో యజ్ఞపరిసమాప్తి కావించి, నాల్గు సముద్రములవలె,
నాల్గు దిక్కులవలె, బ్రహ్మ నాల్గుముఖములవలె నల్లరు బిడ్డల్ని పొంద
జున్నాడు అని సనత్కుమారుడు మునులకు తెలిసిన రహస్యంవివరంగా
మంత్రి మహారాజునకు విన్నవించాడు. ఆ రాత్రి ఆనంద రాత్రి అయింది.

దశరథుడు ఋశ్యశృంగుని కొనివచ్చుట

వసిష్ఠ వామదేశాలలో రాత్రి విన్న విషయం వివరించి, వారి అంగీ
కారంపై సుటుంబంగా, ససైన్య బంధు పరివారంగా అంగదేశానికి
యాత్రచేశాడు. స్నేహితుని రాకకు ప్రియమందిన అంగపతి ప్రత్యుత్థానం
చేసి, సకలోపచారాలు సరిపాడు. రాకరాక వచ్చిన మిత్రుని దుశల ప్రశ్నా
నంతరం వచ్చిన కార్యం గూర్చి ప్రశ్నించాడు. దశరథుడు ముందు
కొంత సంకయించాడు.

అంగరాజు: మిత్రమా! ఎందుకు సందేహిస్తున్నావు? నేను పరాయివాడనా?
దశరథుడు: నేను నీ వద్దకు కార్యార్థిగా వచ్చాను.

అంగ: నీవు అర్థించటం ఏమిటి? ఆదేశించాలి కాని.

దశ: ఇది ఆదేశించే పనిరాదు. అర్థించేదే.

అంగ: అది ఏదైనా ఆదేశంగా భావిస్తాను.

దళ: అంతవరకు ఆక్కర్లేదు. నేను అశ్వమేధయాగం తలపెట్టాను.

అంగ: ఇది ఇష్టాకులకు వశాచారమేరదా. నా సర్వస్వం నీదే. ఏమి కావాలో అది ఇస్తాను.

దళ: నాకు అర్థబలం, అంగబలం వున్న సంగతి నీవెరిగిందే. నాకు లేనిదీ నీకు కలదీ ఒకటి వున్నది. అందుకై వచ్చాను. అది మహర్షి సీమ అల్లుడు కావటం. ఆయనగాలి కోసం అర్పించటానికి-

అంగ: చెలికాదా! ఆ తపస్వి నిజంగా నీ అల్లుడు. శాంత నీ బిడ్డే గదా.

దళ: ఇది బహుకాలం మాట. ఇప్పుడు పంశాచరంకోరి, వారిని ఆహ్వానించటానికై రావడం జరిగింది.

అంగ: అంతా అర్థమైంది. నీ కోరిక సిద్ధిస్తుంది. అల్లుణ్ణి ఇప్పుడే పిలిపించుతాను.

దళ: అది మర్యాదకాదు. వారి సన్నిధానానికి పాదచారిగాపోయి ప్రార్థించుతాను.

అంగ: అలస్యమెందుకూ? ఇప్పుడే వెళ్ళదాం పద.'

మిత్రులు ఇద్దరూ తాపసి దర్శనంకోసం వెళ్ళారు. భార్యతో గృహస్థధర్మంలోని అసాధారణ సంఘటనల గూర్చి చర్చిస్తున్న ఋషి పుంగవుడు వారిని ఆహ్వానించి అననములు చూపాడు. శాంత కాలం గమనించి ఇద్దరికీ గోక్షీరము అందించింది. అల్లునితో అంగరాజు, దళరథుని చూపించి 'ఈయన అయోధ్యావతి. వేరు దళరథుడు. శాంత ఇతని బిడ్డయే. ఇప్పుడు సంతతి లేనందుకు మిక్కిలి సంతాపించి మీ ఆధిపత్యంతో ఆశ్వమేధం చేయాలని అర్పించడచ్చాడు. మీ అంగీకారం నాపట్ల చూపిన అనుగ్రహంగా భావిస్తాను' అన్నాడు. దిని తల వంచింది శాంతవైపు చూచిన భర్త భావం గ్రహించినట్లు రంత్రితో ఇలా అన్నది. 'వాడు ఒప్పుకున్నాడు. కానీ, నన్నుకూడా వెంట రమ్మన్నాడు.'

దళ: అమ్మా! నా అధిపతి అందిచూ కార్యం ముగిసేవరకూ ఆక్కడనే వుండాలని.

అంగ: ఇంకేం అమ్మాయిలోపాటు అందరం ఇప్పుడే బయలుదేరుతాం.

దళ: అయితే తర్వాత తమరు దయచేద్దామనుకున్నారా?

అంగ: ఇంత పెద్దలు ఇంటికి వస్తే అలా ఎందుకు జరుగుతుందీ? మిత్రుల ముచ్చట్లు ముగియగానే సమంత్రకంగా ఋశ్యశృంగ మహర్షిని అప్పించి యజ్ఞమూర్తిగా సంధావించి పరింపాడు దశరథుడు. నిర్విఘ్నంగా ముగిస్తానని మంత్రసహితంగా మహర్షి తాంబూలం స్వీకరించాడు.

అందరూ అయోధ్యలో ప్రవేశించుట

ప్రభువు మహర్షులతో రిరిగి వస్తున్నాడని వారాహులు మంత్రుల కేరింగించారు. చిత్రవిచిత్రాలైన పనిరసంతో గృహాలు అలంకరింపబడ్డయ్యే. మామిడి ఆకులతో, అరటివెట్లతో, పూలగుత్తులతో పీఠులు శోభాయుగా మనంగా వెలుగుతున్నై. పురజనులతో మంత్రులు ఎదుర్కొని రాజమర్యాదలతో అతిథులను ఆహ్వానించారు. రైరకాలైన వాద్యవిశేషాలు, వందిమాగధ స్తోత్రాలు, పురోహితుల వేదఘోషలు, వెలయాండ్ర గేయాలు, గజబృంహిణులు, హయహేషులు, మహర్షుల ఆశీర్వదాలు ఒక్కమాటుగా సాగి భూ నభోంతరాలు నిండిపోయినై. ఆ కోలాహలంతో కలుగుతున్న జనసమ్మర్థాన్ని తొలగించుచుంూ వారందరూ రాజమందిరము చేరవచ్చారు. అవసీపతి ఆజ్ఞానుసారం ఋశ్యశృంగ మహర్షి పసిష్టుల ఆశ్రమానికి కొనిపోబడినాడు. శాంత అంతఃపురానికి వెళ్ళింది. రాజవ్యయం రాజప్రసాదంలోకి నడిచారు. తక్కినవారు విడిమలలోకి వేంచేశారు. మహర్షి యుగళం యజ్ఞానికి సంబంధించిన అన్ని విషయాలూ రూలంకషంగా చర్చించారు. అంతఃపురాల్లో శాంతరు పుట్టింది గౌరవం అందులేకుండా జరిగింది. చిత్రరథుడూ, దశరథుడూకలిసే వార్యక్రమాలు నిశ్చయించారు. ఋత్విక్కులు రావింపబడినారు. వారంతా ఋశ్యశృంగుణ్ణి అపిరారిగా అంగీకరించి, ఎవరెవరు ఎంత అధికారులో, ఎవరెంతవరకు విధి నిర్వహించాలో ఏ ఏ దీక్షలతో ఉండాలో, వారివల్ల గ్రహించారు. ఆరు నెలలూ అహోరాత్రాలు దీక్షాపరులై, దేహశుద్ధి, అంతఃశుద్ధి కలిగి తమ మంత్రోచ్చరణచే దేవతాగణము హవిస్సుల గ్రహింప స్వరూపములతో సాక్షాత్కరింప నట్లు చేయంగల శక్తిని సంపాదించారు. కాలచక్రం గిర్రున తిరిగింది. శిశిరం ముసలి రాజులోని అసంతృప్తిరాగా గడిచిపోయింది. కాలపురుషుడు నూతనోత్సాహం పొంగులారగా విశ్వవర్షనకు సన్నాహం చేస్తున్నాడు.

అశ్వమేధయాగ ప్రయత్నం చేయుట

వసంతం వచ్చింది. ఎండిన చెట్లూ, లతలూ, అయోధ్యావాసుల హృదయాల్లాగా చిగురులు తొడిగినై. వారి వాంఛల్లాగా తీగలుసాగినై. వారి సంభాషణల్లాగా పులుగులు కలకలారవాలు చేస్తున్నై. వారి ఆటపాటల్లాగా నెమళ్ళూ, కోకిలలూ ఆడిపాడుతున్నై. వారి ఉచ్చాస నిశ్వాసాల్లాగా చల్లనిపిల్ల తెమ్మెరలు వీస్తున్నై. వారి సంపన్నమృద్ధిలాగా పూలువిచ్చి తాపులు వెదజల్లుతున్నై. వారి భావాల్లాగా లేళ్ళూ, దుప్పలూ గంతులు వేస్తున్నై. వారి కార్య వ్యగ్రతలాగా భానుడు దీర్ఘయాత్రకు ఉపద్రమించాడు. అన్ని ఋతువు గడాలూ అంతో ఇంతో సంతరించుకున్న వసంతం, ఋతురాజుగా, ఆనందప్రవాతగా విశ్వం పాలిస్తున్నాడు. కాముకి కాములకు కావలసినంత కమ్మని వాతావరణం. విరహాలకూ, విప్రంబులకూ తెంపుతని భావపరంపరా, కవులకు గంటునిండా పనీ, ప్రకృతి మాతకు నవ నవానందం సంతరింది, మళ్ళీ తన రాకకోసం ప్రాజులు తహతహపడిలాగా ప్రకాశిస్తున్నది.

అలాడు నిండుపున్నమి, చల్లని చేతుల్తో శశాంకుడు ప్రకృతిచేవిని ఆలింగనార్థం ఆశ్రయిస్తున్నాడు— మగని స్వేచ్ఛను అంగీకరింపని భామవతి కలువకన్నె అసూయతో 'నాకంటే ప్రేమించరగిన వారున్నారా?' అన్నట్లు అందమంతా ఒలకబోస్తున్నది. జోతాన్నిభిసారికలు తెల్లని వలి పెములు ధరించి, మల్లెపూలు తలనిండా పొడిగి, వెండిపాత్రలలో పాలు తీసుకొని పరులను సేవించటానికి పయనిస్తున్నారు. ముగ్గురుట్టలైన తలలతో, మువ్విన వదనంలో ఒక క్రొత్త శోభ గోచరింపగా, ముగ్గురు భార్యలు కలసి సేవిస్తుండగా ముసలిరాజు మందహాసంచేస్తూ, "అర్థాంగులారా! ఈ సమయం మంచిదే. నేనూ సుమంత్రుడూ వసిష్ఠులవారి దర్శనార్థం వెళ్ళుతున్నాము. వర్తంబేడు, అగ్గం బాగుంది. వారిని కార్యారంభం చేయవలసినదిగా అప్రిస్తాను. మీరు దీక్షలో ఏమరుపాటు చూపవద్దు. అశ్వశృంగులు సాక్షాత్ పేదమార స్వరూపమేనట. వారి ఆభిషేకంలో పొందనికోర్కెలు ఉండవని మన గురువులు వసిష్ఠ వాసుదేవులు సెల విచ్చారు." అనగానే ముచ్చల భార్య కైకేయి "స్వామీ! మన పురోహితు

లైన వసిష్ఠ వామదేవలు, అపర బ్రహ్మలుకదా. సృష్టికి ప్రసిస్సృష్టిచేసిన విశ్వామిత్రులవారినే పాదావ్రాంతం చేసుకొన్న గురువులు వసిష్ఠులవారే ఈ క్రతు భారం వహించరాదా?" అని ప్రశ్నించింది.

"అందరూ సమానాధికారం కలవారైనా, చేయవలసిన పనికి ఒక్కరే అర్హతగలవారుగా ఉన్నప్పుడూ, ఆ ఒక్కడూ ఇంకొకని సూచించినప్పుడూ, ఏం జరుగుతుందో అదే ఇప్పుడూ జరిగింది. వారేమీని వరించమన్నారు. నీ సందేహం రీతించా? ఇక నేను వెళ్ళవస్తా" అంటూ శిరఃకంపనతో బోసినపుడు వెదజల్లుతూ క్రిందికిడిగివెళ్ళాడు.

ప్రభువూ, మంత్రి కలిసివెళ్ళి వసిష్ఠుల వెంటబెట్టుకుని, వామదేవ, సుయజ్ఞ, జావాలి, కాశ్యపుల దర్శించి వారితో చూడియ్యశ్యశృంగుల సన్నిధానం చేరుకున్నారు. అందరూ ఉపవిష్టలైన పిమ్మట రాజు వచ్చిన పని నివేదించి క్రతు ప్రారంభం కావించమని కోరాడు. అందుకు ఆయన సమ్మతించి "ఇంతవరకూ నీ రాకకోసమే చూస్తున్నాను. జరగవలసిన చివ్వి విధానంలో పూర్వరంగం పూర్తి అయింది. ఇంక ఈ ధర్మాశ్వాన్ని తెప్పించు, దానిని పూజించి పురోహిత సంరక్షక సమేతంగా విడిచి పుచ్చుతాను" అనుట యేమి, ఆ విధంగా జరగటమేమి వ్విణంలో పూర్తి అయింది. దర్బర మంత్రించి పురోహిత శ్రేష్ఠులైన భానుకులచేరి కొసంగి 'ఇవి అధర్వ మంత్రశక్తి పూరితాలు. సంరక్షకుల శక్తి పూర్తిగా శత్రులచే హరింప బద్ధమవుతు మూత్రమే ఉపయోగించాలి. సామాన్య వాణిముసకు ఒక దర్బముక్కు జోడించి ప్రయోగిస్తే చాలు. యుద్ధప్రసక్తి లేకుండా శత్రు వ్వియం జరుగుతుంది. దుర్వినియోగపరిస్తే భూపతే నశిస్తాడు. జాగ్రత్త, జాగ్రత్త, జాగ్రత్త" అని ముహూర్త పాఠ్యరించి ఋశ్యశృంగులవారు అనుమతి ఇచ్చారు. సైన్యరక్షణలో గుట్టం కదిలిపోయింది.

వసిష్ఠుడు యజ్ఞ వస్తువులు సిద్ధము చేయించుట

వచ్చింది వశ్య చినుకం. అరవైవేల వసంతాలు చూచిన రఘువంశ తిలకుడు, మంతుపంకిన ముగ్ధురాలూ ఈ వసంతాగమనంలో పొందిన ఆనందం తన యావనంలో కూడా పొందివుండదు. అన్నిట్లో తాను శ్రద్ధ వహించటమే అందుకు సాక్ష్యం. మానవుని మేధ గుర్తించిన పంచాంగంలో

సంవత్సరం గడిచింది. ప్రభువు తిరిగి వసిష్ఠుల కడకు వెళ్ళాడు. యథావిధి పూజించి, అంజలి బంధంతో యజ్ఞం ఉపక్రమించవలసిందని అర్చించాడు. రఘువంశ పురోహితత్వం తానెందుకు అంగీకరించావో ఆ శుభ సమయం ఆసన్నమయిందని అమంచానందు పొంది 'ప్రభూ! ప్రారంభంమును చేయవలసిన పనులన్నీ పూర్తి గావించబడినై. ఇక చేయవలసిన కార్యం గురించి చెప్పతాను అలకించండి. సరమూనవీ తీరాన ఉత్తర భాగంలో ఒకటిన్నర యోజనముల నిడివీ, అంత పరిమాణంకల వెడల్పూ ఉండేట్లు యజ్ఞప్రదేశం సమతలంగా చేయించి, నాలుగు వర్షాల వాకికి నాల్గుచిక్కుల విశ్రాంతి గృహం నిర్మాణం చేయించాలి. సవనం ముగిసేవరకూ ఆహార తోపం రాకుండా పదార్థాలు సేకరించాలి. వెండి, బంగారం, నవరత్నాలూ నవదాన్యాలు, దర్బలూ, ఆరె, జమ్మి, మోచుగ, రావివెట్లనుంచి చక్కగా ఎండిన సమిధలు నూరు బండ్లు తెప్పించాలి. నూర్గురు వేదవిదులైన ధరణి సురశ్రేష్ఠుల రప్పించాలి. శివువాస్తు శాస్త్రాలల్లో ఆరితేరిన పెద్దలను పిలిపించాలి. ఖనకులనూ (త్రవ్వవారు), కర్మకారులనూ, నర్తకులనూ, గాయకులనూ, చిత్రకారులనూ, పౌరాణికులనూ, రోలుబొమ్మలవారిని, వీధి భాగవతులనూ, వర్ణకులనూ (వడంగులు) దేశదేశములనుంచి అసంఖ్యాకంగా ఆహ్వానించాలి. ముత్తివర్కులనూ, హోతలనూ, అభ్యర్థులనూ, బ్రహ్మకూ, ఉద్ధార (బిగ్గరగా వేదపండితాలు పఠించేవాడు)కూ పీఠములూ, వాటిపై కుశ హరిణ వ్యాఘ్రాననాలువేయించాలి. ప్రేక్షకులు తొడతొక్కిడిలేకుండా కూర్చుండి వీక్షించే అవకాశాలు కల్పించాలి. అహోరాత్రాలూ భూక ప్రేర పికాద రాక్షస గణాలవల్లవచ్చే విఘ్నాలను ఎదుర్కొనే శౌర్యవంతులైన వారిని నియమించాలి. ధరణివంతులెందున్నారో వారినుందరినీ పత్రికా ముఖమున పిలిపించాలి. ఆశ్రతులుగానీ, ఆర్థులుగానీ, పేదలుగానీ, సాధులుగానీ, అంగహీనులుగానీ, అర్చించినప్పుడు అపహేళనచేసిననూ, అసంతృప్తిగా ఇచ్చిననూ, యజ్ఞఫలం లభించకపోగా, యజమాని సకుటుంబంగా నశించిపోతాడు. కనుక ఆ పనులను సర్వాత్మనా రగినవారినే నిలపాలి.

రాజ బంధువులలో మిథిలాపతి మిక్కిలి గణించవలగినవాడు. నీ మామ కాశీపతి కేకయును అతి ముఖ్యుడు. అట్లే నీ ప్రఖ్యమ భార్య కౌసల్య రంధ్రీ భానుషంతునూ, సుమిత్రాజనపడు మగధపతి వీరిని

సబహుమానముగకొనివచ్చుటకు సుమంతుడు పంపాలి. తూర్పున సోపర సింధురాజులనూ, దక్షిణమునసోరాష్ట్రీయులనూ ప్రత్యేకముగా పిలుచుటకు సిద్ధుడని పంపవలెను. అర్థ సంపాదనమునగానీ, వ్యయమునగానీ, భయ సంకోచములు మనస్సులోనికొనినీయవద్దు. అటున ఘటనా సామర్థ్యముల ఋశ్యశృంగుల సంకల్పమమోఘము. ఇంకనీవేగి కార్యోన్ముఖుడవుకమ్ము" అని అనతి ఇచ్చేలోపల, సుమంతుడు మంత్రి సప్తకంఠో వచ్చి "స్వామీ తమరు సెలవిచ్చిన పనులు ముగించాము. రాజబంధువుల తోడ్కొని వచ్చుటకు నేను పోవుచున్నాను. ఒక్కసారి యజ్ఞ వాటికకు విజయంచేసి లోపాలోపములు చక్కదిద్ద గోరెదము" అనుట రడవుగా, మహర్షియు, భూపతియూ, ఆశ్చర్యంతో మంత్రి సర్తముల జాగరూకతనూ, సమయోచితబుద్ధికి, సర్వశాస్త్ర పారంగతనూ ప్రశంసా వాక్యాలపలుకలేకుండరైరి. వెంటనే వారి వెంట నవన శ్రేణులనికె తరలివెళ్ళారు.

యజ్ఞం చూచుటకు నాలుగు దిక్కులవారు వచ్చుట

క్రమంగా అయోధ్యాపురం జన సముద్రం కాజొచ్చింది. ఆహూతులైన రాజవరేణ్యులు, తమ తమ గౌరవశక్తి బిరుదావళుకు తగినట్లు రజిత కాంచన రత్నాలూ, హయగజగోగడాలూ, దళి ఘృత తక్రాలూ (పెరుగూ, నేయి, మజ్జిగ) వెంటతీసుకొని వచ్చారు. సామంతులు, సకల పరివార సమేతంగా ధన కనక పస్తు వాహనాలతో విధినిర్వహణంలో పాల్గొన వచ్చారు. అనాహూతుల సంఖ్య అద్భుతం, న్యూత్నం. విడిసిన ప్రభువుల విడిచులపై ఎగురుతున్న కేరసాలు (జంకాలు) శోటాను కోటి ఇంద్ర ధనస్సులూ, మయూర పింఛాలు (నెరులి లోకలు) సృష్టిస్తున్నై. డేరాల ముందూ, వెనుకూ, కద్దవేసిన గుర్రాల సకరింపులూ, వీధుల ఘోరాలూ, వృషభముల మెడలోని మువ్వల కులుకులు శబ్దాలూ భూమి అంతరిక్షాలూ నిండిస్తున్నై. వచ్చిపోయే శకటాల రాడికి రేగిన భూజ మన్నూ మిన్నూ గుర్తింపలేకుండాచేస్తున్నది. గోముఖ, పటహ, కాహళ, భేరి, శంఖారావాలూ దిగ్గజాల చెవులకు లెక్క సంకల్పిస్తున్నాయి. సర్తకి సర్తక గాయకి వైచితులూ, నాగస్వర వేణు కిన్నర చాచనా నిర్భయలూ సలుపుతున్న

సాధనా ప్రక్రియకు దోహదంగా, కంజరీ మృదంగ ఘోషాదివాద్య విశేషాల నిగాదం చెలరేగి, జైత్రయాత్ర వెడలిన మయూర కేకిభృంగ సంకుల భవనులకు సిగ్గు కల్పిస్తున్నది. అచ్చట ఉదయాస్తమానాలకు భేదంలేదు. దివారాత్రాలకు తారతమ్యంలేదు. సూర్యచంద్రులకు విలువలేదు. గాడి ప్రోయలనుంచి వచ్చే భూమి, పగలు రాత్రి చేస్తుంటే, గృహ శిఖరాల మీది రత్నాలు, రాత్రిని పగలుచేస్తున్నాయి. సోమరులులేరు. దుష్టులు కనిపించరు. దొంగలు కానరాదు. వ్యర్థభాషణయూ, అధికప్రసంగయూ, నిర్దిష్టమైన కలహ ప్రయయూ, కొండెగాండూ మచ్చుకైనవారు. నీరసం నీరసించిపోయింది. దుఃఖం దుఃఖించింది. ఆనందం సహస్ర మూర్తులుగా సంచారం చేసింది.

లశ్వమేధం ప్రారంభం

పర్వరకాలం దేశదేశాలు తిరిగి వచ్చిన గుడ్డాన్ని 'పిప్పలవజ్ర' మనే చోట కట్టేసేసి, విప్రులతో ఋశ్యశృంగుడు వాద్యమి మొదలుగా ప్రతీ దినం వైశ్యదేవాలూ మూడూ, ఏకురోజులు చేసి, అనుబంధంగా ప్రవర్గ, ఉపనదముయూ, ఇంద్ర సంబంధమైన ప్రాతస్సవము, సోమవల్లి మధ్యం దినము, తృతీయముం తీర్చినాడు. ఆఖాలగోపాలం, ఆకటికి డప్పికి అలమటించినట్లులేదు. మధ్యాహ్న సమయంలో బారుదీర్చివడ్డించిన విస్తృత శిల్ప కనిపించే పదార్థాలు ఆసకొలది మెక్కి త్రేస్తున్న మాపుపో, మాసూపో, మా పరమాన్నం మృతంచ, మాదధి చుగ్గే, మాపరితుష్టాస్సు (భజాలు చాలు, పప్పు పాయసం వద్దు. పెరుగువద్దు, పాలావద్దు. పర్వయ్యా వద్దు. కడుపు నిండింది. తృప్తులమైనాం) అనేమాటలు ఎక్కడ బడితే అక్కడ బ్రాహ్మణుల నోళ్ళల్లోనుంచి మాటిమాటికి వినబడుతున్నాయి. వడ్డించేవారికి వత్తిడి అంతకంతకూ హెచ్చుతున్నది. పర్యవేక్షకుల కను సైగలు వారికి ఇంకా ఉల్లాసం కల్పిస్తున్నాయి. అన్నంరాసులు వెండి కొండల్లాగా, శాకవాకాలు చిత్రకూటంలాగా, రంగుల మిశ్రమంతో పండి గుట్టులుపోసిన మురుర పదార్థాలు బంగారు పర్వతాల్లాగా, కన్నులకు విందు కల్పిస్తున్నాయి. ఆ పెట్టిపోతలలో సమయా సమయాలులేవు. దావ్యంలేదు.

దండనలేదు. విడిలింపులు, చీకరింపులు, సముగులు, గొణుగులు, వెట
కారాలు, వెక్కిరింపులు అసలేలేవు. అందుకు నియమించిన అధికారులు
అర్థులరాక యెడల ఆలశ్యమయితే విచారం వెలిబుచ్చుచున్నారు. ఈ హవ
నంతో రఘువంశ ప్రతిష్ఠ ఇబ్బడి ముబ్బడిగా పెరిగింది. ఆయుధభారులై
అంతరిక్షంలో అష్టదిక్పాలకులు మంత్రబద్ధులై రక్షిస్తున్నారు. ఎవరిని ఆహ్వా
నిస్తే వారువచ్చి స్వచ్ఛాపంతో హవిర్యాగంగ్రహిస్తున్నారు. ఒకరోటుగానీ,
ఒకచోటుగానీ, ఒకపాటుగానీ, ఆ మహాకార్యంలో కనుపించదు. ఎంత
భక్తి? ఏమి వినయం? ఎంత కరుణ? ఎంత ఆదరణ? ఎంతదానం? ఎంత
శీలం? ఎంత షుచి? ఎంత నిష్ఠ - లేకలో జరిగిన మహాక్రతువుల్లో వీరికి
ఇదేసాటి" అన్న ప్రేక్షకులప్రశంసలు నియుక్తుల సంతోషపెట్టిస్తే. హయ
మేధం ముగిసింది. యజ్ఞం మొదలైంది.

యూప స్తంభ ప్రతిష్ఠ చేయుట

మహర్షులు నిర్ణయించిన మహూర్తం చేరువయింది. సృష్టి
ప్రారంభం నుంచీ అవిచ్ఛిన్నంగా సాగిపోతున్న కాలపురుషుని రథం
లగ్నంలో ప్రవేశించగానే, మూలేడులో, చంద్రులో నిర్మాణం చేసినయూప
ములు ఆహా ఒకదాని ప్రక్కన ఒకటిగా స్థాపించారు. మోడుగులతో చేసిన
ఆరుయూపాలూ, అభిముఖంగా నాటబడినై. ఒక స్తూపం వేదికముందుగా
నిల్వారు. దానికి ఇరుప్రక్కలా దేవదారు స్తంభాలు రెండువుంచారు. వాటి
కోభకోసం బంగారు వికారంతో, పసుపూ, కుంకుమా, చిత్ర పస్త్రాలతో
అలంకరించారు. ఇవికాక ఇరవై ఒక్కమూరలు చిదికెనవ్రేలు హద్దుగా
కొలిచిన, ఇరవై ఒక్కయూపాలుయెడంయెడంగానిర్మి, దీక్షపస్త్రాలువాటికి
కట్టారు. ఆ యూపాలు చిరకాలానుభవం గల శిల్పులు ఎనిమిది పలకలుగా
తయారుచేశారు. ఆ చేయటం అందర్నీ ఆకర్షిస్తున్నది. ఆ విధంగా వేద
శాస్త్ర సమ్యక్రంతో ప్రతిష్ఠించబడిన యూపాలు గంభీరతతో, పూలతో
అర్చించబడి ఆరనంలో సప్తర్షులూగ పెరిగిపోయిన్నై. ఆగమవిధి అనుస
రించి ఇటువలతో విప్రలు మంత్రయుక్తంగా "శుక్లం" రాయుచు చేశారు.
అది బంగారు రెక్కలుగల గరుడపక్ష ఆకృతితోపద్మనిమిదికణాకృతాలుగా
ప్రకాశిస్తున్నది. కల్పోక్త ప్రవారం పశువులనూ, పాములనూ, పక్షులనూ

బంధించి ఆ వాహనాలుగల అధిష్టాన దేవతలను ఆహ్వానించారు. జలచరాలనూ మూడువందల పశుపులనూ యూపాలకు కట్టి, మధ్యలో హయరథాన్ని నిలిపారు. ప్రభువు పెద్ద భార్య కౌసల్యచేత గుర్రాన్ని పూజింప చేసి, మూడు కత్తులతో దానిగర్భాన్ని చీల్చించారు. ఆరాత్రంతా ఆమృత హయ సన్నిధానంలో చర్మబుద్ధితో నిద్రింప ఆదేశం ఇచ్చారు. మరునాడు రాజుతో అవ్యర్చులైన బ్రహ్మకూ, హోతకూ, అవ్యర్చుసకూ, ఉద్ధాతకూ బ్రాహ్మణి (విప్రకన్య)నీ మహిషి (రాక్షకన్య)నీ పాలాకలీ (వేళ)నీ పరివృత్తి (శూద్రకన్య)నీ స్వర్కమిత్రం సమర్పించారు. తర్వాత గుర్రం వపను అగ్నిలో హుతం చేశారు. సంపన్నుడైన ఋత్విక్కు ఆ వహగంధాన్ని ప్రభువుచేత ఆఘ్రాజింపచేశాడు. ఏమ్మట ఆ గుర్రం ప్రతీ అంగాన్నీ పదహారుగురుభూసురులు పన్నీలోఁబుంఠ్రపూతంగా వ్రేల్చారు. తక్కిన అవ్యరాల్లో ప్లవ శాఖా సంప్రదాయంగా హవిస్సును ఇస్తారు. కానీ దీనిలో వైతనం అనే శాఖాపద్ధతి ప్రకారంఋశ్యశృంగులు హవిర్యాగాలు అర్పించారు.

యజ్ఞశాలంలో మూడురోజులు బ్రాహ్మణులు పఠించారు. హయమేధంలో, మొదటిరోజు చతుష్టోమం, రెండోరోజు ఉక్త్యం, మూడోరోజు అతిరాత్రం అనబడే ఇతర కర్మలు చేయించారు. జ్యోతిష్టోమం, ఆయువు, అతిరాత్రం అనే యజ్ఞాలు అవసరంగా సలిపించారు.

దశరథుని దాన విలక్షణం

సంకల్పించినదానికంటే శతగుణితంగా క్రశువుపూర్తిచేయబడింది. యాగాన్ని నిర్వహించిన ధరవేదేషులరావించి, దశరథుడు సమస్కార పూర్వకంగా ఈ విధంగా ప్రార్థించాడు. "వేదస్వరూపులైన విప్రోత్తములారా! మీ అఖండ తపశ్శక్తికి హయమేధం నిర్విఘ్నంగా పరిసమాప్తం అయింది. నేను కృతార్థుడనయ్యాను. మీరు చేసిన ఈ మహాకృషికి ఏమిచ్చి సంతోషపరచగలను? ఈ నాటికి నా అనుభవమునందున్న సమస్త భూదాగంలో రూపుదిశ హోతకూ, దక్షిణదిశ బ్రహ్మకూ, పడమరదిశ అవ్యర్చుసకూ, ఉత్తరదిశ ఉద్ధాతకూ, మిగిలిన స్థిర చర రూపక పదార్థ

సంచయం అంతా సహకారవేత్తలకూ సూర్యవంశుల సాక్షిగా దత్తం చేస్తున్నాను. అనుగ్రంతో గ్రహించి ఆశీర్వదించండి" అని.

దుండుకులు మ్రోగినై, దేవతలు పూలవాస కురిపించారు. పూర్వ వంశవర్తనులైన మనుషూ, సగరుకూ, హరిశ్చంద్రుకూ, మొదలైనరాజులు ఆకాశంలో నిల్చి ఆభినందించారు. కల్పవృక్షం, కామధేనుపూ, పరస్పరం చూచుకొని తమ చలనానికి, అచలనానికి, తెల్లబోయినై. మూడులోరాళ్లొక్కొక్కటి వ్యాపించుచున్న కీర్తిగజాన్ని నాల్గదంతాలతో కుమ్మి లాభం లేక ఐదావతం వెల్లనై వెనక్కు తగ్గింది. చూడవచ్చిన రాజులోకం చేరనా రహితమైంది. నిర్వికారంగా, నిశ్చలంగా, నిరాదంబరింగా నిల్చువున్న పృథ్వీరాజును విలోకించి పరిగ్రహీతలు చేరవచ్చి...

"భద్రదంతే నృపలోక పాలవర! తృప్తాస్మి ప్రభో తృప్తాస్మి!" (నీ దానానికి మేం తృప్తిపడ్డాం. ఓ రాజా! నీకుభద్రమగుగాక) అని ఆశీర్వాద వర్షం కురిపించి "ఈరాజ్యం మేం ఏం చేసుకుంటాం? సర్వ సంగ పరిత్యాగం చేసినవాళ్ళం. కర్మిష్టులం, నైష్ఠికులం. మేంపరిగ్రహించి నట్లేనీవు భావించాలి. లోక కళ్యాణార్థమైన సత్కర్మకు తోడుపడటం మాకు కనీసధర్మం. ప్రతిఫలపేక్ష ఏమాత్రం లేదు. మీ ధర్మపాలనంలో ఏవిధమైన అవాంతరాలులేకుండా చూవివులు మేం నెరవేర్చుకుంటున్నాం. మీరు సత్సంతానవంతులై కలకాలం రఘుకుల ఓపకులుగా వుండటమే మేం కోరుకుంటున్న కోరిక" అని అన్నారు. ప్రభువుదానం, పరిగ్రహీతలప్రతివచనం కాటాలో సమంగా తూగినై. బ్రహ్మర్షుల సమాధానానికి పరితుష్టులైన రాజు సహస్రాధికంగా గోవులనూ, దన కనకవస్త్రాలనూ, సమర్పించాడు. నాటికి సభ చాలించబడింది. ఆశ్వమేధం విఘ్నం చేయటంకోసం వచ్చిన కుంభీనసుకూ, కరాళదంష్ట్రకూ పారిపోతుంటే మాయావి ఎడలై నాడు. వాళ్ళను ఆపి...

మాయావి: ఏమిటి పరిగెత్తడం? ఏం ప్రాణం మీదికి వచ్చిందీ?

కర్దమ: పోతే నీకే తెలుస్తుంది.

మాయావి: ఎక్కడికి?

కర్దమ: ఎక్కడికా? అయోధ్యకు.

మాయావి: ఏం విశేషం?

ఇద్దరు: కావలసినంత వుంది.

మాయావి: చెప్పగూడదూ? అదేదో వింటాను.

ఇద్దరు: అయితే విను. అక్కడ ఆశ్వమేధమనే యజ్ఞం జరుగుతున్నది, నిప్పుల్లోపోసే నెయ్యి వాసనకు ఏదో తంతు జరుగుతున్నదని పోతుంటే ఒక గుర్రం, దాని సైన్యం కనబడింది. విచారిస్తే సంగతి తెలిసింది. వెంటనే గుర్రాన్ని మాయం చేశాము. వచ్చిన వాళ్ళు ఇదేమీ తెలియక నాలుపక్కలాదివ్యాస్త్రాల్ని ప్రయోగించారు, అవి మమ్మల్నేం చేస్తయ్? అపహరించాం. తర్వాత మాయాజాలం కల్పించి వాళ్ళనందరినీ మూర్ఖులౌగొట్టాం. ఒక బుక్కచిక్కిన పాడుబాదానికీదర్బపుల్లకట్టి కళ్ళుమూసుకొని చేతితో విసిరాడు. బాబోయ్! సరిగా అది మా పైకే దూసుకునివస్తూంది. ఆగుర్రాన్ని అక్కడ వదిలిపారిపోయి వస్తున్నాం. మరి నీ సంగతేమిటి?

మాయావి: నేను మన రావణ ప్రభువుల ఆదేశంతో బ్రాహ్మణ రూపంతో అయోధ్యకే వెళ్ళాను. మనం చేసే పనులూ, మానవులు చేసే పనులకీ ఎప్పుడూ విరోధమేగా. వాళ్ళు యజ్ఞాలనీ, యాగాలనీ, స్త్రాలనీ ఏమేమో చేస్తారు. అవి మనకి నచ్చవు కదా. అవిసాగితే మనపని వట్టిదే. అందుకే ప్రభువు వాటిని పాడువేయమంటాడు. సరే. వెళ్ళిం రర్వాతి ఒక కుండనాల శాస్త్రుర్లను కదిలించాను. అంతా గీరావణమే.

ఇద్దరు: ఏమన్నారేం?

మాయావి: ఏమన్నాదా? ఇవి విశ్వశ్రేయస్సుకోసమేనట. ఇవి చేస్తుంటేనే వర్షాలు కురిసి భూమి సుఖిషంగా ఉంటుందట.

ఇద్దరు: మరి నీవేమన్నావు?

మాయావి: ఎవరో ఆన్నట్లుగా "చూడండి. ఇంత నెయ్యి ఇంత పెరుగు ఇన్ని పాలా నిప్పుల్లో పోస్తున్నారు. మీరుతిన్నట్టా? ఎవరికియినా పెట్టినట్టా? ఇంచా చంకుగమతి పని" అన్నాను. ఆయన నవ్వి, "నాయనా! ఎవరైనా చండగ పనిచేస్తారా? పడవీరాంక్షగలరాజులు అనేక మారడాస్త్రాల్ని తయారు చేయిస్తారు. లక్షల వ్యయంతో

సైన్యాన్ని పోషిస్తారు. ఎవరిని ఉద్ధరించటానికి? లోకుడుగా పున్న వాళ్ళను చంపటానికేగా. మానవతా వాదానికి అవి దండుగ పనేగా? ఇది అలా కాదే. అగ్నిలో పోసిన ఈ పదార్థాలు పొగను సృష్టిస్తాయి. ఆ పొగ వాయుమండలందాటి వేడెక్కుతుంది. ఆ వేడికి సముద్రాలు ఆవిరిగామారి మేఘాలుగా రయారై వాయుమండలం క్రిందికి వచ్చి చల్లదనంపొంది వర్షంగా కురుస్తాయి. ఇది వేదం చెప్పిన విజ్ఞానం. మీరెవరయ్యా! నాయనా! ఈ దేశవాసివి కానట్లున్నావే" అన్నాడు. అంతటితో నోరు మూసుకొని ఇత గుర్తించడం జరిగితే మొదలుకే ముప్పొస్తుందని తిరిగి వస్తున్నాను. మనం ప్రభువులతో ఈ విషయం చెప్పుదాం పదయి.

ఇద్దరు: నిజమేనేమో. మనకేం తెలుస్తుంది పాడు చేయమని రాజుందే పాడు చేయటమే మనపని అని అనుకుంటూ లంకామార్గం పట్టారు.

దశరథుడు పుత్రరామేష్ఠి చేయుట

ఆ రాత్రి గడిచింది. అరుచోదయం అయింది. వృద్ధరాజు సుమంత్రునితో కలిసి ఋశ్యశృంగులవారిని దర్శించాడు. నిర్విఘ్నంగా హయనవనం ముగించినందుకు కృతజ్ఞతలు తెలిపాడు. పుత్రుల కటాక్షించడని ప్రార్థయిపట్టాడు. అనుగ్రహించడని అంజరించాడు. మోని శ్రవణాలంకర్ణులు మూసి ఏదో గుర్తుకు రాగా "ప్రభూ! విచారించవలసిన పనిలేదు. నీకు సంతానం తప్పక కలుగుతుంది. సందేహంలేదు. నీచేత ఉన్మిదేయిస్తాను. అధర్వమంత్రాలతో అగ్నిని ఆరాధింపజేస్తాను. ఆయన ప్రసన్నుడై కుమారుల ప్రసాదించేట్లు చేస్తాను. ఇది పుత్రరామేష్ఠి. ఇంతదుముంచెవ్వరూ చేయలేడు. దీనికి నీ వాక్కడివే దీక్షితుడవు. నేను స్వయంగా అధిష్ఠాన దేవతల మంత్రాలతో ఆహ్వానిస్తాను. దశరాత్ర దీక్షతో ముగిస్తాను" అంటూ ఆదయం ఇచ్చి, ప్రత్యేకం అగ్నికుండం ఏర్పాటుచేసి, విష్ణుశ్వరహుజా, పుష్యాహవాచనం ముగించి, ఒక్కొక్క అధర్వమంత్రం వదిలి స్రుహ్యూ, స్రువం (కొయ్య గరిడెలు, నేయి హుతం చేసేవి)తో, ఆజ్యం ప్రేలుస్తూ "స్వాహ" అనగానే ఆ దేవతకై నియమించిన ఆగసంమీద ఆ దేవత వచ్చి కూర్చుంటున్నాడు. ఈనూతన క్రతువు చూట్టానికి బ్రహ్మాదిదేవతలు

వచ్చారు. అనుకోకుండా ఈ అవకాశం వచ్చినందుకు సంతోషిస్తూ సురలు బ్రహ్మలో-

రావణుడు పెట్టే బాధలు విన్నవించుట

“దేవా! మీ వరబలంతో గర్వించిన రావణుడు పెట్టే బాధలు ఏమని విన్నవించి? ఇంద్రుణ్ణి పదభ్రష్టుణ్ణి చేసి ప్రవాసం పంపటానికి ఆలోచిస్తున్నాడు. అష్టదిక్పాలకులను సింహాసనానికి నోపానాలే చేశాడు. దేవతలకు హవిస్సులు అందకుండా చేస్తున్నాడు. అపరసలను అవమానం చేస్తున్నాడు. యజ్ఞాలు సాగనీయడు. శపస్సు చేయనీయడు. మాశక్తులు మీ రిచ్చిన వరశక్తి ముందు ఎండుకూ కొరతగాకుండాపోయినై. అతడికి ఎవరిష్టమో, ఎవరు అనిష్టమో తెలియదు. ఏ సమయంలో ఎవరిని ఏం చేస్తాడో కూడా బోధపడదు. అడింది అటగా, పాడింది పాటగా సంచరిస్తున్నాడు. ఎన్నాళ్ళి కష్టాలు భరించటం? ఈ లోకకంటకుణ్ణి తుడముట్టించటం ఎలాగో సెలవివ్వండి” అని రై న్యంగానే వేడుకున్నారు.

చతుర్ముఖుడు వారి దీనాలాపాలు విని, హృదయం కరిగి, “మీరు పడే బాధలు నాకు తెలుసు. సూర్యచంద్రవాయువులు తమ స్వేచ్ఛకు మాటి మాటికి భంగం కలుగుతున్నదని గోలపెట్టినారు. కాలంకలిసి రావాలికదా? మానవునివే తప్ప, తక్కిన ఏ ప్రాణి అతనిని చంపకుండా వరమిచ్చాను. ప్రాణికోటిలో మానవుడు, కోతులు మాత్రమే వానిని చంపగలవు. ఆ మానవుడైనా వైవాళసంహరుడు రావలె. తొందరపడితే ప్రయోజనం లేదు.” ఇంతలో-

శ్రీ విష్ణువు ప్రత్యక్ష మగుట

“శ్రీ మహావిష్ణవే స్వాహా” అన్న వెంటనే, చతుర్ముఖుడూ, పితాంబరధారి, పసమాలి, శ్రీ వత్సాంకిరవస్తుకూ, శార్దూపాశీ, గర్జదవాహనా రూపుడై విజయం చేశాడు. బ్రహ్మదుర్లెల్లడూ పోయిన ధనం పొందినట్లు ఆయనను చేరి అనేక విచాలుగా స్తుతించి, తమ తమ కష్టగాథలు ఏకరువు పెట్టారు. “అన్యధాశరణం నాస్తి” అన్నారు. “రక్షమాం రక్ష. పాపిమాం పాహి, నీవే తప్ప నితఃపరం బెయ్యగము, మన్నింపదగున్ దీనులన్” అని

వాపోయారు. బ్రహ్మదేవుడు ముందుకువచ్చి, తను ముందరయక ఇచ్చిన పరాలు తెలిపి “అవజ్ఞతను షమించి కర్తవ్యం తెలుపవలసింది” అనికాశ్యపై బడ్డాడు.

సర్వాంతర్యామియై, జనన వృద్ధి షయాలకు కారకుడై, దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణలకు కంకణంకట్టుకొన్న శ్రీమన్నారాయణుడు వారలదుఃఖాన్ని తపశమింపజేసి, భవిరవ్యాస్ని ఆలోచించి—ఇచ్చిన పరాలలోని పూర్వా పరాలు గుర్తించి, రంధ్రాన్వేషణంచేసి, పుత్రుడైన బ్రహ్మతో యిలా అన్నాడు. “నీవు చింతపడవద్దు. ఆతడుచేసిన ఉగ్రతపస్సు సామాన్యమైనదికాదు. ఆ సమయంలో శాంతపరచి, తపస్సులో నుంచి మరలింపటం ఎవరికైనా దుస్సాధ్యమే. కోరలేదుకానీ, హిరణ్యాక్ష, హిరణ్యకశిపుల కంటే అధికమైన కోరిక అయినా, అప్పటికి ఈయక తప్పదు. “గతం న సోచామి, కృతంస్మరామి” (జరిగినదానికి చింతపడక జరుగవలసినదానిని ఆలోచించు) మార్గం ఆన్వేషించాను. ఈ యుగధర్మాలైన యజ్ఞాలనూ, తపస్సునూ, వేదమంత్రకర్తనీ రక్షించటానికి నేనే మళ్ళీ అవతరిస్తాను. దశకంఠుని మంత్రి బాంధవ పుత్రమిత్రకళత్రపరివారంతో సంహరిస్తాను. విశ్వకాంతి సాధిస్తాను. మీరిక భయపడవద్దు” అని ఎప్పుడైతే భగవంతుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు యీ విధంగా ఆభయం యిచ్చాడో, అప్పుడే తమ కష్టాలు గట్టెక్కినట్లుగా సంతసించి—

దేవతలు శ్రీ విష్ణువును మానవుడుగా పుట్టమని కోరుట

“ఓ జగత్సమా! దన్యోస్మి, దన్యోస్మి. నేటితో మాకష్టాలు తుదముట్టినై. నీఅవ్యాజ కరుణాకటాక్షంచేతనే మేం మా పనులు ఇంతవరకూ నిర్వర్తించగలిగాం. నీకు మేం చెప్పవలసిందికానీ, చెప్పదగిందికానీ ఏమీ లేదు. అయినా ఒక విన్నపం చేస్తున్నాం. ఆదరంతో వినిఅనుగ్రహించాలి. సృష్టిప్రారంభం నుంచీ ఇచ్ఛాకుంఠం మహాత్ముల జన్మానికి స్థానం. అందులో దశరథ మహారాజు దీర్ఘకాలం పాలించి ధర్మసత్య రక్షణచేసి విశ్రాంతికై వారసులులేక యజ్ఞంచేసి, పుత్రకామేష్టి ఇప్పుడు చేస్తున్నాడు. అందులో ఆజన్మ బ్రహ్మచర్యంలో సాధించిన అనంతకర్తీకంటే, గృహస్థ ధర్మంలో బ్రహ్మచర్యం సాధిస్తూ లౌకిక కామ్యాల ప్రసాదించే అధర్మ

మంత్రాలతో, అతిదీక్షతో, నిష్ఠతో జగత్తునే శాసించుచున్న ఋష్యశృంగుల వారిని, కొడిపాటి కోర్కెలు తీర్చి సంతోషపెట్టటం సాధ్యంకాదు. అదీకాక, అశ్వమేధ యజ్ఞంచేసి పరిశుద్ధుడైన వృద్ధరాజు దంపతులకు పుత్రులుగా ఉదయించి 'ఏకక్రియాన్ ద్యౌర్థ కరీబహువ' (ఒకపనితో రెండు పనులు చక్కబెట్టడం) అన్నట్లు రెండు మహావాక్యాలు చక్కదిద్దాలి. ఇటు మాన వాఙ్మతం, అటు మహర్షి లక్ష్యం సిద్ధించి లోకకల్యాణం కలుగుతుంది. అవిగో, హవిర్బాగాని మంత్రాలు పఠించి ఆహ్వానిస్తున్నారు. హవిస్సుల అందుకొనటానికి వెల్లాలికదా" అని ముగించారు. వెంటనే లక్ష్మీపతి "మీ అభ్యర్థనం సమదితంగానూ, నీకారణంగానూవుంది. మీరు పాయసం ధన్యం తరిచేత చేయించి, ప్రజాపతితో పంపండి. ఆక్షిరాన్నంలో నా లేజస్సు నిషిప్తంచేసి నాల్గురూపములతో రాజునూ, మహర్షిని ఆనందపరుస్తాను" అని పర్మి అంతర్హితుడైనాడు.

ప్రాజాపత్య పురుషుడు రాజుడు పాయసం ఇచ్చుట

దేవతలు తమ తమ భాగాలు తీసుకొని స్వస్థానాలకు పోయారు. ఋష్యశృంగులవారు, స్రుత్రువాలతో ఆజ్ఞం పూరించి 'ఓం ఆగ్నేయే స్వాహా' అని పఠించి హుతం చేశారు. వెంటనే మంటలు ఆకసం అంటే లాగా పైకి లేచినై. అందులోనుంచి ఏదో కళ్ళు మిరుమిట్లు కొలిపే లేజం ధాసింది, తలెత్తడం ఒక దివ్యాచారంగా పూరిపోయింది. అగ్నికుండం మధ్యంలో నుంచి క్రమంగా పైకివచ్చి, ఎటువూ, నలువూ ధంగులు కలిసిన పస్త్రాలతో- అగ్నివలె ప్రవహించే ముఖంతో, దుండుబి నావాన్ని ధిక్కరించే కంఠస్వరంతో, సింహం మెడనించా వ్యాపించిన జాలుకంటే బిరుసైన, పొడువైన వెండ్రుకలతో, మీసాలతో, గడ్డంతో, దేవతలకుండే అన్ని రకాల శుభ లక్షణాలూ, అలంకారాలూ ఉండి, పర్యతం వంటి ఆకారం ధరించి, అనురూపతయైన అర్ధాంగివలె ప్రియమైన పాయసం వున్న బాండం రెండుచేతుల నడుమనిల్చి ఒక చూతం అవతరించింది. ఆ దివ్యా కృతి ఆవిర్భావానికి కొందరు భయపడ్డారు. కొందరు కొయ్యబారినారు. కొందరు కళ్ళ మూసుకున్నారు. కొందరు కళవళ పడ్డారు. కొందరు తిరుమా, పలుమా లేక రెండుకళ్ళు అప్పగించి కూచుకున్నారు. ఆ సంచలన

సంక్షోభంలో నూరు కొబ్బరికాయలు కొట్టి, ఆ నీగంతా బంగారు పాత్రలో పోసి, పంచామృతాలు అందులో కలిపి 'ప్రజాపతయే స్వాహా, ప్రజాపతి ఇదం నమః, ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః' అని బిగ్గరగా పఠించి మహర్షి స్రుక్రువలు రెండూ హఠంచేశాడు. అంతవరమా భయంకరంగా, పరుషంగా తోచిన ఆ భూతం శాంతించి, చూడ ముచ్చటయిన మానవా కారంలో, మానవ భాషలో, దీక్షితుడైన ఆచి (దశరథుడు)ని చూచి "రాజా! నేను ప్రాజాపత్యమూర్తిని. నీవు చేసిన యీ ఇష్టికి సర్వదేవతలు సంతోషించారు. ఇంకాదు భన్వంతరిచే, సంతానం ప్రసాదించే సమస్త దివ్యౌషధులతో కూడిన పరమాన్నం తయారుచేయించి నాచేత పంపాడు. తోయింది చతుష్టయం పరివేష్టించిన భూమండలం ఇక శాంతిసుఖాలతో వర్ణిల్లగలదు. నీ చిర పుత్రవాంఛ చతుర్థవీరంగా నెరవేరుతుంది తీసుకో" అన్నాడు.

భయభక్తులతో ముసలి భూపతి లేచి పదక్షిణించి "ఓ దివ్యమూర్తి! ఆనుగ్రహించబడ్డాను. నీ దయావర్షంతో ఈ ముసలి ఎండుబెట్టు మళ్ళీ చిగిరింది. మా వంశం పొట్లతీగవలె ఎగబ్రాచిపోతుంది. విరియపుచిన గుమ్మడితీగవలె కళకళలాడుతుంది. పండిన దోసతోటవలె సంతానం ఫలిస్తుంది" అంటూ చేతులుచాచి, బంగారు పాత్రలో భద్రపరచబడ్డ పాయసం గ్రహించి, తలపై పెట్టుకొని, మళ్ళీ ముమ్మారు చుట్టూ తిరిగి నమస్కారం చేసి, పాయసంపున్న ఛాందం చుహర్నీ సన్నిధిలో దర్శనపైనుంది "మహానుభావా! అనితరసాధ్యమైన కార్యం సాధించి నా వంశం నిలబెట్టారు. మీరు నేను ఈయదగినది ఏమీలేదు. అంతా ఇదివరకే యిచ్చి వారిచేత మళ్ళీ పుచ్చుకున్నదే. వారే దత్తని తిరస్కరించినప్పుడు మీరసలే గ్రహింపరు. నేను నేడుగా మిగిలాను. మీ సేవచేస్తూ శేషకాలం ముగించుకుంటాను. అందుకైన సమ్మతించండి" అన్నాడు. పరమాదరం, పరమానందం పొంగిరాగా, రాజును హుచిమహర్షి "రాజా! యోగ్యుడైనవాడు, యోగ్యుడైన మరొకరివద్దనుంచి కోరేది హృదయం ఒక్కచే. అది గ్రహిస్తున్నాను. ముగ్గురు దేవేంద్రులూ పాయసం పంచియిచ్చి, దులహర్షమైన దుహర్షును కవి 'క్షీణే పుణ్యే చుర్త్యలోకే విశంతి' (పుణ్యం తగ్గిపోగానే భూలోకంలో తిరిగివుచ్చాడు) అనే ఆర్షసూక్తికి బిన్నంగా నీవు స్వర్గలోకంలో చిరకాలం

సుఖించు. ఇదిగో పాయసపాత్ర. సర్వంతాన ప్రాప్తిరస్తు. పంశాభివృద్ధి రస్తు. మనోవాంఛా ఫలసిద్ధి రస్తు" అంటూ దీవించి అందించాడు. ప్రాణాపత్యపురుషుడు అంతర్ధానం అయ్యాడు. ఇష్టి ముగించి మహర్షి శాంతా సమేతుడై ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు. ప్రభువు ఆర్థాంగులతో ఆవాసం చేరుకున్నాడు.

ప్రభువు ధార్యులకు పాయసం పంచియిచ్చుట

రాజమందిరాలు కొత్త అలంకారాలు సంతరించుకొన్నై. శ్రీరంగేశ్వర మందిరం పరిచారికలతో, రాజులతో కూడివున్నది. స్వామి పాదపీఠంపై వుంచి నివేదించిన షీరాన్నాభాండం గర్భవతి ఉదరంవలె సునుపెక్కి నిగనిగలతో మెరిసిపోతున్నది. ప్రభువు మంత్రి ముఖ్యులతో, పురోహితులతో లోపలికి వచ్చాడు. అందరూలేచి అభివాదంచేసి వచ్చినవారు కూర్చున్న మీదట మళ్ళి కూర్చున్నారు. ముసలిరాజు మీసం, గడ్డంఎడంచేత్తో సవరించుకుంటూ, భాండంపైవున్న మూతతీసి, అరటి ఆకులో మొత్తం వంచాడు. దాన్నిముందు రెండు సరుభాగాలుగా విభజించాడు. పెద్దభార్య, పట్టపుదేవీ అయిన కౌసల్యను పిలిచి సగం ఇచ్చాడు. ఉన్న సగంలో సగం రెండవభార్య అయిన సుమిత్రకు ఇచ్చాడు. మిగిలినదాన్ని మళ్ళి రెండుభాగాలుచేసి ఆలోచించాడు. ధార్యులు ముగ్గురు. తాను కోరుకుంటున్నది నల్లరు బిడ్డలు. అంతా కైకకు ఇస్తే కొడుకులు ముగ్గురే అవుతారు. నాల్గవ వాడిని ఎవరినుంచి పొందాలి? రాక్షాధిరాంపున్న పెద్దభార్యకు ఇద్దరు కల్గడం ఇష్టంలేదు. వారసత్వంకోసం వైరం పెరుగుతుంది. కైకేయికి కల్గినవాణ్ణి రాజు చేస్తాననిలోగడ వాగ్దానం చేశాడు. ఇస్తే ఇబ్బంది వస్తుంది. రెండు భాగాలుగా ఇస్తే యిలా ఆమెకు బలం వస్తుంది. అసలు ఇవ్వక పోతే లోకం హర్షించదు. అందుకు మిగిలిన ఇద్దరు భార్యలూ అంగీకరించరు. నిర్ణయానికేవచ్చాడు. ఒకభాగం కైకేయికి ఇచ్చి, మిగిలినభాగం సుమిత్రకు మళ్ళి ఇచ్చాడు. కొడుకులు కల్లుతారనే సంతోషంలో రాజు చేసిన పంపిణీ విషయం ధార్యులు పట్టించుకోలేదు. సాపత్యమత్సరం అప్పటికి వారిలో అసలే లేదు. స్వామి పూజ పూర్తిచేసి ఎవరి అంతః పురానికి వారు వెళ్ళారు. తెచ్చుకున్న పాయసం శ్రద్ధాధక్షులతో సేవించి

కావిస్తుంటే ఇండుడు వారిని రాజుగా చేసి, సుగ్రీవుడు యువరాజుగా, ఆంజనేయులూ, సలుడూ, సీలుడూ మంత్రులుగా నిర్ణయించి కపిలోకానికి అదుపాజ్ఞలు కల్పించాడు. ఈశ్వరుణ్ణి ఆరాధించి తిరుగులేని పరాక్రమం సంపాదించాడు. తండ్రిచేత బలాకర్షిణి అనే శత్రు హారం పొందాడు. ప్లవంగ రాజ్యానికి ప్రభువై, అరిభీకరుడై, స్వతంత్రుడై, అనుజునితోనూ మంత్రులతోనూ కిష్కింధ పేరుగల ప్రదేశాన్ని రాజధాని గావించి పాలిస్తున్నాడు. అతని చెలిమి అందరాని ఫలములకు ఆధారము. అతనితో విరోధము నరకలోకము చూట్టానికి మూటూ, ముల్లే సర్వకోపటం. ఈ విధంగా కపిరాజ్యం విస్తరిస్తుండే-

రాణులు గర్భవతులగుట

ముసలిరాజు పుట్టవోయే సంతానంపై ఆశలు విస్తరింపజేస్తుంటే పట్టపురాణులు తమ గర్భపరిమాణం విస్తరిస్తున్నారు. పుత్రకామేషి ఏ లోపాలులేకుండా ముగిసింది. చూడవచ్చిన రాజులోకాన్ని తగినట్లు సత్కరించి రాజు వంశప్రతిష్ఠతో తనదాన గౌరవం పెంచాడు. వారి వారి రాజ్యాలకు వారు వెళ్ళగానే, ఋశ్యశృంగుడు శాంతాదేవిని వెంటబెట్టుకొని మామతో అంగదేశం వెళ్ళిపోయినాడు. సర్వసృష్టి తన మాయాశాలంతో బంధించే శ్రీ విష్ణువు రాణులగర్భకుహరంలో బంధింపబడి నాల్గు మూర్తులతో నర్తిస్తుండే పరిచారికల సందడికి పట్టపగ్గాలు లేవు. ఒక దినంతోసల్య మందిరం నుంచి తొందరగాపోతున్న కల్యాణిని కైకేయీ పరిచారిక కుముద్వతి ఎదుర్కొనటం జరిగింది.

కుము: కల్యాణీ! కల్యాణీ! ఆగవే. నేనూవస్తున్నాను. ఏమంత తొందర పని వచ్చిందీ?

కల్యా: పెద్దమ్మగారు ఈపూట చొత్తిగా అన్నమే తినలేదు. ఒకటే ఓకిలింతలు. చాలా నీరసంగా వుంది. ప్రధాన వైద్యుణ్ణి పిలుచుకు రావటానికి పోతున్నా. ఏమోనమ్మా! లోక సామాన్యంగాని వయస్సులో వచ్చిన కడుపులు ఏం ప్రమాదం తెచ్చిపెట్టతపోనని భయపడిపోతున్నాం. మీ అమ్మగారు చాలా చిన్నవారుగా. పరవా లేదనుకుంటాను.

కుము: సరిసరి. ఆవిడ సంగరే చెప్ప. ఇవివరకెప్పుడూ ఏమీవో యుద్ధ చిత్రాలూ, ఉద్యానవనాలూ, చదరంగాలతో ప్రొద్దుపుచ్చేది. ఈ గర్భం వచ్చిందగ్గరనుంచీ శ్రీరంగశాయి మందిరంలో పూజలూ, పునస్కారాలూ, పురాచాలూ ఒకదేమిటి? ఎప్పుడు ఏం కావాలంటుందో ఇంత అనుభవం పున్న నాకే తెలియక రికడుకపడుతున్నానంటే నమ్ము. ఇప్పుడు సుమిత్రమ్మ అక్కగారితో కలసి భోంచేయాలట. తక్షణం వెంటచెట్టునుని రమ్మన్నది.

కల్యా: అంతా విడ్డూరంగానే పున్నది కుమువ్వనీ. ఒక్కమాట అడుగుతామీ అనుకోకుండా చెప్ప.

కుము: అడగవే. మనమధ్య దాపరికాలేమిన్నాయ్.

కల్యా: ప్రభువులెప్పుడూ మీ అమ్మవద్దనే వుండేవారుగదా! ఇప్పుడు పెద్దమ్మగారింటిలోనే రరచుగా వుంటున్నారు. కారణం ఏమంటావ్?

కుము: అదా సంగతి! వయసులో అండరికంటే పెద్దవీ, పట్టపుదేవీ. పుట్టే బిడ్డ రాజ్యానికి వారసుడౌతాడు. కనుక అన్ని విధాలా ముందే జాగ్రతపడుతున్నాడు. దేవతా ప్రసాదంలో సగం పంచియిచ్చాడుగదా. గర్భధారణం కష్టం కూడా కావచ్చు.

కల్యా: నీవన్నది నిజమే కావచ్చు. అమ్మగారిలో రోజుకొక కొత్తదనం కనబడుతున్నది. నాకు మాత్రం ఆమెలో ఏదో అలౌకికమైన శక్తి కానవస్తున్నది. అన్ని పనులూ ఆమెచేసుకుంటున్నది. చెప్పకుంటే సిగ్గు. స్నానమందిరంలోకి నన్నుకూడా రానీయదు. ఎక్కడ గర్భానికి దిష్టి రగులుతుందోన్న భయం కావోలు.

కుము: ఆసలే ఆదవాళ్ళం. అందులో అపుహవంగా ముసలితనంలో వచ్చిన కడుపు. ఆ మాత్రం స్వార్థం వుండదే. సరేకానీ, అమ్మగారి హోతులకు కారణం వేవిళ్ళు. దానికి వైద్యం ఎంచుకే? నెలవారీగా రగ్గిపోతై. ఇప్పుడు మూడు వెళ్ళి నాలుగో నెల వచ్చింది. క్రమేపీ సద్దమందై.

కల్యా: నా కా సంగతి తెలుసు. పెద్దవానికి ఏం వచ్చినా ప్రళయమేగా.

అవునన్నా తప్పే. కాదన్నా తప్పే. ఇకపోదా. మళ్ళిఎవరినన్నా
పంపితే చిక్కు.

సంభాషణ అనంతరం ఎవరి పనిమీద వారు వెళ్ళారు.

శ్రీ భగవదవతార ఘట్టం

కాలపురుషుని రథంలో మళ్ళి ఆరు ఆకులు తిరిగాయి. మాధవుని
రాకతో మత్తెక్కిన కోకిలు మధురంగా గానం ఆరిపిస్తున్నై. అయోధ్యా
నగరవాసుల ఆనందం పూదేని త్రావి ఒడలుతెలియసుండాడుకారంచేస్తూ
వనాలలో, గృహాల్లో తిరుగుతున్న తుమ్మెదలతో చేతులు కలుపుతున్నది.
పట్టణం పట్టణమంతా పెద్దదేవి మందిరం చుట్టూ మూగింది. లోపలినుంచి
వచ్చిపోయే వారి సంచలనం అధికమయింది. అప్పుడప్పుడూ “అంతా
సజావు(సవ్యం)గానే వుండి. కంగారు పడాల్సిన కారణం కనిపించటం
లేదు” అనే మాటలు ప్రజాసీకానికి పూపిరి పీల్చుకునే అవకాశం ఇస్తున్నై.
కాంఠం ముందుకుసాగినకొద్దీ ఆదుర్దా పాడుతున్నది. “అమ్మగారికి
నొప్పులు బాగా వస్తున్నై. తట్టుకోలేకపోతున్నదనీ” అంతలోనే, నొప్పులు
ఆగిపోయినచో, ఏమవుతుందోననీ మంత్రసానులు నిమిషామీద సమా
ధానం ఇచ్చే ప్రక్రియలు వాడుతున్నారు. ఫరవాలేదని బయటివాళ్ళకు
వార్తలు అందుతున్నచో. ఆకాశం నిర్మలమైంది. వంశంమూలపురుషుడైన
సూర్యుడు సడిమింటికి చేరుకున్నాడు. దేవతాగణం అదృశ్యరూపంలో
కౌసల్యా గర్భస్థుడైన పరమేశ్వరుణ్ణి అనేక విధాలుగా స్తుతించి, “సలక్ష
ణంగా ఆవిర్భావం పొంద”మని ఆర్థించారు. మంగళతూర్యారావాలు శబ్దం
చిన్నై. శతములు ప్రేల్పబడ్డాయి. పూజాసనలు, సముద్ర తరంగాల
తుంపురుల తైత్త్యం విస్తారంగా సంపాదించి మాయపర్యటం నుంచి ఉత్తర
దిశకు ప్రయాణిస్తున్న పవన వజీర్కు [గాలి అనే కోమటి] బరువుభారం
మోయలేక మెల్లమెల్లగా నగరంలో సంచరిస్తున్నాడు. పశువులు షీరధారలు
కురుస్తున్నై. ప్రసవమందిరావర్యాగాలలో దుక్తోషపరిహారార్థం ముక్కులు
చదువబడుతున్నై. “దేవిగారు ప్రసవించారు. మగబిడ్డను కన్నారు.
సుఖంగా వున్నారు” అన్నమాటలు నగరమంతా ప్రతిధ్వనించిన్నై. ప్రసవ
సమయంలో పెద్దమంత్రసాని అలస్యం కాకుండా రికవెలుపలికినిమ్మకాయ

దొర్లింది. జ్యోతిష్కులు కాయ దొర్లిందిన కాలం తగ్గింది జాతకవ్రతం లిఖించారు. చైత్రశుద్ధ నవమీ కర్కాటక లగ్నంలో, బృహస్పతి ఉదయించేవేళ, చంద్రుడు, ౬వ మొదలైన అయిదుగ్రహాలు స్వోచ్ఛరాసుల్లో వుండగా ఆదితి నక్షత్రం ఆర్థం గలిచగా భగవంతుడు మానవుడుగా పుట్టాడు. ప్రసవానంతరం చేయవలసిన కార్యమంతా పరిచారికలు మంత్ర సానుల సాయంతో ముగించారు.

పుష్కమీ నక్షత్రంతో కూడిన మీనరాశితో, పూర్ణంలో ఎనిమిదవ భాగమైన అంశతో కైకేయినిన్నీ, సార్వభౌమనక్షత్రంతో కూడిన కర్కాటక లగ్నంలో మధ్యాహ్నకాలమందు సుమిత్రకు నాల్గవంతుగాను, ఎనిమిదవ వంతుగాను మగబిడ్డలు కలిగిరి. ఆ కోజు మొదలు పురుషులవేళ్ళ పర్యంతం ఇంటింటా రీకరకాల ఉత్సవాలూ, పండుగలూ, పూజలూ, జరుగుతూనే వున్నై. పుత్రవంతుడైన భూపతి పురుషు వెళ్ళగానే ధనవాన్య రత్నకనక నిక్షిప్తాగారాలు తెరిపింది తనచేతులు చాలక, మంత్రులవేతులు గూడా గ్రహించి అర్చులకు, ఆశ్రులకు, సర్పకులకు, గాయకులకు, విశ్రులకు, బీదలకు కోరినట్టు కోరిల్లలుగా దానం చేశాడు. కొందరు వస్త్రాలతోనూ, కొందరు వాహనాలతోనూ, కొందరు గోవులతోనూ, కొందరు అగ్రహారాలతోనూ, ఇబ్బడి ముబ్బడి సంతోషంపొంది, రాజకుటుంబాన్ని రాజసంతానాన్ని చిరకాలం వర్తిల్లమని దీవించారు. పసిష్ట వామదేవాది గురువులు జాత కర్మ ముగించి నామకరణోత్సవం జరిపించారు. రాజదంపతులను తమ బిడ్డలకు పేరుపెట్టమని వసిష్టదనగానే రాజు సాంజరిబంధంగా “స్వామీ! చిరుతల భవితవ్యం తెలిసిన మీరే నిర్ణయించాలి. మా వల్లకాదు. వృద్ధుడు కారం వివేకహీనులగా చేస్తున్నది” అన్నాడు. గురుదేవులు కూడవలదు కొని పిష్టవాదేవంగా, తాతకంగా, మరొకహారంగా, ఉభయమంత్ర ప్రాణాక్షర సంకలితంగా, “రాముడు” అని పెద్దవానికి, “భరతుడు” అని రెండవవానికి, “లక్ష్మణ శత్రుఘ్ను” అని కవలలూ నామకరణం చేశారు. ఆ పేరులతో సుత చతుష్టయాన్ని ప్రభువు ముహూర్తం పిలిచాడు. రామ భరతులు నీలవర్ణంలవారుగా, లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు ఆకువర్ణంలవారుగా, అందరి కళ్ళూ చల్లగా కరువించారు. అశేషజనానితినన్నదానం జరిగింది.

రుమారుల శైశవ వివరణం

పన్నెండో రోజున బిడ్డలవారుకాడించి తొట్టలో పుంచారు. పేరం టాండు పచ్చి బిడ్డల దీవించి జోలపాటలు పాడారు. మోకాళ్ళు దాటుతున్న చేతులతో పట్టిన గుప్పిళ్ళు ముందు సత్యాన్ని ఇలా రక్షిస్తానని శపథం చేసినట్లున్నై. ఏడుస్తూ ఏడుస్తూ మధ్యలో పట్టిన గుక్క ఇప్పటినుంచే మనోనిగ్రహం సాధిస్తానన్నట్లున్నది. నిద్రలో పెదవులపై ప్రకాశించే సవ్యరేఖ సశించే భౌతిక సుఖాలకై ప్రాచులాడే లోకాన్ని పరిహసిస్తూ న్నట్లున్నది. నోటిలోపడిన ప్రేలు కుడుస్తున్న చప్పడు మహాయోగ సమాధిలో సహస్రారంనుంచి పడుతున్న అమృతధారను ఆస్వాదిస్తున్నట్లుంది. బోరగిలపడటానికి చేసే ప్రయత్నం "జీవితం ఏకముఖంగాను, ద్విముఖం. అదిమాదా తెలుసుకోవాలి" అన్నట్లున్నది. రాముడు అన్నివిధాలా, లోకాది రాముడే. లక్ష్యణుడు సలక్షణ లక్షితుడే. భరతుడు జ్ఞానదీప్తితోరతుడే. శత్రుఘ్నుడు కామ శత్రుఘ్నుడే. మడిమలుదినమై, దినములు వారాలై, వారాలు పక్షములై, పక్షాలు నెలలై, నెలలు ఋతువులై, ఋతువులు వత్సరాలపురుషువి. రాజునకు ఏ బిడ్డను చూడారో, ఎక్కడ పుండారో లోచక తన మందిరంలో నాల్గుకొట్టలో పుంచి, కన్నార మనసార చూస్తూ న్నాడు. పిల్లలు ఎడిగినకొద్దీ తన ఆశాసౌధాలు కూడా అంతస్తులు పెంచు కుంటున్నవి. రాముని ఉయ్యేలప్రక్క లక్ష్యణుని ఉయ్యేలా, భరతుని తొట్టెప్రక్క శత్రుఘ్నుని తొట్టె లేకపోతే బాలకులు మూం చేస్తారు. పాలు త్రాగు. పవళించరు. ఈ అనుబంధం, ఈ యమరాగంకప్పటిదికాదు. శ్రీ విష్ణువుగా మూర్తి కొన్నప్పటిది. శేషాంశలో పుట్టిన లక్ష్యణుడు నిరంతరం సన్నిహితం, శయనస్థానమీ కదా. శంఖ చక్రముల అంశంతోక్కన భరతశత్రుఘ్నులు రెండుచేతులే కదా. ఇటువంటి అనూహ్యాలు, అపరిచితాయా అయిన సన్నివేశ సంఘటనలు చూసే కావాలి పెద్దలు వీటిని "జనానందర సౌహృదాలు" అన్నారు. దినదినం అభివృద్ధిచందుతున్న రుమారులకు, కాలోచితకర్మలైన అన్నప్రాశనం, బొలం, ఉపనయనం మూర్తిచేసి ప్రభువు విద్యాద్యానం నిమిత్తం గురుదేవులకు అప్పగించాడు. వారు సుభసమయంలో గురుకులంలో చేర్చుకున్నారు.

రాజరుమారుల విద్యాభ్యాసం

నిత్యజీవితంలో అవతరమైన జ్ఞానం ముందు నేర్పారు. తర్వాత సారస్వతంలో ఆభిరుచి పెంపొందించారు. పిమ్మట దండనీతి నేర్పుతూ రథ గజ తురగారోహణంలో నేర్పరత్వం వోధించారు. అస్త్రశస్త్ర విద్యలో అనుభవం కల్పించారు. పూర్వహరచనా, దివ్యాస్త్రప్రయోగం, ఉపసంహారం, శబ్దవేదీ, లంఠరం, ముత్రాంగం సామవానచేత దుఢోపాయాలూ, కుటిల నీతి, అర్థసంగ్రహణం, కాలానుకూలంగా కర్మలుచేసే స్థితప్రజ్ఞ సంపూర్ణంగా అభ్యస్తం చేయించారు. ఇప్పుడు రామమారులు మధ్యందిన మార్తాండులు. రాకాసుధాకరులు. మహోదయ సముద్రులు. పక్షసహిత పర్వతాలు. జంగమ కల్పవృక్షాలు, సరసుమచనులు. ఆకల్మషవర్తనులు. వినయసంపన్నులుకరుణాకరసమూహులుమాలాపితలకుకంటిపాపలు. ప్రజలకు తలతోని నాలుకులు. రూపిధంగా సర్వగుణశోభితులై, శుద్ధపక్షంలోచంద్రుని వలె వృద్ధిగాంతుతున్నకుమారులలో, ప్రజలకేగాక ప్రభువుకుమాకారాముడు మిక్కిలి ప్రీతిపాత్రుడైనాడు. రాముడు సన్నిధిలో లేనిక్షణం రాజునకు ఒక యుగం. ఆయన ప్రేమప్రవాహం హస్తాలు త్రెంచుకుని రామ సముద్రంలోనే ఇప్పుడు సంగమిస్తున్నది. సర్వార్థనా రాముడే ఆతని సర్వస్వం. ప్రభువు ఇలా వుంటే రాముడు కై కేయికి కన్నబిడ్డకన్నాకాచల సినవాడైనాడు. లక్ష్యణ భరతశత్రుఘ్నులకు ముగ్ధుహతల్లులై. వివరక్కడ వుంటే వారక్కడే మాతృప్రేమలో మైచుకున్నారు. అక్కడే ఆడుకుంటారు. అక్కడే తింటారు. అక్కడే దింటారు. అక్కడే పండుకుంటారు. తల్లులు పిలిపిస్తే తప్ప రనయలుకారు. అన్నిట్లోనూ అడ్డులైన బిడ్డలు కనుసన్నల్లో కడులుతున్న ఆనందంలో తండ్రీయైన చకరభుజు-

మండ్రులతో రుమారుల వివాహ

విషయం ముచ్చటించుట

ఒకనాటి పువ్వుల ఆలోచనా మందిరానికి మంత్రులను పిలిచాడు. వచ్చిన వారికి ఆసీనులు కందని ఆసతియిచ్చి ఇలా అన్నాడు. "అమాత్యులారా! మీ ప్రభుభక్తిలో, మీ దూరవృత్తిలో, మీ సమర్థతలో పడునాం డేండ్లు ఇచ్చే ఏ ఆరగౌరవ లేకుండా గడిచి పోయినై. మహాత్ముడయిన

ఋశ్యశృంగుల అనితర శక్తి సామర్థ్యంతో అవతరించిన బిడ్డలు ఆనాటి కానాడు ఆనందదాయకంగా పెరుగుతున్నారు. ఈ సమయంలోనే వాళ్ళను పెండ్లి కొడుకులుగా చూసి సంతోషపడాలనివుంది. దానికి మీఅభిప్రాయం కావాలి." ప్రభువు మాటలకు మంత్రులు పట్టరానిసంతోషంతో "ప్రభువు లెప్పుడూ వ్యర్థ సంకల్పంచేయను. చేసిన సంకల్పం ఇంతకాలం వ్యర్థం కాలేదు. మీ యాకోటిక అన్ని విధాలా హర్షదాయకమైందే. అవశ్యం అందుకు తగిన ప్రయత్నం చేస్తాము. గురుదేవుల అనుమతికూడబొందటం ప్రభువుల కర్తవ్యం" అన్నారు. దానికి రాజు "అవునుయ్యా! అది నాకు తెలుసు. ముందు ఇటు గెల్చికదా రచ్చను గెల్చటంకోసం ఆలోచించటం! సుమంత్రా! నీవేగి వసిష్ఠులవారిని వెంటచెట్టుకొని సభకు రా. మేం ఇప్పుడే అక్కడికి వస్తాం" అంటూ లెచాడు. మంత్రులు పరిచారకుల బిల్చి ప్రభువులు ఇప్పుడే సభకు వెళ్ళబోతున్నారని చెప్పారు. ఉచిత వాహనాలపై అందరూ సభాంగణానికి తరలిపోయారు. మొగసాలలో పదిగంటలు మ్రోగినై. వెంటనే సభాసమావేశ సూచకంగా పన్నెండుసారులు కాహళ (ఛాకాలు) ధ్వనులు వినిపించినయి.

కొలుపుకూటానికి విశ్వామిత్రుడు వచ్చుట

యథా సమయంలో ప్రభువు కొలుపుకూటానికి వచ్చాడు. ఈనాటి సభ రాజు సంబాధమైన పనులనుగూర్చి చర్చించునట్టిది. ప్రభువు తానుగా దాశరథుల వివాహ విషయం ప్రస్తావించాడు. కొందరు కలసి, కొందరు వేరువేరుగా మంతనాలు సాగిస్తున్నారు. కొందరు రాజకన్యలగూర్చి ముచ్చటిస్తున్నారు. ఇంతలో ప్రతిహారివచ్చి సమస్కరించి విశ్వామిత్ర మహర్షి రాక ఎఱిగించాడు. వెంటనే, ముఖ్యులతో ద్వారంవరకు ఎదురేగి, అర్ఘ్యం పాద్యం సమర్పించి, పాదపూజానంతరం స్వస్థివాచనంతో సభామంటపానికి తీసుకొనివచ్చి బంగరు గద్దెపై ఆసీనునిజేసి "మహర్షివరేణ్యా! తలవని తలంపుగా తమరాక ఎంతో ఆనందం చేహార్పించి. హయమేధ క్రతువుకు మీరు దయచేయక పోవటం ఎంతో విచారం కలిగింది. తాము మహాచీషా దాసులై పున్నట్లున్నూ, పూర్తి అయ్యేవరకూ ఎక్కడికి రారన్నట్లున్నూ, మా మంత్రులు ఆ సమయంలో చెప్పారు. ఇప్పటికైనా నాయందు దయ

కలిగి వచ్చారు. అంతేచాలు! త్రిమూర్తులు సేవించినంత మహా అదృష్టం లభించింది" అన్నాడు. "విన్నాను రాజా! మన పూర్వుల ప్రతిష్ఠను ఇను మడింపజేసే విధంగా ఆశ్వమేధం, పుత్రకామేష్ఠి చేశావట. చతుస్సముద్ర ముద్రిత భూమండలమంతా ఆధ్వర్యులకు దానం చేశావట. చాలా సంతోషించాను. వృద్ధాప్యంలో సర్వదేశతలను సంతృప్తి పరచి సంతానాన్ని సాదించావు. అన్నిటికీ యోగ్యులైన మంత్రులూ, బ్రహ్మర్షియైన వసిష్ఠులు అందడందగా వున్నారు. మిక్కిలి అదృష్టవంతుడవు" అంటూ ప్రశంసించాడు ముని. ఆ ప్రశంసలకు సభంతా చాలా సంతోషించింది.

ముని రాకనుగూర్చి ప్రభువు ప్రశ్నించుట

అపరబ్రహ్మగా పేరొందిన విశ్వామిత్రుడు తన్నంతగా పొగడటం ముసలిరాజుకు అనిర్వాచ్యమైన ఆశ్చర్యమూ, ఆనందమూ కలిగించింది. షణ్ణంలో తేరుకొని, "ఇటు లౌకిక సౌఖ్యం, అటు అలౌకిక శక్తిసారం చూచిన మీరు అభిమానం కొద్దీ అన్నారేవాని, అంత గొప్ప కార్యం ఏమీ కాదు. ఏదో పనిగలిగే వచ్చారు. అదెట్టిదై నా అతమరలేకుండా అవశ్యం చెల్లిస్తాను. ఇది అంతా మీకే కదా. పలసందేదో తాము గ్రహింపవచ్చును" అని రాజు చెప్పగా, ముని "రాజా! పలుక తగిన రీతిగా పలికావు. ఈ వినయం, ఈ జైదార్యం ఇచ్చామలకు వెన్నతో పెట్టినదే. అంతటి నా హ్రూర పరీక్షకు నిల్చి అన్నమాటకు అపకర్ష రాకుండా, సత్యపదాన్ని శాశ్వతంగాదాల్చిన హరిశ్చంద్ర చక్రవర్తి జ్ఞాపకం వస్తున్నాడు. ఇక నాకార్యం నిర్విఘ్నంగా పరిసమాప్తం అవుతుంది.

ముని తన రాకనుగూర్చి చెప్పుట

రాజా! శ్రద్ధగా అలకించు. నేనొక యజ్ఞం తలపెట్టాను. అది దశ రాత్ర పరిమితం. నేను దీక్ష గైకొని అగ్నిరుండం ముందు కూర్చొన గానే, మారీచ సుబాహులు అనే రాక్షస సోదరులు ఆరాశమాగ్ధంలోవచ్చి, నెత్తురు, ప్రేవులు, చూసూ వర్షిస్తారు. వారి దాద నివారించే శక్తి అవ్వటి ముసులతో లేదు. నేను దీక్షాశాలినైతే, రాక్షస రహోగుణసంబంధమైన ఏ పనినీ చేయరాదు. ఎన్నిసార్లులో ప్రయత్నించి విఫలమైనాను.

ఆ యజ్ఞం చాలా ముఖ్యమైంది. యజ్ఞ ధ్వంసకులయిన రక్కసిమూకలు మరి మర్త్య లోకంలో నిలువరు. ఎప్పుడున్న రాజులువాళ్ళను ఏమీ చేయలేరు. వాళ్ళు కొందరు మాయావిద్యా విశారదులైతే, కొందరు శస్త్రాస్త్ర విద్యలో ఆరితేరిన వారూ, వరగర్విరులూ. ఈమఱులచారినుంచివేదానుష్ఠాన ధర్మ శౌచాలు యథారథంగా రక్షించటానికే ఈ యజ్ఞం చేస్తున్నాను. ఆ సవన రక్షణకు నీ జ్యేష్ఠపుత్రుణ్ణి కొనిపోవవచ్చాను. రాముడొక్కడే ఆ రాత్రించరుల సహరింప సమర్థుడు.

బాలకుడని విచారింపవద్దు. ముసలితనంలో కొడుకును విడిచి వుండలేనని డూబించవద్దు. అస్త్రశస్త్రాది విద్యలో అనుభవంలేదనికరాటపడవద్దు. నీ కొడుకుల సంగతి నీ వెఱుంగవు. నేనెఱుగును. ఈ వసిష్ఠ డెఱుగును. ఈ తపస్సిద్ధులెల్లరు ఎరుగుదురు. రాముడు తప్ప ఈ సక్తందరులను ఇంకెవ్వరు కానించలేరు. నా యజ్ఞ రక్షణం చేయలేరు. రాముడు సత్య పరాక్రముడు. నీవు సంకోచింపక నా వెంటపంపు. నీకుఅనేకశుభాలు చేకూరుస్తాను. నీకు శ్రమలేకుండా నీ సంకల్పం కీమ్రుంగాసిద్ధింపచేస్తాను. ఇచ్చిన మాట రక్షించుకొని ఇహపరాల్లో చిరకీర్తి సంపాదించు.”

ముని కోరిక ముసలిరాజును కలవరపెట్టుట

ముని పల్కిన పల్కులు మూర్ఛనిపట్ల సరసభాషణం వలె మోహ విష్టమైన ముసలిరాజు హృదయంలో ములుకుల క్రియనాచినవి. తట్టుకోలేక పెనుగాలికి కూలిన ఊరుగు వృక్షంలాగా సింహాసనంపై మూర్చ పోయాడు. ఉపచారానంతరం తెలివి తెచ్చుకుని, కై న్యవదనంతో, స్రవిస్తున్న కళ్ళకిళ్ళతో, చెరుపుతూన్న స్వేదంతో, వణుతున్న ఒడలుతో, బొంగురు గొంతుకతో, మాటలు స్పష్టంగా రాక తడబడుతుండగా, కౌశిక మహర్షినిజూచి, “స్వామీ! ఇది ఏమి కోరిక? రాముడెక్కడ? రాక్షసులెక్కడ? యజ్ఞరక్షణం యెక్కడ? యుద్ధం యెక్కడ? ఆకృతాస్తుగ్దే, తల్లితాటలు పిల్లడే, తన మంచిచెడ్డలు ఎరుగని అమాయకుడే. “ఊనదోదక వర్షాపి రామం చకరభారమృజం” (కనీసం పడహారు ఏండ్లయినా నిండని వయస్సు గలవాడే రాకరథి) అని లోతులు చెప్పుకునేవయస్సువాడే.రాజీవ లోపమే. (కమలాలు రాత్రి ముడుచుకుందై. రాముడు అ స్తమానం

కాగానే సిద్ధిస్తాడు. రాక్షసులు రాత్రిపూటే సంచరిస్తారు. ఎలా రాముడు యజ్ఞరక్షణం చేస్తాడు? అది సాధిప్రాయం) క్రతువును కాపాడాలంటే నాకు అశ్వపాశీ సైన్యం వుంది. దానిలో మీ వెంటవచ్చి మీరు చెప్పినట్లు చేసి యజ్ఞం విఘ్నం కాకుండా కాపాడుతాను. అన్యథా తలపోయకండి. అనుగ్రహించండి.

ఈ విఘ్నకరులైన రాక్షసులు ఎక్కడ వుంటారు? ఎవరి ఆజ్ఞలకు లోపడతారు? ఎప్పుడెప్పుడు వస్తారు? ఏమాటాలలో వచ్చి ఎలా విఘ్నంకరి గిస్తారు? విఫలంగా వివరించండి" అని కోరాడు. కాశికుడు ఆ మాటలకు సమాధానం ఇలా చెప్పసాగాడు. "మహర్షులలో అగ్రగణ్యుడై, బ్రహ్మ వంశజుడైన విశ్రవసునికి పులస్త్యుడనే పేరుగల కొడుకు పుట్టాడు. అతనికి కుడేంద్రుడు, రావణుడు, కుంభకర్ణుడు, విభీషణుడు అనే నలుగురు కుమారులు కల్గారు. వాళ్ళలో కుడేంద్రుడు ఉత్తర దిశాధిపతియై, నిధినిషేపాలకు పురుషూతునిచే నియామకపడె నాడు. రెండవవాడు రావణుడు. బ్రహ్మచే అనేక వరములంది ఆ వరగర్వముతో సర్వలోక శాసకుడైనాడు. ఇప్పుడు రాక్షసలోకమంతా అతని చెప్పచేరలలోనే వుంది. అతడుఎప్పుడూయజ్ఞాలు పాడుచేయడు. పరివారాన్ని పంపించి పాడుచేయిస్తుంటాడు. అతని పరి వారంలోని వాళ్ళే యీ మారీచ సుదాచులు. ఇద్దరూ ఒక్కరే. సాటి లేని పోటుబంటు. అఘటనాఘటన సమర్థులు. కామరూపులు, కామసంచారులు, ఇంద్రజాల మహేంద్రజాల, గజరక్ష, గోకర్ణాలూ, ఓక్కు ఓమారాలూ వాళ్ళకు శృణువావూలు. కాపానికి తప్ప, శస్త్రాస్త్రాంతో జయించటం సాధ్యం కాని పని. అందుకే నీ కుమారుని అర్థింప వచ్చాను."

మునివెంట రామునిపంప రాజు నిరాకరించుట

"తపోగ్రహీ! ఏమంటున్నారు? ఈ విఘ్నరాదులు రావణరక్షితులా? మీరే చెప్పారకదా ఇతరులకు సాధ్యం కాదని! ఇక ముక్కువచ్చిలారని బాలకుడా వాళ్ళను జయింపట? నేనే సైన్యంతో వస్తాను. గెలిచినా, ఓడినా ప్రాణం వున్నంతవరకు యుద్ధం చేస్తాను. మీరు అగ్రహపడకుంటే, అబ్బాయిలో ససైన్యంగా నేను రావటానికి సమ్మతించండి. ఆకటిపొడైయగని పిన్నవాణ్ణి ఒక్కడుగా పంపలేను, నాకు నలుగురు బిడ్డలున్నా. అందరూ

నాకు సమానురే అయినా, అభిమానం విడిచి చెప్పుకున్నాను. రాముడు నా జీవం. రాముని ఎడబాటు నేను సహించి బ్రతుకలేను. ఏజన్మాంతరసుకృత విశేషం వల్ల నో ఈ వృద్ధాప్యంలో సంతతి కలిగింది. పట్టుమని పన్నెండేండ్లయినా, ఆచ్యటా, ముచ్చటా అనుభవించలేదు. పాదాలు పట్టుకుంటూ నా వంశం నిలపండి. నా ప్రాణం కాపాడండి. ఈ స్థితిలో నా రాముణ్ణి, నా నయనానందచకోరచంద్రుణ్ణి, నా నోములపంటను, నా అల్లారుముద్దు బిడ్డను మీతో పంపలేను. అడవులలో కందమూలఫలాలు తింటూ, కాళ్ళు పొక్కి కడికరాళ్ళలో నడుస్తూ, కఠిన శీతాలలాల పడుకుంటూ పడియల నీళ్ళు త్రాగుతూ, శీతవాతాలపాటుచలిస్తూ రోజులు గడిపేపురుణ్ణి తలచు కొంటూ నేను జ్ఞానం జీవించలేను. రక్షమాం. రక్షమాం."

అవనీపతిపై గాఢేయుడు ఆగ్రహించుట

"రాజా! ఏం ప్రేలుకున్నావు? వచ్చినవాడెవడనుకున్నావు? ఈ లోకంలో బిడ్డల్ని సీవే కన్నావా? బొట్టా కాటుక పెట్టి నిన్నేమన్నా ఆశ్రయించానా? అర్థించానా? ఇంతవాడు యెంతపని కలిగి వచ్చాడో అనియైనా ఆలోచించకుండా నోటికి వచ్చినట్లు తూలి ముండుగా యెందుకు వాగావు? నీవు అడగమంటేనే అడిగాను. కాని నిర్బంధం చేయలేదే? నీ వివేకం ఏమైంది? ఎవరిచేతనూ కానిపని అంటూ చెప్పిన నేను ఈ చిన్నవాణ్ణి ఎందుకు పంపమన్నానో ఏమైనా ఆలోచించావా? ఇంతకాలం కాపాడుకుంటూ వచ్చిన సత్యవాక్యపరిపాలనా, వంశప్రతిష్ఠా శేషవయసులో మంట గలప జూస్తున్నావా? రాముడు ఎవరనుకున్నావు? ఈ విశాలవిశ్వ సంరక్షణకే నీకు కొడుకుగా పుట్టాడు. ఆ మాత్రం తెలియకవచ్చాననుకున్నావా? నీకు మతిలేకపోతే నీ కులగురువు వశ్యుణ్ణి అడుగు. అతడు చెప్పినట్లు చేసి కలకాలం నుంచి వస్తున్న కులగౌరవం కాపాడుకో. అయినా నాకు నీ వాగ్దానంపై ఆశ ఎందుకు? నేనే నిర్వహించుకుంటాను. నీపూ నీపుత్రులూ సుఖంగా పుండండి"

అంటూ వెనక్కు తిరిగాడు. సముద్రాలు ఘూర్చితిన్నై. సూర్య మండలం మసక క్రమియింది. ధూమి కంపించింది. ప్రళయవాయు సంచారంలో పర్వతాలు కడులుతున్నాయి. దివ్య తేజోవిలసితుడైనవిశ్వామిత్రుని

క్రొత్తమూర్తిర పదనంతో, ద్వారకాద్వీపం తోచారు. నేలరాల్చి, పువరపూడు సప్తాయుత ప్రజ్వలించాడు. కనుబొమ భృకుటి ముడిలో నూరుఇంద్ర దనుస్సులు విరిగినై. అధరకంపంతో, కులపర్వతాలతో కూడ కువలయం గ్రక్కదలిపోయింది. దేవతలు సంభ్రమించారు. బ్రహ్మ ద్యానసమాధిలో తూలాడు. ఇంద్రవరకూ శాంత దగడంతో పున్న వశిష్ఠుడు లేచి,

రాజుతో రాముని పంపమని వసిష్ఠుడు చెప్పట

విశ్వామిత్రుణ్ణి శాంతింపచేసి, రాజుతో ఇలా పలికాడు. “ప్రభూ పుత్రవాత్సల్యమోహంతో కర్తవ్యం మరుస్తూన్నావు. నీవై నీవు “యేది మీరుకోరినా ఇస్తాను” అని వాగ్దానం చేశావు. రఘువులు సర్వం త్యాగం చేసి సత్యవ్రతపాలనచేశారు. వారిలో నీవు గణింపదగినవాడవు. సర్వ సుఖిషంగా అరవై వేల సంవత్సరాలు అవ్యాహరంగా భూమండలం పాలించావు. నలుదిక్కులూ కీర్తి చంద్రికలచే వెలిగించావు. సాటి రాజులొకరితో పోటీలేనివాడవై, త్రేతను కృతయుగంగా చేశావు. అడి బొంకిన, ఇష్టా పూర్తవృక్షం నీకు వస్తుంది. ఇది యే మాత్రం తగనిపని. శక్తిహినుడై నిస్సర్వంపడచిన మునిగా కౌశికుని భావింపకు. ఆయన నీ పుత్రమమకారం ఎంతటిదో ఎరిగినవాడు కనుక, కోపించినా శపించలేదు. లేకున్నవిషగునో ఎవరికి పూహకంచరాని విషయమిది. ఈ సభాసమావేశం ఎందుకు జరుగు తున్నదో నీకు తెలుసు. ఆ సందర్భంలో అపరస్పృశ్యకర్త రావడం, పరమ శుభావహం. ఒకవేళ రాముడు బాలుడని నీవు భయపడినా ఎవరి వెంట పంపుతున్నావు? జగద్భయంకర తపశ్శక్తిగల విశ్వామిత్ర మహర్షి వెంట. ఆయన వెంటనున్న రాముడు అమృతాంధసుడే. అతడు ఎరిగిన దివ్యాస్త్రములు మా తండ్రి చతుర్ముఖుడు తప్ప మిగిలినవా రెవరంగు. చరాచర సృష్టిలో ఏ జీవియు నీ దివ్యుని లేరీమాడలేదు. ఇవీకాక, భృశాశ్వుడనే ప్రజాపతి దక్షప్రజాపతి రుమా రైల జయ, సుప్రభా అణివారిని పెండ్లాడి, ఇద్దరియందూ సమానంగా నూర్గురు దిద్దలను పొందాడు. ఆ దిద్దలు కామ రూపులూ, సంహారాభిలషురై పుట్టటచే వారి అభిలాష ఎరిగిన తండ్రి దివ్యాస్త్రాలు కమ్మని ఆస్రగ్రహించాడు. ఆ దివ్యాస్త్రాలన్నీ ఈతడు భూపాలన సమయంలో భృశాశ్వుడనే సమంత్రకంగా, ప్రయోగోపసంహార

శక్తిమంతంగా గ్రహించాడు. ఇంత ఎందుకు? విధాతను ధిక్కరించి ప్రతిస్పృష్టి చేసిన సంగతి జగద్విరమీకదా? కావున, అణుమాత్రం సంకోచింపక ఈయనవెంట రామభద్రుని పంపు. మరల కళ్యాణరాముడుగా నీకు సమర్పిస్తాడు."

రామలక్ష్మణుల రాజు మునివెంట పంపుట

ఈవిధంగా గురుదేవుడు బోధించిన వెంటనే అంధకార జవనిక తెరువబడిన జ్ఞానరంగంలో ప్రవేశించాడు రాజు. మరచిన కర్తవ్యంమరల స్మరించింది. సింహానం దిగి మేరు పర్వతం చద్దకు వింశ్యపర్వతం వలె నడచివచ్చి తన రెండు చేతులతో గాఢేయుని రెండు హస్తాలు స్వీకరించి "నా యవిధేయత శ్రమించండి. గురుదేవులన్నట్లు మీ శాంతగుణమే నా వంశాన్ని ఉద్ధరించింది. శుభ సంకల్పంతో వచ్చి ఆశుభం కల్పించటం మంచికాదనుకొన్న మీ సమయపాలనం నాకు స్ఫూర్తినిచ్చింది. మీ ఆజ్ఞ ద్విగుణీకృతంగా నెరవేరుస్తాను. సుమంత్రా! రామలక్ష్మణుల్ని కొనిరమ్ము" అంటూ ఆనందవాఘాలు రాలాడు. మేఘం వెలువడిన మెరుపుల్లాగావచ్చిన పుత్ర ద్యయోన్వి ఆలింగనంచేసుకుని స్వస్తి పలికాడు. పురోహితుడు మంగళసూక్తులతో మంత్రులచేసి ఆర్చించాడు. అంతట బిడ్డను దగ్గరకు తీసుకుని చటుకం స్పృశించి, శిరస్సు మూర్కొని, మునితో రాజు ఇలా అన్నాడు. "స్వామీ! ఇన్నగో బిడ్డలు. మనఃపూర్వకంగా మీకు సమర్పిస్తున్నాను. తమ ఇష్టానుసారం బిడ్డలు అనుసరిస్తారు." దేవదుండుభులు మ్రోగినై.

ముని రామునకు బల, అతెజల అను విద్యలనిచ్చుట

ముని, దండము పిడిచేతా, కషండలమువికషుచేతా, వ్యాఘ్రహాసినం చంకలో చాల్చి ప్రసన్న వచనంలో ప్రభువును దీపించి ప్రస్తానంచేశాడు. ఆయనవెంట రామలక్ష్మణులు ఒక్కొక్క అడుగు రాక్షసుల గుండెలపై వేస్తున్నట్లుగా వేస్తూ, తండ్రికీ, తల్లికీ, గురువులూ సమస్కరించి సెలవు తీసుకొన్నాడు. నగరం చాచేవరకూ సుమంగవలు హారతులిస్తూ "శుభంగా తిరిగివంద"ని దీవిస్తూనే వున్నాడు. పౌరులు కాలినడకన పోతాన్న

సూర్యవంద్యుల వెలిగే అన్నదమ్ముల్ని సరదామీర ప్రాంతంవాకాఅనున రించి అనుజ్ఞతో మరలి వచ్చాడు. మునికులలిలరుడు సార్థయోజనంగమించి నది దాటి దక్షిణవిక్కుచేరి, "రామా! భగవానుడు మింటప్రకాశిస్తున్నాడు. ఆలస్యం చేయక శుచివై దోసిలినిండా జలం గ్రహించి సూర్యాభిముఖు డవుకమ్ము. నీకు బల, ఆలిబల అనే రెండు విద్యలు మంత్రరూపంగా ఉపదేశిస్తాను. దానివెంట అవి పతిస్తూ రా. నీకు ఆకరీ, దప్పి, అలసట, శ్రమా కలుగదు. తొందరగా రా. ఇవి బ్రహ్మదేవుని పులికలు. ఈమంత్ర సిద్ధిపల్ల అజేయపరాక్రమం లభిస్తుంది. నిద్ర సమయంలో కానీ, ఏమరు పాటులో కానీ, రాక్షసమాయలు నిచ్చేమీ చేయలేవు. ఏది అనుకుంటే అది సిద్ధిస్తుంది. ఈమంత్ర పరిగ్రహణానికి నీవే అన్నివిధాలా అర్హుడవు" అన గానే రాముడు నదిలోనికి దిగి, పాదప్రవాళనంచేసి, వార్పిశుచియై, అంజలి నిండా సీక్కుగని ప్రాగ్భీకగా నిల్చున్నాడు. ముని సమీపించి, చెవిలో మంత్రోపదేశం చేసి, "ఆ జలం నా పాదాలమీద పోయి" అన్నాడు. వెంటనే కమండలంలోని నీరు దక్షిణకరం అరచేతి వ్రేళ్ళమీదుగా రాముడు దోసిలితో ధారగా వదిలాడు. తర్వాత రాముడు మునీశ్వరుని గాంచి "స్వామీ! నాదొక-" "అర్థమైంది రామా! దత్తం చేసినప్పుడే సర్వాధి కారం వాటిపై నీకు వచ్చింది. నీ ఇష్టానుసారంగా చేయవచ్చు" నని ముని ఆర్థోక్తిలోనే సమాధానం చెప్పాడు. వెంటనే లక్ష్మణునకు సాదరంగా రాముడు ఆ విద్యలు రెంకూ ప్రసాదించాడు. ఈవిధంగా గాఢేయుడుతాను సచక్రించుకొన్న సర్వప్రయోజనాలు నెరవేరేంచుకు ముందుగానే బీజా వాపం చేసి ముంచుకు నడిచాడు. దినకరుడు పశ్చిమాశాముఖుడైనాడు.

ఓరంత ప్రొద్దుండగానే ఒక మునిపల్లెచేరి, అచ్చట ఆలిభక్తంపుచ్చు కొని గడ్డితోనూ, ఆకులతోనూ అమర్చబడిన శయ్యలపై మేనులు చేర్చి ఆ రాత్రి గడిపిరి. మోసీంద్రుడు ఉషాకాలానికి ముందేలేచి, హంస తూరికల పాచ్చుపై పడవించినట్లే సుఖనిద్రలోవున్న రాజసోదరుల్నిచూచి, కన్నులలో కరుణారసం తొణికిసలాడగా, వాక్కుల్లో మామర్యం ఒరిగి పోతుండగా,

"కొనల్యా సుప్రజా! రామ! పూర్వా సంధ్యాప్రవర్తతే,
ఉత్తిష్ట సర శార్థాల! క ర్తవ్యం దై వమాహ్నికమ్."

(కౌసల్య కుమారుడైన రామా! తెల్లవారిస్తున్నది. సరసింహ! లే. దేవతాకారాలను సమయమైంది.)

అనగానే సోదరులు మేల్కొని, సరయా నదిలో స్నానాదికాలు ముగించి, అనుష్ఠానాది విధులు తీర్చి, జప తపాలు నిర్వహించి, ముని చైతన్యవచ్చి, ప్రయాణ సంసిద్ధత తెలుపుకున్నారు. ముగ్గురూ ముందుకు పోసాగారు. కొంత నడచిన తర్వాత, చాలా పర్వతరేఖలు, నిర్జనంగానూ, పతనావస్థలోనూ వున్న ప్రదేశం చేరారు. అచ్చటనే సరయానది గంగా నదిలో సంగమిస్తుంది. ఆ పవిత్ర స్థలాన్ని సందర్శించిన రాజకుమారులు మునిచంద్రునితో "స్వామీ! ఇది ఏ ప్రదేశం? ఈ గొప్ప ఆశ్రమం ఎవ్వరిది? ఈ పర్వతాలలు ఎందుకు కీనావస్థలో నున్నవి? చూచినకొద్దీ అబ్బురం కలుగుతున్నది. తెలుసుకోవలెనని మనస్సువువ్విఘ్నపడుతున్నది. దయతో తెలుపండి" అన్నారు. వారి ప్రశ్నలను ముద్దువచ్చి సత్వతూ,

దాశరథులను ముని అంగదేశ వృత్తాంతం చెప్పటం

గాత్రేయుడు కథ చెబుతున్నాడు. "వత్సలా! వినండి. ఇప్పుడు మీరు చూస్తున్న ఈ ఆశ్రమం పూర్వంనున్న ధుకుశరీరధారిగా వున్నప్పుడు ఈశ్వరుడు ఈ సంగమ స్థానంలో మహా ఘోరంగా తపస్సు చేస్తున్నాడు. పామరలని కుమార్తె ఆయనను సవర్కలు చేస్తున్నది. ఈ సమయం లోనే వరగర్వతో తారరాసుడు దేవతలపై విరుడుపపడ్డాడు. అతని సంహారార్థం, ఈశ్వరుని ఆంశతో పుట్టినవాడు రావాలి. అందుకని మన్మధుణ్ణి ఇంద్రుడు తపోభంగం చేయటానికి పంపాడు. అలా వచ్చిన మారుడు పుష్పాస్త్రం వేయగానే శివుడు కోపించి మూడవ కన్ను తెరిచి అతణ్ణి బూడిద చేశాడు. మన్మధుని శరీరం (అంగం) ఇక్కడనే పోయింది. కనుక అప్పటినుంచి దీన్ని అంగదేశం అని పిలవటం జరిగింది. తర్వాత మహేశ్వర శిష్యులైన తాపసు లెంచెంచెనో తర తరాలుగా ఈ చోట తపస్సుచేసి పాపవర్జితులై పరమపదం అలంకరించారు. ఒకప్పుడు అతివృష్టివల్ల సరయా, గంగా నదులు పొంగి ప్రవహించినై. ముందు దృష్టిగల తపస్వులు తమ ఆశ్రమముల విడచి నైరుతిమూలగా పోయి మెరకప్రదేశముల మళ్ళి నిర్మించుకొన్నారు. మనం సాయంకాలవిధులు

ఉక్కడనే పూర్తి చేసుకొని అక్కడనుండి వెళ్ళుచున్నాడు. ఈ గంగా సరయూ సంగమ స్థానంలో స్నానం చేసినవానికి రౌరవాది నరకాలు సైతం నశించి పోతై" అంటూ వివరించి అహింసలు ముగించుకొని, ప్రయాణించి పోతుండగా, దివ్యదృష్టిగల మహర్షులు కుశ నందనుని రాక ఎఱిగి, ఋషివాటికనుంచి ఎదురు వచ్చి, గౌరవ పురస్కారంగా తోడ్కొని వెళ్ళారు. ఆరిత్యం గ్రహించి, వారు ఏర్పరచిన శయనములపై ఉపవిష్టులై ఇష్టాగోష్ఠులతో కొంతకాలం గడిపి రెండవరాత్రి గురుశిష్యులు వేగించారు.

విశ్వామిత్రుడూ, రామ లక్ష్మణులూ గంగదాటుట

సరాలలో నిద్రలేచి దివ్యతాళాలు తీర్చి, ఆశ్రమవాసులు ఏర్పాటు చేసిన నావపైనేక్కి, కామాశ్రమం గమించి, పడవలోపోతూ నలుప్రక్కలా దృష్టికంటే ప్రకృతిశోభ తిలకిస్తూ, ఆకస్మికంగా రాముడు "స్వామీ! ఈ భయంకర ధ్వని ఏమిటి? వాయుపీడనంతో కలుగుతున్న అలల సంఘర్షణా? లేక ఇతరమైన హేతువేయైన నున్నదా? సరయూదామం నదికి ఎట్లు వచ్చింది? తెలుపండి. మీరు వీటిని గురించిన ప్రాంతగాథలు చెబుతూంటే మాకు ఇతర విషయాలు మనస్సుకే రావు" అన్నాడు. "రామా! ఎంత అమాయకుడవుతున్నావయ్యా! నీ మాటలూ, నీ వినయవివేక సంపదనూ, నీ స్వచ్ఛమైన అంతఃకరణనూ, నీ మోహనరూపానికి, నాకే వ్యామోహం కలుగుతుంటే, నీ తండ్రి నిన్ను పిడువలేక అసత్యదోషానికి పాలుపడ్డాడంటే ఆశ్చర్యమేముంది? ఈ సరయూనమ్మ పృథ్వింతం విను.

తైలానవర్యం మీద చతుర్ముఖుడు సరోవరం నిర్మించాలని మనస్సులో సంకల్పించాడు. భావన కలిగిన వెంటనే అచ్చట మనోహరా కారంతో, స్వర్ణజలంతో, జలవిహంగాలతో, రకరకములైన పూలతావులతో పెద్దతూకంవలె సరస్సు ఏర్పడింది. దానినే మానస సరోవరం అంటారు. ఆ సరోవరం ఎల్లప్పుడూ నిండి ప్రవహిస్తుంటుంది. ఆ ప్రవాహమే క్రమక్రమంగా మహానది అయింది. సరోజనితం కాబట్టి "సరయూ" అనే పేరు వచ్చింది. ఇది ఇష్టాకుల రాజధాని ఐన ఆయోధ్యా పట్టణాన్ని అంటుకొని ప్రవహిస్తూ, ఉక్కడ గంగానదిలో కలుస్తున్నది. మిక్త్ర పల్లాలలో కలుస్తున్న రారణంగా ఈ శబ్దం భయంకరంగా వినిపిస్తున్నది.

ఆ ధ్వని, రఘువంశ ప్రభువుల సంతతి కావటంతో మీకు నమస్కారాలు అంటున్నది అని ముగించి, నావ డిగి, చేయూతతో రాఘవుల్ని దించి, సంగమస్థానానికి అభిముఖంగా నిల్చి నమస్కారాలు చేసి, చిన్న చిన్న కథలు చెప్పుతూ ముని ప్రయాణం సాగించాడు. సూర్యుడు నభోమధ్యానికి చేరేసరికి ముగ్గురూ భయంకరమైన ఒక అరణ్య సమీపానికి చేరుకున్నారు.

ఆ గహనం చూడగానే రాఘవూలకు విస్మయం కలిగింది. “గురుదేవా! మనం నడుస్తున్నదారి అంతా రాళ్ళూ, అడవులూ వున్నా, ఇంత క్రూరంగా కనుపించలేదు. ఇక్కడ, కొండలూ, రాళ్ళూ లేక పోయినా ప్రహరం చాలా కష్టంగా వుంది. ఈ ప్రదేశంలో మనం తప్ప ఇంకెవరూ ఇంతకు పూర్వం వచ్చిపోయినట్లులేదు. నభమంటే పెద్ద పెద్ద చెట్లూ, బండిగురువెంద తీగెతో, రేగి, బలుసు, తుమ్మి, జెముడు మొదలైన మండవెట్లతో, కాలుపెట్టి సంచలకుండా క్రమ్ముకొని చూడ దుర్బరంగా వుంది. అడవిపంచులూ, కాతెనువోతులూ, సివంగులూ, ఎలుగులూ, పులులూ, తోడేళ్ళూ, నక్కలూ, సింహాలూ, మొదలగు క్రూర మృగాలు తప్ప, లేళ్ళూ, చుప్పలూ, కుందేళ్ళూ మొదలైన సహజంతువులు మచ్చుకైనా కనబడటం లేదు. కర్తకతోరంగా వాటి అరుపుతో వినవస్తున్నై. ఈ అడవి దాటటం కష్టంగాదా? దీన్ని ఏ రాజులు కూడా తమ ఏలుబడిలోనికి తీసుకోలేదనుకుంటాము. ఇది మిక్కిలి సారవంతమైన భూమిలాగా వుంది. మహానుభావులు మీరు కాబట్టి ఈ దారిని ప్రయాణిస్తున్నారు.”

“చత్వరాలా! అవును. నేను బుద్ధిపూర్వకంగానే మిమ్ముల ఈ దారిన తీసుకు వస్తున్నాను. పైగా మన ఆశ్రమానికి ఇది దగ్గరి తోవ. మీరు అడవి చరిత్ర వివరాలని అనుకుంటున్నారు. నాకు తెలుసు. నాయన లారా! ఇంకెందుకయ్యా! పసిపిల్లలెటువంటివాడో, మీకు నేనూ అటువంటి వాడనే. మీరు అడగవలసిందే. నేను చెప్పవలసిందే. నా మాటలకు మీరు సంతోషిస్తే, అదే నాకు సంతోషమేగా.

ముని మలద, కరూణ దేశముల కథ చెప్పుట

కృతయుగంలో ఇంద్రుడు వృత్రుడనే అసురుణ్ణి చంపగా, బ్రహ్మ హత్యాదోషం ప్రాప్తించింది. ఆ దోషంపల్ల అతనికి ఆకలి, మలం అనే

మానవలక్షణాలు సంభవించినై. ఈ అరుషదాలతో దేవలోకాధిపత్యానికి భంగం వాటిల్లింది. అప్పుడు దేవరలూ, మహర్షులూ, ఇక్కడకు కొని వచ్చారు. ఎందుకంటే ఈ ప్రదేశమంతా దేవతా నివాసయోగ్యంగా వుండేది. అణువు అణువుగా మహర్షుల తపశ్శక్తితో లేజోవంతమైంది. అన్నీ పుణ్యక్షేత్రాలే. అన్నీ పరమపావనమైన ప్రవాహాలే. ఆ కారణంచేత ఇక్కడి నడుల్లో స్నానం చేయించి, మహర్షుల ఆశీస్రదాపం కలిగించటానికని తీసుకువచ్చారు. ఆ విధంగానే అతనికి ఆకరీ, మలమూ హరించి దేవత్యం మళ్ళీ వచ్చింది. తన దుష్టదాంసు హరించింది కనుక, మలద కరూశములుగా ప్రత్యాతిగాంచమని పరం ఇచ్చాడు. ఆ నాటి నుండి ఈ నాటి మహారణ్యం ఆ పేరుతో వ్యవహరించబడ్డది. అయితే ఆ మహాగౌరవం, భోగం ఎంతో కాలం నిల్వలేదు. అందుకు వేరే కథ వుంది.

రాటుక పురాంత రథనం

సుకేతుడనే యుధుడు సంతానం లేక బ్రహ్మను గూర్చి తపస్సు చేశాడు. అతని నియమనిష్ఠలకు మెచ్చిన విభాత వేయియేనుగుల బలం గల్గిన, అందమైన పుత్రుడు ప్రసాదించాడు. ఆమె పేరు రాటుక. దిన దిన ప్రవర్ధమానయై, వివాహయోగ్యత పడయ గానే సుందరనే వానికి యిచ్చి యభావిధి పెండ్లిచేశాడు. అతనివల్ల మారీచుడనే దుమాచుణ్ణి కన్నది. తండ్రి ఎంత దుర్మార్గుడో అంతరు దుర్విరెట్లు కొడుకు దుర్మార్గుడు. సుందుడు సహజాహారం దొరకనప్పుడల్లా ఒక మునిని చాటుగా తినేవాడు. ఒకనాడు ఆగస్త్యుల వారిని తినబోగా, ఆయన తీవ్రవృష్టితో భస్మం చేశాడు. ఆ సంగతి తెలిసి, కొడుకుతో మహర్షి మీదికి వెళ్ళింది. ఆమె కాపున చంపకుండా క్రూరంగా, వికటరూపంగా, రాక్షసభావంతో బ్రతుకుమని శపించాడు. దాని కొడుకును గూడా తల్లివలెనే బ్రతుకుమన్నాడు. ఆయనను ఏమీ చేయలేక జనపదాల్ని కాలక్రమేనా తల్లి, కొడుకూ పొట్టబెట్టు కున్నారు. మలద కరూశ దేశాలు ఈ మహాహరుల చేతుల్లో మాయమై మహారణ్యంగా మారిపోయింది. దుష్టరాక్షసి ఇక్కడే తిరుగుతుంటుంది. దీన్ని పఠించి, మానవలోకోద్ధరణ చేయించటానికే మిమ్ము తిహకొని

వచ్చాను. ఈ అడవికి సార్వయోజన దూరంలోనే నా యాత్రాచంద్రం పున్నది. రాత్రితాకుండగా అడవి దాటవలెను" అంటూ అడవిలోకి ప్రవేశించాడు.

ముని తాటకను వధింప రాముని ప్రోత్సహించుట

దారిలో తాటకచేసిన హూరకృత్యాలు వసుసగా రామునకు చెప్ప సాగాడు. "ఈ మలద కరుకప్రాంతాలు ఎంతో భాగ్యవంతులైనవి. ఇచ్చటి జనపదాల్లో అధర్మానరణలేదు. అసంతుష్టిలేదు. దానధర్మాలకు కొరవలేదు. అకాల మరణాలకు తావులేదు. ఇక్కడి జనులంతా నియమనిష్ఠులుకలవారు. ప్రాజ్ఞులు. వివేకం కలవారు, వేదసంరక్షులు, సత్యసంఘులు. అందుకే దేవతలు తమదా ఇచ్చటికి వచ్చి (స్వర్గ సుఖంకన్నా, అప్యాయంగావున్న) అధిక సౌఖ్యాలు ప్రజలవల్ల పొందుతుండేవారు. తాపసులెల్లరు వారి శీల శౌచ రక్షణ కోసం, ఆయుఃప్రమాణ వృద్ధికోసం, అతివృష్టి, అనావృష్టి, దాంబరం మొదలగు ఈతిబాధల దానినుండి కాపాడటంకోసం ఎన్నో యజ్ఞాలు, ఎన్నో యాగాలు, ఎన్నో క్రతువులు, ఎన్నో సత్రయాగాలు చేస్తుండేవారు. అటువంటి ఈ పుణ్యభూమిని భయంకరారణ్యంగా ఈ దానవి మార్పు చేసిందంటే, ఎంత దారుణ హింసకు పాల్పడ్డదో నీవే గ్రహించు. పసిపాపల్ని మొదలు పరమతాపసులవరకూ నిర్దాక్షిణ్యంగా, అతిక్రూరంగా, బలాత్కారంగా చంపి కడుపు నింపుకొన్నది.

తెలియక ఈ ప్రదేశంలోకి వచ్చినవాడెవడూ తిరిగిపోలేదు. ఇంత దారుణమారణాండ జరుగుతున్నా, మౌనులు దానితోలికి పోలేవు. ఆత్మార్పణమే చేశారు. ఇది దానికి సహజ గుణంకాక, శాపంవల్ల వచ్చింది. కనుక, శాపగ్రస్తురాలిని శపించటం మహాపాపం. అందుకే ఎవ్వరూ ఏమీ చేయలేకపోయారు. రామా! అందుకు నీవు ఒక్కడవే సమర్థుడవు. దానిని వధించి ప్రజా రక్షణం చేయాలినుమా" అని పలుకుతుండగానే భయంకర గర్జనం వినిపించింది. ఆ అరుపునకు అడవి అంతా దద్దరిల్లి పోయింది. హూరమృగాలు దిక్కుతెలియకుండా చెల్లాచెదురై, అబూఇబూ గగ్గోలుపడి పరుగెత్తసాగినై. క్రమంగా సూర్యరశ్మి కనుమరుగైంది. గురువు పలుకులు వింటూనడుస్తూన్న రాముడు ఆ కేకకు స్తంభించి నిల్చి, "గురువేవా! ఆ ధర్మని ఎక్కడిది? ఎటునుంచి వచ్చింది?" అని అడిగాడు.

“రామభద్రా! నరవాసన దానికి తగిలింది. ఇక మనపైకివస్తుంది. దనుస్సు సజ్యం చెయ్యి. ఆస్త్రాన్ని అనుసంధానానికి సిద్ధంగా వుండు. నేనిప్పుడు కాపదారినేకాని, శస్త్రదారిని కాను గదా. ఉపేక్షించినదో మనల్ని గమ్యం చేరనీయదు. జాగ్రత్తగా వుండు.”

“స్వామీ! శ్రీ వర మహాపాపం కదా? నా శరప్రయోగం మొట్ట మొదటనే ఆడుదానిపైనా? అన క్తంచరిని సాధ్యమైనంత వరకు శక్తిహీను రాలిని చేస్తాను. లేదా? సముద్రాంతర్యాగాలకు విసరివేస్తాను. అంతేకాని, ఆడుదాన్ని చంపాడన్న అపయశస్సు పొందలేను.”

“రామవా! చిన్నవాడవై నా నీ ధర్మబుద్ధికి మెచ్చుకున్నాను. కాని ఒక్క సంగతి దాగా విచారించుకో. బ్రతికివున్నంతవరకూ దాని బలం తగ్గించటం సాధ్యంకానిపని. ఇంక ఎక్కడికి పారద్రోలినా అది ఆ ప్రదే శాల్ని ఈ విధంగానే నిర్మానుష్యం చేస్తుంది. ఈ పని నీవు చేయగలిగి ది కాదు. కరిచి, చోసినోరు అనిపించుకున్నట్లు అవుతుంది. ఇది దుష్టురాలు. దీనిని వధించవలసిందే. రాజులకూ, అందలో రఘువంశ్యులకూ, దుష్టుల్ని శిక్షించటం, శిష్టుల రక్షించటం అవశ్యక ర్తవ్యం. ఇంక “ఆకుది” అని సంశయింపవలసిన అవసరం ఎంతమాత్రం కూడా లేదు. ఇందుకు పూర్వ దృష్టాంతాలు కొన్ని చెబుతా విను.

ఇంద్రుడు విరోచన పుత్రిక “మంథర” అనేదాన్ని తన్ను మ్రింగ రాగా, వజ్ర ప్రయోగంతో వధించాడు. శ్రీ విష్ణువు, స్వర్గాధిపత్యంకోరి తపస్సుచేస్తూన్న భృగుమహర్షి ధార్యను చక్రాహతిచే సంహరించాడు. ఇంకా ఎందరో లోకశ్రేయస్సుకోసం ఆడవాళ్ళను చంపారు. అదీగాక చేస్తున్నపని “ఉపకారమా? ఉపద్రవమా?” అనిచూచాలి కానీ, శ్రీ పురుష విభేదంకాదు. సంశయం విడిచిపెట్టి, అది రాగానే శరసంధానం చేసి జముని పీడికి పంపు.”

ఆ పలుకులు విని, రాముడు “నా తండ్రి ముసీళ్ళవడు చెప్పినట్లు చేయమనిగదా చెప్పెను. ఆయన అనుమతితో గురుదేవుల ఆజ్ఞపాలిస్తాను. ఇచ్చట నాకు ధర్మాధర్మ విచక్షణతో కానీ, పాపపుణ్య మీమాంసతోకానీ పనిలేదు. అటు శరీరమిచ్చిన తండ్రి. ఇటు పరమ పూజ్యుడైన మహా

తపస్వి గురువూ. ఇందు నా కర్తవ్యమునకు తావేలేదు" అని షణ్కాలం యోజించి, తమ్ముణ్ణి చూచి "లక్ష్మణా! ఈ పెనురక్కసిని కర్ణనాసిచా చేదముచేసి, యానవేగాన్ని భంగించి, విరూపగా చేసి విడిచిపెట్టడం చాను" అంటూ భుజం పైనున్న విల్లు చేతదాల్చి, వంచి, అల్లెత్రాడు ఎక్కించి, ఒక్కసారి నారిలాగి వదిలారు. ఆ నారిటంకార ధ్వనికి భూ నభోంతరాలు దద్దరిల్లినవి.

శ్రీరాముడు రాటవను వధించుట

ఆ రసగుణ ద్వానానికి తాటక అడివిపడిలేచి ఆవులించింది. ఒడలు విరుచుకుంది. లీడణంగా చూచింది. ఆ చూపునకు అడవిలో వస్తూన్న బాట సారులు, అంతులో మానవులు కనిపించారు. అసలే వేయి ఏనుగుల బలం కలది. ఇంకా పదిరెట్లు ఎక్కువై కొండవంటి మంచెడిగి, బారసాచిఅంగలు వేస్తూ వస్తూండే, భూకంపంలాగా ఆ ప్రదేశమంతాకదిలిపోయింది. అల్లంర దూరాన వచ్చేవాళ్ళను చూసి "ఆగండి. ఎక్కడికి పోతారు? రావలసిన చోటికే వచ్చారు. జహుకాలమైంది మానవ మాంసం తిని" అంటూ ఇకి లించింది. రాముడు ఆకారం దాల్చిన నడకొండలాగా వున్నదాన్నివేలితో చూపుతూ "తమ్ముడా! చూశావు కదా? ఎంత భయంకరంగా వుందో. ఇది జప్పడేం చేస్తుందో చూద్దాం. నీవు కూడా భయమందుకో" అన్నాడు. ఇంతలో రక్త మాంసాల వర్షంకురవసాగింది. ఏశ్వామిత్ర ముని "రామా" అన్నాడు. ఒక్క బాణం రాముడు సంపించి విడిచాడు. నెత్తుటి వాన ఆగి పోయింది. రాళ్ళు అసంఖ్యాకంగా పెసరబడుతున్నాయి. రాకుమారులు ముక్కలుముక్కలుగా నిరోధించారు.

అసురకు కోపం వచ్చింది. అంతర్ధానం అయింది. అనేక శర సహస్ర సంఖ్యలో బాచాలు ప్రయోగింపబడుతున్నై. ఆ నిఘ్నర బాచా హతికి నొచ్చుకున్న రాముడు శబ్దమే ప్రయోగించాడు. రెండుచేతులూ తెగి భూమిపై పడ్డాయి. అంతలో లక్ష్మణుడు ముహూ, చెవులూ భండించాడు. నారాయణాస్త్రంతో తాటక కర్చించిన మాఘాళాన్ని రాముడు లేపించాడు. ఇక లాభం లేదని, రక్కసి నిజహంతు ముగ్గురినీ మ్రొంగటానికి గోరు తెచ్చి పైచికించి, ముని మళ్ళీ "రామా! కర్తవ్యం" అని

చెప్పరించాడు. సూర్యాస్తమయం కానున్నది. రాత్రిందరులను రాత్రి వేళ జయించలేదు. వెంటనే, దాడునాశ్రంతో దారిగుండె చీల్చాడు. పెద బొబ్బ పెట్టి, పక్ష విచ్చేదం అయిన పర్యతంలాగా భూమిపైబడి ప్రాణాలు విడిచింది. పుష్పవర్షం కురిసింది. ఆదవిమూరి ఆనందవాచమైంది. ఇంద్రుడు దేవతలతో వచ్చి రాముని స్తుతించాడు. గాఢేయునికి ప్రణామాంజలి సమర్పించాడు. లోకోత్తరకార్యం శిష్యునిదేర సాధించినందుకు ధ్యామించాడు. భవిష్యత్కర్మాచరణానికి దోహదంగా, భృశాశ్వసంతాన ప్రాప్తుని (సర్వవిద్యాస్థాయి పొందేట్లు) చేయమని అర్చించాడు. ఇంతకన్న యోగ్యుడూ, పాత్రుడూ లేడని విన్నవించాడు. నయన సహస్రం ఆనందాశ్రులు నిండగా, నాకలోకం చేరాడు.

దేవతాకములై నఅస్త్రాల్ని ప్రయోగ, ఉపసంహారాలతో
ముని రాముని కిచ్చుట

పాకశాసనుని పల్కులకు సంతోషించి, మూడవనాదిరాత్రి యచటనే పుచ్చి, నాల్గవరోజు ఉదయం, రాసుమానులతో అరణ్యంవాది జనసంచార భూమికి చేరువన్నాడు. అక్కడ, అహ్నికాలు తీర్చి, "రామచంద్రా! ఇంద్రుడు సకాలంలో జ్ఞాపకం చేశాడు. ఆలస్యం చేయక ఎదురుగా, పద్మాసనుడవై కూర్చో. నీ ధర్మచింతనూ, గురుభక్తి, నీ సత్యపరాక్రమానికీ, సార్థక్యం కలిగేట్లు, ప్రతిగర్భితాలై, అనితరసాచ్యాలైన అన్ని శస్త్రాస్త్రాలు నీకు ఉపదేశం చేస్తాను. అజేయత్వం ప్రసాదిస్తాను.

దండచక్రము, ధర్మచక్రము, కాలచక్రము, విష్ణుచక్రము, బండ్రము, వజ్రము, శివహులము, బ్రహ్మశీర్షము, ఇషికము, బ్రహ్మము, మోదకి, శిఖరి, గద, వరుణపాశము, చారుణము, భర్మపాశము, కాలపాశము, ఆర్ద్రము, శుక్లము, నారాయణము, నాకము, ఆగ్నేయము, శిఖరము, చాయ్యము, జిహ్వగము, హయగిరము, క్రౌంచము, కంకారము, ముసలము, కంకణము, కాపాలము, విద్యాధరము, నందనము, అగిరత్నము, హాసనము, గాంధర్వము, ప్రళమనము, ప్రస్థాపనము, చాన్కరము, దర్పణము, శోషణము, సంతాపనము, విలాపము, దర్పకము, కందర్పరము, ప్రేశాపికము, మోహనము, సుందర్పము, దామరము, సౌమనము, అమోఘము, షోసలము,

లేడిప్రభ, సత్యము, మాయాధరము, సౌమ్యము, సుదామనము, భగము, శీతము, మానవశీతము, అనే అరవై దివ్యాస్త్రాలు, యింకా నలభై సాధారణ అస్త్రాలు మంత్రపూర్వకంగా ధారాదత్తం చేస్తున్నాను. పరిగ్రహించు."

అని దోసిట్లో జలంపోశాడు. రామభద్రుడు ధ్యానమగుచున్నాడై నిశ్చతో పునశ్చరణం చేశాడు. అన్ని అస్త్రకస్త్రాలు నిజరూపాలతో సాక్షాత్కరించి అజ్ఞవేడినై. వాటిని చేతితో స్పృశించి, అవసరమైనప్పుడు మీప్రయోజనం పొందుతాను. యథాస్థానాలను పొందని నిర్దేశించాడు. సిద్ధిపొంది, వశం చేసుకొన్నముని దత్తం చేసిన వెంటనే, దాచిన ధనంలాగా, రామచంద్రునికి సద్యఃపలితం కలిగింది. ఇన్ని దివ్యాస్త్రాలు ఒక్కరు సాధించాలంటే యుగాలుచాలవు. ఇచ్చినవాడు అపరబ్రహ్మ. పుచ్చుకున్నవాడు భగవంతుని అంశగిలవాడు. క్షీరశర్కరాన్యాయంగా, ఒకదానికొకటి పరిపోషకమైంది. అనంతరం, దాశరథి ప్రణామంచేసి, గురువులతో ఇలా అన్నాడు. "గురు వర్యా! మీ దయవల్ల సహస్రకోటి జన్మల్లో కూడా మానవుడు సంపాదించలేని శస్త్రాస్త్రవిద్య సంపూర్ణంగా అల్పవయస్సులో, అల్పవ్యవధిలో పొందాను. మీ శిష్యవాత్సల్యం ఎంతటిదోపలుకలేను. ఇంత నిగ్రహానుగ్రహశక్తి సృష్టితో వుందని ఇప్పుడే తెలుసుకున్నాను. నేను కోరకుండానే ఇంతశక్తి సామర్థ్యాలు ఇచ్చారు. నేను మనఃపూర్వకంగా మిమ్మల్ని ఆర్థిస్తున్నాను. మానవుని మనస్సు షణ్షణ చలనంకలది. బాహ్యేంద్రియ ధర్మాలైన కామమోహాది వికారాలను వశమై, మంచి చెడ్డల వివక్షింపదు. అటువంటి సమయంలో, ఇటువంటి మహాశక్తి సంపన్నమైన ఆధికారం వుంటే, అది వెర్రితలలు వేసి లోకానిష్ఠులవచ్చుతుంది. కనుక యీ అస్త్రాన్ని ఉపసంహారం కూడ దయచేయండి. త్వరపడినా, చక్కదిద్దుకోవచ్చు."

ఆ మాటలు కర్ణరసాయనాలు కాగా రాముని ఆర్థ్యహృదయంతో ఆలింగనం చేసుకుంటూ, "పువ్వు పుట్టగానే పరిమళిస్తుంది పుడు పుట్టగానే బాధిస్తుంది అన్నట్లు, ఉజ్జ్వలభవితవ్యంగల వాని నోట యిటువంటి పలుకులుగాక, ఇంకేం వస్తాయి? బహుయుగాంతర స్థాయిగల నా జన్మ చరితార్థమూ, వన్యమూ కూడా అయింది. ఉపసంహార విధి కూడా ఉపదేశిస్తున్నాను.

సత్యవంతం, సత్యకీర్తి, ప్రతిహారం, ధృష్టం, రథసం, పరా
జ్ఞుభం, అపాజ్ఞుభం, లజ్జాపం, విషమం, దశాపం, ఉగ్రం, దృఢనాభం,
సునాభం, సువీర్యం, దశశీర్షం, శతేంద్రం, నిశితం, శతవక్త్రం, కృశనం,
జ్యోతిషం, పద్మనాభం, మహానాభం, దుందునాభం, సునాభం, నైరాశ్యం,
శుభి, బాహువు, విరుచి, దువిరం, ధనం, మహాబాహువు, నిష్కూలి,
చైత్యశమనం, హస్తద్రా, యోగంధరం, మకరం, ర్యానం, పితృవు,
సౌమనసం, శాతము, కరవీరము, విహతము, చామరుచి, ఆవరణం,
మోహం, కామరూపం, సర్వనాభం, జృంభకం, చారుశీల, సంతానం,
వరణం, అనంతం, విభావంతం, అకే పేర్లుగల భృశాప్యని రెండవ
సంతానాన్ని దాదావత్తంచేసి, "రామా! ప్రభుసంతానం ప్రయోగార్హతగలది.
ద్వితీయం ఉపసాహృతశక్తి కలదిన్నీ. సభలో మీనాశగురువు పేర్కొన్న
భృశాశ్వ సంతానమైన మహాస్థ్రాలు యివే. నీవు గ్రహించి సాక్షాత్కరించు
కొని తమ్మున కొనంగుము."

అంతట రవివంశ తిలకుడైన రామచంద్రుడు జమించి వశ్యం చేసు
కొని, కోరినప్పుడు తమ్ముని అనుమతి ఇచ్చి తమ్మునను సాంగోపాంగంగా
ఆ విద్యల నొసంగి, మబ్బువదలిన మార్తాండునివలె ప్రకాశింపసాగాడు.
వారిని వెంటగొని ముని తన ఆశ్రమానికి ప్రయాణం సాగిస్తుండగా,
మధ్యలో పర్వతప్రాంతం వచ్చింది. దాన్ని చూచి, రాముడు ఆనందంతో
ఇలా పల్కాడు. "గురువంద్రా! ఎంత హాయిగా వున్నది ఈ ప్రదేశం.
ఆ పర్వతం పైనుంచి ప్రవహించే సెలయేళ్ళు, కలకల ధ్వనులతో కర్ణము
లకు సుఖం కల్పిస్తున్నవి. మంకర మంకరలుగ తిరిగి క్రిందికి వస్తున్న
ఆ వాగులు, మహానర్సాలు వడివడిగా పైనుండి భూమికి దిగి వస్తున్నవా?
అన్నట్లు గోచరిస్తున్నై. ఆ వాగుల తుంపురలచే, ఇరువైపుల అర్ధి
బిల్లిగా అట్లుకొని, విచ్చిన పూలవాసనలతో విరిసిపోతున్న తీగలు, పర్వత
కన్య వెలిగించిన దీపాహారాగా కన్నులదడుపు చున్నవి. పరిపక్వ ఫల
ధారంతో వంగిన కొమ్మలుగల భూజాలు, విద్యావినయ సంపదతో సత
శిరస్సులైన మహావిద్వాంసుల తీరి చిత్తాఘోరం కలిగిస్తున్నై. సెలయేటి
సీశ్యులొంది, స్వచ్ఛంగా అడుగు చూపుతున్న రాసారాలు, శయన

మండిరాల్లో అమర్చిన నిలుపుటద్దాలవలె ప్రకృతిశోభను ప్రతిబింబించిచూడ ముచ్చటగొల్పుతున్నై. చిలుకలు, గోరువంకలు, నెమిళ్ళు కలకూడితాలు చేస్తూ, పరషకంతో పాడుకుంటున్న గాయక సార్వభౌముల్లాగా మనోజ్ఞానం సంఘటిస్తున్నై. ఇట్టి సమతలమైన, సారవంతమైన ప్రకృతి శోభారమ్యమైన ప్రదేశం మనమింతకు పూర్వం చూడలేదు. రాక్షసుల తాకిడికి నిల్చి నవనవోన్మేషంగా, ఆవాసయోగ్యంగావున్న ఈ ప్రదేశాన్ని ఏమనిపిలుస్తారు? ఈ గొప్ప ఆశ్రమం ఎవ్వరిది?"

సిద్ధాశ్రమ వృత్తాంతం

"రఘువంశ దీపకా! ఇది సిద్ధాశ్రమం. ఇచ్చట శ్రీ మహావిష్ణువు అనేక సహస్ర దివ్య సంవత్సరాలు చలించని నిశ్చల తపస్సు చేశాడు. ఆ తపఃఫలితం ఇక్కడ సిద్ధించింది. అప్పటినుంచీ సిద్ధాశ్రమంగా ఈ ప్రదేశం వ్యవహరింపబడుతున్నది. ఆతర్వాతదేవ రాక్షసులకు తండ్రిమైన కశ్యప ప్రజాపతి తపస్సుచేశాడు. ఆసమయంలో, సహచార బలివక్రవర్తి దేవతల్ని జయించి సురలోకం పాలిస్తున్నాడు. కశ్యప మహర్షి చేస్తూన్న తపస్సుకు విఘ్నప్రత్యక్షమై ఆయనకోసినట్లుగా అసురగహించిపుత్రుడుగా పుట్టాడు. ఆ పుట్టినపిల్లవాడు మరుగుజ్జు. తండ్రి అతనికి వాడునుడని నామ కరణం చేశాడు. దేవతలకు బంధవిముక్తి చేయటంకోసం యజ్ఞంచేస్తున్న బలిని మూడడుగులమేర భూమి యాచించి, భూమ్యాకాశాల్ని రెండుపాదాలతో కొలిచి, మూడవపాదం కరంపై పెట్టి రసారాలానికి పంపి, మళ్ళి స్వర్గం ఇంద్రునికిచ్చాడు. తర్వాత ఇచ్చటికి వచ్చి అపతారావనరం తీరే వరకూ ఇందిరపం చేశాడు. నెను ఎల్లప్పుడూ లక్ష్మీపతిని ధ్యానించే వాడను; కాబట్టి ఇక్కడికి చేరువలో ఆశ్రమం నిర్మించుచున్నాను. ఇక మనం త్వరగా ఆశ్రమం చేరుకుందాం. అది నా కెట్టిదో నీకుకూడ అట్టిదే" అంటూ సిద్ధాశ్రమ భూమిలో నవవణించాడు.

హేమంతమురువు గడచిపోగా వచ్చిన పునర్వసు నక్షత్రంలో కూడి వెలుగుతున్న చంద్రుడులాగా వస్తున్న మౌనినాథుని, సిద్ధాశ్రమ వాసులైన తాపసులందరు ఎదురేగి కొనివచ్చి, ఏవవారాలన్నీ ముగించి ఆతిథ్యం ఇచ్చి, కుశలప్రశ్నలతో వృత్తాంతం తెలుసుకొని, మునివంద్రుణ్ణి

రాజపుత్రుల్ని అధినందించారు. రాముడు భక్తితో, “గురువేవా! ఈవాత్రికే మీరు దీక్షకొనండి. శత్రుంజయమవుతుంది. యజ్ఞం నిర్విఘ్నం అవుతుంది. ఫలం సిద్ధిస్తుంది. సిద్ధాశ్రమనామం అన్వర్థం అవుతుంది” అన్నాడు. రాము చేసిన సంకల్పానికి, తానుపడిన శ్రమకూ, నేటికి ఫలితం దక్కిందని సంతోషించి గాఢేయడు దీక్షచారియైనాడు. తెల్లవారింది. అయిదవ నాటి పువయం వేళ, రామలక్ష్మణులు నియమిత కర్మలు ముగించుకొని, యజ్ఞవేదిక సమీపానికి వచ్చి మాక ర్తవ్యం సెలవీయడని అడిగాడు.

రాజపుత్రుల సమయోచిత బుద్ధికి సంతసించి “పర్వలారా! మహర్షి దీక్షితుడై, మౌనం వహించి ధ్యానమగుచున్నాడు. యజ్ఞం ప్రారంభమైంది. ఈ నాడు మొదటగా ఆరురోజులు సవనం సంగరించాలి. ఏ సమయంలో వస్తారో తెలియదు. జాగరూకులై, భుష్యాణులై, అగ్నిమిషులై యుండండి” అని మునులు చెప్పారు. శరదాపచారై, వస్త్రాలు వెనుకకులాగి దోపి, ఆవరణం చుట్టూ తిరుగుతూ రాకుపులు రావలరాస్తున్నారు. అవాంతరం లేకుండా క్రతువుచున్నాడని. హోమభూమం సుస్ఫులిమగుకూ ఊర్ధ్వంగా పోతున్నది.

రత్నముఘడనా, లంబరేశుడనా ప్రవేశం

ఆ సమయంలో రత్నముఘడనా, లంబరేశుడనా యజ్ఞవాటికకు దూరంగా వచ్చి నిలబడి—

రత్న: లంబరేశా! ఈ మునని తాపసి మళ్ళీ తయ మొదలెట్టాడు.

లంబ: పెద్దాడు. వీళ్ళకి ఎగ్గా? సిగ్గా? ఎన్నిసార్లు పాదుచేసినా, ఈతల తిక్క మనుషులు ఎందుకు మానుకోరో బోధపడ్డంతేదు. ఈ సారి వీళ్ళను ప్రాచాలలో వుండనీయరాదను.

రత్న: అది మనవల్ల అయ్యేపని కాదులే.

లంబ: ఎందుక్కడా! మన బట్టరాయమ ముదాచుకు రిలుమగంటే షణ్డంలో జరిగిపోతుంది. ఈ మునలోడు దీక్షలో మూల్యాడు. శాపం పెట్టమ. తక్కిన గోచరారాయుష్య చొరను చూడంగానే చొడుతీస్తారు. అప్పుడు బట్టకొని అమాంతం ఒక్కొక్కటి మింగేస్తాం.

ర క్త: నీ తెలివి తెల్లవారినట్లేవుంది. ఈ సారి ఆగడ్డాలబూచి తగిన బందో బస్తుతోనే తలపెట్టాడు.

లంబ: అని నీ తెవరు చెప్పారు?

ర క్త: ఒకరు చెప్పటందేనికీ? అమగోచాడు ఆ ఇద్దరినీ. విల్లంబుల్నిదాల్చి ఎట్లా తిరుగుతున్నారో. వాళ్ళ దృష్టిలోపడితే మనం దొర దగ్గరికి పోం.

లంబ: ఓషి. ఆరుద్రాళ్ళా మన దొరలను ఎదుర్కోవటం? ఎవరైనా నవ్వి పోతారు. రెండు కద్దెబద్దలు పట్టుకోగానే సరిపోయిందా?

ర క్త: ఏమోనబ్బా! ఆరుద్రాళ్ళ పనికిమాలిన వాళ్ళయితే ఎందుకు కాపలా పెడ్తాడు? అంత తిరిగితక్కువ వాడుగామతే ముసలోడు.

లంబ: ఎంతవాళ్ళో నేనూ చూస్తాను.

అంటూ ముంగిసలాగా మారిపోయి యజ్ఞశాలలో ప్రవేశించబోతుండగానే ప్రహరణాస్ర ప్రయోగంతో చిక్కుతిరిగింది. అయ్యదాదోమ్ అంటూ రక్తముఘట్టి కలిసి కాలికి బుద్ధి చెప్పాడు. అయిదు రోజులు అవిఘ్నంగా హవనం సాగిపోయింది.

ఆరవ నాటి ప్రాతఃకాలం యజ్ఞశాండ అతి తీవ్రతరంగా జరుగుతున్నది. ఆశ్వా హతులతో అగ్నిదేవుడు నాలుకలు చాస్తూ అంతరిషాన్ని అందుకుంటున్నాడు. చెబ్బతిని వచ్చిన లంబకేశుడు దొరతో జరిగిన సంగతి చెప్పాడు.

రాము లక్ష్మణులు సవన రక్షణం సలుపుట

సుదాహుడు పండ్లు పటపట కొరుకుతూ, అన్నవద్దపవెళ్ళి విశ్వా మిత్రుడు మళ్ళీ తలపెట్టిన యజ్ఞాన్నిగూర్చి హెచ్చరించాడు. ఈ సారి ఆ జడదారులను వదల వద్దన్నాడు. ఇద్దరుకుర్రవాళ్ళ శరచాపహస్తాలై సవన భూమి సంచరిస్తున్నారని తెలిపాడు. లంబకేశుడికి కల్గిన అవమానంచెప్పి, యజ్ఞభంగం ఎలాచేయాలో పథకం వేయమన్నాడు. మారీచుడు తమ్ముని మాటలు విని, తాటకను చంపినవాళ్ళ వీళ్ళేనేమోయని కొంత తటపటా యింది, సరేలే. పోదాం పద అంటూ లేచాడు. ఇక్కడ రాముడు “ఇది క్రతువు పరిసమాప్తి చిహ్నం. సరీస్రపక్షిటాదులుగానీ, వన్యమృగాలుకానీ

ఇంకా ఏ విధమైన జీవులుగానీ యజ్ఞకాలా ప్రాంగణంలోనికి ప్రవేశించరాదు. రాక్షసులు కాంటరీ విద్యతో చరుచులు. వారి మాయోపాయాలు అనేక రూపాలుగా వుండె. గురుదేవులు ప్రసాదించిన దివ్యాస్త్రాలను సంస్కరించి, కన్నుల్లో వత్తులిడుకొని కాపాడాలి. తండ్రుల కీర్తిదళవిశాంబలాలు వ్యాపించాలి అని గట్టిగా పలికి కార్యోన్ముఖుడైనాడు. వేద మంత్రాలతో, ఆశ్వాసుతులతో యజ్ఞకుండం హుతవసుని ప్రచండకాయలతో ప్రజ్వలించి పోతున్నది. చిటపట ధ్వనులతో సమిధలను దహిస్తుంటే కీలా జాలం, నాగస్వరానికి పారవశ్యంతో పడగలువిప్పి, తోకమట్టంగా లేచి, నాలుగు ప్రక్కలకు తలలు త్రిప్పూ, నడుమ నడుమ పూర్కరిస్తూ, కాటువేయబడినట్లున్నది.

దుర్భరమైన ఒక ప్రచండారావం వినిపించింది. ప్రళయ సమయ గర్జాహేషలకు అది ప్రతివ్యంగిగా నిల్చింది. నిర్మలాకాశం నిమిషంలో మబ్బులతో కాపురు క్రమ్ముకొన్నట్లున్నది. కోటానుకోట్లుగ, మిడుతల దండు రొదవేస్తూ యాగశాల సమీపిస్తున్నది. శ్రీరాముడు బండ్రాత్తం అభిమంత్రించి ప్రయోగించాడు. మేఘానా లేపు, మిడుతల దండులేదు. లక్ష్మణుడు శబ్దవేచులతో రాక్షస పరివారాన్ని బలిగొన్నాడు. ఈ లోపల యజ్ఞకుండం నెత్తురుతో, మాంసంతో, కల్లుతో నిండిపోయింది. యజ్ఞులు ఆక్రందనంతో హాహాకారాలు చేస్తున్నారు. ఎట్టి సంకటసమయంలోనూ కలతచెందని శ్రీరామచంద్రుని గంభీరమూర్తి కళచక పడింది. క్రోధంతో కన్నులు జేగురించినై. వెంటనే భాస్కరాత్తంతో మాయా తిమిర భంగంజేసి, దర్పకాత్తంతో శత్రులస్థానాన్ని గుర్తించి, మానవాత్తం మారీచునిపై ప్రయోగించాడు. ఆ అత్తం దానపుట్టి మూర్ఖులతో ముంచి, ఒగుదాడును గాలి కొనిపోవురట్లు, నూరుయోజనముల దూరంలో వున్న అంబురాలి మధ్యలో పడునట్లు కొనిపోయి వినరిపేసి అదృశ్యమైంది. ఆగ్నేయాత్తం అనుసందించి సుబాహుని పక్షం లక్ష్యంగా ప్రయోగించి యమలోకం పంపి వాయవ్యశరంతో రక్షకుని గిరగిర సుఖ్యుత్రిప్పి ఉపసంహరించాడు. రక్షకుణం ఎగురుతున్న తేలికపస్త్రపులు గాలి తక్కువకాగానే చెల్లాచెదురుగా పడిపోయినట్లు భూమిపైబడి గలాసువైంది. ఈ రీతిగా రామలక్ష్మణులు జనరుని ఆజ్ఞా, గురుదేవుని కోరికాతిర్చి,

యుద్ధంలో విజయం సాధించిన ఇంద్రుడూ, కుమారస్వామివలె, మునీంద్రులచేత సంస్తుతించబడ్డారు. మౌనం క్రతు పరిసమాప్తితో విసర్జించి, "రామా! కోరి తెచ్చుకున్నందుకు నా కోరిక తీర్చావు. ఈ యజ్ఞఫలం లోకక్షేమంకరుడవై పుట్టిన నీరు ధారపోస్తున్నాను. మహాఫల శక్తితో పదకొండువేలయేండ్లు ప్రజాపాలన మొనరించి, "శిష్టపోషకుడూ, దుష్టనాశకుడూ" అన్న కీర్తి ఆచంద్రతారార్కంగా పొందుము" అని దీవించాడు.

రాముడు బద్ధాంజలియై, "స్వామీ! నేనెంత? నా పయసెంత? నా విద్యయెంత? దేవతలకే సాధ్యంకాని అతి రహస్యాస్థానాలు ఉపదేశించి, ఆకలి దప్పలులేని అమృత శక్తినిచ్చి, నన్ను నిమిత్తంగా సర్వం మీరే నిర్వహించుకున్నారు. మా పంశగురువులు తోడ్పడుతున్న, నా తండ్రి పుత్ర వ్యామోహంలోపడి ఈ మహాఫలం వ్యర్థంచేసుకొనేవాడు. ఇప్పుడాయన తెలుసుకొని ఎంత ఆనందపడతాడో. మీరు సూక్ష్మంగా పల్కిన సర్వ శుభములూ శతగుణితంగా ప్రాప్తింపజేశారు. ఏ కాలంలో, ఎవ్వరుగానీ, తమ శిష్యులకు ఇంత విద్యాదానం, ఇంత కీర్తిప్రతిష్ఠలూ కల్పించిఉండరు. నా జన్మాంతర సుకృత విశేషమే, మీ పాదసేవాభాగ్యం కల్పించింది. ధన్యుడ నైనాను" అని, ఆనందదాష్ట్ర తోడనుడై, రుద్రకంఠంతో పలికి సాష్టాంగ ప్రణామం చేశాడు. మందాః, హరిచందనం, కల్పకం, పారిజాతం, సంతానం, అనే అయిదు దేవతా రూపులు పుష్పవృష్టితో గురు శిష్యుల్ని ముందెత్తివేశాయి.

కౌశికునితో రామమారులు మిథిలకు ప్రయాణించుట

రాక్షస సంహారంతో యజ్ఞం నిర్విఘ్నంగా ముగిసినందుకు, మహర్షితోపాటు మౌనబుద్ధులకు పరస్పర గౌరవ సందాషణలతో పడియవ రాత్రి గడిపారు. సూర్యోదయానంతరం తమ్మునితో కలిసి గురుదేవుని దర్శించి, "గురుదేవా! ఇంక మాచే కాగల కార్యములేవేనియున్న ఆశ్లాపింపుడు" అని కోరాడు రామప్రభువు. వెంటనే ఆశ్రమవాసులైన మునులు "రామభద్రా! జగత్కల్లాణ కారకమైన ఈ మహాక్రతు సంరక్షణం చేయటం నీకే సాధ్యమైంది. ఇక చేయదగిందేమీలేదు. మీ మిథిలా నగరం పోతున్నాం. అక్కడ జనమహారాజు "జనకం" అనే క్రతువు

చేస్తున్నాడు. నిజంగా, మానీండులకేమి, రాజులకేమి అరడు పరమ పూజ్యుడైన జనకుడే. జ్ఞానం ఆయనలో మూర్తికొన్నది. ఆ యజ్ఞం చూడదగ్గది. అదిగాక ఇంకో విశేషంకూడా వుంది.

ప్రత్యేకంగా నిర్మించిన ఆయుధాగారంలో ఒక దివ్యచాపం వుంది. అది మానవమాత్రులకు సాధ్యంకానిది. ఎందరెందరో రాజవంశీరవులు ఆ ధనుస్సు మోపెట్టవచ్చి, తుదకు కదల్చునైనా చేరచాక పరాధూతులైన సిగ్గుతో మరలిపోయాడు. పూర్వం యజ్ఞశలంగా జనకునివంశ మూలపురుషుడైన “దేవరారు”డనే చక్రవర్తి ఈ ధనుస్సును దేవతలచే పొందాడు. తదాది వంశపారంపర్యంగా నిత్యం పూజార్చనలతో నేటివరకు సేవింపబడుతూ ఆ ఆగారంలోనే వున్నది. నీవు శక్తియ కుమారుడవు. విశ్వామిత్ర మహర్షి శిష్యుడవు. సర్వాస్త్ర కోవితుడవు. దాన్నిచూచి సంతోషపడగలవు. రా తలంచిలేని మాతో తీసుకుపోతాము” అన్నారు. ఆమాటలు గాఢేయుడు విని, “మంచి సంగతి చెప్పారు. నాకిక ఇచ్చట పనిలేదు. ఈ ప్రదేశానికివచ్చి తపస్సుచేసిన ఫలితం సిద్ధించింది. నేను కూడా మా శిష్యయుగళంతో వస్తాను. ప్రయాణ సన్నాహం చేయండి” అన్నాడు. ఎద్దులు పూనిన బుద్ధపై ఆగ్నిహోత్రం వుంచిన కుండ్కలను పెట్టి తాపసులంతా, గురుశిష్యుల వెనుకగా కదిలిపోసాగాయి. తనతో వస్తున్న ఆశ్రమ హరి ఛాత్రీ, చిలుకలనూ, నెలకనూ, గోవులనూ బుజ్జగించి, మరల్చి, “నేనిక హిమవత్సర్వతానికి పోతున్నాను. తిరిగిరాను. మీరు ఘంకలుగుగాక!” అని దీవించి గాఢేయుడు శిష్యులతో ముందుకు నడిచాడు.

కొశిరుడు రామునకు తన పంశ చరిత్ర చెప్పుట

తాపసులు పరివేషింపగా విశ్వామిత్రుడు శిష్యులతోగూడి సూర్యుడు పశ్చిమదిక్కులా పరిరంభడానంక్ష తైలశృంగంవెనకకు వెళ్ళాడు. అసూయతో పద్మినులు ముడుచుచున్నవి. రాజదర్శనం కోసం కువలయ సంతానం ముస్తాటోతున్నది. మధువు అని, మైరంలోపడి పరదార గ్రహడా సక్త చిత్తంతో పద్మాలయంలో తుమ్మెదలు బంధింపబడ్డై. ఆ వేళకు ముసులు శోణ నదీతీరానికి చేరుకున్నారు. ఆ సదితో కృతస్నాతులై, సూర్యాగ్ధ్య

ప్రదానం, సంధ్యావందనాది నిత్యక్రియలు తీర్చి, ఫలహారాలుచేసి, తృణ శయ్యలపై మేను వాల్చారు.

పదకొండో రాత్రి శోణసదీ సమీప స్థానంలో విశ్రమించిన తరువాత, రామచంద్రుడు గురువులను ఆ ప్రదేశ విశేషాలు అడిగాడు. ఆ ప్రశ్న ఆధారంగా, రామునితోపాటు ఋషులంతా వినేలాగా కౌశికుడు తన వంశ గాథ చెప్పటం మొదలుపెట్టాడు.

“దాశరథీ! తెలియదగిన షషయాలే నీవు ప్రశ్నిస్తావు. ఇది మా వంశ చరిత్ర. మా వంశ మూలపురుషుడు “కుశుడు”. అతడు బ్రహ్మదేవుని కొడుకు. అంతటి సద్గుణశాలి అంతకు పూర్వం పుట్టలేదు. ఆయన విదర్భ రాజు కుమార్తె “వైదర్భి”ని గేస్తురాలుగా గ్రహించి నలుగురు పుత్రుల పొందాడు. వారు “కుశాంబుడూ, కుశనాభుడూ, ఆహర్తరజసుడూ, వసుపూ” అనే పేరులతో పిలువబడ్డారు. వారికి యుక్తమైన వయస్సు రాగానే తండ్రి, అసమశ కులచేతా, భేదకార్యాలచేతా, వింత ప్రవృత్తులచేతా భిన్నభిన్న ఆకార, ఆచారాలచేతా సృష్టింపబడ్డ జీవరాశిని, సమానంగా సుఖింపజేయాలన్న సంకల్పంతో పిలిచి ఇలా చెప్పాడు.

“బిడ్డలారా! కేవలం సత్త్వంలోకాన్ని అనుశాసించలేదు. రజస్తమో గణాల మిశ్రమం వుండాలి. మీరు జన్మతః సత్త్వసూపన్నులు. రజస్సునూ తమస్సునూ, అవసరార్థం కాదగినంత గ్రహిస్తూ లోకపాలనం చేయండి. ప్రజలను దర్శంగా పాలించే రాజుకు సర్వ తపః ఫలాలూ లభిస్తాయి. కాబట్టి నేటినుండి మీరు శ్చత్ర ధర్మాన్ని పొంది శ్చత్రియులుగా పేరుకొంది అజరామర కీర్తి కాంచండి” అన్నాడు.

పితృ దేవుని యాజ్ఞ గైకొని, కౌశాంబి నగరాన్ని కుశాంబుడూ, మహాదేయ నగరాన్ని కుశనాభుడూ, ధర్మారణ్య నగరాన్ని ఆహర్తరజసుడూ, గిరివజ్రమును వసుపూ రాజధానులుగా చేసుకుని, విశాల విశ్వాన్ని పాలించారు. వారిలో చివరివాడైన వసురాజు ఈ ఐదు మహా పర్వతాల మధ్యస్థ భూమిని సస్యశ్యామలంచేసి ప్రజారంజకుడైనాడు. మగధ దేశంలో పుట్టి ఈ పర్వతాల మధ్యగా శోణసదీ ప్రవహించి పశ్చిమ ముఖంగా సముద్రంలో కలుస్తూంది. రెండవవాడైన కుశనాభుడు ఘృతాది యను అప్పరః కన్యను వివాహమాడి సూర్గురు పుత్రులకల పడశాడు.

అతని పాలనలో మహాదయ రాష్ట్రం మూడు పూలూ, ఆరు పిందెలుగా వర్ణిల్లింది. రూప యోవన సంపన్నులైన రాజపుత్రులు క్రిడా వనానికి విహారార్థం పోగోరి సర్వాభరణ భూషితరై, మన్మథాస్థ్రాలవలె, చెలులతో వ్యాహ్మికి వెళ్ళారు. ఆ కన్యల అనుత్తమ సౌందర్యం చూచి, వాయు దేవుడు మోహపరవశుడై, పతిగా తన్ను స్వీకరించవలసిందిగా ఆర్పించాడు. అందుకా సుందరీమణులు వ్యంగ్య భాషణం చేశారు.

“ఓ జగత్పాదా! నిన్నెటుంగతేమి? నీవు మమ్ముల అమర్త్యం చేయగలవు. మా సౌందర్యం కాలవశం కాకుండా కాపాడగలవు. ఇంకే మైనా చేయగలవు. కానీ మేం తండ్రి చాటు బిడ్డలం. ఆయన ఎవరికి యిస్తే వారినే భర్తగా సేవిస్తాం. నీ అసందర్భ ప్రలాపాలకు నిన్నిచ్చట నుండి తొలగించగల తపస్వినులం. ఐనా మేం ఆ పని చేయతలచుకోలేదు. ఇంక నీ దురుసు మాటలు మాను” అని.

ఆ మాటలకు వాయువు కాలరుడుడై “వనితరాలా! జీవ స్వరూపుడైన నన్ను తిరస్కరిస్తారా? పైగా కఠినవాక్యాలు పలుకుతారా? మిమ్మేం చేస్తానో చూడండి” అంటూ, వారిలో ఉచ్చాసన, నిశ్వాస రూపంగావున్న తన తేజం ఉపసంహరించాడు. వెంటనే ఆ సుందరులు సర్వాంగాలు కుంచించబడి మణుగుజ్జులై, వంగిన నడుమూ, పొట్టిచేతులూ, వంకర దేహములతో, వికార రూపురై, ఏడుస్తూ ఆవాసం చేసుకున్నారు. ఆ ఘోరం తిలకించి తండ్రి జరిగిన విషయం తెలుసుకొని, సుతల సోదార్పి “మీ షమయే షమ్ముల రక్షిస్తుంది. షమకు మించిన గుణం వేరొకటి లేదు. ఆచిత్ర కాలంలో మీకు శుభం కలుగుతుంది.”

అని, మంత్రులతో కుమారైలకు మాన్వేక్షణ విషయం ప్రస్తావన చేశాడు. అదే సమయంలో, ఊర్ధ్వరేతస్కుడైన “చూః” అనే తాపసి ఊర్మిక నామంగల గంధర్వతరుణి హుతువ “సోమవ” పేరుగలది శుభ్రూష చేస్తుండగా ఘోర తపం చేయసాగాడు.

బ్రహ్మదత్తుని చరిత్రం

కొంతకాలం గడిచింది. సోమవ సప్తర్షుడు సంకల్పించిన చూఃవరం కోరుకొమ్మరి ఆమెతో అన్నాడు. ఆమె, “స్వామీ! నేను కన్యకను. అవి

వాహితను. మీనేవలెవ్వు ఆస్కం ఎవగను. మీరు బ్రహ్మర్షులు. అగతానాగముల నెరింగిస్త్రజ్ఞులు. ఆడుగదాని కోరికలైనను మన్నించి నాకు పుత్రదానం చేయవలెను. భర్తృ సుఖం లేకన్నా, పుత్రసుఖం అనుభవిస్తాను" అన్నది. అందులకు ఆ మౌని అగ్రహింషక, తనయంత వానిని సంకల్ప మాత్రంగా పుట్టింది. ఆమెకు ఇచ్చి యభేచ్ఛముగా దొమ్మని ఆనుగ్రహించాడు. బ్రహ్మసన్నిధికుడైన ఋషిచే రయబడినవాడగుటచే, "బ్రహ్మదత్తుడు" అనే నామం పొందాడు. పుష్టికతోడనే ప్రాజ్ఞవాటచే, తల్లినింగాని కాంపిల్య నగరం చేరాడు. ఆ రాజ్యాధిపతి అపుత్రకుడు కావటంచేత బ్రహ్మదత్తునికి రాజ్యం అప్పగించి, తుటియాశ్రమం స్వీకరించాడు.

ఆ వృత్తాంతం తెలుసుకున్న దుశనాథుడు, మంత్రులచే ఆతనిని రావించి, జరిగిన సంగతులు చెప్పి తనకుమార్తెల వివాహమాడవలసినదిగా వేడుకున్నాడు. అందుకు బ్రహ్మదత్తుడు హర్షించాడు. ఆనందంగా పెండ్లి జరిగింది. అనంతరం బ్రహ్మదత్తుడు వరుసగా ఆ రాకుమారికల పాణి గ్రహించాడు. ఆమహాతపస్వి కరగ్రహణ స్వర్గుడుఫిర్లి వాయుపుయభా రూపాలు ప్రసాదించాడు. తండ్రి ఆన దానికి మీరలకు. వైభవోపేతంగా అల్లునీ, పుత్రికలను వంపి, వంశవృద్ధితోగుం ఇష్టిచేసగా, దుశను కుమారుని గాంచి, "పుత్రకా! విచారించు. స్వర్గలోక స్తవోయుడైన కుమారుడుకల్లు తాడు. అతని పేరుతో వంశం ప్రధాని చేసావుంది" అని చెప్పి బ్రహ్మలోకం చేరుకున్నాడు. ఆ యనఘనిపేరే గాఢి. నా తండ్రి ఆ మహాత్ముడే. కుశాన్యయుడనైన నేను, కౌంకువనీ, గాభేయుడనీ వ్యవహరింపబడుటకు కారణమిదియే. నా అక్క సత్యవతి ఋషీరసుహర్షికి భయంగా, ఆమెబడ తోనే దివ్యలోకం పొంది, మరల "కౌంకు" పేరుతో నాకంతోనుంది హిమ శైలంప్రాపించి, అక్కడనుంచి భూతలంలో పున్యాశ్రయంగా ప్రవహిస్తూంది. ఆమె పూర్వనామం సత్యవతి రావున, ఆనదిని కౌంకు, సత్యవతి అనికూడా పిలుస్తారు. అందుకే నేను హిమశైలాన్ని రహస్సుగా కోరుకున్నాను.

నేతలపెట్టిన యాగం సిద్ధించటానికే సిద్ధాశ్రమం చేరాను. అది నీ అపారగురుభక్తి—కాదు—కాదు—ప్రసాదంవే సిద్ధించింది. వచ్చిన పని అయింది. రామా! ఇది నావంశ చక్రత్ర. తేంద్రయామం చాచుకున్నది. పగలంతా ప్రయాణంతో బడలి వున్నావు. రగిన విశ్రాంతి శరీరానికి అవసరం.

రేపు ముక్కు నడవారికదా. ఇంక వరుండు" అని మేను నిమిరి, అస్తరణ ముల చూపి నాటికి శయనించాడు.

తోడవచ్చిన మునులనూ, కౌశకునీ పలువిధముల పొగడి, ఆయన వంశ ప్రతిష్ఠలను వర్ణించి, కౌశికీనది పావిత్ర్యాన్ని పరిపరివిచాల సంస్తు తించి వాడును నిద్రావహరైరి. రాత్రి గడచుచుండగా చంద్రోదయమైంది. వెన్నెల కాంచులు శోణనద జలములపై ప్రసరించి, తరగల కదలికలో మిలమిలా మెరిసిపోతున్నవి. గాలిస్తంభిండుచే ఆకల్లాడలేదు. వృక్షముల నేర్పరనకొన్న గూండ్లులో పక్షులు కూర్చున్నై. దూరంగా పల్లెల్లోఅప్పు డప్పుడు కోళ్ళ "కొక్కొక్కొక్క" ధ్వనులు వినపడున్నాయి. అందరూ ఆ రాత్రి సుఖంగా నిద్రించారు. ముందుగా మహర్షి మేల్కొంది "రామచంద్రా లే. తెల్లవార వస్తున్నది. మనం ప్రయాణించారికదా. ఆవశ్యవిధులుపూర్తి చేసి కొనండి" అని లేచాడు. రామలక్ష్మణులు అనుష్ఠానాలు ముగించారు.

గంగానదీ వృత్తాంతం

పన్నెండవనాటి ఉదయం. రాముడు గురువులతో "స్వామీ! శోణ నదం నిర్మల జలకలితమై, మీ అనురాగ హృదయంవలె, ఎంతో ఆహ్లాదం కలిగించింది. ఈ నదాన్ని ఏ రేపున మనం దాటాలి" అని అడిగాడు. "వత్సా! మునులు స్నానార్హమై నవదిన కాలి దారి ఇదిగో. బాగా నలిగి సృష్టంగా గోచరిస్తున్నది. దీనివెంట పోయి ఆవరికి చేరుకుందాం" అంటూ నడకసాగింపారు మునులూ, రామమూలూ ఆయనను అనుసరించారు. తమ నీడను తాము తొక్కువేళకు —

"కాంచీరిమౌనీ పులగపులు కల్మషభంగను, దేవయక్ష దృ
కృంభిత పుణ్యసంగను, ప్రకాంత కృపావిమలం తరంగనున,
చంచల పద్మరంజిత విశాలతరంగను, చక్రవాక స
త్కౌంభ బహు మోహన పతంగను, రంగవధంగ గంగనున."

అప్పుటికి ప్రయాణమాపి, సుస్నాతులై, మహ్యాహ్ను విధులు పరి పూర్తికావించి, తర్కణమురిచ్చి, యజ్ఞహవిస్సు భుజించి, తీరమందలి వృక్షచ్ఛాయల్లో (చల్లగానున్న గంగా సైకత ప్రదేశంలో) మహర్షి మధ్య యుండగా, చుట్టూ మౌనులు ఆసీనులయ్యారు.

సర్వ గుణభద్రుడైన రామభద్రుడు విరసిత పద్మాల్లాంటి రెండు హస్తాలూ జోడించి, "గురుచంద్రా! బాలక చాపల్యంచేతా, మీ కథాకథన పద్ధతికీ, ఆకర్షితుడనై అడుగుతున్నాను. మాచీమాటికి ఈ ప్రశ్నలేమని అగ్రహింపకుడు. మహాయుగాలు ఢిక్కరించి, అస్మరసంహారంతో వెలుగు తున్న మీకుగాక, పూర్వపూర్వమైన ఈరహస్యగాథలు ఎవరికి తెలుస్తాయి? తెలిసినా మీవలె హృద్యంగా, నవనవంగా ఎందరు చెపుతారు? సర్వలోక పవిత్ర గంగాధమానిని "త్రిపథ" అంటారుకదా? ఆపేరు ఆమెనుఎందుకు పచ్చిందీ? మానవలోకంలో ఏక గమనగానే కనుపిస్తున్నది. అనుగ్రహించండి" అన్నాడు.

"రఘువంశమండనా! రామా! అతి విచిత్రగాథ అడిగితివయ్యా! వేదంలో ఇది వైజ్ఞానిక రహస్యం. అందుకే ప్రతి ప్రజ్ఞాన, విజ్ఞాన, సుజ్ఞాన నిలయమైంది. సృష్టి రహస్యాన్ని కథోపకథలుగా చెప్పింది. అల్ప బుద్ధులూ, దురహంకారులూ, అజ్ఞానులూ, అసూయపరులూ, జాతిద్వేషులూ వేదపరమార్థం తెలుసుకోలేరు. ప్రతి అణుపూ లేకోహపమే. చైతన్య వంతమే. విద్యుత్తును దర్శించి, స్ఫుర్నించలేనట్లు, ఆ మహాకేళాన్ని చూచి, లాకీ చెప్పలేరు. అందుకే బాహ్యోన్మథవంగల పదార్థాలవ్వారా సాకారంతో మనోహరంగా గానంచేసింది.

త్రిపథ అంటే మూడుగతులు కలది అని శిర్థం. నీటికి మూడుగతులూ వున్నాయి. అభోముఖం (ఇంకుట) ఊర్ధ్వగమనం (కనపడేలా పారడం) దాతుసృష్టి (మూలపదార్థాలన్నింటినీ పుట్టించటం). అభోముఖాన్ని, పాతాళ గంగ అని, ఊర్ధ్వగమనాన్ని ఆకాశగంగ అని, దాతు సృష్టిని వ్రాచాధార మనీ, లోకకవ్యపహారంకోసం చెప్పబడింది. పంచభూతాల్లో నాల్గవ భూతంగా గుర్తించబడిన ఈ గంగ, సర్వమైన ఓషధులూ, ధాతులూకూ మూలమైన హిమతైలంమీద పుట్టింది. సముద్రంలో కలిసింది. ఇది మర్త్యగాఢ.

హిమమంచుడు మేనకను దార్యగా గ్రహించి ఇద్దరు పుత్రులనూ, ఒక పుత్రుణ్ణి కన్నాడు. పెద్దదిగంగ. రెండవది ఉష (పార్వతి). కుమారుడు మైనాడు. తనతపశ్శక్తిచే సర్వజీవనాధారగా వెలిగింది. స్వర్గలోకవాసులు ఆపవిత్రగంగను స్వర్గంలో ప్రవహింపజేయాలనికలెలన్నీ ప్రార్థించారు. ఆపర్వతరాజు వారి అభ్యర్థన అంగీకరించాడు. భూలోకంలో నుంచి స్వర్గా

నికి కొనిపోయినందున రెండు పాటలు గలిగినై. రెండవమాతురుపార్వతి. ఈమె ఈశ్వరుణ్ణి పరిగా వరించింది. ఆ దంపతులు సృష్టికై, అసంఖ్యాక దేవతావర్సరాలు కామ ప్రవృత్తిలో సుఖించారు. కానీ సంతానలాభంకలగ లేదు. ఆ అవిదంపరుల హుమిలో పార్వతిగర్భవతియై ఒకబిడ్డను కన్నబో ఆ బిడ్డను ఆశ్లాపింపగలఅర్హత బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులకేలేదని ఆలోచించి, దేవతలు పరమశివుని సమీపించి, "స్వామీ! మీ లేజస్సంగమంతో జగత్సృజయహేరువై సహారంకలిగి, సృష్టిరశిస్తుంది. దీవలోకరక్షణనునీవే వీర్యధారణచేయ"మని కోరారు. (రెండు సమపాత్రలలోనున్న ఓళ్ళు ఒక సమపాత్ర భరించలేదు) అందుకు అంగీకరించి, "నా లేజస్సును (వీర్యం, లేక *చారువు) పాతువేస్తే భరించే శక్తి ఎవరిమంది?" అని శంకరుడు ప్రశ్నించాడు. అందుకు సుపర్వులు "హూమి" బలిస్తుంది అని చెప్పారు. వెంటనే ఈశ్వరుడు వీర్యపాతం గావించాడు. ఆ లేజస్సు భూదేవికి దుస్సహంబైంది. అంతట దేవతలు అగ్నిని భరించడున్నారు. ఆరదంగీకరించి ఆ వీర్యమును భరించాడు. వెంటనే వెండికొండవలె ప్రకాశంప సాగాడు. అసంతరం—

పార్వతి దేవతల శపించుట

శివవీర్యం పాకమై, భూదేవి భరించినట్లు తెలియగానే, పట్టరాని తీవ్ర కోపంతో దేవతలను ఉద్దేశించి "విశ్వక్షేప నెపంగా నా భర్తను వంచింది, నన్ను శాశ్వతంగా అపుత్రుడు చేసిన మహాపాపానికి మీరూ శాశ్వతంగా మీ కళత్రాలవల్ల సంతానం పొందకుండునుగాక. ఓసీ! ధృతి! సాదీఆడు దానివై కూడా ఈ అకృత్యానికేహిల్పడ్డావు, కనుక సేపూఅపుత్రమవాలివై, అనేక భార్య(రాజులను పట్నీ చామం)వలె, బహువిధమాపవలెనై (ఎగుహూ దిగుహూ, నలుహూ, ఎరుహూ, లిహూ, కంకరమొవలె నఆవారవిశేషాలతో) సృష్టి అంతవరకూ బ్రతుకుచువుగాక" అని శపించింది.

* చారువు అనగా అమృతము ప్రిప్పే శక్తి.

• భనిచాలన్నీ ఈ కారణం చేతనే భూమిలోనే లభిస్తాయి.

ఆ కాపానికి, భూదేవీ, సురలూ మోరంగా దుఃఖించసాగాను. వారి శోకం చూడలేక భార్యతో ఈశ్వరుడు మంచుకొండ దక్షిణదిశకేగి మరల తపోనిషథలో నిమగ్నమైనాడు.

కుమారస్వామి జననం

గౌరీశంకరులు వెళ్ళినమీదట, ఏమి చేయుటకు తోచక, భార్యలందు సంతానం కలుగదు కనుక, "దితి సంతానం బాధ తప్పించే శక్తిగల సేనానామకుడెట్లు లభించగలడా?" అని విచారించి దేవతలు బ్రహ్మ సమ్మతానికి పోయి తమకోర్కెలు తెల్పిన అమరులకు ధాత ఒక మార్గం తెలిపాడు. "శంకరుని పీఠ్యం దాల్చిన అగ్నిదేవుని ఆశ్రయిస్తే, అతడు గంగయందు ఆ ధాతువును నిక్షిప్తం చేస్తాడు. ఆమె కుమారుని ప్రసవిస్తుంది. ఆ బిడ్డదే దేవతలందరికీ కుమారుడు అవుతాడు. కనుక అతనిపేరు కుమారస్వామిగా వ్యవహరించండి. మీకు రెండు కార్యాలూ సిద్ధిస్తాయి" అని. ఆ మాటపై సురలంతా అగ్నిహోత్రునివద్దకుపోయి, చతుర్ముఖుని ఉపదేశం వినిపించారు. "నేనీ భారంతో కదలలేను. మీరు గంగాదేవినిఅంగీకరింపజేసి తీసుకొని వస్తే, ఈ భారం ఆమెకు దత్తం చేస్తాను" అని అగ్ని చెప్పాడు. ఆమె అందుకుసమ్మతించగా, వైశ్వానరుడు శివపీఠ్యం ఆమెపై పర్చించాడు. అంత లేజర్పంపన్నరాత్రై న గంగ కూడా ఆ మహాపీఠ్య భారాన్ని భరించలేక గగ్గోలు పెట్టింది. సమయోచితముద్భయై నహుతవహుడు గంగను ఓదార్చి ఇలా అన్నాడు.

"తోకపావనీ! నీవు నీ గర్భాన్ని హిమవత్పర్వత ప్రాంతభూమితో స్రావం చెయ్యి. అలా చేస్తే నీ భారం తగ్గిపోతుంది" అని చెప్పాడు. ఆ మాటకు గంగ హర్షించి శీతశైల సమీపం చేరి గర్భస్రావం చేసింది. వెంటనే మంచునిండిన ప్రదేశమంతా వెండిగా మారిపోయింది. తక్కిన షారి ప్రదేశం (ఉప్పులోఘేదాలు)లో రాగి, నల్లనిఇసుక(దుక్కుఇసుక) మసూ, సీసం, తగరం, రహతైంది. తరు గుల్మలతామలన్నీబంగారంగా మారినై. స్రావమైన చోటంతా రెల్లుగా మార్పు పొందింది. (ఇది గంగకు మూడోగతి) ఆ రెల్లుతో కుమారస్వామిజన్మించాడు. ఆ బిడ్డకు షట్కృత్తి కలు మాతృమూర్తులై స్తన్యమిచ్చి పెంచారు. పెద్దవాడై న కుమారునికి

ఇండుడు దేవసేనాపరిక్రమం ఇచ్చి గౌరవించాడు. ఈ విధంగా గంగాదేవి త్రిలోకపూజ్య అయింది. సర్వచారుపులహాగంగమూలద్రవ్యాలతో ప్రధాన పాత్ర వహిస్తుంది. ఈ వేద రహస్యం మహర్షుల్లో నేనూ, భరద్వాజుడు మాత్రమే ఎరుగుదుము.

వేదహృదయమైన గాయత్రీ మంత్రానికి నేను ద్రష్టను. అందుచే ఆ మంత్రానికి ఋషి సమ్యాసం. వేదగర్భితమైన విజ్ఞానం మంత్రరూపంగా వుంది. అది నాకు తెలుసు. ఇంకా నాకు ఆపరబ్రహ్మసమ్యాసం. ఏవిధంగానూ సంబంధంలేని “విశ్వామిత్ర” నామం నాకు వచ్చింది. ఈ రహస్యాన్ని సంపూర్ణంగా సమన్వయించుకుంటూ స్వచ్ఛంగా తెలిపాను. ఈ పరమపావని చరిత్రగూర్చి ఇంకో గాథ వుంది. అది సాగర చరితం.

సగరచక్రవర్తి పురాంతం

పూర్వం మీ వంశంలో “సగరుడు” అనేరాజు పుట్టి, లోకాతిశయ విభాగితో భూపాలం చేశాడు. ఆయనకు బహుకాలం గడిచినా సంతతి కలగలేదు. అందుకు మిక్కిలి దివ్యులైన, వివర్ణరాజు కుమారి “కేణి”నీ, అరిష్టనేమి కూతురు “సుమతి”ని పెండ్లిచెట్టుకొని “భృగుప్రసవణం” అనే పర్వతం చేరి అక్కడ నూరు సంవత్సరాలు వానప్రస్థుడైతరపంచేశాడు. ఆరని గొప్ప రహస్యుడు “భృగు” మహర్షి సాక్షాత్కరించి రెండు వరాలు ఇచ్చాడు. “అరుషి దేవుని శక్తి పండుకు ఒక భార్యనూ, వంశవర్ధనుడు ఒక్కడు ఒక భార్యనూ కలుగుతారు” అని. పిల్లలు కలుగుతారన్న సంతోషం ఒక పక్కా, ఎవరికి ఏ విధంగా కలుగుతారో తెలియని సంశయం ఇంకొక వంశా కలవరపెడుతుండగా, సుమతీ, కేణిలు భృగువును గాంచి, “స్వామీ! ఎవరికి పెద్దనూ, ఎవరికి ఒక్కనూ కలుగుతారో దయచేసి మారు సెలవీయండి” అని అడిగాయి. “మీ కోరిక సమసరించి” అని చెప్పాడు. కేణి వంశవర్ధనుణ్ణి ప్రసాదించింది. సుమతి బహు సంతానం కటాక్షించవచ్చుంది. ఆ విధంగా అక్షరగ్రహించి భృగువు వెళ్ళి పోయాడు.

భార్యలతో రెండు సగరుడు అయోధ్యకు వెళ్ళాడు. కొంతకాలానికి కేణి కుమారుణ్ణి కన్నది. పిమ్మట సుమతి “రుండుడు” ను గర్భిణిబు

ఆకారంలో పొడవుగా వుండేది) కన్నది. ఆ తుంబము చెదరి అరువదివేల ముక్కలుగా పరివర్తనం పొందింది. ఆ శిశుహృదయం, క్రొత్త కుండలలో ఘృతం (నేయి) పోసి దాచుట, వాటియందుంచిక్రమపద్ధతిలో దోహదక్రియలు చేస్తూ వుండగా, శిశువులై, ఆ తర్వాత మానవాకారాలతో ప్రాప్త యౌవనులయ్యారు. (ఇది క్రమంగాని కృత్రిమ సంతాన, ఉత్పత్తి లక్షణం) కేశిని కుమారునకు “అనమంజుడు” అనీ, సుమతి బిడ్డలకు “సాగరులు” అనీ తండ్రి పెట్ట పెట్టాడు. పెద్దవాడయిన అనమంజుడు అందరివలెకాక, దుర్మార్గుడై, క్రూరుడై, పౌరుల (చిన్నబిడ్డల)ను ఆట లకై తీసుకుపోయి, సరయూ నదిలో విసరివేసి మునిగి తేలగానే మళ్ళి ముంచి చంపి ఆనందించేవాడు. ఈ క్రూరత సహించని ప్రజలు రాజుతో చెప్పగా, ఆ పాపిష్టి కొడుకును దేశబహిష్కారం చేశాడు. అప్పటికి అన మంజునకు “అశమంతుడు” అనే ఆత్మజుడున్నాడు. అతడు తామండ లంలో చంద్రుడులాగా, విద్యలలో ఆదిశేషుడులాగా, బుద్ధిలో బృహస్పతి లాగా, పౌరుల ఆనందం పట్ల శక్యంగాని విధంగా ప్రశాశిస్తున్నాడు. ఆ మనుమనికి యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకం చేసి, హిమ విద్య పర్యటల మధ్యప్రదేశం యజ్ఞక్షేత్రంగా అశ్వమేధం చేయవలచి, గుర్రాన్ని విడిచాడు. దాన్ని ఇంద్రుడు మాయచే అపహరించాడు. నిర్భీరతాలానికి తిరిగి ఆ జానేయం రానందున, అధ్వర్యులురాజుతో “గుర్రం రాకపోతే క్రతువు విఘ్నమై, మీ వంశం అంతరిస్తుంది. త్వరగా వెదకి తెప్పించ”మని చెప్పారు. సంతపించి సగరుడు సుమతి సంతానం అరువదివేలమందినీపిలిచి, చెప్పగాఓక్కొక్కరు ఒక్కయోజనం పరిమితి, గద్దపాఠలు, సెలకపాఠలు [సూలాలు, బిల్లీలు ఇంకా త్రవ్వకానికి వీలయ్యేపరికరాలను] కొని, భూమిని ఎనిమిది దిక్కులా పాతాళ పర్యంతం త్రవ్వసాగారు.

ఆ ఖనన క్రియ [త్రవ్వట]లో కలిగిన రణగొణ్వనికీ, రసాతల పర్యంతం త్రవ్వ ఆ లోకాన్ని పాడుచేసిన పనికి ఇంద్రాదులు విరించి లోకానికిపోయి, పడుతున్న దాదలు నివేదించారు. విని విని చతుర్ముఖుడు ఈ నవఖండ మండలాయుతమైన ఈ భూ ఖండం అంతా, విష్ణుని ఆధీనం. ఆ మహాభాగుడు “కపిల”ముని రూపంలో దాన్ని రక్షిస్తున్నాడు ఆయన సాగరుల పని చక్కచెట్టుతాడు. ప్రతికల్పంలోనూ ఈ విధంగానే జరుగు

తూండి. మీరు విచారం మాని వెళ్ళండి." అని చెప్పాడు. ఇక్కడ సాగరులు అష్టదిగ్గజాలను పరామర్శించి, అనుమానించిన వాళ్ళను హతంచేస్తూ, ఎక్కడా గుర్రం జాడ తెలియక తండ్రితో విషయమంతా వివరించారు. ఆయన ఆగ్రహపడి "గుర్రాన్ని తేకుండా తిరిగి రావద్దు. జగత్తు సర్వం కోరించండి. ఏమైనా చెయ్యండి. గుర్రంతో రండి" అని కఠినంగా కాసిందాడు. దాంతో సృష్టి విధ్వంసనం చేస్తూ, ఉత్తరదిక్కున భూమిని త్రవ్వకుంటూ పోగా పోగా, మునిసి, సకలించుకున్న గుర్రాన్నీ చూశాడు.

పట్టలేని దురాగ్రహంతో మునిని చేత "ఓ దొంగమునీ! నీవు మా హయాన్ని ఎందుకు దొంగిలించావు? నీమాయమా పైనరాదు. మేంసాగరులం సుమా! మర్యాదగా ఇచ్చి ఉపహరించుకోవకో, లేకపోతే నిన్ను ప్రాచాలతో విధువం" అంటూ గర్జించి పై కురిశాడు. ఆకలిపాతాళాలు విరి, క్రుద్ధుడైన ముని కనులు తెరచి చూశాడు. ఆ రహస్యీకి సాగరులు భస్మరాసులయ్యారు. ఎంత కాలానికి దిడ్డలు రానందున వ్యవచేంది, "నీవు ప్రయోజకుడవు, విజ్ఞానభనివి. పినరంధ్రుల జాడ తెలుసుకొని యజ్ఞాశ్రంతో చెంటనే మరలిరా" అని సగరుడు మనుమని ఆదేశించాడు. అంశుమంతుడు తాతగారి ఆనుమతితో ససైన్యుడయిపోయి, అష్టకరీంద్రములకు పరుసగా మ్రొక్కి వాటి దీపనలించి, పితృప్యలవాత నెరిగి, మునిని, చెంతనున్న మహాశ్యాన్ని, బూడిదరాసులై యున్న పినరంధ్రులనూ చూశాడు. తండ్రుల దురవస్థతలచి, దిగ్గరగా రోదించాడు.

దుఃఖించు అంశుమంతుని గరుడండు ఓదార్చుట

కపిలముని సమీపంలో ద్యానమగుచుండె యున్న గరుడంతుడు అంశుమంతుని ఏడుపు విరి, చేరవచ్చి బుజ్జగించి "మహారా! దుఃఖపడకు. కపిల ముని ఆగ్రహానికి నీ తండ్రులు బూడిదెలా కలె నారు. ఏ రిట్లు గావడం విశ్యహితం. "మీరు మహాపరాక్రములు. పిరికినివాసములు చచ్చిన వారికిచ్చు ఉదక క్రియలు ఇచ్చు దెట్లు, జలం లేదే" అని కుండుతున్నావు. ద్రాహ్మణ కాపంతో హతురైనవారికి అన్యతాగతులు లేవు. పిరికి గోర్రు లోక ప్రాప్తి కల్పించాలంటే ఒకటే మార్గముంది. అది హిమంతుని పెద్ద విధ్యయగు గంగను ఈ రాసులపై ప్రవహింపజేయుట. ఇప్పుడు నీవీ గరుడ

గాన్ని తీసుకుపోయి, తాత యజ్ఞం సమాప్తంచేయించి, ఆమీదగంగాదేవిని భూతోకానికి కొనివచ్చే ప్రయత్నం చెయ్యి" అని హితోపదేశం చేశాడు. అంశుమంతుడు గర్భతంతుని బోధ చొప్పున గుర్రాన్ని కైకొని తాతను చేరి, పిన తండ్రుల గతి చెప్పాడు. సగడడు యాగం పూర్తి గావించి, కొడుకులకై వగది, గంగదెచ్చు ఉపాయం తోచక, ముప్పైరెండువేలండ్లు పరిపాలనం చేసి స్వర్గానికిరిగాడు. ఆనంతరం అంశుమంతుడు తనకొడుకు దీర్ఘవంశుడు రాజ్యం ఇచ్చి, హిమగిరికరిగి, ముప్పై రెండువేల వత్సరాలు ఉగ్ర తపం చేసి, గంగను తేలేక శరీరం చాలించాడు. దీర్ఘుడు కూడా ముప్పైవేల వర్షాలు అనేక యజ్ఞయాగాదలు, దానధర్మాదులుచేసి, గంగను తేలేక తన కొడుకు "భగీరథు"నికి పట్టంకట్టి ఒడలు చాలించాడు. దీర్ఘుడు కూడా తన యావచ్చక్రిని వినియోగించి పితరుల ఋణం తీర్చలేక భగీరథుణ్ణి ప్రభువుగా చేసి శరీరత్యాగం చేశాడు.

రాజర్షియని ప్రత్యాతిగన్న భగీరథుడు తాతలకు ఉత్తమలోక ప్రాప్తికై రాజ్యాన్ని మంత్రుల పరంచేసి గోకర్ణ శ్రేణిని తపస్సునకై పోయాడు.

గంగావతరణం

గోకర్ణ శ్రేణిలో ఆశ్రమంనిర్మించుకుని, తిరేంద్రియుడై, పంచాగ్ని మధ్యలో, దీర్ఘదాహుడై, గాలి, నీరు వర్షించి, నెలకు ఒకసారి మాత్రం కందమూలాలుంటూ, వేయినవత్సరాలు విడువని దీక్షతో, సదలని నిష్ఠతో బ్రహ్మను గుర్తి తపంచేశాడు. చతుర్ముఖుడు ఆనందించి ప్రసన్నుడై, సత్య లోకవాసులు సేవింపగా వచ్చి "భగీరథా! లే. తపో విరక్షనం చేయి. నీ కోరిక ఏమిటో చెప్పు. తప్పక తీరుస్తాను" అన్నాడు. భగీరథుడువలగని మ్రొక్కి, "ఓ హిరణ్యగర్భా! ఈ అల్పుని అనుగ్రహింపవచ్చావు. నీ అపార కరుణను నేనేమని కొనియాడగలను? నా తాతలు కపిలమునిక్రొధా నలంతో భస్మీభూతులై బూడిదరాసులై నారు. వారికి ఉత్తరక్రియలుచేయటానికి పీలుపడక, గంగాదేవిని ప్రవహింపచేయటానికి ప్రయత్నించిన నా పెద్దలు గతాసులయ్యారు. పరిశుద్ధమైన సూర్యవంశంలో జనించి, ధృవ పరాక్రమవంతులైన నా పూర్వులు నారకవాసులవుటకు మిక్కిలి తోకిస్తున్నాను

వారికి ఊర్వగతులు కలిగేటట్లు గంగను ప్రసాదించు. నాతో ఆగిపోకుండా ఇశ్వైకువంశం సాగేలాగా అనుగ్రహించు" అని కోరాడు.

"రాజురీ! నీ ఉచితమైన కోరికలు రెండు ప్రసాదిస్తున్నాను. గంగ భూమికి సరాసరి దిగితే ఆమె భరించలేదు. కాబట్టి నీవు మహాదేవుని ప్రసన్నుని చేసుకో. నీ కార్యం సిద్ధిస్తుంది. గంగా! ఈ ఉత్తమరాజుని అనుగ్రహించు" అని పల్కి అంతర్ధానమయ్యాడు. పరముల ఇచ్చి కమలా సనుడు రికోగామి కాగానే, పరమశివుని హృదయపీఠంలో నిర్మి, సాక్షాత్కారార్థం సంతర్పించి, కుడికాలి బొటనవ్రేలిని భూమిపై మోపి, రెండు చేతులూ పైకెత్తి అంజలి బుధించి, రెండునేత్రాలూ భ్రువుడి మధ్యలో చూడగా, గాలి ఆహారంగా, కదలక సూచవత్సరాలు తపస్సు సరిపాడు. భక్తజన వశంకరుడైన శంకరుడువర్చనమిచ్చి "వత్సా! భగీరథా! నీ అభీష్టం సిద్ధించుగాక. ఇదుగో నేను గంగ వేగాన్ని నా శిరస్సున భరిస్తాను. తపంచారించు" అన్నాడు. వెంటనే గంగ గర్వంతో ఇలా అనుకున్నది.

"నా మహార్థ్యర వేగాన్ని ఈశ్వరుడుభరిస్తావా? ఈరణ్ణి పాతాళం చేరుస్తాను. కులపర్వతాలు ఆగలేవు. వృషాలు నిల్వలేవు. ఇంతవరకు ఏ దేవతా నా శక్తిని నిగ్రహించలేదు. సన్నాశ్రయించి కొందరూ, నాలో మునిగి కొందరూ, నా జలపానం చేసి కొందరూ సంకల్ప సిద్ధులైనారు" అని.

గంగాదేవి గర్వభావం శంకరుడు గుర్తించాడు. "నా అనుగ్రహానికి ఎలా పాత్రురాలు కాదో చూస్తాను. సర్వసంహార కారణమైన రుద్రదేజం అల్పంగా భావించించుదే వమింపరాని అపరాధం" అని రుద్రమూర్తియై అర్ధాంగి పార్వతిని చూచి నవ్వాడు. ఆమె పరివేపునిభావం గ్రహించిమంద హాసం చేసింది. పరస్పర మందహాసంలోని పరమార్థం నారదుడు గుర్తించాడు. గంగా గర్వభంగం జరుగుతుంది. నీ ఆక్కగదా అని విచారిస్తావా? అని మృత్యుంజయుడు సవ్వితే, ఆహంకార భంజనం అవశ్యక ర్తవ్యం. అలాగేచేసి అనుగ్రహించండి అని పార్వతి సవ్వించి ఈ హాసం సాగుగా, కలహప్రియుడు గంగాదేవిని సునంగా స్తోత్రం చేశాడు. దాంతో ఆమె మిన్నూ, మన్నూ ఏకం చేస్తుందా అన్నట్లు పొంగిపోయింది.

అవతరణ దృశ్యం

ఈ మహాద్భుత సంఘటనం తిలకించి ఆనందించటానికి సురానీకం విమానాల్లో ఆకాశం నిండిపోయింది. భగీరథుడు దండ కమండలంకృత దారియై, “నేటికి నా పితరులు ఉత్తమలోకం పొందే అవకాశం వచ్చింది. బ్రహ్మ మహేశ్వర గంగలు అనుగ్రహించారు” అనే సంతోషం నయన ద్వయంలో న ర్తిస్తుండగా, అకసంవైపు శిరమెత్తి చూస్తున్నాడు. పార్శ్వతి, హాలహలపానంచేసి, అనంతజీవతోటి ఆక్రందనంబాపిన తన ఆత్మేశ్వరుడు భక్తపరాధీనుడై, ఉల్లోలకల్లోలంగా విజృంభించి, ఉచ్చస్థల విహారంతో ఉరీతలాన్ని అంతం చేయటానికా? అన్నట్లు వస్తున్న గంగను శిరస్థల జటాజూటలో ధరించి, ప్రళయం నివారించి, ప్రమోదం ప్రసాదిస్తున్నాడు అని భర్తవంక లినివిరిచని వీక్షణ సందోహంతో చూస్తున్నది.

వృషభరాజు, మెదలోని చిరుమువ్వలు మాటిమాటికి మ్రోగి కర్ణా సందం కల్పిస్తుండగా “తన వీలిక పద్మాలు లోకాలకు పరమానందం చేకూర్చే మహాకార్యం చేస్తున్నందుకూ, ఆ దేవాదిదేవుని అనుక్షణం వహించి సేస్తున్న తన జన్మసార్థక్యానికి, నేత్రాలవెంట ముత్యాల వరుసల్లాగా, సెలయేటి బిందువుల్లాగా సంతోషాశ్రువులు రాలుస్తూ స్వామిని చూస్తూ పరపకుడౌతున్నాడు.

చండీశ్వర, భృంగీశ్వరాది భూతగణం ఫాలభాగంలో, మూడురీతుల విభూతిమధ్య బ్రుకుడి పైభాగానలలాటనేత్రం ఓర్చి, దీర్ఘంగావున్న జడలను పైకెత్తి తల కుడిభాగంలో ముడివేసి, శరీరమంతా భస్మోద్ధృతావళనం చేసి, రుద్రాక్షమాలలు గళంనిండా, కరములనిండా ధరించి, కరివ్యాఘ్ర చర్మాలు జఘనభాగంపై దాల్చి, మృదంగ, డమరు, గోముఖ, శంఖాది తూర్వీకతాలను వాయిస్తూ “ఓం నమశ్శివాయ, ఓం నమశ్శివాయ” అని బిగ్గరగా ఉచ్చరిస్తూ, ఒడలు తెలియని అవేశంతో, అర్ధనిమీలిత నేత్రాల్లో బృందనవర్ణం చేస్తున్నాడు. నారద తుంబురులు వీణావాదనంచేస్తున్నాడు. ఇంద్రుని సుధర్మపీఠం కదలివచ్చింది. ఋషులు “జయజయ మహాదేవ శంభో! భువనత్రాణ పరాయణ! పర్వతరాజనందినీ హృదయాంగణ పరిన ర్తితమయూర! భర్తజన నేత్రానంద చకోరచంద్ర! సంస్కరణమాత్ర

సకలాభీష్టప్రదాన! హే మృత్యుంజయ! నమస్తే నమస్తే నమః" అని నుతిస్తున్నారు.

రంభా, ఊర్వశీ, మేనకా, మంజుషేషా, పుతాచీ, తిలోత్తమా మొదలైన దేవదేవతలు, జంబవద్వాసుకూలంగా, చేతికంఠాల నాదానికి కాలిగజ్జల సవ్వడిలయబద్ధం గావింపగా, ఆడుతున్నారు. పాడుతున్నారు. అష్టదిక్పాలకులు "నమశ్కంకరాయచ, కాలాయచ, రుద్రాయచ, నమశ్కంధ వేచ, శశిధరాయచ, కృత్తివాసాయచ, మృత్యుంజయాయచ, నమః ఓం" అని పంచామృతములతో, కల్పప్రసూనాలతో అభిషేకింపగా, సర్వం త్యాగంచేసి, దిగంబరుడైన మహాకాలుడు, వామపాదం ముందుకుచాచి, వామ దక్షిణహస్తాలు కటిప్రదేశంపై వుంచి, గర్వాంధీదూతచేతస్కురాలైన గంగాదేవి రాకను గమనిస్తున్నాడు.

ప్రవాహం శరీరంగా, సుడులు నాభిగా, బేదీనలు కన్నులుగా, తాబేళ్ళచీలమండలుగా, శంఖాలు కంఠంగా, పద్మాలు పాదాలుగా, తూడులు బాహువులుగా, సురుగు దరహారంగా, తుమ్మెదలు వేజీభరంగా, ధవళిమ వస్త్ర కంఠకంగా, ముత్యాలు తారహారంగా. సౌందర్యం తనకంటె భిన్నంగా లేదన్నట్లు, సర్వాంగ సుందరియై, సర్వాభరణ భూషితయై, పరమేశ్వర సంభావనకు ఆసూయచెందిన దానివలె పొంగి, ఘోర్జిల్లుతూ, శిఖరాగ్రంనుంచి నేలకు దూకుచుండగా, చేరులుచాచి, అభోముఖంగా, అభంగ తరంగ రంగత్ప్రకాశంతో దెసలావరింప అవతరణం చేసింది.

ఆమె రాకను హృదిస్తున్నట్లు వ్యోమకేశుడు జటాదాగం సద రించాడు. ప్రవాహ వేగంలో, సుస్ఫురింపుల్లో ఎంత ఘనపదార్థాలైనైనా అవలీలగా కొనిపోయే గంగ ఈశ్వర జటాజూటంలో ఇరుక్కొనిపోయింది. ఒక బంధించాడు శీలకంఠుడు. ఆ ముడిదాటి అవనికి అవతరించలేక ఆక్రోశించింది. అర్తనాదం చేసింది. "ఆడియేన్ దాస దాసేహం" అన్నట్లు అంగలార్పింది అనిమిషులు ఆ దృశ్యం చూడలేక, మహాకాలుని భయంకర స్వరూపం గమింపలేక, నిమిషులు (మర్త్యులు) అయ్యారు. సందీశ్వర భృంగీశ్వరాది భూతగణం పరమేశ్వరచిద్విరాసానికి పరవశించారు. పార్వతి "రక్షమాం రక్ష, జగద్రక్ష, హలపాణి, త్రినయని, శంకర ప్రభో"

ప్రభో! పాహిపాహి" అంటూ అహిసర్పత్వాదుని రెండు పాదాలు రెండు చేతులతో గట్టిగా పట్టుకుంది.

ఆసన్న కాలంలో రాలనున్న పండు వాయుచళంచేత నదిలో పడి మునిగినప్పటి డుధాదుని మానసాన్ని, ద్విగుణీకృతంగా జ్ఞాపకంచేస్తూ, భగీరథుడు విలవిలలాడిపోయాడు. కింత ర్తవ్యతామూఢుడైనాడు. పితరులకిక దుర్గతులేశరణ్యమని వాపోయాడు. తనజన్మమింత నిరర్థకం అనుకున్నాడు. తపోగ్నిలో తనదేహం సమిధగా చేద్దామని సంకల్పించాడు. అంతలో "ఆగు, ఆగు భగీరథా! నిరాశా నిస్సృహలను పొందకు. శంకరుడు అను నాశం కరుడు. భక్తవశంకరుడు. లోకక్షేమంకరుడు, శుభంకరుడు. ఆ యోగీశ్వరేశ్వరుని శరణుపొందు. నృసింహుని శాంతింపచేయుప్రహ్లాదునివలె నీవు సర్వభూతేళిని శాంతింపచేయగల శక్తిమంతుడవు" అంటూ ఆశీర్వాదానిచ్చింది.

సాగరగర్భం నుంచి వెలికిచేసిన కామాన్య ప్రాణివలె పునర్జన్మమై, "జయజయ పరమేశు! ఈశా! మహేశా! గిరీశా! హృషీకేశసంభావ్యమానా నిధానా! నిధానా! మహాదేవ! దివ్యత్పరిధావా! పాహిమాం పాహిమాం పాహి" అంటూ వర్సరకాలం ధ్యానించాడు. అతని భక్తిశ్రద్ధలకు ఉమాపతి మెచ్చి, ముడిచిన జడ సడలించి "బిందు సకోచరం"లో విడిచాడు. పతి జటాజూట నిర్గతయైన గంగాభవాని, హ్లాదినీ, పావని, నగిని, అనే పేరులతో మూడుపాయలై తూర్పుదెసగా ప్రవహించింది. సుచక్షువు, సీత, సింధువు అన్న నామాలతో మూడుపాయలుగా వడమరగా నడిచింది. ఏడవపాయగా రాజస్మిననుసరింప, అతడు రథాహుధుడై ముందు చన, భూమిపై పయనించింది. ఒకచోట రాగవలె, ఒకచోట మూగవలె, ఒకచోట గభీరవలె, ఒకచోట సాస్త్రివలె, ఒకచోట ధోగినివలె, ఒకచోట త్యాగినివలె, ఒకచోట నర్తకివలె, ఒకచోట చక్రవలె, ఒకచోట నిరంబినివలె, పరువెత్తును. ధ్వని మానును. నడచును. నిండుగ నుండును. సర్వము ఆక్రమించును. సర్వము పరిత్యజించును. విలాసముగ నర్తి చను. వంకర వంకరలుగచోవును. ఒడుదడుకులులేక మందముగ గమించును.

భగీరథ ప్రయత్నంలో ఆకాశం నుంచి ధరణికి దిగిన గంగ, జల

రూపిణిగా పాఠనవెంటనే త్రిలోకవాసులు తృప్తితీర స్నానం చేశారు. పానం చేశారు ఆవహించారు. వచ్చారు. పాపాలు గతపాపైతై న్నారు. లోగులు నిరోగులై నారు. రాక్షసిలో పోరున్న గంగను దేవతలు వెంబడించారు. ఆమె ఈశ్వర బంధువని విమర్శించారు, పడినవార మరచి పరవళ్ళు త్రొక్కుతూ, జహ్నుముని యజ్ఞవానిక ముందించి. ఆ ముని ఆగ్రహించి చక్రగహ్వరంలో ఆ జలాన్ని ఇంకింపచేశాడు. సురలూ మనులూ ఆతణ్ణి వినుతించి “ఇకముందు గంగ నీ రూతురుగా పిలవబడుతుంది. భగీరథుని కోర్కె తీర్చి”మని కోరారు. వారి మాటలకు ఆమోదించి చెవిరంగ్రం ద్వారా బహిష్కరణం చేశాడు. అటుండి “జాహ్నువి” పేరుతో అబ్ధిలోగొచ్చి, సాగరుల బూడిద కుప్పలపై ప్రవహించి వారికి డిత్తమగుతులు కల్పించింది.

చతుర్ముఖుడుకృతార్థుడైన భగీరథుని ప్రశంసించి, “మీ పూర్వులు, సాగరులు జలాభావం పొందనంతవరకూ, సౌరమండలంలో సర్వసుఖాలు అనుభవిస్తారు. గంగ “భాగీరథి” పేరుతో నీరు రూతురుగా వ్యవహరిస్తుంది. సత్యంతానవంతుడవై, అచంద్రభాస్కరంగా కీర్తితో ధరణి పాలించి సురలోకంలో సుప్రతిష్ఠుడవు కమ్ము” అని ఆశీర్వదించి అరిగాడు. రామా! గంగావృత్తాంతం అనుభూయిగా నీరు చెప్పాను. ఈ గంగాచరిత్రం విన్నా, చదివినా, వ్రాసినా, నమస్తపాపాలు హరించుతై. సర్వసుఖాలు నమరూతుతై” అని ముగించాడు. రామలక్ష్మణులు ఆ ముని కంతీరవుణ్ణి అనేక విచార పొగడి ఆనందంగా ఆ రాత్రి గడిపారు.

పదమూవోనాది వేరువన, కృతకర్మలై, గురునిచేరి “స్వామి! మీరు వచ్చిన సంగతి ఎరిగిన మహర్షులు, ప్రయాచోదీరంగా అమర్చిన ఓడ తీరానికి పంపి మీ కోసం వేచివున్నారు. సెలవేమి?” అనగానే, గాఢిజుడు ముని సహితుడై తరణి అధిరోహించి ఆచరి తీరం చేశాడు. తీరం నుంచి, ఫల వృక్ష లతా గుల్మాలతో సాంద్రమై, వికాలమై, ఎత్తైన మేడల వరుసులతో ప్రకాశవంతమై, పథికజనులకు పరమానంద కారణమైన “విశాలా” సగరం ప్రవేశించాడు. ఆ పట్టణ రామజేయకానికి మెచ్చి, రామచంద్రుడు మురిచంద్రునితో ఈ పురగాళ చెప్పమని కోరాడు.

విశాలానగర గాథ గాథేయుడు చెప్పుట

విశ్వామిత్రుడు ఆ పట్టణ పూర్వోత్తరాలు, మమరభావాలతో, సరళ పదాలతో సరసార్థాలతో, చమత్కారంగా, శ్రోతలు పురోగాములుగా, విని పించసాగాడు. "కకుత్స్థవంశమండనా! దుష్టతైత్యదండనా!

కృతయుగంలో దైత్యులు, ధర్మకర్మ పరిరక్షకులై, శౌర్యవంతులై దేవతల్ని లెక్కచేయక ఇష్టానుసారం భోగాలు పొందుతున్నారు. అందుకు అనూయపడి, మర్త్యదావం వదలి అమర్త్యులుకాగోరి పాలకదరి చిరికి, అమృతం పొంది హాయిగా బ్రతుకుదామని దేవతలు ఆలోచించారు.

హిమతైలం నుంచి ఓషధులను తెచ్చి పాలసముద్రంలో పడవేసి, మందరపర్వతాన్ని కవ్వంగా, వాసుకి అనే సర్పరాజును త్రాడుగాచేసిమధించ సాగారు. ఈ సంగతి దానవులు తెలిసికొని మేంకూడా లాగులామన్నారు. బలవంతులైన వారితో విరోధం ప్రమాదమని దేవతలు శిరస్సు మీరూ, తోక ప్రక్క మేమూ నిల్చి చిలుకుదామన్నారు. వారు ఆంగీకరించారు. (ఇది పదార్థసంయోగంతో చావులేని బౌద్ధధం సృజించే ప్రక్రియ.)

బహుకాలం దేవదానవులు షీరాద్విమకనం సాగించారు. ఈ సవ్యాప సవ్య పీడనానికి సహించలేక వాసుకి ష్టేళం [విషం] వెడలగ్రక్కి, చేతనా చేతనముల భస్మీభూతం చేయసాగింది. ఆ కాలకూట మహాగ్నిజ్వాలలకు సహింపలేని దేవతలు, కూలపాణిచేరి, "ప్రహూ! రక్షించు రక్షించు. ఈ ఘోరవిషం అలసిస్తే లోకాన్ని దహిస్తుంది. ఆపన్నులం" అంటూ శరణు వేడారు. అదే సమయంలో శ్రీవిష్ణువువచ్చి "ఈ ఉపద్రవం నీవేతప్ప దానివే వారు లేరు. దేవతాకోటికి పెద్దపూజన, అగ్రపూజగాగొని అనుగ్రహించ" మని తిరోహితుడయ్యాడు. సకల జీవశరణ్యుడైన పాలలోచనము, భక్త లోకాభయప్రదాన ప్రళయ దక్షిణ హస్తాన్ని చాచి, అరచేతిలోనికి హాలాన్ని ఆకర్షించి, అల్లోనేరేడుపండువలె నోటిలో వేసుకున్నాడు. గర్భస్థవిశ్వం అల్లకల్లోలమై, "హరహరా! మ్రింగవద్దు. మ్రింగవద్దు. బీజ రూపంగా పున్న అంతర్విశ్వం నశిస్తుంది. ప్రహూ! కర్తవ్యం ఆలోచించ" మని ఆమోషించింది. అదిదేవుడు మ్రింగక, విహిన్ని కంకస్థంచేసి, విశ్వకాంతి వెలయించి కైలాసానికి వెళ్ళాడు. పిమ్మట దేవాసురులు విడవకుండా త్రవ్వ

సాగారు. ఆ వేగంలో పర్వతం చూకం చెవరి సముద్రంలో మునిగిపోతూంది. శ్రీ విష్ణువు కూర్మమై ఆవతరించి, నీటిలో మునిగి, పీపుపై దాల్చి పైకెత్తగా, మళ్ళీ త్రిపుజాచూరు.

వేయేండ్లు గడచినాయి. ఆయుర్వేద విశారదుడైన “ధన్వంతరి” డండ కమండలువారిమై పుట్టాడు. అనంతరం త్రిజగన్మోహినులైన అప్ప రసలు జన్మించారు. సురాసురలు వారల గ్రహింపక పోవటంతో స్వేచ్ఛా దారులైనారు. జలాధిపతయైన వరుణునిపుత్రిక వారుణి “సుర” పేరుతో కలిగింది. దానవులు నిరసించగా దేవతలు గ్రహించి సురలైనారు. దానవులు నిగ్రహించి ఆసురులైనారు. మీదట “ఉచ్చైశ్రవం” ఉద్భవించింది. “గోస్తుభం” అనే రత్నం, “అమృతం” అనే మహారసం పొడమింది. ఆ అమృతంకోసం దేవదానవులు ఘోరంగా పోరాడుతున్నారు. ఇరు వాగు లలో అసంఖ్యాకంగా మరణించారు. దుర్వారులైన ఆసురులు అమృత భాండం హరించారు. విష్ణువు మోహినియై, దానవుల వంచింది, పీయూషం దేవతలకిచ్చాడు. దాని సేవించి చైత్యుల నిర్మించి స్వర్గం ఇంద్రుడు తిరిగి సాధించాడు.

కశ్యప ప్రజాపతి రెండవభార్య దితి, కొడుకులపాటుకు వ్యధచెంది, భర్తనుజేరి, ఇంద్రుని జయించే పుత్రుణ్ణి ఇమ్మని కోరింది. కడుపు స్పృశించి, మంత్రతోపదేశం చేసి తపస్సు చేసుకుంటానికి వెళ్లాడు. ఆమె దీర్ఘకాలం ప్రళం సాగించింది. ఇది తెలిసిన పృథ్వీ శుభ్రూషణెపంతో పినకల్గిని సేవిస్తూ, అనాచారసమయం గుర్తించి గర్భంలో ప్రవేశించివజ్రాయుధంతో పిండాన్ని ఏడు శకలాలుగా చేరించాడు. చేదనవాలంలో శిశువులు రోదనం చేస్తుంటే, ఇంద్రుడు “మారుద, మారుద” అంటుంటే, నిద్రలేచి దితి శక్రకుని రూరత్వానికి శపించబోయింది. ఆమెను సమ్మోళిపరచి, సప్త మరుర్లుగా పేర్కొని, ఇంద్రోడువాయుపతాం [ఇంద్రపథం, ఉడుపథం, వాయుపథం] జేష్ఠానుభూర్వంగా సంచారార్హత కల్పించి, మిగిలిన నల్లరినీ తన ఆధికారంలో వుంచుకున్నాడు. ఈ ప్రదేశం పినకల్గి దితిని సేవిస్తూ ఇంద్రుడు నివసించింది. ఈ సగరం, ఇచ్ఛాకుపు “వలంబున” భార్యగా “విశాలు”ని గాంచెను. ఆయన డీని నిర్మించెను. అందుచే ఇది “విశాల” అయింది. విశాలురకు “హేమచంద్రుడూ”, ఆతనికి “సువంద్రుడూ”, వానికి

“ఘామాశ్వుడూ”, అతనికి “స్పంజయడూ”, అతనికి “సహదేవుడూ”, వానికి “కుశాశ్వుడూ”, అతనికి “సోమదత్తుడూ”, వానికి “కకుత్స్థుడూ”, అతనికి “సుమతి” వంశవర్ధనులై జన్మించారు. పరమానంతో సుమతియే పాలిస్తున్నాడు.

రామభద్రా! ఈ రాత్రి ఇచ్చట గడిపి, రేపు మిథిలానగరం వెళ్ళు రాము. ఈ వైశాల ప్రభువులు పూర్వంనుంచి, ధర్మార్థకామాలను విధివిహితంగా అనుభవించి, కీర్తిమూర్తులైనారు. విన్నావుగదా విశాలనగర వృత్తాంతం” అంటూండగానే, సుమతి మంత్రి పరివారసహితుడై వచ్చి, కోశకుని దర్శించి, నగరానికి ఆహ్వానించారు. మునులతో, రామలక్ష్మణులతో రాజగృహం ప్రవేశించి, అతిథ్యం స్వీకరించాడు. అనంతరం ఉభయలూ ఇష్టాగోష్ఠి సజ్జి, సూర్యచంద్రులవలె, ఆశ్వినీ కుమారులవలె, నలకూబర జయంతులవలె వెల్లుతున్న రాకుమారుల చరిత్ర మహర్షి చెప్పగా విని, రాణోచిత సత్కారాలతో వైశాలికుడు పూజించాడు. గాఢేయనిచే వినుచున్న అపూర్వగాథలు అన్నదమ్ములు మరల మరల గుర్తు తెచ్చుకుంటూ సంతోషంతో శయనించారు.

పద్మాల్లో దినం, ప్రాతఃకాలయమారుత సంస్కర్మచే సోదరులు మేలుకాంచి, స్నానం చేసి, గురుదేవుడు ఉపదేశించిన మహామంత్రముల జపించి, దేవప్రీతిగ తర్పణంచేసి, మునులతో చూడి విశాలనగరం దాటి పోయి మిథిలానగర సమీప ప్రదేశం చేరి, తపోవనాన్ని, అందు నిర్జనంగా వున్న సుందర ఆశ్రమాన్ని చూచి, గురుదేవుని, వీరచర్యలైతం తెలుప వలసిందిగా వేడుకున్నారు. ఆ కుర్రుల ఆసక్తికి, ఓపికచూ, ఎంతో ముదమంది, గర్వం సవరించుకుంటూ, మంచహస్తం చేసి మొదలు పెట్టాడు.

గౌతమాశ్రమ కథనం

“వత్సలారా! ఈ ఆశ్రమం గౌతమ మహర్షిది. ఆయనను సాటి చరుమృణు హక్కడే. అపుహప సౌందర్యవాణియైన అహల్యపత్నిగా, గతించిన కాలం గణనకందంబగా తపస్సహర్షిలో నున్నాడు. తపస్సిద్ధిపొంది మహర్షియై లోకసంగహర్థం గృహస్థజీవితం కొనసాగిస్తూ, నిత్యనైమిత్తిక ఆశుష్ఠాన, ఆగ్నిహోత్రాది విధుల తీరుస్తూ కాలం గడుపుచున్నాడు. ఒకనాటి

ఉషఃకాలలో స్నానార్థం సమీప నదీతీరానికి వెళ్ళాడు. ఆ సమయంచూచి ఇంద్రుడు గౌతముని వేషం దరించి గృహకృత్యానికి ఉపక్రమించే అహల్యను చూచి "ప్రాణేశ్వరీ! ఏలనో మదన క్షీడయందు వాంఛ జనించె. సర్వరము నా కోరిక తీర్పు"మని కోరాడు. ఆ తపస్విని గౌతమాకారంతో వచ్చినవాడు సురరాజుని గుర్తించి, అవర్మమని యెఱిగి, అతని కోరిక మన్నించింది. చేసిన పని చెడ్డదివాన, వెంటనే వెలిపొమ్మని ఇంద్రుని తొందరపెట్టింది. అతను మునిరాకముందే పోదామనుకొనుచూ ద్వారం సమీపించేసరికి గౌతముడు రానే వచ్చాడు. లేజస్సు ముందు తిమిరం నిలువచుగదా. స్మరణమూత్రం సర్వం గ్రహించి ఇంద్రుని వృషణహీనుడవు కమ్మనీ, అహల్యను "పెక్కేండ్లు గాలితింటూ, అన్నోదరాలకు దూరమై, పెనుతాపంతో ఎవ్వరికి కనరాకుండా, బూడిదెలోపడి జీవిండు. ఏనాడు దాళరతి ఈ ప్రదేశంలో ప్రవేశిస్తావో, అనాడు నీవు గతకల్మషవై, పూతవై, ఆతని అర్పించి, అరుగహింపబడతావు. నా సహధర్మదారిణిగా గ్రహించటానికి అప్పుడే వస్తా"నని ఆగ్రహంతో శపించి వెళ్ళాడు.

అహల్యా శాపవిమోచనం

గౌతమచహ్ని శాపంతో ముష్కహీనుడైన సురపతి సిగ్గుతోస్వర్గానికి వెళ్ళి, దివ్యాలయంనూ, పితృదేవతలనూ, మహర్షులనూ రాచింది, తన కష్టగాథ వెళ్ళబోసుకున్నాడు. దేవకార్యార్థం గౌతమ ముని తపోభంగం కోసం అకృత్యానికి పాల్పడవలసి వచ్చిందని వాపోయాడు. అంగహీనర దుస్సహం అని అర్పించాడు. వారందరూ ఊర్ధ్వంగా అలోచించి, పితృదేవతల కని, మీరు నాకపతిరి అందమందునిగా జీయడని కోరారు. వారు, అజాందము [మేకవీశాలు] లను తెచ్చి, శత్రు చికిత్సద్వారంగా అతికించి, "ఏమేక పుట్టుకలో అందహీనంగా పుట్టి యశ్చార్పణం గావింపబడుతుందో దానిని హవిస్సుగా గ్రహించి, పుణ్యలోక ప్రాప్తి కలిగించాలని నిర్ణయించి, ఆ విధంగా చేసి పురుండరుణ్ణి సాంధునిగా చేశారు. [ఇది వేడులోని శత్రు చికిత్సకు సూత్రప్రాయం] మీరు కోరిన ఈ ఆశ్రమ చరిత్ర వినిపించాను. ఇక ఆశ్రమం చూచి మిథిలకు పోదాం పవండి" అంటూ అహల్య అవ్వ శ్యాంగా వున్న చోటికి దారిరీశాడు. అందరూ ముహూర్తాని అనుసరించారు.

రాముడు ఆ ప్రదేశంలో కాలు మోచిన వెంటనే దిగ్భ్రాంతుడైనాడు. "అహో! ఈమె ఎంత తపస్విని! ఎంత సౌందర్యవతి! ఇంత మహాసాధ్వి భర్తృశాపానికి గురికావటం విధిబలీయం కావటంచేతనేకదా? ఈమెను గృహస్థ ధర్మంలో వుండగా దర్శిస్తే, మాతృదేవతగా నన్నెంత ఆదరంగా చూచేదో, ఆతిథ్యం ఇచ్చి ఎంత లాలించేదో" అని మనసులో అనుకున్నాడు. అంతవరకు లోకానికి అదృశ్యంగా, శాపాహతివల్ల లేజం కోల్పోయి, పశ్చాత్తాపంతో, క్రుంగి, కృశిస్తూన్న అహల్యను ఏదో దివ్య శక్తి స్పృశించింది. జడమైన మనస్సు చైతన్యవంతమైంది. పోయిన ఆత్మశక్తి పునఃప్రవేశం చేసింది. దీర్ఘనిద్రలో నుంచి హఠాత్తుగా మెలకువవచ్చినట్లు లేచి "హృదయేశ్వరా! మహాతపస్వి! ఆపరాధినిక్షమించు" మంటూ ఆశ్రమంలోకిపోతూ, మునిసహితుడైన విశ్వామిత్రుణ్ణి పరాశక్తి ప్రతిరూపులైన శామలశృంగులను జూచింది. గతం దీర్ఘ విస్మృతి అయింది. అగ్ని తప్తమై పునరాకారం పొందిన జాపవా పసిండివలె ధాస్యిల్పింది. ఆత్మశక్తితో అన్నీ కల్పించి, అర్హ్యం, పాద్యం, ఆసనం సమర్పించింది. ఆనందంతో ఆతిథ్యం ఇచ్చింది. ఆ వేళకు గౌతముడు వచ్చి, రామునీ కౌశికునీ పూజించి అహల్యను స్వీకరించి, రితిగి తపస్సు చేసుకుంటానికి హిమశైలానికి వెళ్లాడు. అనంతరం రాకుమారులూ, మునీశ్వరులూ, అనుగమింపగా గాథేయుడు మిథిలకు ప్రయాణించాడు.

శ్రీరామాదులు విఠిలకు పోవుట

గౌతమాశ్రమం గమించిన దాశరథులు, పల్లెలు, జనపదాలు, నగరాలు చాటుతూ, ప్రవృత్తి శోధకు ఆచ్యైత్యపుపడచూ, కౌశికుని ఆదరాన్నీ, అమృత వాక్కులనూ చూరగొంటూ, క్రమంగా, మిథిలానగర పరిసరాల్లో నిర్మించిన సవనవాటికకు, ఈశాన్యదిశగా పయనించి చేరుకున్నారు. ఆ క్రతుశాల నిర్మాణానికి ఎంతో ముగ్ధులయ్యారు. "అహో! ఎందఱు ఋత్విక్కులు! ఎన్ని శకటాలు! ఎన్ని పరికరాలు! ఎన్ని పృతభాంవాలు! ఎన్ని సమిధల గుట్టలు! ఎందఱు ఋషులు! ఎంత పరివారం! ఎంత యాతాయాత జనసంకుల కలకలం! గురుదేవా! ఇచ్చట మనమెక్కడ నివసించాలి? కాలాతిక్రమణం లేకుండా కర్మలు ముగించాలి" అన్నారు.

“తూర్పుగా తటాకం వుంది. అక్కడ నిశ్శబ్దంగా వుంటుంది. మనం వెళ్లి ఆహ్నికాలు తీర్చుకొని విశ్రాంతినిపొందుదాం” అంటూ కౌశికమహర్షి కదలదొడుగుతూ, ఆయన రాక ఎరిగిన జనకుడు, రాజపురోహితుడూ, ఆతరంగికుడూ అయిన “శతానందు”ని గూడి ఆహ్వానించుటకై అక్కడికి వచ్చాడు. ఆయన వెనువెంట భూసురలు చనువెంచి సశాస్త్రీయంగా వారందరినీ అర్పించి, ఆతిథ్యం స్వీకరించమన్నారు. జనకరాజు “కౌశికమహర్షి పుంగవా! దయచేసి, యజ్ఞవాటిక దర్శించి, మునిజన మందరికై ఏర్పరచిన ఆననం స్వీకరించండి” అని కోరాడు. ఆ తర్వాత వారిట్లు సందాషించుకున్నారు.

కౌశిక: రాజశ్రేష్ఠా! సమయం పరివారంగా షేషమేకదా? క్రతువు నిర్విఘ్నంగా సాగుతున్నదా? రాజ్యం సర్వ సుఖిక్షంగా వున్నదా?

జన: మీ దయవల్ల అంతా కుశలంగానే వున్నారు. ప్రజాషేషమంకోసం “సంపన్నం” అనే సప్తతంతు ప్రారంభించాను. ఇంతవరకు సవ్యంగానే సాగింది. మీ పునికి బొత్తిగా తెలియటంలేదు. మీరు సిద్ధాశ్రమంలో వుంటున్నారని తెలిసి, ఆహ్వానం పంపాను. కానీ, మీరు అయోధ్య రేగినారని వారు తెలిగిపచ్చి చెప్పారు. పోయిన పని నెరవేరిందా?

కౌశిక: ఆశించిన దానికంటే అధికాధికంగా పూర్తయింది.

జన: సంతోషం. అపరస్మర్తికర్తలు. మీరు తలచిన కార్యం ఆగుతుందా? పూజ్యుడు దశరథి మహారాజు కుశలమేనా? పసిష్టవామదేవులు సుఖులై యున్నారనుకొంటును. ఈ కుమారులెవ్వరు? సర్వలక్షణ లక్షితులూ, స్వధావుప్రసన్నులూ, పునోహర మూర్తులూ, శత్రుయ వేషధారులూ, ధనుష్ష్యామలూ, వినయ సంపన్నులూ తమ కిష్కలగుడరా? దయతో గెలవిండు.

కౌశిక: చక్రవర్తీ! ఈ విషయంపట్ల నీవు పేర్కొన్న విశేషణములు అతి సామాన్యములు. వీరు దాశరథులు. పుత్రశామేష్టిలో ప్రాజాపత్య పురుషుడు మెచ్చి ఇచ్చిన పాయస ప్రదావాన జన్మించివారు. నేను సంధర్పించిన సవన రక్షదార్థం తండ్రి పంపున వచ్చారు. కొమ్మిది మూరులు విప్పుడైన క్రతువు ఈ చిన్నవారు, మారీచ సుదాహుల

దండించి పరిపూర్తి చేయించారు. దారిలో, లోక భీకరఐన లాటకను చంపారు. మునులు చెప్పగా విని, నాతోవచ్చి నీ యింటనున్న శివ ధనువును చూడముచ్చట పడగా నేనే వీరిని వెంటతీసుకునివచ్చాను వస్తూ విశాల నగరాన్ని, గౌతమాశ్రమాన్నీ చూపించాను. అక్కడ అహల్య గౌతమర్షుల ఆతిథ్యంపొంది, మీ సవనవాటికి వచ్చి అఖండ స్వాగతం అందుకున్నాం.

ఆ చివరి మాటలు ఆలకించిన శతానందుడు, కుశికనందనునిమంచి, “పూజ్యుడా! దుస్సహంబైన మా ఆశ్రమానికివెళ్ళారా? అక్కడ, చిరతపస్వి నాతల్లి సాకార అయినదా? ఈ ఘహాగునికి, ఈ సర్వరేహ పూజార్హునికి నా జననిని చూపినావా? ఆమె విగత విస్మృతిమై ఈరాజులోక సుధాకరుని సత్కరించిందా? బ్రహ్మ సన్నిధుడు నా తండ్రి గౌతమ మహర్షి, ఆప్యాయంగా నా మాతృచేవిని మరల గ్రహించి ఈ పూజ్యుని ఆర్పించి అనుగ్రహింపబడ్డాడా?” అని ఆసక్తితో అడిగాడు.

మౌనిమందారమైన విశ్వామిత్రుడు శతానందునిమంచి, “పూజ్యుడా చేయవలసిన పనులన్నీ సమయం మీరకుండా పూర్తి చేశాను. పరమ సంతోషంతో నీ తలిదండ్రులు కలిసికొన్నారు. భక్తివాచంతో మమ్ములను సంప్రీతులుగాచేశారు” అని సమాధానం చెప్పాడు.

మహర్షి పల్కిన ప్రతి అక్షరం కర్ణపేయంగా, అహల్య కుమారుడు భక్తి తాత్పర్యాలతో శ్రీరాముని తిలకించి “రామచంద్రా! మా అదృష్టంకొద్దీ ఈ దేశం వచ్చావు. నీ రాకతో మేం ధన్యులమైనాం. మీ గురుదేవులంత గొప్పవారో నీకు తెలియచెప్పతాను విను. ఈ పూజ్యుడు పూర్వాశ్రమంలో శ్మశ్రియ ధర్మాన్ని అనుసరించి రాజై అప్రకవిశ్రమంతో ఆసంఖ్యక సంవత్సరాలు పాలించి, తరుగని కీర్తి నార్జించాడు. ఒకానొక సమయంలో సకల సేవాపరివార సహితుడై ప్రజాక్షేమం తెలుసుకుంటూ విశ్వమంతా సంచరించాడు. ఆ సంచార కాలంలో వసిష్ఠాశ్రమానికివచ్చాడు.

వసిష్ఠుడు గాఢేయునరు విందుచేయుట

ఆ ఆశ్రమ ప్రశాంతత, ఆ ప్రకృతి శోభ, ఆ నిర్మలత్వమూ, ఆ కాలాతిక్రమణ జరుగని కర్మాచరణమూ, ఆశ్రమ దర్శనమూ, (ఆ

అజ్ఞానలోక సముద్ధరణకై శాస్త్రాది గ్రంథ రచనమూ) ఆ అన్యోన్యాలేద జీవన విధానమూ, ఆ అపార మేధా విధవమూ, ఆ అచంచలతపస్సంపదా, ఆ జీవకారుణ్యమూ, ఆశీష్కవాత్సల్యమూ, గాభేయునికి పద్మాల్లలోకాలను ఓక్కమాటు స్ఫురింపజేసి, తానింతటా పూర్వం చూచిన నగరాలుగానీ, ఆశ్రమాలుగానీ ఇంత సంకల్పిని కలిగించలేదు. ఈ ఆశ్రమం ప్రత్యేకత ప్రకంసాపాత్రంగావుంది. ఒక్కొక్క వృక్షచ్ఛాయలో, చెట్టు చూల స్థానంలో వేదీకా, వేదికపైన కుశాసనం, దానిపై కాషాయ వస్త్రం, దానిపై ఆచార్యులూ, వాడుకాస్త్రంలో భూర్జపత్రాల గ్రంథం, దక్షిణ హస్త విన్యాసంలో వ్యాధ్యాసం, అభిరక్తమంతో శిష్యులు కూర్చుండి పఠించడం, వనమయూరాలూ, చిలకలూ, హరిణాలూ స్వేచ్ఛగా, నిర్మయంగా సంచరించటం, దారిరప్పి వచ్చిన ద్రవరమృగాలు అయీ యియీ తిరిగి, తమ దారిని తాముపోవటం చూచాడు. అట్టి ధాషణ్యం, అపకవ్యోచ్ఛారణం, అసంగత వాలక్షేపం, అనుదిన కార్యక్రమం అక్కడ కనుపించలేదు. ఆయనపొందిన ఆనందానికి హద్దులేదు. కొంతమూలం లోనికి నడిచాడు.

నానావృక్ష సమారీర్ణమై, నానావిధ మృగ విహంగమాశీర్ణమై, దాన పులూ, దేవతలూ కలసి నివసింపుట వాదాసమై, హరిదావి సామమృగముల కాలవాలమై, అగ్నికల్పలై సమహాత్మ్యులతోనూ, తపస్సుచే ధన్యులైనవారితోనూ, అగరానాగర విమలైన బ్రహ్మర్షులతోనూ, వాయుభక్షకులూ, జలాశనులూ, పర్వభోజకులూ, ఫలభక్షకులూ, లందికా యోగ నిష్ఠులూ, మునిముఢ్యులైన వాంఛిల్లవాడుదేవాదులూ మొదలైన అనమాన తాపసులతోనూ, పరివేష్టింపబడి, కమలాసనస్థుడైన బ్రహ్మవతె పర్వతాల ముంగిటనున్న చూరవృక్షస్థ వేదికపై ఆసీనుడైన వసిష్ఠ మహర్షినిగాంచి, పులికితగాబ్రతుడై తనలో చానిట్లు తలపోశాడు.

‘అహో! ఏమి ఈ రేఖ! సత్యలోకం పరిపూర్ణంగా ఇక్కడ సాక్షాత్కరించింది. నా పరిపాలనలో ఇటువంటి దివ్యప్రదేశం ఒకటి వున్నదనిగానీ, ఇంతటి నిగ్రహానుగ్రహ సమృద్ధిలైన ఋషిలున్నారనిగానీ నేను కలలోకూడా అనుకోలేదు. నా భాగ్యమే భాగ్యం. ఒక్కసారి ఇంతమంది పరమపూజ్యుల దర్శించి, వారి ఆశీర్వాదాలు పొందవచ్చును.’ ఈ విధంగా చావించి, సమ్రాజియుడై, కృతాంజలియై, వసిష్ఠునికి

సాష్టాంగ దండ ప్రణామంచేశాడు. వచ్చినవాడు గాఢేయుడనీ, షత్రులేజ్ఞ బలసంపన్నుడనీ, సర్వసహ పాలకుడని తెలిసిన షఃఘ్నుడు సగౌరవంగా ఆహ్వానించి, ఉచితాసనుని కావించి, మధురఫల జలాలోసంగి, లఘువుగా ఆతిథ్య మర్యాదలు పూర్తిచేసి ఆశీర్వదించాడు.

కౌశి : మహర్షిపర్యా! కుశలమేకదా? తమ నిత్యాగ్నిహోత్రాలకూ, అనుష్ఠాన విధానాలకూ అంతరాయం కలుగమకదా? తమసహచర వర్గం శిష్యులూ భద్రంగా వున్నారు కదా? సకాలంలో తరువులుఫలాదుల నిచ్చుచున్నవి కదా? యజ్ఞయాగాదులు నిరంతరాయమేకదా?

వసి : గాఢినందనా! “యథారాజా, తథా ప్రజా” అని కదా. మేం ఇలా వున్నామంటే అందుకు మీరే కారణం. మీ పాలనలో లోపంలేదన్న మాట. కుశాన్యములైన మీకు కొరతలు ఏముంటవి? అందరూ ధర్మ పాలకులే కదా.

కౌశి : మీ వంటి అకౌకిక సంపన్నులూ, పరోపకారపారీణులూ “చతుస్సాగర పర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభంధవతు” అని తపశ్శక్తి దారపోయకపోతే రాజు లెంత ధర్మపరులైనా ప్రజలను రక్షింపలేరు. ప్రకృతి శక్తులను శాసించలేరు. మీ దర్శనంతో నేను పాప నుణ్ణి అయ్యాను. ఇక పోయి వస్తాను. సెలవిచ్చి పంప ప్రార్థన. విశ్వామిత్రునకు మహర్షి విందుచేయుట

వసి : రాక రాక వచ్చారు. ఈనాడు మేమిచ్చే సంపూర్ణమయిన ఆతిథ్యం మీరూ, మీ పరివారం గ్రహించి, ఉదయం వెళ్ళుదురుగాని. మీరు కృత్యాలు వెంటనే పూర్తిచేసిరండి.

కౌశి : ఇప్పటికే మీ ఆతిథ్య సత్కారాలతో తృప్తినందాను. చాలాపరివారం వుంది. మీకు శ్రమ కలిగించటం నా అభిప్రాయం కాదు.

వసి : సందేహపడకండి. ఏదో ఆశ్రమవాసులం. యథాశక్తి ప్రభువుకు విందుచేస్తాం. మీరు త్వరలో రండి. ఆలస్యంకాదు.

గాఢినందనుడు చకితుడైనాడు. “ధరించిందిగాక, మరొక్కవస్త్ర యుగ్మం మీ సంతకం. మీరు నాకెట్లు విందుచేస్తారు? ఐనా చూద్దాం” అనుచుంటూ నిష్క్రమించాడు. పరిజ్ఞానానికి ఆదేశం పంపాడు. అంతా విస్త్రుతంగా భోజనం కోసం చుస్తుంటూ మారుచున్నారు.

మహర్షిశబలను పిల్చి "అమ్మా! వచ్చిన అతిథులను ఆనందంగా తృప్తి పరచు" అన్నాడు. సంతోషంతో ఆ రాజపరివారానికి, రాజకుటుంబానికి, యథార్థంగా సంకల్పమాత్రంలో సమహర్చించి. ఒకవంక అరటియాకులలో, పప్పులు, కూరలు, పచ్చళ్ళు, అప్పడములు, వడియాలు, గారెలు, జూరెలు, వెండిగిన్నెలలో పానకం, పాయసం, పులుసు, పెరుగు, వెండి చెంబులలో మంచినీరు, వెండిబిళ్ళలు వేసిన పీటలు అమర్చబడగా, ఇంకొక వంక బంగారు పీటలు, చెంబులు, వెండిపళ్ళాలు, షడ్రోపేత భోజనపదార్థాలు సమహర్చబడినై. అతిథుల చెంత దంతపుగజాల తలలపై ఉంచబడి సువాసనలు వెదజల్లుచున్న అగరుపత్తులు కుప్పలుతెప్పలుగా మార్చబడినై. దేవతాంగనలు నవితానుంగా, కర కంకణ కింకిశి స్వనంతో, పాదమండీర ఘల్లలతో, మృదుమధుర సరససంభాషణతో, కొసరి కొసరి వక్రించగా, మర్త్యలోకం ఇది అనీ, మానవులం మేమని మరిచిపోయి కంఠదమ్మంగా అతిథులు భోజనం ముగించారు. చిత్రలేఖన రమ్యమైన పశ్యేరాలస్థితా, తమలపాకులు, పక్కలు, ముత్యాలనున్నం, పచ్చకర్పూరం, కస్తూరి, కుందుమపువ్వు, జావరాయ, జాపత్రి, లవంగాలు, వీలక్కాయలు, దేవతా ఫలాలు నింపి చర్మణం నిమిత్తం అందించబడ్డాయి. భుక్త్యానంతో నోట మాటరాక ఒడలు మరచి పరివారమంతా గాఢ నిద్రాంగన తౌగిలింతలో కరిగి పోయింది.

రామభద్రదా! మీ గురుదేవులు 'ఇంతకీ ఈ పాములకు ఎక్కడిది? ఇది ఈ దేవతాగోవు మహిమ. ఇది ప్రభువునైన నావద్ద పుండవలె కాని, పీఠల కెందుకు? నాకడనున్న, ఎన్నో యజ్ఞాలుచేసి దేవతలనూ, కోరిన కోర్కెలు తీర్చి ప్రజలనూ సంతోషపెట్టగలను. ఈ గోవును ప్రతిఫలంగా మహర్షి ఏమికోరినా ఇస్తాను' అని తలచి, వసిష్ఠులవారితో విందువిషయం ప్రస్తావించి, ఆహార్యం అనీ, అనితరసాధ్యంఅనీ, ఆనందించామనీ ప్రశంసించి శబల సీయమని కోరాడు. అందుకు గాను షీరసమృద్ధమైన ఆవుల లక్ష ఇస్తానన్నాడు. అందులవాయన అంగీకరింపలేదు. కొంచెం రాజాధిపారంతో మళ్ళీ కోరాడు. బ్రహ్మమానసపుత్రుడు శాంతంగా, విసయంగా ఇలా అన్నాడు. "గాఢయా! ఇది మాకువలె మీకుతోడ్పడదు. ఈమె సర్వకీ

సంపన్న అయినా మా అనుమతిక ఆ మహర్షి ప్రకటించడు" అనగా ఈయన "మీరు ఇష్టముతోనే ఈయవలసిం"దనిపల్కారు. "రత్న హారులు రాజులు. ఈగోవు ఆ జాతిలో రత్నం. కాబట్టి వీన్ని గ్రహించక తప్పదు. మీరిందులకేమి కోరినా యిస్తాను. మాకిది కావాలి." ఇది ఈ మహా సీయుని మాట. మహర్షి వచ్చే కోపాన్ని వుపశమింపజేసుకుని, "తాండర పదవచ్చు ప్రహా! నా జపం, తపం, హృద్యం, కష్టం, అగ్నిహోత్రం, యజ్ఞం, ఒకదేమిది సర్వం, ఈ పె చేతనే సాగుతున్నది. ఈమె లేక నేను లేను కనుక ఈయవలసి" అని గట్టిగా చెప్పాడు.

శబలను గాఢేయుడు బలవంతముగా కొనిపోవుట

ఆ మాటల కాగ్రహించి "శబలను కొనిపోతున్నాను. శక్తి కల్గిన నివారించుకో" అంటూ అభికారులను ఆజ్ఞ యిచ్చాడు. బలవంతంగా వారు ఆవును బంధించి కొనిపోవోతుంటే, దీనాన్యమై శబల రంజితుడు మంచి తడువుతూ, "బ్రహ్మపుత్రా! ఈ ఉదాసీనతకు కారణం ఏమిటి? నీ దివ్య పరాధవం పొందుతుంటే నీరుకదిమానంలేవా? అడ్డగింపవేమి? ఆగ్రహింప వేమి?" అన్నది. మహర్షి, "అమ్మా! నేనేం చేస్తాను. అతడు రాజు. అష్టాహినీ సేనాపతివృతుడు. వీర్యబల గర్వితుడు. నేను పాడుణ్ణి. ఒంటరి వాడను. ఏ విధంగా నేను నిన్ను కాపాడగలను?" అన్నాడు. "రండ్రీ! ఈ పని మీ కిష్టంలేకుండా జరిగింది. కనుక, నాను అరుజ్ఞ ఇవ్వండి. బ్రహ్మ బలం ముందు షత్రుబలమెంత? నేనే సమర్థించుకుంటాను" అన్నది. "ని ఇష్టం. కావలసిన కార్యం కానీయి" అని అనుమతి ఇచ్చాడు.

కర్పిత సైన్యంతో కామధేనువు గాఢేయుని

పరాధవించుట

అనుజ్ఞనందిన దేవతాధేనువు అంధారవం చేసింది. "పప్లవులు" ఆవిర్భవించారు. ఆ లోకభీకరాకారుల దాడికి అగ్నిలోపేసిన సమిధజ్ఞాగా రాజసైన్యం ఆహుతి ఐంది. ఆహుతుడూ కౌరుడు హుతుడేనంది, నాల్గు మహాస్థ్రాలద్వారా పప్లవసైన్యాన్ని పరలోకానికి ప్రయాణం కట్టించాడు. సర్వకస్త్రిత్ర సంతోధికంగా యుద్ధముల సృజించింది. వారు గత శత్రులైన ప్రభువు సేనను మూరణహోమం చేశారు. ప్రభువు లోషకర్యోయతాభుదై

యవనకోటిని నేలకు కోలకు తెచ్చి అంతకపురి కనిపాడు. ఆ సమరం చూస్తున్న వసిష్ఠమహర్షి, నిశ్చేతనంగా నిలబడ్డ శబలను చూచి, “బిడ్డా! కోకింపకు. యోగబలంతో పునస్సృష్టిచేయి. నాతపశ్శక్తి తోడిస్తున్నాను” అనగానే, ఆత్మీయ శక్తి సమన్వితులైన కాంభోజిలు, పశ్లపులూ, కిరాచులూ, ప్లేచ్చులూ, శకులూ, శంఖమలూ అసంఖ్యాకంగా, సర్వాంగాలలో నుంచి జనించారు. వారు చండమూర్తాంకులై, గండుమిగిలి భండంలో గాఢేయుని బలాన్ని సమూలంగా, కాలిని సన్నిధానంలో కాపుకు పంపారు. సైన్యనాశనం రాంచి మహారాజ పుత్రులు నూర్లును మహర్షిపై కురిచారు. ఆయన అగ్రహించి ఆరకంబితోచూచి అందర్నీ అంతిమయాత్ర కంపాడు.

కన్నకొడుకులు నూర్లును రాంగర్భంలో కలిసిపోవటం, సర్వసైన్యం సమూలంగా చెడటం చూచి, అలలుచీని సముద్రంలాగా, కోరలు తీసిన సర్పంవలె, రాక్షాగ్రస్తుడైన చండ్రునికీతి, లెక్కలులేని పక్షిపోలిక, ఆకట్టడై, అప్రహరణుడై, అహంకారమూడై, అపమానభిన్నుడై, మరలి పురానికీపోయి కనిష్ఠసురునికి పట్టంగట్టి, హిమలైలంచేరి, రోశ్వరుణ్ణి హర్షి ఘోరాతి ఘోరంగా తపస్సుచేశాడు. గిరిజావపుసుప్రసన్నుడై నాడు. ఆయన కరుణాకటాక్షంచేత భనుర్వేదం సాంగోపాంగంగా, సమంత్రకంగా, యక్ష, రాక్షస, గరుడ, గంధర్వ, సిద్ధ, సాధ్య, విష్యాచరాది దేవతానీరానికి తెలిసిన అన్ని అస్త్రాగ్రాహి గ్రహించి, పర్వతినంనాడు సముద్రంలాగా పొంగిపోతూ, ఎరానికి చనివుల ఆశ్రమానికి వచ్చి ఆగ్నేయాత్మ ప్రయోగించి, ఒకనాడు ఏ ఆశ్రమం సత్యలోకాన్ని తలపించిందని తలిచాడో, ఎవరి తపస్సుచే ఈచరామండలం శాంతి సుఖిషాలతో పృథ్వియున్నదని సంభావించాడో, ఆ ఆశ్రమాన్ని ధన్యసార్కారం చేశాడు. మునులు ఓతిల్లారు. పశులు రొదచేస్తూ, పులాయాలను వదలిపోయివై. విష్ణులు నిర్జీవులై నిలిచారు. ప్రాచాశతో పారిపోయే రావనులతో “నిలవండి. తపస్సులను, జీవిత ప్రాంతిహదదు. నిర్దేయకంగా, రోరాజి యుగాంతరాలుగా సమృద్ధిపొందిన నా ఆశ్రమం మంటలపాలు చేశాడు. ఇంతవరకు సహించాను. ఇక సహిస్తే నాకు దోషం వస్తుంది. ఈమావరిని ఇప్పుడే సంయమిలోరానికి సోగనంపుతాను, అగండి” అంటూ, రాక్షాచారంలో, ప్రమాదాలను అత్యయమైన

బ్రహ్మదండం చేతదాల్చి “భూపతి! విశ్వసంరక్షకుడవనీ, బ్రహ్మపంశజుడైన కుశుని వారసుడవనీ, నీపట్టటచ్చ వహించాను.

వసిష్ఠ విశ్వామిత్రుల యుద్ధం

ఇదిగో నిల్చున్నాను. నీ ఈశ్వరదత్త మహాస్త్రశక్తి ఇవహపించు. కాదా? శరదాగతుడనై బాండితో పురానికి పొమ్ము” అని అన్నాడు. ఆ మాటలకు తాగుడు లోకక్రాంతికి మహాభజంగంలాగా విజృంభించి, ఆగ్నేయస్థానిని మళ్ళీ ఆధిమంఠించివేశాడు. మహర్షి బ్రహ్మదండాన్ని తన వేడికముందుపాటి, తపస్సులో లీనమైనాడు. అగ్నిజాణం అవహృతమైంది. వారుణ, రౌద్ర, ఐంద్ర, పాశుపత, ఇషిక, స్వాపన, గాంధర్వ, మోహన, మానవ, జ్యంభక, మాదన, సంతాపన, విలాపన, దాక్షణ, శోషణ, దారణ, వజ్ర, బ్రహ్మపాశ, వారుణ, కాలపాశ, దండ, ప్రైశాచిక, క్రౌంచ, శుష్క, అర్ధ్ర, పినాక, ఛర్మచక్ర, కాలచక్ర, విష్ణుచక్ర, మచన, వాయువ్య, హయగర, శక్తి, ముసల, రంధాశ, కాల, విద్యాధర, కపాల, త్రిహుల, కంకణములనే సలభై దేవతాస్థ్రావివిషకుంచావిడిచాడు. సహర్షి ఉలకలేడు పలకలేడు. మహాప్రవాహంలో పడినవృక్షాల్లాగా, సుడిగిరిలో చిక్కిన వగుతాకుల్లాగా, బ్రహ్మ దండలోపడి ఏమైనాయో ప్రయోగించిన ప్రభువుకే అంతుచిక్కలేదు. చివరకు రెగించి, బ్రహ్మస్త్రం విడిచాడు. అది భూ నభోంతరాకాలు దహిస్తూవచ్చి బ్రహ్మపత్యబ్రహ్మదండంలో లుప్తమై పోయింది. ఎప్పుడు ఆ అస్త్రదండంచిత ఆహరింపబడ్డదో, అప్పుడే సమాధి నిష్ఠుడైన మహర్షి సర్వాంగాలలో నుంచే హుతాశనశీలలు ఉద్భవించ సాగాయి. దుర్తిరీక్ష్యంగావున్న ఆమూర్తిని దర్శించి మునికోటి “ప్రభువు నిత్తితుడైనాడు. మహర్షి! కాంతింపుము. కాంతింపుము. నీ వెంతటివాడవో ముల్లోకాలు తెలుసుకున్నవి. ఇంతకుపూర్వం ఎలా వున్నదో తపోవనం ఇప్పుడు అంతకు అధికాధికంగా వెలుగుతున్నది. ప్రతీకారెచ్చ వదలిపశ్చాత్తాపంతో రవిమల రిలయను రపం నిమిత్తం హిమపంతానికి వెళ్ళాడు” అని వాకొన్నాడు.

ప్రశంసాహాఘాసం

సమాధి చాచి, యశాపూర్వంగావున్న అశ్రమాన్ని చూచి,

కాంచి, కబలను సంభావించి, గాఢేయుని గర్వభంగానికి, తపస్సుం కల్పానికి సంబోధించి, నిత్యకర్మలో మునిగిపోయాడు. పరిరప్త చిత్తంతో ఛాత్యా సమేతుడై హిమశైలానికి వెళ్ళినరాజు తపం చేయసాగాడు. వేయి పర్వరాలయిన తర్వాత బ్రహ్మ దర్శనమిచ్చి “రాజు” వై నావని పలికి అంతర్హితుడైనాడు. ఆ కాలంలో కలిగిన, హవిష్యంధ, మధుష్యంధ, ద్యువనేత్రులను ముగ్గురు కుమారులను రాజ్యం వప్పగించి, ఛాత్యనువారితో పంపి యిలా దాదించాడు. “ఇంత తపం చేసి సాధించిన అస్త్రాలు వ్యర్థమయినాయి. రాజుకిగానే పరిగణింపబడ్డాను. ఛీ! బ్రహ్మబలం ముందుషత్ర బలం సూర్యుడి ముందు దివిజించబడింది. నేను బ్రహ్మర్షిని కావాలి. అయి తీరుతాను” అని వెంటనే ఇంద్రియాలను అనుశాసించి, మహా తపస్సులో మగ్నుడైనాడు.

ఇదే సమయంలో త్రికంబ భూపతి, మేనితో స్వర్గం వెళ్ళాలని వసిష్ఠుని కోరాడు. అసాధ్యమని ఆయన తిరస్కరించాడు. ఆయన కుమారుల కడకేగి, విషయం చెప్పి యజ్ఞం చేయించమని వేడుకున్నాడు. గురు డ్రోహికి నరకమే కాని, నాకం లభించదు, పొమ్మన్నారు. అందుకా భూమి భర్త, వేరే ఆనాడుకలను పరింపతానని పోషోతుంటే, చందాలుకపు కమ్మని శపించాడు. బ్రాహ్మణ శాపంతో ప్రాప్తించిన చందాలత్వానికికోసి బంధువులు, హితులు లోనగువారంతా విడిచి వెళ్ళిపోయారు. దిక్కుమాలిన తన దీనస్థితికి పొక్కుతూ ఈ మహాత్మునిపాదాశ్రయమయ్యాడు. ఈయన పూర్వాచారాలు పరికించి, “నీ తప్పులేదు. నీ కోరిన రీతి యజ్ఞం చేయించి బాండ్లతో స్వర్గం పొందేట్లు చేస్తా”నని ఆదయమిచ్చి, శిష్యులవ్వారా ముని కోటికి కలుగు పంపాడు. వారు భయంతో కొందరూ, భక్తితో కొందరూ క్రతువు నిమిత్తం వచ్చారు. శిష్యులు శ్రోత్రియుడయిన మహాదేవుడు సోదర శతంతో రాలేదు. దానితోపాటు ఈ మాటలన్నాడు.

“చందాలుకు దీక్షితుకూ, భూపాలుకు యాజుకూ, బాగున్నది. బ్రాహ్మణాగ్రేసరులు ఎలా వస్తారు? దేవతలు హవిర్బాగాలు ఎలా స్వీకరిస్తారు? చందాల శరీరంతో స్వర్గం ఎలా పోతాడు? పోతే ఆ స్వర్గం ఎట్టిది? ఈ సవనం పొడుగుపడినట్లే.” ఆ మాటలు విని, దండలాడితమైన దండనాకంపతె ఈయన కన్నులేచి “నన్ను వ్యర్థంగా దూషించిన వాని

వృలు వెంటనే కాలపాశవశ్యం, గతానుభవం, ఏమందుల జన్మలెత్తి
కుక్క మాంసం ఆహారంగా దుర్భాషలై, వికార వేషధారలై, అపూజ్యులై
తిరుగుతూ, సరకంలో కూలుతారు" అని శపించి, "నన్ను చిట్టిన చుహా
దయ్యడు కిరారజన్మయ్యె, తిరిగి తిరిగి ఆత్మ హత్యాపాపంతో రౌరవ నర
కాలు పొందుతాడు" అంటూ,

క్రతువు ప్రారంభం చేసి, అధికారుల నియమించి, త్రిశంకునికి
దీక్ష ఇచ్చి, ఆజ్ఞాహతులయ్యిస్తూ, దేవతలను ఆహ్వానిస్తేవారు రామన్నారు.

త్రిశంకునికై స్వర్గం సృష్టించుట

ఆ మాటలకు ఆగ్రహించి "మీ రెండు? మీ శక్తి ఎంత? స్వర్గానికి
నేనే పంపుతా" అని తిరస్కారంతో, రుషిచేతిలో పున్న స్రువాన్ని
పైకెత్తి "త్రిశంకు! హఠాదవధిగా, నన్నర్థించి పశ్చిమంగా ఎవరూ
పోలేదు. నా వేయి సంవత్సరాల తపఃఫలమంతా నీ సశక్తిర స్వర్గారోహ
ణకు ధారావర్తం చేస్తున్నాను! పో స్వర్గానికి" అని కడుండులము లోని
జలం ఆదమించి రాజహస్తంతో నీళ్ళు పడిలారు. చూస్తుండగానే విమా
నంలో ఆకాశపానికి ఉద్గమించి స్వర్గంలో దిగాడు. దేవతలు "కావ
హతుడవూ, చంచాలడవూ, నీ కిక్కడ స్థానంలేదు, పో" అంటూ
ఇంద్రుడు గెంటివేళాడు. ఆ త్రోపును తలక్రిందై భూపాతం అవుతూ,
"మహాక్షీ! రషించు, రషించు" అంటూరోదించాడు. "ఆగు రాజా! అక్కడే
ఆగు. నీకై స్వర్గం సృష్టిస్తాను. ఎవడు అప్పు రాగలడో చూస్తాను" అని
గంధీరంగా పలికి, "సప్త షహర్షును, నక్షత్రములను సృశించి, దక్షిణ
దిశలో దేవతలనూ, ఇంద్రుణ్ణి కల్పించి, నినుసేవించేట్లు చేస్తా" సనిజలాన్ని
స్పృశించుచోరుండే, బ్రహ్మాండలు పచ్చి వారింది, "వేద విరధంగా నీవంటి
వాడు ప్రపత్తిస్తే సృష్టికే అంశాలం వస్తుంది. శాంరించి కర్తవ్యోన్ముఖు
డవు కమ్ము" అని అర్పించారు. "నేను ఆస్మత దోషాన్ని పొందలేను.
త్రిశంకుని స్వర్గానికి పంపుతానన్నాను. పంపితిరతాను" అనిచెప్పితే అందరు
లంతా అలోచించి, "తైక్కార నుండరానికి వెలుపలగా, నీచే సృశించ
బడిన సప్తముషి మండలం, నక్షత్రాలు కాశ్యపంగా వుండె. అక్కడ
త్రిశంకుడు స్వర్గంలోపెట్టే సర్వ నౌభ్యాలు అభోముఖుడై అనుభవిస్తాడు"

అని అనుగ్రహించి అదృశ్యమై నాడు. “ఈ ప్రదేశంలో తపో విష్ణుం జరిగింది. పశ్చిమంగా పోయి ఆ ప్రకాంఠ వాతావరణంలో తపస్సు చేసుకుందా” అని మునులలో ఆ దిశాభిముఖంగా వెళ్ళాడు.

శునశ్శేషోపాఖ్యానం

ఆ కాలంలో అమోఘానగరాన్ని “అంబరీషుడు” పాలిస్తున్నాడు. ఆయన షుభాచరపన్విత. అనేక సవనాలు చేసి, దేవతలనూ, భూదేవతలనూ, ప్రజలనూ, ఆదిభులనూ, అధ్యాగతులనూ సంకృతులచేసి విశ్వ విఖ్యాతిని ఆర్జించాడు. సరిపిన జన్మాలకు తృప్తిపడక, సూతనంగా సప్తతంతువు సంకల్పించి, యజ్ఞాశ్వాన్ని పదిలాడు. దాన్ని ఇంద్రుడు హరించాడు. క్రతు భంగం వారుండా గుర్రానికి బడులుగా మానవుణ్ణి తెమ్మనియజ్జులు చెప్పారు. రాజు దోకాలు రెరిగి, వివరకు ‘ఋషీక’ముని ఆశ్రమానికివచ్చి, వచ్చిన కార్యం విశదీకరించి కుమారుణ్ణి ప్రతిఫలం పుచ్చుకొని అమ్మమని అడిగాడు. తండ్రి పెద్దవానినీ, తల్లి చిన్నవానినీ ఇచ్చుటకునమ్మితింపలేదు. వారి దాహం తెలుసుకున్న శునశ్శేషుడు తానై వచ్చి సవనం సాంగం చేయమనీ, పిరకులకు కోరినట్లు ప్రతిఫలం ఇమ్మని చెప్పాడు. అట్టొనరించి, తాపనదాలకుని వెంట నిడుకొని పశ్చిమంగా పయనిస్తూ, విశ్వామిత్రాశ్రమ ప్రదేశం సమీపానికి వచ్చాడు. మధ్యాహ్నమైంది. ఎండకు తాళలేక జలాశయం చేరి దాహం తీర్చుకునే సమయంలో దాలకుడు పరుగెత్తి గాథేయుని శరణుజొచ్చాడు. ఆ దయామూర్తి ఆ దాలనికి అభయమిచ్చి, వరుణ మంత్రోపదేశం చేసి “సవన సమయంలో ఈ మంత్రం జపించు. నీవు దీర్ఘాయుస్కంఠుడవౌతావు. క్రతువు ఫలసిద్ధి పొందుతుంది” అని మంత్రం ఇచ్చి పంపాడు. ఇంకొక గొప్ప పెళేషం వుండి రామచంద్రా! విను. ఆ దాలకునకు ప్రతిగా తన దిగ్ధలలో ఒకనిని పొమ్మన్నాడు. వారు నిరారించారు, కన్నకొడుకులని కనికరమయినా లేకుండా పరోపకారార్థం, కొడుకులనే శపించినట్లే సత్యశీలుడు. అంబరీషభూపతి హవనం పరిసమాప్తమైంది. ఆ దాలకు దీర్ఘాయువునందాడు.

మధుమానం వచ్చింది. పశ్చిమ దిశలో సర్పిన వేయి సంవత్సరాల తపఃఫలితంగా “ఋషీ” స్థానం పొందాడు. కాని, తృప్తుడు కాలేదు.

మహర్షి కావాలనీ, మహామోర తపం చేయాలనీ సంగర్పించి పట్టమలైల సమీపంలోని సరోవరానికి స్నానార్థం వెళ్ళాడు. కోకిల రూతలు, పులు గుల కలకలాలు, వనమంచూరాలనాట్యాలూ, మామిడిపూతల, ఇప్పపూతల మాదక పరిమళాలూ, తుమ్మెదల రొదలూ, లతావృషాలనూన్న శోభా పాండుల పరవశుల్ని చేస్తున్నై. ఆ మనోహర సమయంలో, మేనక చెలులతో, జల క్రీడలాడి వస్త్రధారణకు ఒడ్డునకు వస్తున్నది. ఆ దృశ్యంగాంచి, అడుపు దప్పి ఇంద్రియాలు ప్రకోపించినై. వివేకం వెగ్గిరల వేసింది. మోహితుడై ముని ముందుకు నడిచి ముగదకరం గ్రహించాడు. అలీపాడుడై నమూనుని మోహనదాణం ధనుర్నిర్గతమై, శాపాయుషుని శరీరం సోకింది. ఆశ్చర్యంగార క్రీడలేమి? ఆ విలాసములేమి? ఆ ప్రణయకలహాలూ, ఆనర్మగర్భదాషణ లేమి? పదియేండ్లు పదిషణాలుగా గడిచినై. మేనక పుత్రులకు కన్నుడి. మునీశ్వరునకు కనువిప్ప కలిగిడి. చేసిన పనికి సిగ్గుపడ్డాడు. “బలవా నింద్రియ గ్రామో విద్యాంస మపికర్షతి [బలమయిన ఇంద్రియసమూహం విద్యాంసుల గూడ కర్షిస్తవి] అన్న సూక్తి నా పట్ల సార్థకమైంది రాజవన్మం చదరి, బ్రహ్మత్వం ఆసింది, వేల వర్సాలు శపించి, ఈ వెలనానికి లోపడ్డాను. ద్రుష్టుడనయ్యాను. ఇంతచేసి ఋషిశబ్దమహ్మదను మాత్రమే అయ్యాను. మహర్షిని కారేదు. బ్రహ్మర్షిని కారేదు. చేసిన తపస్సు పృథా అయ్యింది. మేనకా! నీ దోషంలేదు. దేవతలు చేసిన మోసంతెలుసుకున్నాను. ఇక నీ దాకె నీవీ. నా దాకె నావీ. దా”మ్మని మంచుకొండకు వెళ్ళివేయ వివ్యవర్సాలు ఉగ్రంగా తపం చేశాడు. ఆ తపోగ్నికి నిర్జ్వలలు భయపడి విచారచే “మహర్షి” పదానికి అర్హత అప్పించిపించారు. అయితే “జితేం ద్రియుడనేనా?” అని ప్రశ్నించాడు. ఆ అర్హతకాలేదన్నాడు విలింది.

ఆ విలింది మాటలు మండుమంటకు నేయివలెనై, మరల ఉగ్ర తపస్సు చేయ మొదలుపెట్టాడు. ఇంద్రుడు రంభనుపంపి, తానుమన్మథుని గూడి చిలుకమై ఆశ్రయం చేరాడు. రంభ గానం చేసింది. చిలుక మధుర మధురంగా పలికింది. మదనాస్త్రం మునిపై పుచ్చాడి చిలికింది. గాభేయుడు కన్ను తెరిచి, కలహపు అరసి, శిలగా రంభను శపించాడు. మళ్ళీ తపో భంగమైంది. “ఇంత తపంచేసి, బ్రాహ్మణత్వానికి ప్రధానగుణాలై నకాంతం సత్యం రెండూ వారు లేవు. కామక్రోధాలు జయింపబడలేవు. అన్నివిధాలా

చెప్పాడు. ఇక తిట్టినా, కొట్టినా ఏమీ చేసినా ఆగ్రహించను. డిబ్బాస్ నివాస సాలు కూడా బంధించుతాను. బ్రహ్మర్షి అయ్యే పర్యంతం వాహ్మస్మృతి విస్మరిస్తాను" అని నిర్ధారించుకొని, తూర్పుదిశకేగి వేయి దివ్యవృక్షాలునీరు, గాలి, ఆకు, ఆలంకారా సీవకరించకుండా తపస్సుచేసి, ప్రాశనం చేయ బోయే వేళ ఇంద్రుడు ముసలివాపడినాపంతోవచ్చి అర్థించగా, ఆ అన్నంపెట్టి, "ఎప్పటికీ అన్నం తిననే తిన"నని, నిత్రుపానంతో పంచాగ్ని మధ్యంలో నిల్చి, ఆతిమానుషంగా తపం చేయసాగాడు.

అన్ని రోమకూపాల్లో అగ్ని వెలువడింది. శిరంపై పుట్టిన పహ్ని ఊర్ధ్వలోకాలను నిర్వహించసాగింది. రోమకూపాగ్ని అష్టదిక్కుల ఆవరించింది. వావాసులు తప్తమైనై. జగత్తు షోభించింది. సూర్యమండలం తేజోహీనమైంది. భూమి కంపించసాగింది. వాయువు వేడెక్కింది. జీవ కోటికి ఆహారం ఆకలి తీర్చటంలేదు. సర్వభక్షకుల అగ్నికి నరు దహన శక్తి మందగించింది. దేవతలకు హవిస్సులు అందటంలేదు. కౌశిక నిరా హరతపస్సుకూ, నిరహంతారతకూ, నిరూపమాన, నిశ్చలనియమ నిష్ఠకూ సురలు "పాహిమాం హిరణ్యగర్భ! రక్షమాం కరుణానిధే!" అన్న ఆక్రందనం విరించి సృష్టికార్యం భంగించింది. వాని వెంట నిడుకొని సాక్షాత్కరించి "మహర్షీ! రాక్షసివి, ఋషివి, మహర్షిచేతాక "బ్రహ్మర్షివి" కూడ అయ్యావు. నీ దీక్ష సాధకులకు రక్ష. అజ్ఞానులకు శిక్ష. జ్ఞానవంతులకు బిక్ష. లెమ్ము లెమ్ము" అన్నాడు. మునుజున హస్తమై మునినాథుడు "చతుర్ముఖా! నేను బ్రహ్మర్షినీ, దీర్ఘాయుష్కంతుడనూ అయితే, ఓంకారం, ఆగమాలు, శ్రుతి, పుష్కారాలు సన్నుచేడగాక. నీ సృష్టిలో సీయంత వాడై, పోటీ సాటిలేని బ్రహ్మర్షి పసిష్ఠుడు నా సర్వోత్తమాచార్యులైన అంగీకరించుగాక" అన్నాడు. పరమేష్ఠి, "కౌశిక! దూర్సర్వం విడిచి, మత్కుమ్రుని ఆశీర్వదించమని అర్థించు ఆరతు అంగీకరించుతా"దని చెప్పి అంతర్హితుడైనాడు.

శివభనుస్సును గూర్చి తెలియకు ప్రస్తావించుడు

ఓది నిర్దేశించినట్లు ఈ త్రిలోకభ్రాజుడు పసిష్ఠులవారికడ కరిగి ఆయనతో చెలిమి పాటించి, ఆ నాటినుండి బ్రహ్మలలో శ్రేష్ఠుడైనాడు"

అని శతానందుడు విశ్వామిత్రుని ప్రాశస్త్యం ప్రస్తుతించాడు. సదానందులతో రాదులక్ష్యులు హర్షపులకిర గాత్రులయ్యారు. జనరుడు ఉపచార వాక్యములతో వారిని ఆనందపరచి, “దేవా! మీరు పక్షులచే ధన్యుడనైనాను. సూర్యుడ స్తంగరుడవునున్నాడు. సాయంకాల విఘట నిర్వర్తించవలెగదా? రేపు పుడయం పీరికి శివచాపం చూపిస్తాను. మీరూ కాల్య కరణీయాల నిమిత్తం విడిదికి దయచేయండి. తమరు అన్ని సమపాయాలూ అక్కడ జరుగుత్రే” అని సెలవుకొని జనరవాటికకు సాగిపోయాడు.

శివచాపం చేరిన విఘం జనరుడు చెప్పట

పదిహేనవరోజు ఉదయం నిర్వర్తిర సకాలవిఘటై, మిథితేజుని అనుమతితో వచ్చిన అహ్వనితులతో గూడి సవనశాల ప్రవేశించిన విశ్వామిత్రునితో, మైథిలుడు యిలా పలికాడు. “దేవా! ఈ చాపంపూర్వం “దేవరారు”దనే పూజ్యునికి దేవరలిచ్చారు. ఆతడు నిమికి అరోహడు. దక్షయజ్ఞ విఘ్నంసంతో శివుడే చాపాన్ని ధరించాడు. సురలు ధయంతో ప్రార్థిస్తే ఆకృపామూర్తి మరల దేవరలికిడి ఇచ్చాడు. వారు నాకు ముండు దిన భూపతికిచ్చారు. అప్పటినుంచి నా ఇంట నిత్యపూజావిఘటలతో లచ్చనం అందుకొంటున్నాడి. నేనొక క్రతువు తలపెట్టి నేలనుమన్ని చదును చేయిస్తుంటే నాగటి చాళులో మంచనం కనపడ్డది. తెరచిచూస్తే, ముగ్ధమోహనమైన ఆహుద్ధ అందులో శయనించి వుంటి. ఆ శివువు నా దివ్యగా భావించి పోషించుతుంటే ఆమె లావణ్యానికి, సుగుణసంపదకూ ఆశపకి రాజకుమారులు రాసాగాడు. అయోనిజగా జన్మించిన ఆ దివ్యు రాజశబ్దమాత్రులకిచ్చుటకు ఇచ్చగింపక, “వీర్యశుల్కగా గ్రహించండి అనీ, ఆ వీర్యం శివచాపం ఎత్తి, నారిని అనుసంధించటం అనీ” చెప్పాను. వారు ఆ పనికి శక్తిలేనివారైనా పురం ముట్టించి తుదకు వెళ్ళిపోయారు. ఈ కుమారులతో ఎవరైనా ఆ విల్లు ఎక్కుపెడిరే నా చూరుకు సీతను ఇచ్చి వివాహం చేస్తారు” అని ముగించాడు. “మంచిది మిథితేజా! ముందు చూడవలెగదా? ధన్యువును తెప్పించు”చుని కౌశికుడు అన్నాడు. మహాబలవంతులైన ఐదు వేలమంది వీరులు ఆయోపేటిక చెచ్చి ముందుంచి “ప్రభువులయ్యాజ్ఞ నెరవేర్చుండి” అని చునవి చేశారు. జనరుడు లేచి, గాఢేయునిగాంచి,

కరములు కోడించి, "బ్రహ్మర్షి! ఇదిగో శివచాపం చేప దానవ యుగ కింపుడుషాది దివ్యులకే యిది సాధ్యంవలెను. మానవుల సంగతి ఎంచులను- మోషెట్టుటకాని, రాకుమారులు సంవర్షింపగా అనుమతించియుండి" అని విన్నవించాడు.

శివధనుర్వంగం

చిరునవ్వుతో, గడ్డం చేతితో నవరిస్తూ, "రామా! వింటివి కదా రాజ్ఞి వాక్యాలు. దానిని పేంకూడా చూచాలనివుంది" అన్నాడుగాభేయము. ఆననం నుంచి చివాలునలేని, మన గజ గమనంతో మంచంపద్దరు చచ్చి, మూతలెరచి, చేతితోతాటి, గురువులవం చూచాడు. గురుదేవుని కంటి కదలిరా, పెచ్చెతోని భనుపూ ఒక్కసారే కదిరినై. శాంతంసాది, చెరురు గడను టడిసిపట్టిన కరింద్రంలాగా, రాముడు ఎవడుచేతితో విల్లించి వెరికి తీసి నిలబెట్టాడు. అశ్వర్యానందవిభ్రమాలతో ఆ సభ శ్వాకృతి అయింది. దించివుందిన నారిని సరిచేసి భనువువంచి కొమ్మురు సంఘించబోగా మహారావంతో చాపం పెక్కున విరిగింది. ఆ నాచం వాయువంతోబడి పద్మాలులోకాలల్లో ప్రతిభవించింది. సభ్యులు చాచుమూర్తలై నారు. సుభక్తపీఠం ముందువారింది. విరించి కరుణానగరం కంపించింది. భూమి వణికింది. కురాచరాలు గుహలనుంచి వచ్చే ధ్వనికి గగ్గోలుపడినై. సప్త సాగరాలు మూర్ఛిల్లినై. సూర్యాది గ్రహగమనం స్తంభించింది. మహా యోగుల విమరస్సు ప్రజ్ఞ విచ్చిన్నమైంది.

కొంతసేపటికి ఆ రావం సన్నగిల్లింది. చాన వెరిసిపట్టయింది. సభ లేచుకుంది. జనమడు కుళనందనుని చూచి, "పూజ్యవా! మీ రాకచేర నిజంగా అన్ని విచారాకృతాధుత నమూను. ఇవెక్కడి శక్తి? ఇడినిజమా? స్వప్నమా? నా విధ సీర యెంత అవ్యుత్తమంతురాలు? అమి పుత్రురగాకర్గిన నా వాగ్మిమేధాగ్యం? ఇచ్చాదలతో మైఖిలులు సంబంధం చేరూర్పుకొనటం మా సీతమ్మ చలువచేరనేగదా! నే నివృత్తమకుంటున్నాను. మీ రాక ఇంచులకేనని. రకపోలే అనాహూతమానంగా మీరు చరుక్కు సమనాని కైనా వెక్కుతారా? మీ ఋణం జనమడు తీర్చుకోలేదు. మీ అనుజ్ఞ దలే మీ ఎవ్వరత్నం నా పుత్రుర హేమంలో పొదగబడుతుంది. నా పుత్రుర వీర్య

శల్క యన్న నా మాటకు అన్యతదోషం దూరమవుతుంది. ఏమీ సెలవు
మాకు" అని అన్నాడు. ప్రభువును సాదరంతో చూచి, "ద్రాహ్మణ్యుడా!
ఎందులకిస్తుతి? ఏ జనకనామం వేదాంత లోకానికే జనకసదృశ్యమైందో,
ఎవని గార్వస్య, ధర్మం, ఋషీశ్వరులకు సయితం ఆదర్శకమైందో, ఎవని
పాలనం, మూడు లోకాల పరిపాలకులకు శిరోధార్యమైందో, ఆ జనక
చక్రవర్తి సన్నిత పొగడటం చూసి నా అదృష్టానికి హద్దెమిటో నీవేదెప్పు"
అని గాఢేయుడు ప్రతి వచనం చెప్పి, ఈ శుభ సందేశాన్ని అయోధ్యకు
పంపి, వియ్యంతుడుగా రావలసిందని ఆహ్వాన లగ్నపత్రాలు దశరథేశున
కందింపుచున్నాడు. ముఖ్యమంత్రిలు జవసంపన్నులైన గురములపై
మూడు దీపాలు ప్రయాశించి నాల్గవరోజు అయోధ్యకు చేరి, ద్వారపాలకుల
ద్వారా తమ రాక తెలుపుకొని ప్రవేశార్హత కలిగించుకుని రాజవర్సనం చేసు
కున్నారు. వచ్చినవారి కార్యం నివేదించుకుని లగ్నపత్రక యిచ్చారు. వృద్ధ
రాజు పరమానందభరితుడై, వసిష్ఠాదుల ఆనుమతితో అంగీకరించి, ఆ
రాత్రికి వారి నర్పించి, మరునాడు వేకువజామున సర్వసన్నాహాలతో తరలి,
వసిష్ఠ, వామదేవ, శాదారి, కాశ్యప, మృకందు, కాశ్యాయనాది మహర్షుల
ఆంధుములపై, ముందుగా పంపి, రాజులతో, దాండాసీ జనంతో, మంత్రి
లతో, చతురంగబలంతో, నేల ఈనినట్లు, మంగళనాదాలతో, మగువల
అనందగీతాలతో, సర్వ సర్వ గాయనాది సంగీతభరత శాస్త్ర ప్రవీణులతో
వాహనాహుళుడై, మిథిలా నగరానికి చేరుచున్నాడు. మిథిలాపతి ఆల్లంక
చూరననే ఎదుర్కోలు సలిపి, ఉచిత మర్యాదలతో సంచుట్టి గౌరిపి,
నగరానికి ఆకుంఠణంవేసి విడుదలలో విడిచిపెట్టాడు. ఆ రోజంతా
దశరథుడు, కొడుకులతో, భర్మపత్నులతో, మృతి పురోహిత సామసజ్జ
సులతో, ఇష్టాగోష్ఠి సలుపుచూ గడిపాడు. సూర్యోదయసంతరం సవన
వాడిక సందర్శించి ప్రీతుడైనాడు.

జనకుడు దశరథుని ఉపచార వార్తాలతో

కుశల మడుగుట

సుభర్మాసనుడైన ఇంద్రునివలె సున్న వియ్యంకునిచేరి, మైఖిలుడు
నమస్కరించి "తరణికుల మండనా! దశరథ మహిషతీ! నీకు స్వాగతం.

వచ్చిన పెద్దలందరికీ వందనం. మహాత్ముడైన విశ్వామిత్ర మహర్షి ఆజ్ఞాను సారం శిష్యునియ్యంగం చేసి, నా ప్రతిని చెల్లించిన మీ ష్యేష్యపుత్రుడు చిరం జీవి శ్రీరామచంద్రునకు, నా పుత్రుల చిరంజీవిని, లక్ష్మీనాథాగ్యవతి సీతను ఇచ్చి, పాణిగ్రహణం జరిపించుటకు పెద్దలు సుముహూర్తం నిర్ణయించినారు. నా అభ్యర్థనం మన్నించి తాము దయచేసినారు. సూర్యవంశజులతో సంబంధం చేయుటచే మా చంద్రవంశం బహువాప్రవాహింపగలదు. ఈనాడు యోగపరి సమాప్తం. లేపు విధివిహితంగా వివాహం. తాము ఆనందముతో అనుమతి యిచ్చి, రమ ఆవేశామిత్రో సెలవిప్పించండి" అని నిల్చు న్నాడు. దశరథుడు వృద్ధపంచాస్కంవలె లేచి, దాహపులు చాచి, జనమని గాఢంగా కొగలించుకొని, పొంగిపిస్తున్న సంతోషంతో ఆనందాశ్రువులు కురుస్తూ అన్నాడు. "రాజు! లోకాచారం యిక్కడ వ్యర్థమైంది. మనని తండ్రి కన్యను కోరటం, మనపు తండ్రి అనుమతించి దానం చేయటం పరి పాటి. మీరే అర్పించి, మహూహాన్నించి సూతన సంప్రదాయం నెలకొలి పారు. అందుకు నేనెంతో ర్యతజ్ఞుఁ. అ పైగా ఆదేశం బొప్పన కల్యాణ విధి తీర్చబడిచానంటూ కోరటం, అభిరాధికమైన ఆనందం కల్పించింది. సర్వజ్ఞులు, మహర్షులు, ఉభయవంశక్షేమాధిరామలు, ఈ విశ్వామిత్ర దసిష్ట వామదేవ శతానందాదులు. వారి నిర్ణయానుసారం వర్తిస్తాను. అయోనిజా, లోకోత్తర సౌందర్యరాశి, సద్గుణానీ, అయిన నీ దిగ్ధ నా కోడలు కావటం, ఆమె అదర్శగృహిణి జీవితం చూసి ఆనందించటంకన్న ఈ వయోవృద్ధునికి కోరిందగించేమున్నది? అది నెరవేర్చునున్నావు. మా రాముణ్ణి సోపారకృప వల్లా, గాఢేయుల సంకల్పంవల్లా, కల్యాణరాముణ్ణిగా కనులార చూస్తాను" అన్నాడు. సభాస్థానంవదన, ఆ ఇద్దరి సంభాషణలనువిని, హర్షద్వానాయా, కరతాకధ్వానాయా కావించారు.

సలక్షణంగా పూర్తామృతంతో సవనం ముగిసింది. రాదోయే వేడుకలు ఊహించుకుంటూ, అందరూ విడుదలకు చేరి ఆరగించి విశ్రాంతి పొందారు. తపాస్తుదేవతలు సురపతికి ఈ శుభవార్త చెప్పి వెళ్ళారు. ఆయన సంతోషం పట్టతే శరీరేవి అంతఃపురానికి అతి వేగంగా వెళ్ళాడు. అంతంలో భర్త రావ గమనించిన శరీరేవి, అదరాదాచరాగా అలంకరించుని, పాదప్రక్షాళ నాది విధులు తీర్చి ఆనందం సమర్పించింది. ఆసీనులై దంపతులు—

శబీ: స్వామీ! ఏమిటి ఆకాల వర్షం?

ఇంద్రు: దేవీ! ఇది సకాల వర్షమే. దాశరథి గృహస్థు ఠావోతున్నాడు.

శబీ: ఎంత మంచి శుభవార్త చెప్పారండీ.

ఇంద్రు: మనం చేయవలసిన పని చాలావుంది. మన దేవతా వృక్షాలు బడింది పుష్పాలు తెచ్చి మాల కూర్చాలి. అమృతం కమల పత్రంలో చూర్చాలి. చింతామణి ప్రధానంతో సీతకు సర్వాభరణాలు సమకూర్చాలి. గాయత్రీ సారథిభాములైన నారద తుంబురులనూ, అశ్వినీ దేవతలనూ, అష్టదిక్పాలకులనూ, ఇష్టాను ప్రభువులనూ, బృహస్పతుల వారిని రప్పించాలి. సమరత్నాలతో చూడిన ముత్యాలు తలంబాలకు తయారుచేయాలి. సీతూ నేనూ—

శబీ: తప్పేముందీ? దంపరి పూజకు తయారుకావటం—

ఇంద్రు: ఆ! అవీ అనలు సంగతి. సీత ఎవరి పక్షం వుంటావు?

శబీ: మా అబ్బాయి రాముడు పక్షమే.

ఇంద్రు: ఇంత చలవడం చూడకు. సీత పడుతువై పూ, నేను పరుని వై పూ సరేనా?

తైలాన, వైకుంఠ, సర్వ, నాకలోకాలు, శబీంధులవలెనే యభి గౌరవంగా, బహుమతులూ, చదివించుటూ, కట్టాలూ రాసుకలూ సేకరించుచుని సిద్ధంగా వున్నాడు. జనకుడు మంత్రి శతానందులను విడిచికి పంపి వియ్యంతుణ్ణి వివాహ వేదికకు రేపడుని రమ్మన్నాడు. అక్కడ మంగళ స్నానమైన రాముణ్ణి రోడుచుని, కొడుకులతో, రాజులతో, పరివారంతో దశరథుడు కదలివచ్చాడు. జానకిని అలంకరించి, పృథ్వీ సువాసినులు కళ్యాణ వేదికకు కొనివచ్చాడు. మైథిలుడు కుశధ్వజాచి సోదరులతోనూ, పురోహితులతోనూ, మంగళ ద్రవ్యాలతోనూ వచ్చి ఆసీనుడైనాడు. రాజానుమతితో పసిష్ఠుడు లేచి చుట్టర గంధీరంగా ఇలా చెప్పాడు.

పశిష్ఠ శతానందులు ఉభయచంభానుర్రమణిక చెప్పుచు

"నరస్మిల్లా! మా రాజవంశ చరిత్ర వివరిస్తున్నాను. ఆది పురుషుడు బ్రహ్మ. ఆయనకు మరీచీ, మరీచీకి కళ్యపుమా, వానికి వివస్వంతుమా ఆయనకు మనుషూ, అతనికి ఇష్టానుమా, అతనికి రుక్మి, వానికి విరుక్మి, ఆయనకు బాముమా, వానికి అనరఙ్ముమా, అతనికి వృషుమా, వానికి

త్రీశంకురూ, వానికి దంధుమారుడూ, యవనాశ్వరూ, మాంధాతా, త్రుమంతురూ, సుసంధీ, ద్రువసంధీ, భరతురూ, అనిరురూ, సగరురూ, అనుసంజురూ, అంశుమంతురూ, దిశీపురూ, భగీరథ, కపతస్స, రఘు, కల్యాణపాద, శంఖణ, సుదర్శన, అగ్నివర్ణ, శీఘ్రగ, మరు, శుశ్రుక, అంబరీష, నహుష, యయాతి, ఆధాగు, ఆశులు క్రమంబున జన్మించి వంశవర్ధనలైనారు. అశుమహారాజున కీ దశరథురూ, వారి కీ రామలక్ష్మణులు సుతులైనారు. రావున నీ పుత్రుల ద్వయాన్ని రుమావర్తయ్యానికిమ్మని వేడుతున్నాను" అని ముగించేడు. వెంటనే శత్రునందుడు, లేచి "సర్వేభ్యో మహాబలేభ్యో నమః. మాప్రభువుల వంశం మనవిదీస్తాను. మూలపురుషుడు నిమి. వానికి మిఖీ, ఆతనికి యుదాచనురూ, ఆయనకు సంధివర్ధనురూ, సురేతురూ, దేవరాతురూ, బృహద్రథురూ, మహాపీరురూ, సుభృతీ, ద్రుష్టరేతురూ, హర్షభృగురూ, మరురూ, ప్రతీంధరురూ, కీర్తిరథురూ, దేవమిథురూ, విజునిరురూ, మహాద్రుథురూ, కీర్తిరాతురూ, మహారోమురూ, స్వర్ణరోమురూ, హ్రస్వరోమురూ క్రమానుగతంగా జన్మించి రులం విస్తరించారు. ఆ హ్రస్వరోమ భూపతికి మా జనకమహర్షి కలిగాడు. ఆయనకు సీతా, టిక్కిళా పేర్లుగల ఇద్దరు కుమార్తెలున్నారు. వారిని మీ కుమారులకిచ్చి పాణిగ్రహణోత్సవం చేయనంకల్పించాడు" అని రూపున్నాడు. పురోహితులు మంత్ర పఠనంచేస్తూ పహుదరులను ఆభిముఖంగా వేదికలపై కూర్చుండబెట్టారు. నారంసుంచి ఇంద్రుడు సతీ సమేతుడై పచ్చి రథం దిగి హుటాహుటి కల్యాణ మంటపంచేరి తాను కొనివచ్చిన దివ్యపదార్థాలను బ్రాహ్మణులకిచ్చాడు.

శ్రీ సీతారామ రక్షాణం

వారు అంతకొని మంగళసూత్రం తిని, సభ్యుల కందించి రామ చంద్రుని కర కమలానికి అందించారు. రాముడు వరహాస సుందరదవనార విండుతో సీతామహాదేవి మంగళగళంలో మంగళసూత్రం త్రిండుం చేశాడు. శబీ చేదండ్రులు రెండుపైపుల నిర్వి మంచి ముక్కల పక్కలు లండించారు.

“చలమాని వెనుక తగ్గక
 నెలబ్రాయపు టాలు మగలు నేర్పు మెలయగా,
 తలద్రాలుం చోసికొనిరి
 సలలిత హస్తద్వయములు స్పర్శసుఖమిడన్.”

మంగళ వాద్యాలు “ఆనందమానందమాయేనే, మా రాముడు పెండ్లికొడుకాయేనే, మా సీరమ్మ పెండ్లికూరురాయేనే. ఆనందమానందమాయేనే” అని గతిభేదంతో మ్రోగిపోతున్నై. దేవతలు కుసుమ వృష్టి కురిపించారు. మలయమారుతం వీచింది. మానవ లోకం మల్లెల వనంలా వికసించింది.

శ్లోకం

జానశ్యాః కమలాపలాంజలి పుటే యాః పద్మరాగాయితాః,
 న్యస్తా రాఘవ మస్తకేఽప విఽసక్కుంద ప్రసూనాయితాః,
 స్రస్తా శ్యామలకాయకాంతికలిరా యా ఇంద్రసీలాయితాః,
 ముర్రాస్తా శుభదా భవంతు భవతాం శ్రీరామ వైవాహికాః.
 సమస్తసన్మంగళానిభవన్తు.

ఎమెస్కో వసుధరామాయణం

నామధాన కోట వీరాంజనేయశర్మ

Volume One

Price Rs. 1.00

Cover Printed At Supreme Arts Hyd- 20.